

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ BİLİM DALI

İLKOKUL 2. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ GÖRSELLERİN
ANALİZİ

Yüksek Lisans Tezi

AYSEL EREN

AMASYA
Ağustos – 2024

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI
SINIF EĞİTİMİ BİLİM DALI

İLKOKUL 2. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ GÖRSELLERİN
ANALİZİ

Hazırlayan
Aysel EREN

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Gülbin ZEREN NALİNCİ

AMASYA – 2024

TEZ ONAY SAYFASI

Aysel EREN tarafından hazırlanan “İLKOKUL 2. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ GÖRSELLERİN ANALİZİ” başlıklı çalışma aşağıdaki jüri tarafından .../.../..... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/oyçokluğu ile Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri

İmza

Danışman : Unvan İsim SOYİSİM

.....

Üye : Unvan İsim SOYİSİM

.....

Üye : Unvan İsim SOYİSİM

.....

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım. .../.../.....

.....

Doç. Dr. Hasan YERKAZAN

Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN SAYFASI

Tezimin içerdiki yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı ve bu tezi Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünden başka bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve unvan almak amacıyla vermediğimi; tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin ortaya çıkması durumunda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

....../.../.....

Aysel EREN

İmza

ÖZET

İLKOKUL 2. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ GÖRSELLERİN ANALİZİ

Aysel EREN

Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Ağustos / 2024

Danışman: Doç. Dr. Gülbin ZEREN NALİNCİ

Bu araştırma ilkokul 2. Sınıf Türkçe dersinde kullanılan iki farklı yayınevine ait ders kitaplarının içinde yer alan metinlerin görsellerinin analiz edilmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırmada 2023-2024 eğitim öğretim yılında Türkçe ders kitabı olarak okutulan Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları (MEB) ve Bilim Kültür Yayınları (BKY) ders kitapları incelenmiştir. Verilerin toplanmasında doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafında hazırlanan “Görsel-Metin İlişkisi Kategori Listesi” kullanılmıştır. Kitaplarda yer alan metinlere ait görseller Görsel –Metin Kategori Listesi kullanılarak analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular sonucunda MEB yayınları ders kitabında incelenen metinlerin görsellerinin metnin içeriğine ve öğretim programındaki kazanımlara kısmen uygun tasarlandığı, BKY 2. Sınıf Türkçe ders kitabında incelenen metinlerin görsellerinin metnin içeriğine ve öğretim programındaki kazanımlara uygun tasarlandığı sonucuna ulaşılmıştır. BKY ders kitabının, MEB yayınları ders kitabına oranla öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal özellikleri açısından daha uygun olduğu tespit edilmiştir. Her iki yayınevinin kitabında da görsellerin şiddet ve toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermediği sonucuna varılmıştır. Ayrıca incelenen Türkçe ders kitaplarında metinlerde çeşitli görseller kullanılmadığı, tek görsel türüne yer verildiği sonucuna varılmıştır.

Her iki ders kitabında da kullanılan renkler canlı dikkat çekici ve net, renkler gerçeğe uygun düzenlenmiştir. Her iki yayınevinin kitabının da bütünlüğü sağlayıcı, şekil-zemin ilişkisini gözeterek, tasarımda denge ilkelerine uygun düzenlendiği sonucuna ulaşılmıştır ancak BKY ders kitabında metinlerle birlikte her sayfada görsele yer verildiği görülmüştür. Yine BKY ders kitabı MEB yayınları ders kitabına oranla görsellerinin boyutlarının gerçeğe daha uygun ve oran orantı ilkelerine daha yüksek düzeyde uygun olduğu sonucuna varılmıştır. Her iki ders kitabında da görsellerin öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmadan elde edilen tüm sonuç ve bulgular tartışılmış ve daha sonra bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: 2. sınıf Türkçe ders kitabı, metin, görsel

ABSTRACT**ANALYSIS OF THE IMAGES IN THE PRIMARY SCHOOL 2ND GRADE TURKISH
COURSE BOOK**

Aysel EREN

Amasya University, Institute of Social Science

Department of Classroom Teaching, Master's Degree, August /2024

Supervisor: Doç. Dr. Gülbin ZEREN NALİNCİ

This research was conducted to analyze the visuals of the texts in the textbooks belonging to two different publishing houses used in the 2nd grade Turkish course in primary school. In the research, the Ministry of National Education Publications (MEB) and Science Culture Publications (BKY) textbooks, which were taught as Turkish textbooks in the 2023-2024 academic year, were examined. Document analysis technique was used to collect data. The "Visual-Text Relationship Category List" prepared by the researcher was used as a data collection tool. Images of the texts in the books were analyzed and interpreted using the Visual-Text Category List. As a result of the findings obtained from the research, it was concluded that the visuals of the texts examined in the MEB publications textbook were designed partially in accordance with the content of the text and the achievements in the curriculum, and the visuals of the texts examined in the BKY 2nd Grade Turkish textbook were designed in accordance with the content of the text and the achievements in the curriculum. It has been determined that the BKY textbook is more suitable in terms of students' cognitive and affective characteristics than the MEB publications textbook. It was concluded that the visuals in both publishing houses' books do not contain negative elements in terms of violence and social values. In addition, it was concluded that in the Turkish textbooks examined, various visuals were not used in the texts and only a single visual type was included.

The colors used in both textbooks are vibrant, eye-catching and clear, and the colors are arranged realistically. It was concluded that the books of both publishing houses were arranged in accordance with the principles of balance in design, ensuring integrity, taking into account the figure-ground relationship, but it was observed that the BKY textbook included visuals on every page along with the texts. Again, it was concluded that the dimensions of the visuals in the BKY textbook are more realistic and comply with the principles of ratio and proportion at a higher level compared to the MEB publications textbook. It was concluded that the visuals in both textbooks provided students with aesthetic pleasure and sensitivity. All results and

findings obtained from the research were discussed and then some suggestions were made.

Key Words: 2nd grade Turkish course book, text, visual

ÖNSÖZ

Bu araştırmada ilkokul 2. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlere ait görsellerin; metnin içeriği ile uyumu, somut işlemler döneminde olan öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygunluğu, toplumsal değerler açısından uyumu, görsellerde kullanılan tasarım ilkelerine uygunluğu ve görsellerin öğrencilere estetik zevk-duyarlılık kazandırması açısından uyumu incelenmiştir. Ayrıca ders kitaplarında ki metinlere ait görsellerin, okuduğunu anlama ve yorumlama açısından önemi üzerinde durulmuştur.

Yıllar önce çıktığım bu yolda kendisinden çok şey öğrendiğim ilk danışman hocam sayın Prof. Dr. Sevilay KARAMUSTAFAOĞLU'na; yarım kalan bu süreçte tezimi bitirebileceğime inandıran, her daim yanımda olarak bana destek olan danışman hocam sayın Doç. Dr. Gülbin ZEREN NALİNCİ'ye sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Engin bilgilerinden faydalanmak adına sürekli kapısını çaldığım öğretmen arkadaşım Günay Demet ÜNAL'a teşekkürü borç bilirim. Tez hazırlama sürecinde her zaman yanımda olan ve benden manevi desteklerini esirgemeyen, sevgi ve özverileriyle her zaman yanımda duran sevgili eşim Şamil EREN ve kızım Alya Elis'e, kız kardeşim Yeliz ULUKAYA'ya teşekkür ederim. Sizi seviyorum.

Aysel EREN

.../.../.....

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN SAYFASI	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	vi
TABLolar DİZİNİ.....	xi
GÖRSELLER DİZİNİ	xiii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xv

I. BÖLÜM

1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı	7
1.2. Araştırmanın Önemi	8
1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	8
1.4. Araştırmanın Varsayımları	9
1.5. Tanımlar	9

II. BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	10
2.1. Türkçe Dersi	10
2.1.1. Türkçe Eğitiminde Öğrenme Alanları	11
2.1.1.1. Dinleme.....	11
2.1.1.2. Okuma.....	13
2.1.1.3. Konuşma	14
2.1.1.4. Yazma	15
2.1.2. Türkçe Öğretimi Sürecinde Ders Kitapları	16
2.2. Ders Kitabı.....	18
2.2.1. Ders Kitaplarının Tarihçesi.....	20
2.2.2. Ders Kitaplarının Önemi.....	20
2.2.3. Ders Kitabının Faydaları.....	21
2.2.4. Ders Kitabının Nitelikleri	22
2.2.5. Ders Kitabının Eğitimdeki Yeri.....	23
2.2.6. Ders Kitaplarının Sahip Olması Gereken Özellikler	24
2.2.6.1. Ders Kitabının Öğretim Programına Uygunluğu	25

2.2.6.2. Ders Kitabında Dil ve Anlatım	25
2.2.6.3. Ders Kitaplarındaki Bilimsel İçerik	25
2.2.6.4. Ders Kitaplarındaki Görsel Düzen	26
2.2.7. Ders Kitaplarında Fiziksel Yapı Özellikleri	26
2.2.7.1. Görünüş	26
2.2.7.2. Renk	27
2.2.7.3. Boyut	27
2.3. Ders Kitaplarında Tasarım	27
2.3.1. Metin Tasarımı	28
2.3.1.1. Tipografik Unsurlar	28
2.3.1.2. Metin Örgütleyiciler	28
2.3.2. Sayfa Tasarımı	29
2.3.3. Kapak Tasarımı	29
2.3.4. Üretime Yönelik Dış Yapı Tasarımı	29
2.4. Ders Kitaplarında Görsel Tasarım	30
2.4.1. Ders Kitaplarında Görsellerin Önemi ve İşlevi	30
2.4.2. Görsel Tasarım İlkeleri	31
2.4.2.1. Denge	31
2.4.2.2. Uygunluk, Görsel Hiyerarşi, Oran, Ölçü	32
2.4.2.3. Ritim ve Hareket	33
2.4.2.4. Bütünlük	33
2.4.2.5. Vurgu	33
2.4.2.6. Zıtlık	34
2.4.2.7. Egemenlik	34
2.4.2.8. Tekrar (Devamlılık)	35
2.4.2.9. Hizalama	35
2.4.2.10. Çeşitlilik	36
2.4.2.11. Korum	36
2.4.3. Görsel Tasarımı Oluşturan Öğeler	36
2.4.3.1. Çizgi	36
2.4.3.2. Ton	37
2.4.3.3. Renk	37
2.4.3.4. Doku	37
2.4.3.5. Biçim	37
2.4.3.6. Ölçü	38
2.4.3.7. Yön	38
2.4.3.8. Şekil	38

2.4.3.9. Boşluk (Espas)	38
2.4.4. Ders Kitabında Görsel Materyaller	39
2.4.4.1. Resimler	39
2.4.4.2. Fotoğraf ve İllüstrasyon (Resimleme)	39
2.4.4.3. Şekil, Şema ve Tablolar	40
2.4.4.4. Karikatür	40
2.4.4.5. Kolaj.....	41
2.4.4.6. Eskiiz.....	41
2.4.4.7. Harita.....	41
2.4.4.8. Grafikler	41
2.4.4.9 Minyatür.....	41
2.4.4.10. Zaman Şeridi.....	41
2.4.4.11. Gazete Haberi.....	42
2.5. İlgili Araştırmalar	42
III. BÖLÜM	
3. YÖNTEM	45
3.1. Araştırma Modeli.....	45
3.2. Veri Kaynağı	45
3.3. Veri Toplama Araçları.....	45
3.4. Verilerin Analizi	49
IV. BÖLÜM	
4. BULGULAR	52
4.1. Erdemler Teması.....	52
4.2. Milli Mücadele ve Atatürk	64
4.3. Milli Kültürümüz Teması	76
4.4. Doğa ve Evren Teması	87
4.5. Sağlık ve Spor Teması.....	100
4.6. Bilim ve Teknoloji Teması	113
4.7. Çocuk Dünyası ve Vatandaşlık Teması.....	125
4.8. Okuma Kültürü ve Kişisel Gelişim Temaları	136
V. BÖLÜM	
5. TARTIŞMA	151
VI. BÖLÜM	
6. SONUÇ ve ÖNERİLER	156

6.1. Sonuçlar	156
6.2. neriler	159
KAYNAKÇA	161
Z GEÇMİŞ	174

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Görsel-Metin İlişkisi Kategori Listesi	48
Tablo 2. MEB ve BKY İncelemesi Yapılan Metinler ve Türleri.....	49
Tablo 3. Genel Bulguların Yüzdelik Oranlarını Değerlendirme Aralığı	51
Tablo 4. Gururlu Gül ve Yalancının Mumu İsimli Metinlere Ait Bulgular.....	52
Tablo 5. Örnek Çocuk ve Komşu Kunduzlar İsimli Metinlere Ait Bulgular.....	56
Tablo 6. Barışın Ülkesi ve Bahçeye Dikilen Domatesler İsimli Metinlere Ait Bulgular	61
Tablo 7. Ben Nasıl Yenerim ve Küçük Gezgin Çanakkale’de Metinlerine Ait Bulgular.....	65
Tablo 8. Ata’nın Yaşamı ve Atatürk’ün Hayatı İsimli Metinlere Ait Bulgular.....	69
Tablo 9. Güzel Vatanım ve Bayrağım İsimli Metinlere Ait Bulgular	73
Tablo 10. Mektup ve Karagöz Davulculuk Yapıyor İsimli Metinlere Ait Bulgular.....	76
Tablo 11. Truva Atı ve Fatih Sultan Mehmet İsimli Metinlere Ait Bulgular	79
Tablo 12. 23 Nisan Günü ve Dünya ve Çocuk İsimli Metinlere Ait Bulgular	84
Tablo 13. Uzak Kaşifi Gökay ve Dört Mevsim İsimli Metinlere Ait Bulgular	88
Tablo 14. Şen Şakrak Doğayı Anlatıyor ve Çam Ağacı İsimli Metinlere Ait Bulgular	92
Tablo 15. Köpeği Olan Bilir ve Güneş Uykuda İsimli Metinlere Ait Bulgular.....	96
Tablo 16. Ve Basket ve Okçuluk İsimli Metinlere Ait Bulgular	100
Tablo 17. Neden Kahvaltı Etmeliyiz ve İlk Yardım İsimli Metinlere Ait Bulgular	104
Tablo 18. Vücudumu Tanıyorum ve Aşı İsimli Metinlere Ait Bulgular	109
Tablo 19. Aleksander Graham Bell ve Bir Telefon Yaptık İsimli Metinlere Ait Bulgular ...	113
Tablo 20. İletişim Dünyası ve Uçak İsimli Metinlere Ait Bulgular	118
Tablo 21. Roket ve Kanatlı’nın Pusulası İsimli Metinlere Ait Bulgular	121
Tablo 22. Uçurtma Mevsimi ve Tutumlu Ol İsimli Metinlere Ait Bulgular	125
Tablo 23. Tombik ve İtfaiyeciler Göreve Gidiyor İsimli Metinlere Ait Bulgular	129
Tablo 24. Kuklalar ve Biz ve Ekmek İsimli Metinlere Ait Bulgular.....	133
Tablo 25. Kütüphane ve Tavus Kuşuna Özenen Alakarga İsimli Metinlere Ait Bulgular	136
Tablo 26. Pastaların Dilinden Kim Anlar ve Ezgi’nin Ödevi İsimli Metinlere Ait Bulgular	140

Tablo 27. Kitaplarım ve Boya Kalemleri İsimli Metinlere Ait Bulgular.....	145
Tablo 28. 2. Sınıf MEB ve BKY Türkçe Ders Kitabındaki Görsellere Ait Frekans ve Yüzde Dağılımları	149

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel 1. Gururlu Gül Metninde Yer Alan Görseller	54
Görsel 2. Yalancının Mumu Metninde Yer Alan Görseller	55
Görsel 3. Örnek Çocuk Metninde Yer Alan Görseller	58
Görsel 4. Komşu Kunduzlar Metninde Yer Alan Görseller	60
Görsel 5. Barışın Ülkesi Metninde Yer Alan Görsel	62
Görsel 6. Bahçeye Dikilen Domatesler Metninde Yer Alan Görseller	63
Görsel 7. Ben Nasıl Yenerim Metninde Yer Alan Görseller	66
Görsel 8. Küçük Gezgın Çanakkale’de Metninde Yer Alan Görseller	68
Görsel 9. Ata’nın Yaşamı Metninde Yer Alan Görseller	70
Görsel 10. Atatürk’ün Hayatı Metninde Yer Alan Görseller	71
Görsel 11. Güzel Vatanım Metninde Yer Alan Görseller	74
Görsel 12. Bayrağım Metninde Yer Alan Görsel	75
Görsel 13. Mektup Metninde Yer Alan Görsel	77
Görsel 14. Karagöz Davulculuk Yapıyor Metninde Yer Alan Görseller	78
Görsel 15. Truva Atı Metninde Yer Alan Görseller	81
Görsel 16. Fatih Sultan Mehmet Metninde Yer Alan Görseller	82
Görsel 17. 23 Nisan Günü Metninde Yer Alan Görseller	86
Görsel 18. Dünya ve Çocuk Metninde Yer Alan Görseller	87
Görsel 19. Uzay Kâşifi Gökay Metninde Yer Alan Görseller	89
Görsel 20. Dört Mevsim Metninde Yer Alan Görseller	91
Görsel 21. Şen Şakrak Doğayı Metninde Yer Alan Görseller	94
Görsel 22. Çam Ağacı Metninde Yer Alan Görseller	95
Görsel 23. Köpeği Olan Bilir Metninde Yer Alan Görseller	98
Görsel 24. Güneş Uykuda Metninde Yer Alan Görseller	99
Görsel 25. Ve Basket Metninde Yer Alan Görseller	102

Görsel 26. Okçuluk Metninde Yer Alan Görseller	103
Görsel 27. Neden Kahvaltı Etmeliyiz Metninde Yer Alan Görseller	106
Görsel 28. İlk Yardım Metninde Yer Alan Görseller	108
Görsel 29. Vücudumu Tanıyorum Metninde Yer Alan Görseller	111
Görsel 30. Aşı Metninde Yer Alan Görseller	112
Görsel 31. Aleksander Graham Bell Metninde Yer Alan Görseller	115
Görsel 32. Bir Telefon Yaptık Metninde Yer Alan Görseller	117
Görsel 33. İletişim Dünyası ve Metninde Yer Alan Görseller.....	119
Görsel 34. Uçak Metninde Yer Alan Görsel.....	120
Görsel 35. Roket Metninde Yer Alan Görsel.....	123
Görsel 36. Kanatlı'nın Pusulası Metninde Yer Alan Görseller	124
Görsel 37. Uçurtma Mevsimi Metninde Yer Alan Görseller.....	127
Görsel 38. Tutumlu Ol Metninde Yer Alan Görsel	128
Görsel 39. Tombik Metninde Yer Alan Görseller	130
Görsel 40. İtfaiyeciler Göreve Gidiyor Metninde Yer Alan Görseller	131
Görsel 41. Kuklalar Metninde Yer Alan Görseller.....	134
Görsel 42. Ekmek Metninde Yer Alan Görsel.....	135
Görsel 43. Kütüphane Metninde Yer Alan Görsel.....	138
Görsel 44. Tavus Kuşuna Özenen Alakarga Metninde Yer Alan Görseller	139
Görsel 45. Pastaların Dilinden Kim Anlar Metninde Yer Alan Görseller	142
Görsel 46. Ezgi'nin Ödevi Metninde Yer Alan Görseller	144
Görsel 47. Kitaplarım Metninde Yer Alan Görsel.....	146
Görsel 48. Boya Kalemleri Metninde Yer Alan Görseller	148

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar	Açıklama
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
BKY	Bilim Kültür Yayınları
TDÖP	Türkçe Dersi Öğretim Programı

I. BÖLÜM

1. GİRİŞ

Eğitim ve öğretim sürecinde yıllar geçtikçe farklı yöntem, strateji ve teknikler değişip gelişse de materyallerin önemli araçlar olduğu kanıtlanmıştır. Ders kitapları ilkokuldan itibaren her seviyedeki öğrenci ve öğretmenlere yönelik eğitim materyalleridir (Kabapınar, 2015). Ders kitapları yalnızca öğretmenler için temel öğrenme araçlarından biri değil, aynı zamanda öğrenciler için de temel öğrenme araçlarından biridir. Öğrencilere ders kitaplarının sağlanması aynı zamanda müfredatın uygulanmasına da yardımcı olmaktadır. Ders kitabı herhangi bir dersin içeriğine ilişkin bilgilerin toplanmasıyla üretilen çalışmalardır. Ders kitabı, paragraflarında tutarlılık ve tam anlam, metin bütünlüğü ve başlığın kendisinde yer alan, öğrenme-öğretme sürecini kolaylaştırmaya yardımcı olan ve belirli bir alanda etkili öğrenmeyi sağlayan bir materyaldir (Mataheru, W., Huwaa, N. C., Matitaputty, C. 2020).

Ders kitaplarının kullanılması eğitim sisteminde önemli bir öğretim aracı olup, avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır. Öğretmenler ve öğrenciler tarafından öğrenme-öğretme sürecinde özenle seçilmiş ve etkili bir şekilde kullanılan ders kitapları şüphesiz faydalıdır ancak öğrenme sürecinde ders kitaplarının tüm etkinliklerin merkezi olarak kullanılmasının öğretmenleri ikinci bir plan yapmaya zorlamak gibi bazı olumsuz etkileri de olabilmektedir (Mataheru vd., 2020). Ders kitaplarının eğitim öğretimde etkili kullanılmasını sağlayan öğeler arasında ders kitaplarının içerik ve fiziksel özellikleri bulunmaktadır.

Ders kitapları genel olarak biçim, kapsam ve içerik, öğretim ilke, teknik, yöntem ve stratejileri açısından incelenmektedir. Ayrıca kitapta sınava hazırlık ve değerlendirme sorularının bulunması da kontrol edilmektedir (Duman, T., Karakaya, N., Çakmak, M., Eray, M. Özkan, M. 2001). Bu nedenle genel olarak ders kitaplarının fiziksel nitelik, eğitsel görsel tasarım, dil anlatımı gibi yönlerden incelenmesi gerektiğine inanılmaktadır. Bir ders kitabının fiziksel özellikleri; görünüşünü, rengini, ders kitabında yer alması gereken bilgileri, boyutunu ve yazı tipi boyutunu içerir. Ders kitaplarının eğitsel tasarımı; çıktılar (hedefler), içerik, öğretim süreci, ölçme ve değerlendirme boyutlarından oluşmaktadır. Öğretim materyallerinde görsel tasarım; göze ve hedef kitleye uygunluğu esas alınmaktadır. Ders kitabındaki dil ve anlatım açısından; yazım hedef kitlenin düzeyine göre yapılır ve yazım kurallarının gereklerine uyulmalıdır (Küçükahmet, 2011). Ders kitabı; amaç, işlev ve içerik bakımından yetkin bir şekilde hazırlanmalı ve belirli standartlara göre özenle yazılmalıdır (Seguin, 1989).

Ders kitabı hazırlanırken dikkat edilmesi gereken unsurlardan biri de kitaptaki görsel

ve metin uyumudur. Eğitim uygulamalarını planlamak için kullanılan ders kitapları; açıklayıcı, öğretici, yardımcı resim, grafik ve diyagram gibi öğretim materyallerine yer vererek öğrenme-öğretme sürecini daha canlı, ilgi çekici ve aktif hale getirebilmektedir (Küçükahmet 2011). Etkili bir ders kitabı zengin ve ilgi çekici görsel içeriğe sahip olmalı, renkli görseller ve fotoğraflarla desteklenmelidir (Şahin ve Yıldırım, 1999).

Görsellik, insan var olduğundan beri iletişimin temel anahtarı olmuştur. Bilginin hızla arttığı ve tüketildiği çağımızda, görselliğin önemi daha da ön plana çıkmıştır. Eğitimciler görsel öğrenmenin çocuklar için öğrenmenin en etkili yollarından biri olduğuna dikkat çekmektedir. Görsel materyallerin yazılara göre daha dayanıklı olduğu ve dikkat çektiği bilinmektedir. Görseller öğrencilerin karmaşık bilgileri ve soyut kavramları daha iyi öğrenmelerini sağlamaktadır. Ders kitaplarında görsel düzenin oluşturulmasında en önemli unsurlardan biri illüstrasyondur. İllüstrasyonlar öğrenme ve öğretme sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır. Ders kitaplarındaki resimler metni açıklamak, tamamlamak ve süslemek için kullanılmaktadır (Oğuzkan, 2001).

Görsellerin hatırlanması daha kolaydır ve kelimelerden daha uzun kalıcılığı bulunmaktadır. Bu nedenle daha ağır, anlaşılması zor konuları anlatırken görsel kullanmak daha uygun olmaktadır. Kelimelerin yetmediği ve metinlerde yer alan bilgileri açıklamaya ihtiyaç duyulduğunda resimlere, fotoğraflara ve diyagramlara ihtiyaç duyulmaktadır. Sözlü bir konuyu görsellerle desteklemek, konuya dikkat çekerek konunun daha somut ve gerçekçi bir şekilde sunulmasına olanak sağlayabilmektedir (Uzuner, S., Aktaş, E. Albayrak, L. 2010).

Görsel öğeler, metinde yer alan, metin anlatımını destekleyen, içeriğinin anlaşılmasını kolaylaştıran ve okuyucunun sezgisel düşünmesini sağlayan resimler, çizelgeler, grafikler, tablolar, haritalar, ağ şemaları vb. anlamına gelmektedir. Görsel materyallerin etkililiği, onları kullanan kişinin kişilik özelliklerinden etkilenmektedir. Aslında görsel materyalleri kullanan kişilerin ön bilgileri, görsel materyallerden ne ölçüde yararlanacaklarını etkilemektedir. Örneğin bir metinde verilen bir harita, metinden öğrenmeyi geliştirebilmekte okuyucunun içerikle ilgili ön bilgisi varsa haritaların etkililiği daha da artabilmektedir (Schwartz, N. H., Ellsworth, L. S., Graham, L., Knight, B. (1998). Resimlerin içeriği anlamaya yardımcı olma, dikkat çekme, motive etme, soyut ve karmaşık kavramları açıklama gibi işlevleri vardır. Görsel öğeler yoğun bilgi içerdiklerinden, akılda kalıcı olmalarından, ilgi ve dikkat çekmelerinden dolayı yorumlanması kolaydır. Ayrıca iletişim sürecini geliştirmek için tablo, grafik, görsel gibi birçok araç kullanılabilir (Wright, 1980).

Tek başına veya metinle birlikte kullanılan görseller öğrenme sürecini önemli ölçüde

etkileyebilir. Görsel materyallerin bilgiyi netleştirmesi nedeniyle öğrenmeyi kolaylaştırdığı, yazılı metinle birlikte kullanıldığında etkililiğinin arttığı ve görsel materyallerin yazılı materyallere göre bir iletişim aracı olarak daha yaygın olduğu ileri sürülebilir (İşler, 2003).

Yazılı metnin içeriğini desteklemek için kullanılan görsel öğelerin sayısının içerikle tutarlı olması önemlidir. İçerikle eşleşmeyen görsel öğeler metni etkili bir şekilde açıklamamakta, bağlamsallaştırmamakta, bilgiyi koruyamamakta ve öğrencileri düşünmeye sevk etmemektedir. Bunun sebebi ders kitaplarında konu ile ilgili olmayan görsel materyallerin konunun öğrenilmesini desteklemede hiçbir etkisinin olmamasıdır (Yalın, 1996).

Görsel öğelerin metin içeriğini etkili bir şekilde desteklemesi için metin ve görsel öğelerin kullanıldığı yerlerde tutarlılığın olması gerekmektedir. Materyalin iki kez tekrarlanmasının öğrenmeyi kolaylaştırıcı etkisi nedeniyle metnin yanında görsel kullanılması konunun daha iyi öğrenilmesine ve akılda kalıcılığına olumlu yönde katkı sağlamaktadır. Araştırmalar metnin resimlerle birlikte verilmesinin, resim ve metnin ayrı ayrı verilmesinden daha etkili olduğunu göstermektedir (Ayçiçek, 1999). Metin ile onu destekleyen görsel unsurların arasına ilgisiz metin veya görsellerin eklenmesi etkililiği azaltmaktadır. Bu nedenle metin ve görsellerin birbirini tamamlayıcı şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Özellikle görsel öğelerin metnin üstüne, yanına veya altına yerleştirilmesi gerekmektedir; çünkü metin ve görsel öğelerin aynı veya farklı sayfalarda birbirinden uzak olması mesajın etkisini azaltabilecektir (Şahin, 2014).

Ders kitaplarında kullanılan görsel öğelerin belirli teknik özelliklere sahip olması gerekmektedir (Yalın, 2000). Görsel öğelerin öğrencilerin görsel düşünme becerilerinin gelişiminde önemli bir etkisi vardır. Aynı zamanda görsel materyaller aracılığıyla belirli türdeki bilgiler daha etkili bir şekilde sunulabilir. Görsel öğelerin öğrencileri düşünmeye sevk edebilmesi için öncelikle renk, boyut gibi ilgi çekici ve dikkat çekici, farklı bir anlatımla işlevsel olmalıdır. Ders kitaplarındaki yüksek kaliteli görseller dikkat çekmekte ve sunulan bilginin önemine ilişkin beklentileri artırarak metnin okunmasını etkilemektedir (Şahin, 2014).

Ders kitaplarında bulunan görsel öğeler öğrencilerin hayal gücünü harekete geçirmekte, estetik yeteneklerini geliştirmekte, onların heyecanlanmasına sebep olarak öğrenme isteklerini arttırmaktadır. Görsel öğeler metne uygun, yaratıcı, öğretici, düşündürücü, özetleyici ve bilgilendirici şekilde tasarlanmalıdır (Alpan, 2004; Keser, 2004). Bu nedenle ders kitabında kullanılan görsel öğelerin özenle seçilip sayfaya yerleştirilmesi mesaj tasarımı açısından oldukça önemlidir.

Görseller basit, anlaşılması kolay ve mesajın gerektirdiği kadar ayrıntı içermelidir.

Çizimlerde karakterlerin hareketleri net bir şekilde çizilmeli, görsel unsurları oluşturan formlar ne tamamen gerçekçi ne de tamamen soyut olmalıdır. Görsel öğelere bakarken göz hareketleri daha çok sol üst köşeye odaklanacağından, vurgulanması gereken öğelerin sol üst köşeye yerleştirilmesine dikkat edilmelidir. Vurgu için oklar ve benzeri yönlendirme araçlarını kullanılmalı, önemli öğeler için diğer öğelerden daha parlak renkler tercih edilmeli, temel öğeleri diğer öğelerden daha büyük yapılmalı, ifade etmek istenen nesnenin renkleri arasında kontrast oluşturulmalıdır. Vurgu ve arka plan için diğer şekillerden farklı şekiller kullanılmalıdır. Görsel öğelerin tasarımında kullanılan çizgiler (iskelet) genellikle yön duygusu sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. Kalın çizgiler yükseklik, genişlik ve derinlik hissi vermektedir. İnce çizgilerden daha etkilidir. Eğik çizgiler dengesiz bir etki oluşturmaktadır (Şahin, 2014).

Görsel unsurlar sayfada dengeli bir şekilde yerleştirilmeli, simetrik (formal) dengeden kaçınılmalıdır. Asimetrik (informal) denge, dinamik olması ve izleyicinin dikkatini görselliğe daha çok çekmesi nedeniyle tercih edilmelidir. Boşluk ve doluluk oranları dikkate alınmalıdır. Görsel materyallerde renk, aslına uygunluğu artırmak, öğeleri vurgulamak ve duygusal tepkiler yaratmak için kullanılmaktadır. Renk, önemli bilgi ve detayları göstermek, benzerlik ve farklılıkları belirtmek, güzelliği çağrıştırmak amacıyla kullanılmalı ancak renk sayısı en fazla dört renkle sınırlandırılmalıdır. Görsel öğelerin boyutları amaca uygun olmalı ve görselin okunabilirliğini sağlamalıdır. Bir görsel unsurun içeriği detay gerektiriyorsa boyutu büyük ve geniş tutulmalı ancak tüm sayfayı kaplayacak kadar büyük görsel unsurlardan kaçınılmalıdır (Şahin, 2014).

İllüstratörün hayal gücü sayesinde metin bir düşünceye dönüşür ve devam eden düşünce süreci sonunda illüstratörün canlı bir görüntüsü ortaya çıkmaktadır. Bu sayede görüntü ve metin birbirini yansıtmaktadır. İllüstrasyon bazen kelimelerden daha güçlü bir iletişim aracı olurken, bazen de metnin bir parçası olarak ona ivme kazandırmaktadır. İllüstrasyonun görevi metnin vurguladığı olayların anlaşılmasını kolaylaştırmak, aynı zamanda görsel anlatım dilinin kullanımıyla metni zenginleştirmektir (Akbaharer-Arslan, 2012). Metin ve resimler arasındaki tam etkileşim, bilginin algılanmasına, anlaşılmasına, ezberlenmesine ve ezberlenmesine yardımcı olur ve okuyucunun bilişsel sistemiyle etkileşime girmektedir. Resimlerin bilişsel ve dekoratif işlevleri karıştırılmamalı, okuyucular bu konuda çelişkiye düşmemelidir. Başarılı bir metin illüstrasyonlarla birlikte bir bütün olarak görülmeli, illüstrasyonlar da metni tamamlamalıdır. İki unsur birbirini tekrarlamak yerine birbirini açıklamalıdır. Her görselde metin içeriğiyle eşleşen bir mesaj bulunmalıdır (Kaya, 1996; İşler, 2003; Mardi, 2006;

Yıldıran, 2007; Kayabekir; 2010).

Çocuk okuduğu kelimeleri resimde görmek istemektedir. Bu nedenle görsellerin metnin içeriğiyle çelişmemesi veya olumsuz yorumlara yol açmaması gerekmektedir (Kara, 2012). Ders kitaplarındaki resim ve sözcükler arasındaki ilişki birlikte ele alınmalı ve bu bütünleşmenin yarattığı zenginlik çocukların dünyasına sunulmalıdır. Resimlerin özellikle birinci ve ikinci sınıfta öğrenme hızını arttırdığı bilindiğinden görsel öğelerle metin arasında güçlü bir ilişki olması gerekmektedir (Güvendi-Kaptan ve Kaptan, 2004; Kılıç, 2006).

Özellikle ilköğretim düzeyinde diğer tüm müfredatları destekleyen Türkçe ders kitaplarına metin ve görsel öğelerin uyumu yansıtılmalıdır. Ana dili eğitimi eğitim kurumlarıyla sınırlı kalamayacak kadar önemli olsa da bu eğitimin etkili bir kısmı okullardaki Türkçe derslerinde gerçekleşmektedir. Yıldız (2003) ana dili dersleri olarak tanımlayabileceğimiz Türkçe derslerinin temel ilkesini “*öğrencilere dilin bugün ve gelecekte kullanımı açısından çeşitli beklentileri karşılayabilecek beceriler kazandırmak*” olarak ifade etmiştir. Bu beceriler okuma, yazma, konuşma ve dinleme/izleme olarak ayrılmıştır. Anlatım etkinliklerinin anlaşılmasına temel oluşturan bu becerilerin Türkçe derslerinin amaçlarından biri olması Türkçe derslerinin önemini artırmaktadır (Durukan, 2013).

Öğrencilerin Türkçe öğretim materyallerinde yer alan görsellerden yararlanabilmeleri ve istenilen seviyeye ulaşabilmeleri için seçilen görsellerin konuya uygun olması ve kitapta en uygun yere yerleştirilmesinin sağlanması gerekmektedir. Resimleri yerleştirirken sadece görünüme değil, eğitime ve yönlendirmeye de dikkat edilmelidir. Basılı materyalin net, açık, güzel ve anlaşılması kolay olduğundan emin olunmalıdır. Resimler Türkçe derslerinde vazgeçilmez bir araç olup, öğrenme-öğretme sürecinin etkililiğini artıran materyallerden biridir. Aynı zamanda öğrencilerin dikkatini gerekli noktalara odaklamak, onlara önceki bilgilerini hatırlatmak, meraklarını uyandırmak, neden-sonuç, benzerlik ve farklılıkları somut olarak görmelerini, mekânı algılamalarını vb. gibi çeşitli kullanımları da vardır. Ayrıca müfredatın en doğru şekilde öğrencilerin öğrenme ve öğretme sürecine aktif olarak dahil edilmesine yardımcı olmaktadır (Uzuner vd., 2010).

Araştırmada kapsamında 2. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki görseller incelenmiştir. 2. sınıfa devam eden çocuklar doğum ayı ve okula kayıt tarihine bağlı olarak 7-8 yaşlarında olmaktadır. Bu yaş grubundaki çocukların bilişsel, duyuşsal ve fiziksel özellikleri farklılaşmakta ve bu farklılıklar da onların öğrenme kabiliyetine yansımaktadır. Görsel unsurlar bu yaş grubundaki öğrencilerin dersi daha iyi anlamalarına ve öğrendiklerinin daha kalıcı olmasını sağlamaktadır (Özbay,2006).

Öğrenmede yoğun bir etkisi olan gelişim alanının bilişsel gelişim olduğu söylenebilir. İlkokul 2. Sınıfa den gelen bu dönemi Piaget, somut işlemler aşaması (7-11) yaş olarak adlandırmıştır. Bu aşamadaki çocukların işlemsel düşünme yeteneği gelişmiş olmaktadır. Korumayı anlayabilir ve nesneleri çeşitli özelliklerine göre sınıflandırabilirler. Çocuklar somut düşünmeye yönelirken, mantıksal düşünme becerileri gelişmektedir. Çocuklar ayrıca sınıflandırma becerilerini de geliştirebilirler. Nesneler arasında nedensellik ilişkisini kurabilirken, hala soyut ya da varsayımsal düşünme onlar için zor olmaya devam etmektedir (Senemoğlu, 2007). Nesneleri sıraya koyabilir, sıralarını değiştirebilir ve bu sıraları zihinsel olarak değiştirebilirler. Çocuklar bir dizi nesneyi boyut veya ağırlık gibi kriterlere göre sıralayabilir. Mantık ve nedensellik kavramları da pratik aşamada daha fazla geliştirilir. Çocuklar neden-sonucu daha iyi anlar ve basit mantık problemlerini çözebilirler. Örneğin çocuklar bir nesnenin yerini değiştirmenin nesnenin kendisini değiştirmediği sonucuna varabilmektedirler (Gardiner ve Gander, 2010). İlkokul 2. sınıfta olan öğrencilerde yaşanan bu gelişimler onların öğrenme becerilerine yansımaktadır.

Öğrencilerin bilgi edinmesinde okuma ve dinleme kadar görsel öğelerin kullanılması da önemlidir. Bazı öğrenciler okuyarak ya da dinleyerek anlayamadıkları metinleri görsel öğelerden anlayabildiklerinden metnin ana fikrini açıklayan görsel öğeler anlamaya yardımcı olarak kullanılabilir. Öğrenciler bilgi ve fikirleri gözlemleyerek, dinleyerek ve okuyarak edinmektedirler. Bu nedenle öğrencilere çeşitli görselleri görüntüleme, inceleme ve okuma fırsatlarının sağlanması önemlidir (Güneş 2007).

Etkili iletişimin sağlanması bu araçların kullanımının kalitesiyle doğru orantılıdır. Dolayısıyla Türkçe eğitiminde bu becerilerin geliştirilmesine yönelik yaklaşımın oldukça önemli olduğu açıktır. Anadili öğretiminin kalıcılığının sağlanmasında en önemli faktör, öğretim sürecinde bireyin konuya olan ilgisini ve dikkatini uyandırmaktır. Bireyler öğretim sürecinde birden fazla uyarıya karşı karşıya kaldıklarında öğrenilen bilgilerin akılda kalma süresi de artacaktır. Özellikle ilköğrencilerinin ilgi çekici ve ilgi çekici bir ortamda eğitim görmeleri, onları ana dillerini öğretmede daha başarılı kılabilir. Anadilde eğitim ders kitaplarındaki metinler aracılığıyla yapılır. Üstte, sağda, solda ve altta çeşitli görseller sunularak metinler anlaşılabilir çalışılır (Batur, 2010). Bu görsel göstergeler sadece okuduğunu anlama için değil aynı zamanda ana dilde diğer etkinlik alanları için de kullanılabilir. Öğrencilerin yazdıkları konunun farklı yönlerini ifade eden görsellerin seçilmesi, öğrencilerin yaratıcı yazma becerilerinin geliştirilmesinde de önemlidir. Günlük hayatta yazılı metinlerden çok semboller, logolar, resimler, fotoğraflar ve ikonlar insanların dikkatini çektiği için hemen

her alanda uygulanmaya çalışılmaktadır. Özellikle kitle iletişim araçlarında görsellerin metinlerden daha önemli olması bunun göstergesidir (Yengin, 1996).

Literatürde ders kitaplarında bulunan resimler ile metin arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalar bulunmaktadır. Uzun ve arkadaşları (2010) tarafından yapılan çalışmada katılımcılar, Türkçe 6, 7, 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan illüstrasyonlar öğretmenler tarafından iyi düzeyde bulunmuştur. Baş ve Yıldız (2014) ilköğretim 4. sınıf Türkçe ders kitaplarını, resim-metin ilişkisi bağlamında sınıf öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda incelemişler, Türkçe ders kitabındaki resimleri yaratıcı düşünme, geniş bir hayal gücüne ve sanatsal beğeniye sahip bireyler yetiştirmeye yardım olma açısından yetersiz olduğunu belirlemişlerdir. Mazlum ve Mazlum (2016) araştırmalarında ilköğretim 4. sınıf Türkçe ders kitaplarının görsel tasarımına yönelik öğretmen görüşlerini değerlendirmişler, kitap içeriğinin uzmanlar tarafından açık, anlaşılır bir sayfa düzeni içinde hazırlanması gerektiği sonucuna ulaşmışlardır. Demirel ve ark (2018) yaptıkları araştırmada, 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan resimlerin metinlerle olan ilişkisi ortaya konmuştur. İşcan ve Cımbız (2018) ise araştırmalarında ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan resimlerin metinlerle uyumunu incelemişlerdir. İlhan ve Yazar (2021) temel eğitim Türkçe ders kitaplarındaki metin-görsel ilişkisinin görsel tasarım unsurları bağlamında incelemişlerdir. Araştırmada metinlerin görsellerinin çoğunlukla öğrencilerin estetik duyarlılığını ortaya çıkaracak ya da geliştirecek düzeyde olmadığı, metinlerde çeşitli görsellerin kullanılmadığı genellikle tek görsel türe yer verildiği belirlenmiştir. Bu çalışmada ilköğretim 2. sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan metinlerin görsellerle ilişkisinin analiz edilmesi amaçlanmıştır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları (MEB) ve Bilim Kültür Yayınları (BKY) olmak üzere iki farklı yayın evi tarafından basılmış ilköğretim 2. sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan metinlerin görsel ilişkisini analiz etmektir. Belirlenen alt amaçlar üzerinde çalışmak, elde edilen bulgular ile araştırmanın sonucunu ortaya koymak ve araştırılan bu çalışma ile literatüre katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

İlkokul 2. Sınıf Türkçe Ders kitaplarında bulunan görsel metin ilişkisi nasıldır?

Bu ana problem doğrultusunda aşağıda bulunan alt problemler oluşturulmuş ve bu sorular cevaplanmaya çalışılmıştır.

1. Görseller metnin içeriğine uygun mudur?
2. Görseller öğrencinin özelliklerine uygun mudur?

3. Görseller Türkçe Dersi Öğretim programındaki kazanımlara uygun mudur?
4. Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge ve şiddet içermekte midir?
5. Metinlerle ilgili görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf, grafik vb. öğelerden herhangi birine yer verilmiş midir?
6. Görsellerde kullanılan renkler canlı, dikkat çekici ve net midir?
7. Görsellerde kullanılan renkler ve boyutlar gerçeğe uygun mudur?
8. Görseller ve metnin yerleştirilmesinde şekil-zemin(fon) ilişkisi gözetilmiş midir?
9. Görseller metin ile aynı sayfada yer almakta mıdır?
10. Görseller bütünlüğü sağlayıcı, tasarımda denge ve oran orantı ilkelerine uygun hazırlanmış mıdır?
11. Görseller öğrencilere estetik zevk, duyarlılık kazandırmakta mıdır?

1.2. Araştırmanın Önemi

Ders kitaplarının hemen her eğitim öğretim yılı başında yenilenmektedir. Yenilenen ders kitaplarının ders materyali olarak etkili bir şekilde kullanılması açısından ders kitabında bulunan metinlerin görsellere uyumunun devamlı olarak sağlanması ve ders kitaplarındaki metin görsel ilişkisinin mevcut durumunun her ders kitabı için yapıyor olması gerekmektedir. Bu açıdan bakılarak ders kitaplarındaki görsel metin ilişkisinin incelendiği çalışmaların sıklıkla yapılması ilgili alan yazında veri çeşitliliğinin sağlanması açısından önemlidir. Bu çalışmada, 2. sınıf Türkçe dersi kitaplarında yer alan metinlerin, yine kitaplarda yer alan görseller ile ilişkisi saptanmaya çalışılarak ve literatüre katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırma, 2023-2024 eğitim-öğretim yılında 2. Sınıfta okutulan MEB tarafından hazırlanmış İlkokul Türkçe ders kitabı ve BKY tarafından basılmış 2. Sınıf Türkçe ders kitabı (1. ve 2. dönem) ile sınırlıdır.
2. 2. Sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan hedef metinler ve bunlara ait görsellere sınırlıdır.
3. Kitapta bulunan serbest okuma metinleri ile dinleme/izleme metinlerine ait görseller inceleme dışında bırakılmıştır.
4. Araştırma sonucunda ortaya çıkacak veriler, görsellerin metinlerle uyumlu olup olmadığını belirlemek amacıyla, uzman görüşlerinin alınmasından sonra araştırmacı tarafından hazırlanan “Görsel – Metin İlişkisi Kategori Listesi” ile sınırlıdır.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

1. 2023–2024 eğitim ve öğretim yılında okutulan İlkokul 2. sınıf Türkçe dersi kitaplarında yer alan görselleri, okutulan tüm Türkçe ders kitabını temsil ettiği varsayılmıştır.

2. Araştırmacı tarafından oluşturulan “Görsel – Metin İlişkisi Kategori Listesi”, Görsel ve metin uyumunu belirlemek için gerekli olan genel çerçeveyi oluşturduğu varsayılmıştır.

1.5. Tanımlar

Öğretim Programı: Bir okulu bitirmek ve alanda uzmanlaşmak için okunması gereken ders veya konuları kapsayan plan, ders programı ve müfredat (TDK).

Ders Kitabı: Belli bir dersin programında öngörülen konuların işlendiği, öğrencilere bilgi beceri kazandırmak amacıyla hazırlanmış temel kaynak (Demirel, 2005).

Metin: Okumaya konu olan, anlatım bütünlüğü bulunan kelime ve cümlelerin belli bir amacı gerçekleştirmek için bir araya gelmesi ile oluşan anlamlı, sağlam ve somut bir yapıdır (Karatay, 2011).

Görsel: Görme duygusuyla ilgili olan, görmeye dayanan (TDK).

II. BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturan başlıklar ve araştırma konusu ile ilgili daha önce yapılmış araştırmalar hakkında bilgiler yer almaktadır.

2.1. Türkçe Dersi

Türkçe derslerinin geleneksel öğretim yöntemlerinden uzaklaşarak öğrenci merkezli bir yaklaşıma yönelmeyi ve ezberleme yerine anlama, analiz ve sentez becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Türkçe (1-8) Öğretim Programı'nda yapılandırmacı yönetime göre öğrenciler aktif, öğretmenler ise süreçte yol gösterici konumdadır. Yapılandırıcı yaklaşıma göre öğrenme sürecinde ön bilgileri harekete geçirme, gelişim düzeyini dikkate alma, etkili iletişim kurma, anlam kurma, uygulama ve değerlendirme önemli kavramlardır. Öğrenci merkezli öğrenmeyi temel alan yapılandırıcı yaklaşım, öğrenme sürecinde öğrenci katılımına ve öğretmen rehberliğinde ağırlık vermektedir (Baş, 2006).

Öğrenciler, karşılaştıkları bilgiyi doğrudan doğru olarak kabul etmek yerine, önemli beceriler olarak görülen bilginin doğruluğunu anlamak, yorumlamak, sorgulamak ve yeniden yapılandırmak için bilişsel filtrelerden geçirirler (Sadioğlu ve Bilgin, 2008). Türkçe öğretiminde amaç öğrencilere “eleştirel okuma” becerisi kazandırmaktır. Eleştirel okuryazarlık becerileri öğrencilerin ustalaşması gereken önemli bir beceridir. Okuyucu, çeşitli ve zengin bilgilerle karşılaştığında, bilginin doğruluğunu sorgulamalı, okurken eleştirel bir tutum benimsemelidir; bu, okuyucunun doğru ve adil bilgiye ulaşmasını sağlayacaktır. (Esemen ve Sadioğlu, 2021).

Türkçe Ders Taslağına (2019) göre öğrenciler; temel dil becerilerini geliştirmeyi, Türkçeyi doğru, dikkatli ve bilinçli kullanmayı, okuma ve yazma alışkanlıklarını geliştirmeyi, kendilerini etkili bir şekilde ifade edebilmeyi, açıklama, sorgulama ve değerlendirme becerisine sahip olmayı amaçlamaktadır. Bunu başarmak için öğrenciler, erken yaşta başlayan anadil eğitimi sayesinde, akademik başarılarını dili yıllarca kullanarak inşa etmektedirler (Bayraktar ve Erkoç, 2021).

Türkçe ders programı, öğrencilerde üst düzey bilişsel becerileri geliştirmeye yönelik tasarlanmıştır. İleri beceriler, öğrencinin başarıları ve etkinlikleri kendi zihinsel filtreleriyle filtreleme ve daha karmaşık bilgileri analiz ederek sonuçlar çıkarabilme yeteneğidir. Ayrıca öğrencilerin zihinlerindeki mevcut bilgiler ile yeni öğrendikleri bilgiler arasında doğru

bağlantılar kurmaları ve öğrenebilmeleri gerekmektedir. Bunu yaparken öğrencinin araştırmacı ve sorgulayıcı olması gerekmektedir (Ünveren-Kapanadze, 2019).

Türkçe derslerinde öğrencilerin konuşma ve anlatım becerilerinin de geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Öğrencilerin iyi, güzel ve doğru davranışlar sergilemeleri için Türkçe öğretim programında da değerler yer almaktadır. Seçilen metnin toplumsal değerlerle de tutarlı olması gereklidir. Bu değerlerin toplumun ortak düşünce ve anlayışları doğrultusunda olması, toplumun sosyal yapısına uyum sağlaması ve ahlaki değerlerle tutarlı olması gerekmektedir (Aydoğan, 2019).

Türkçe öğretimi; dinleme, konuşma, okuma, yazma, görsel okuma ve görsel sunu ile ilgili dil becerilerinin geliştirilmesinin yanında aynı zamanda metinler arası düşünme, anlama, sıralama, sınıflama, sorgulama, ilişki kurma, eleştirme, analiz-sentez yapma ve değerlendirme gibi zihinsel becerileri de geliştirmeyi amaçlamaktadır. Böylece Türkçe dersi öğretiminde öğrencilerin zihinsel becerilerini geliştirme ön plana çıkmaktadır. Bunlara ek olarak iletişim kurma, çağdaş toplumun gereklerini yerine getirme, bilinçli kararlar verme, öğrenmeyi sürdürme gibi temel becerilere de ağırlık verilmektedir. Bu anlayıştan hareketle, öğrencilerin hayat boyu kullanacakları bilgi ve becerileri edinmeleri beklenmektedir (Baş, 2006).

Türkçe derslerinde kullanılabilecek öğretim materyalleri farklılık gösterse de akla gelenlerin başlıcaları ders kitapları ve etkileşimli tahtalardır. Türkçe derslerinde kullanılan tüm bu öğretim materyallerinin genel amacı derslerin daha etkili ve verimli hale getirilmesidir. Ders kitapları Türkçe derslerinin en önemli kaynağıdır. Türkçe ders kitabı ile ilgili metin ve görseller de önemlidir (Babayiğit, 2019).

2.1.1. Türkçe Eğitiminde Öğrenme Alanları

İlköğretim müfredatında yer alan Türkçe dersleri “dinleme, okuma, konuşma, yazma” gibi temel becerileri kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu beceriler birbirini tamamlamalı ve Türkçe dersleri planlanırken bu bütünlük dikkate alınmalıdır (Kocayiğit vd., 2019).

2.1.1.1. Dinleme

Dinleme becerileri ve izleme becerileri, Türkiye İlköğretim 6-8. Sınıflar Öğretim Programında tanımlanmıştır (MEB, 2006). Programa göre dinleme becerileri, iletişim kurmanın ve öğrenmenin temel yollarından biridir ve verilen bilgiyi doğru anlama, yorumlama ve değerlendirme becerisi olarak ifade edilmiştir. Bu tanıımı yaparken sadece dinleme değil, dinleme/izleme kavramı da kullanılmaktadır. Öğrencilerin ortak beklentisi, dinleme/izleme

etkinliklerinin yanı sıra, dinledikleri/izledikleriyle ilgili bilgileri analiz etme, akıl yürütme, sınıflandırma ve düzenleme olarak tanımlanabilecek üstbilişsel etkinlikler de yapacaklarıdır. Dinleme/izleme etkinlikleriyle ulaşılmak istenen amaç öğrencilerin etkili iletişim kurabilmeleri ve sosyal yaşantılarında aktif ve bilinçli birer dinleyici/izleyici olabilmeleridir. Programda verilen dinleme/izleme etkinliklerinin amacına ulaşabilmesi için bu alana ait değerlendirme ölçütlerinin kullanılmasına önem verilmesi gerektiği belirtilmiş ve öğretmenlerin bu sayede nesnel değerlendirmeler yapabileceği ifade edilmiştir (MEB, 2006).

‘Dinleme’ öğrenme alanı, 2018 yılı Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda da 2006 yılı İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı (6-8. Sınıflar)’nda olduğu gibi ‘izleme’ ile beraber tanımı yapılmıştır. 2018 yılı Türkçe Dersi Öğretim Programı’nın özel amaçları arasında “Türkçe Dersi Öğretim Programı, öğrencilerin hayat boyu kullanabilecekleri dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma ile ilgili dil becerilerini ve zihinsel becerileri kazanmaları, bu becerileri kullanarak kendilerini bireysel ve sosyal yönden geliştirmeleri, etkili iletişim kurmaları, Türkçe sevgisiyle, istek duyarak okuma ve yazma alışkanlığı edinmelerini sağlayacak şekilde bilgi, beceri ve değerleri içeren bir bütünlük içinde yapılandırılmıştır.” açıklamasına yer verilmiştir (MEB, 2018).

Dinleme becerisi; konuşma, okuma ve yazmanın temelini oluşturan bir alandır. Dinleme, diğer öğrenme alanlarının temeli olduğu gibi Türkçe eğitiminin de temelini oluşturmaktadır. Dinleme becerileri entelektüel gelişimin kaynağı ve diğer beceri alanlarının temelidir. Öğrenciler dinleme becerilerini geliştirerek anlama ve öğrenme süreçlerinde daha etkili ve başarılı olabilirler. Dinleme süreci dinleme eylemiyle karıştırılmamalıdır. Dinlemekle duymak arasındaki fark, bunun isteyerek ve kişinin iradesiyle gerçekleşmesidir. Bu nedenle dinleme farkındalık ve gelişim gerektiren bir alandır (Yaşlık, 2019).

Dinleme becerisi, yalnızca dış dünyadan gelen sesleri duymayı değil, aynı zamanda algılanan seslerin yorumlanması ve bunları tekrar etkili bir şekilde ifade edebilme sürecinin tamamını içermektedir. Bu hedeflere ulaşabilmek için etkili bir dinleyici olunması gerekmektedir (Yılmaz, 2019).

Etkili iletişim sağlamak için nasıl dinleme yapılacağı bilinmelidir. İletişimin önemi göz önünde bulundurularak Türkçe derslerinin dil iletişim görevleri esas alınması gerekmektedir. Etkili bir dinleyici, ön bilgisini harekete geçirebilen, amacını ve yöntemini belirleyebilen, ön bilgisi ile dinlediği şey arasında bağlantı kurabilen, diğer bir deyişle eleştirel bir dinleyicidir. Dinleme becerisini geliştirmek için çeşitli çalışmalara ihtiyaç vardır. Bu nedenle Türkçe dersleri dinleme becerisi açısından zengin materyallerle birlikte çalışılmalıdır. Türkçe

derslerinde dinleme becerisini geliştirmek için kısa öykü, fıkra, masal gibi araçlar kullanılabilir (Doğın, 2019).

Dinleme, bireyin ilk öğrenme alanıdır, doğumdan önce başlar ve yaşam boyunca etkin bir şekilde kullanılır. Bu açıdan bakıldığında dinleme, dil ve düşünce gelişiminin yanı sıra sosyal etkileşimle de ilgili bir süreçtir. Dinleme becerisinin uzun bir süre boyunca aktarılması ve dinlemenin farklı süreç ve aşamalara bölünmesi nedeniyle gelişimseldir. Etkileşim, dinlemenin konuşmacının bağlamı, konuşmacının iletlediği mesaj ve dinleme ortamı bağlamında gerçekleşmesidir. Böylece dinleme, çeşitli bilgilerin öğrenildiği ve becerilerin geliştirildiği karmaşık bir süreç haline gelmektedir. Anlama sürecinde dinleyici alınan bilgiyi zihinsel olarak işlemektedir. Dinleyici aktif olarak bilgiyi seçmekte ve düzenlemektedir. Bilginin kalitesi ve hedef kitleye uygunluğu, seçim ve organizasyon sürecinde iki önemli faktördür (Melanlıoğlu, 2012).

Türkçe öğretim programı dinleme becerisinin kazandırılmasını içermektedir. Eğitim kurumlarında dinleme becerisinin geliştirilmesiyle ilgili olarak ilk kez 1968 yılında ilkokul müfredatında dinleme eğitiminden doğrudan bahsedilmiştir. 2005 Türkçe Öğretim Programı'nda "Dinleme" ayrı bir öğrenme alanı olarak ele alınırken, 2015 Türkçe Öğretim Programı'nda (1-8. Sınıflar) ayrı ayrı ele alınan "Dinleme/izleme ve konuşma" öğrenme alanları birleştirilmiş ve "sözlü iletişim" olarak adlandırılmıştır. Daha sonra 2018 yılında yayınlanan yeni programda iki çalışma alanı yeniden ayrılmıştır (Çaylı ve Göçer, 2021).

2.1.1.2. Okuma

Okuma, yazılı metni anlama, kelime ve cümleleri anlama gibi öğeleri içeren bir beceri alanıdır. Okuyucuya sembol olarak görünen yazılı unsurlardan psikolojik etkileşim ve psikomotor gelişim yoluyla anlam çıkarma sürecidir. Bu açıdan bakıldığında okuma becerisi de dinleme becerisi gibi anlamaya dayalıdır. Okuma süreci, yazılı öğeleri okuyucuya ulaştırmak isteyen yazar ile okuyucu arasındaki bağlantıdır ve önemli bir eğitim ve öğretim faaliyetleri sistemini kapsamaktadır. Okuyucu, çeşitli bilişsel süreçler aracılığıyla algıladığı metinden anlam çıkararak okumayla etkileşime girmektedir. Yazılı metni tanıma yeteneği bu beceri alanına ulaşmak için temel bir gerekliliktir (Yurdakul, 2018).

Okumak tüm toplumlarda insan yaşamının önemli bir parçası haline gelmiştir. Bilgi ve iletişim çağı olarak bilinen günümüzde bilgiye ulaşmanın en temel yolu olarak okumak hâlâ büyük önem taşımaktadır. İçinde bulunduğumuz çağın talepleri ile birlikte bilgi kaynakları hızla artmakta, ihtiyaç duyduğunuz bilgiye ulaşmak daha kolay hale gelmektedir. Ancak

karmaşık bir bilgi tabanında gerekli ve doğru bilgiyi elde etmek ve bu bilgiyi diğer bilgilerden ayırt edebilmek önemli bir nitelik haline gelmiştir. Bu durum günümüzde bireylerin sadece iyi bir okuyucu olmalarını değil aynı zamanda okuduklarını anlama becerisine sahip olmalarını da gerekli kılmaktadır (Kasap, 2019).

Yazarın görsel uyarılar halinde kodladığı anlamın okuyucunun zihninde ortaya çıkmasını sağlayan etkileşimli süreçtir. Her okuma sanki aslında yaratıcı bir süreçmiş gibi bir izlenim vermektedir. Okuyucu okuduğu metni önceki bilgileriyle karşılaştırarak kendi anlamını çıkarmaktadır. (Kayalan, 2007).

Görsel algı geliştikçe okuma sırasında odaklanma yeteneği de aynı oranda gelişmektedir. Okuma alışkanlığı geliştirilerek görsel algı genişliği olarak adlandırılan göz sıçramalarının gelişimi sağlanabilmektedir. Okumayı başarmanın ilk aşaması alfabenin her harfinin görsel belleğe kaydedilmesidir. Okuma sırasında görsel ve işitsel anlama birlikte çalışarak okumanın fiziksel ve psikolojik boyutlarını oluşturmaktadır. Okuma süreci okuma öncesi, okuma sırasında ve okuma sonrası olmak üzere üç farklı başlıkta ele alınabilir (Karatay, 2014).

Okuma öncesi çalışmalar; sıklıkla okumayı planlama tekniklerini içerir. Bu teknikler ön bilgileri harekete geçirme, tahmin etme, okuma amacını belirleme, metni belirleme ve yöntemleri belirleme, metni hızlı bir şekilde gözden geçirme sürecini içermektedir.

Okuma sırasındaki çalışmalar; kelime tanıma tekniklerini, nadir görülen kelimeleri belirleme tekniklerini, cümle içinde bağlantı kurma tekniklerini, cümleler arasında bağlantı kurma tekniklerini, paragraflar arasında bağlantı kurma tekniklerini, metin okuma tekniklerini, metni anlama teknolojisini, öğrenme teknolojisini içerir.

Okuma sonrasında çalışmalar; metin değerlendirme tekniklerini içerir. Değerlendirme araştırmalarında metindeki bilgiler sorgulanabilir, eleştirilebilir ve yorumlanabilir, anlama ve okuma amacını değerlendirmek için çeşitli ölçekler kullanılabilir (Karatay, 2014).

2.1.1.3. Konuşma

Konuşma, kişinin duygu ve düşüncelerini dil aracılığıyla ifade etmesidir. Görsel-işitsel araçlar bir konuşmanın aktarılmasında önemli bir rol oynamaktadır. İletişim becerilerini geliştirmek için konuşma becerisine önem verilmelidir. İnsanların günlük yaşamının yaklaşık yüzde otuzu konuşma davranışıyla ilgilidir. Diğer beceri alanları dikkate alındığında konuşma becerileri önemli bir paya sahiptir. Duygu ve düşünceleri aktaran sözlü iletişimin yapısında vurgu, tonlama, duraklamalar gibi faktörler zihinsel süreçlerle birleşerek konuşmanın fiziksel

ve bilişsel boyutlarını oluşturmaktadır (Bulut, 2013).

Konuşma, kişinin fikirlerini başkalarıyla paylaşmak, paylaşım sürecinde yeni fikirler üretmek ve bu sayede zihinsel paslanmayı önlemek için kullandığı temel araç olarak tanımlanmaktadır (Bulut, 2013). Okul çağındaki çocuklar ana dillerinin yapı ve kalıplarını büyük ölçüde öğrenmişlerdir. Okulların sözlü anlatımdaki rolü; çocukların ana dil yeterliliğini geliştirmek ve hataları belirli bir sırayla düzelterek ana dilin yapısını ve işlevini anlamalarına yardımcı olmaktır (Calp, 2010).

Derste konuşma becerisine ilişkin etkinliklere yer verilecekse konuşma becerisini destekleyen görsel materyallerin kullanılması önemlidir. Konuşma becerisini destekleyen materyaller için görsel çalışmayı içeren araçlar önemlidir. Teknolojik gelişmeler eğitim sistemini de etkilemiş ve teknolojik araçların konuşma becerisinin görsel boyutunu destekleyecek işlevselliğe sahip olduğu sınıflara da yansımıştır. Konuşma becerisinin geliştirilmesi için görsel katkı sağlayabilecek teknik araçların ve görsel efektlerin kullanılması önemlidir (Uçgun, 2007).

2.1.1.4. Yazma

2006 İlköğretim Türkçe Öğretim Programı yazma becerisine ilişkin şunları belirtmektedir: Yazılı anlatım, bireylerin kendilerini doğru ifade edebilmeleri ve kendi amaçları doğrultusunda iletişim kurabilmeleri için en etkili araçlardan biridir. Türkçe eğitim programı; öğrencilerin duygu, düşünce, hayal, plan ve düşüncelerini yazılı anlatım kurallarına göre ifade edebilmeleri için dilin olanaklarını kullanmalarını, yazmayı kendilerini ifade etme alışkanlığı haline getirmelerini ve bu yetenekleri geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Öğrencilerin duygu, düşünce ve hayallerini etkili bir şekilde ifade edebilmelerini ve bu alanda gelişmelerini sağlayan bir beceri alanıdır. Öğrenciler bu alanda gelişerek farklı metin türleri oluşturabilmekte ve yaratıcılıkları gelişebilmektedir. Öğretmenler öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate almalı ve bu beceri alanının gelişimine katkıda bulunmalıdır. Öğrencilerin ilgisini çeken yazma alıştırmaları, yazmayı teşvik ederek ve yazma eylemini daha eğlenceli hale getirerek kalıcı öğrenme sağlayabilmektedir. Bu nedenle bu programda farklı türlerde metin yazma alıştırmaları yer almaktadır. Yazma alışkanlığının geliştirilmesinde ve Türkçenin doğru ve etkili kullanılmasında öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçları önemli olmakla birlikte, bu becerinin yanı sıra kelime ve dil bilgisi kurallarının doğru kullanılması da dikkate alınmalıdır. Bu şekilde yazma yeteneğinin tam olarak geliştirilmesi sağlanabilir (MEB, 2006).

Yazma becerisinin temeli bireyin kendini ifade etme amacıdır. Yazma, ifade ihtiyacını

karşılamak için yapılır. Anlatımın amacı aynı zamanda yazma konusunun belirlenmesinde de temel etkindir (Suğumlu, 2017). Yazma becerisi, mesajın kendisini oluşturacak şekilde kodlanan görsel sembollerle gerçekleştirilmektedir. Yazma becerisi belirlenen bir amaca göre kağıt üzerinde ifade edilirken, bu beceri alanının zirvesi estetik ve edebi değeri olan ifade yeteneklerinin kazanılmasıdır (Karaca, 2021).

Yazmayı planlama aşaması genel olarak şu süreçleri içerir: bunlar konuyla ilgili ön bilginin etkinleştirilmesi, amacın belirlenmesi, metin yapısının belirlenmesi, kullanılacak kavram ve fikirlerin belirlenmesi, bilgilerin düzenlenmesi ve sınıflandırılması, metin içeriğinin tasarlanmasıdır. Yazma aşaması; taslak hazırlama, cümle düzenleme teknikleri ve metin yapısı tekniklerini kapsar. Bu işlemler tamamlandıktan sonra makalenin paylaşılmadan önce gözden geçirilmesi, yani taslağı düzenlenmesi gerekmektedir. Bu amaçla metin düzenleme tekniklerinden, metin bağlantıları kurma tekniklerinden, cümlelerin kurallara uygunluğunu doğrulama tekniklerinden, kelimelerin kullanımını doğrulama tekniklerinden, dil bilgisi ve yazım kullanımını doğrulama tekniklerinden yararlanılmalıdır. Yazıldıktan sonra metin değerlendirme tekniklerini kullanarak süreç bitirilmektedir (Karadağ ve Maden, 2014).

2.1.2. Türkçe Öğretimi Sürecinde Ders Kitapları

Ders kitapları, öğrencilerin bilgi, beceri ve alışkanlıklar edindiği, öğretmenlerden sonra en temel kaynaktır. Ana dil sevgisinin ve farkındalığının geliştirilmesinde önemli rol oynayan ders kitapları, öğrencilerin ilgileri, yetenekleri ve öğrenme hızları dikkate alınarak yazılmalıdır. İçerik öğrenci düzeyinde hazırlanmalı, müfredatla uyumlu olmalı hem öğretmenlere hem de öğrencilere kaynak ve rehberlik sağlamalıdır (Hıdıroğlu, 2019).

Temel eğitim okullarında Türkçe öğretiminin temel amacı, gördüğünüzü, gördüğünüzü, duyduğunuzu ve okuduğunuzu tam ve doğru bir şekilde anlamak, anladığınızı şeyi sözle veya yazıyla doğru bir şekilde ifade etmektir. Her yıl yeni hedefler eklense de birinci sınıftan sekizinci sınıfa ve üniversiteye kadar tüm öğretmenlerin çabaları bu hedef etrafında toplanmaktadır. Türkçe dersleri, amaçları ve içerikleri itibarıyla çok özel bir statüye sahiptir. Milli bilincin oluşmasında ve korunmasında önemli rol oynamaktadır. Milli kültürümüzün yeni nesillere aktarılması, ortak kültürle nesiller arası bağlilik oluşturulması vb. görevleri tamamlamanın en büyük ağırlığı ve sorumluluğu Türkçe eğitim programına düşmektedir. Çünkü milli kültürümüzün en dinamik ve birleştirici örnekleri, milli bilinci yaratan, millet ve vatan sevgisini besleyen, güçlendiren Türkçe eserlerdir ve çocuklar bu eserlerle ilk kez tanışmaktadırlar. Dolayısıyla bir Türkçe programının başarısı ya da başarısızlığı sadece dersi

değil, toplumu ve onun sonuçlarını da etkilemektedir. Bu bağlamda, bu ve bunun gibi birçok önemli hedefe ulaşmada temel araç olarak Türkçe ders kitaplarının önemi daha da belirgin hale gelmektedir (Akdeniz, 2003).

Türkçe ders kitapları metin tabanlıdır. Öğrencilerin dil becerileri metinler aracılığıyla geliştirilmektedir (Çoban ve Tabak, 2011). Metin, planlanan sonuçlara ulaşmanın aracıdır. Metin; metinsel özelliklere sahip, çocukların bilişsel ve duygusal düzeylerine uygun, değerlerin aktarımını sağlayan, kültürel kurallara uygun, öğrencilerin sosyalleşme becerilerini geliştirdiği gibi evrensel de olmalıdır. Bu nedenle öğretim materyallerinin metin seçimine dikkat edilmelidir. Etkinlikler metne dayalı olarak tasarlandığından değerler ve kültür aktarılmaktadır. Öğrenciler kaliteli metinlerle etkileşime girdiklerinde dili doğru ve zarif bir şekilde kullanmayı öğrenmektedirler. Bu nedenle öğrenciler; ana dilin estetiğini ve doğru kullanımını yansıtan, kültür ve değerlerin aktarımını içeren çeşitli metin türleriyle karşılaştırılmalıdır. Öğrencilerin dil ve düşünce dünyasına uygun metinler onların kendilerini ve çevrelerini anlamalarını sağlayacak, anlama ve ifade etme becerilerinin gelişmesine destek olacaktır (Dilekçi, 2021).

Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019)'na göre, Türkçe ders kitabına alınacak metinlerde aşağıda bulunan özellikler bulunmalıdır:

1. Ders kitaplarına alanda yaygın olarak kabul görmüş yazar ve eserlerden, edebî ve kültürel değer taşıyan metinler alınmalıdır. Türk cumhuriyetleri ve Balkan Türkleri edebiyatlarından eserlere yer verilmelidir.

2. Seçilen metinler ikincil aktarımlar yerine yazarın eserinden alınmalıdır.

3. Ders kitaplarında “Bu kitap için yazılmıştır.” ifadesini içeren metinler kullanılmamalıdır. Yalnızca 1.sınıf ders kitaplarında ders kitabının yazarı/yazarları tarafından yazılan en fazla iki metne yer verilebilir.

4. Aynı yayınevine ait kitaplarda bir sınıf düzeyi için seçilen metin, başka bir sınıf düzeyinde kullanılmamalıdır.

5. Öğrencilerin duygu ve düşünce dünyasını zenginleştirmek amacıyla aynı yazar ve/veya şairlerden (serbest okuma metinleri hariç, ders kitabı yazarı/yazarları tarafından yazılan metinler dâhil) en fazla iki metin seçilmelidir.

6. Dünya edebiyatından seçilen metinler, doğru ve nitelikli çevirilerden alınmalıdır.

7. Ders kitabında temaları destekler nitelikte edebî ve estetik değer taşıyan serbest okuma metinlerine yer verilmelidir.

8. Tamamı ders kitabına alınamayacak uzunluktaki roman, hikâye, tiyatro, destan gibi türlerdeki eserlerden yapılan alıntılarda eserdeki bağlamın yakalanabilmesi için metnin başında

eserin seçilen bölümüne kadar olan kısmın kısa özeti verilmelidir. Seçilen metnin eserin hangi bölümünden alındığına dair kısa bir açıklama yapılmalıdır.

9. Metinlerdeki eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler (argo ve küfür, olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar, cinsellik, şiddet vb. içeren unsurlar) metnin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla çıkarılmalıdır.

10. Yazarın söyleyişinden ya da Türkçenin dönemsel söyleyiş özelliklerinden kaynaklı yazım farklılıkları hata olarak nitelendirilip düzeltilmez. Metin içerisinde yer alan dönemsel farklılıklara (yazım ve noktalama) yönelik açıklamalar dipnot şeklinde verilmelidir. Ayrıca bu hususlardan öğretim amaçlı olarak yararlanılabilir.

11. Ders kitabında gazete haberi, reklam, dilekçe, tutanak, öz geçmiş, ağ günlüğü (blog), sosyal medya uygulamalarında yer alan yazı türlerinde ders kitabının yazarı/yazarları tarafından üretilen metinler de kullanılabilir. Bu türler 3 ve 5. maddelerdeki açıklamalar kapsamında değerlendirilmez.

12. Metinlerde tema ve kazanımlara uygun olarak metnin bütünlüğü ve tutarlılığı korunmak kaydıyla bazı bölümler çıkarılarak kısaltmaya gidilebilir. Çıkarılan bölümler parantez içinde üç nokta ile gösterilmelidir.

13. Çeşitli metinler içinde yer alan kimi bağımsız ve kendi iç bütünlüğüne sahip anı, fıkra, anekdot vb. bölümler metin olarak seçilebilir.

14. Yazar ve şairlerin biyografilerinde yalnızca edebî yönleri ön plana çıkarılmalıdır

Türkçe öğretiminde öğrencilerin okuma isteğini artıracak ve seviyelerine uygun nitelikli edebi eserler (masal, şiir, hikâye, roman vb.) ve öğretim metinleri (makale, deneme, röportaj vb.) sunulmalıdır. Ayrıca Türkçe derslerinde çocuklara sanatsal çizimler, fotoğraflar, çizgi filmler, çocuk şarkıları ve kısa filmler çeşitli etkinliklerle gösterilmelidir. Dil bilgisi öğretiminde çocukların bu metinler ve etkinlikler aracılığıyla dilin özelliklerini ve gücünü anlamaları gerekmektedir (Kanat-Soysal, 2018).

2.2. Ders Kitabı

Eğitim, insanlara belirli toplumsal ve kişisel nitelikleri, beceri ve değerleri kazandırmayı amaçlayan bir süreçtir. Dolayısıyla insanda aranan nitelikler eğitimin amaçlarını oluşturur. Bu hedeflere eğitim programları aracılığıyla ulaşılmaktadır. Ders kitapları, öğrenciler için öğretici olmaları öğretmenler için dersin gereklerini ekonomik bir şekilde sağlamaları nedeniyle eğitim ortamlarında önemli ve yaygın olarak kullanılan materyallerdir (Güzel ve Şimşek, 2012).

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2021 yılında yayımlanan Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliğinde ders kitapları, "Herhangi bir eğitim ve öğretim programı çerçevesinde hazırlanmış, Kurulca örgün ve yaygın eğitim kurumlarında okutulması uygun bulunan basılı veya dijital ortamdaki kitap ve ekleri veya model prototipi" olarak tanımlanmaktadır (Resmi Gazete, 2021) Diğer bir tanım ise ders kitabı, eğitim programının amaçları, içeriği, öğretim süreci ve ölçme ve değerlendirme boyutlarına uygun olarak öğrenme amaçlı hazırlanmış basılı öğretim materyalidir (Şahin, 2008). Ders kitabı, çeşitli alıştırmalar ve tekrarlar yoluyla hafızayı ve öğrenmeyi geliştirmek için bilgilerin kademeli ve düzenli olarak düzenlendiği bir kitaptır (Bamberger, 1975). Ders kitabı, çeşitli konularda bilgi öğretmek için hazırlanmış, kolaydan zora doğru sistematik, programlanmış metinlerden oluşan teknik bir materyaldir (Richaudeau, 1979). Ders kitapları, öğrencilerin ders konularına ilişkin bilgileri kendi başlarına bile doğru ve sıralı bir şekilde öğrenmelerini sağlayan araçlardır (Küçükahmet, 2011).

Tanım ve açıklamalardan da anlaşılacağı üzere ders kitabı her şeyden önce bir el kitabı ve basılı bir materyaldir. Eğitim ve öğretim süreçlerinde kullanılan bir görselleştirme aracıdır. Bu kriterler dikkate alındığında sözlük, atlas ve ansiklopedi aynı zamanda bir ders kitabı gibi görünebilir. Ancak ders kitabı, öğrencilerin dil, matematik, fen bilimleri ve sosyal bilgiler gibi bilgileri öğrenmelerine yardımcı olmak için kolaydan zora doğru uzanan programlama metinlerinden oluşan teknik bir araçtır (Richaudeau, 1979).

Ders kitapları, dersin amaçları çerçevesinde öğrencileri bilgilendirmek ve eğitmek amacıyla tasarlanmıştır. Bu nedenle öğretilecek bilgilerin öğretim faaliyetlerini yönlendirecek ve zenginleştirecek şekilde kısa ve öz bir şekilde sunulması ve düzenlenmesi gerekmektedir. Öğretim materyallerinin yapısı ve özellikleri aynı zamanda öğrencilere bilimsel düşünme, tutum ve davranışlar kazandıracak şekilde tasarlanmıştır (Güneş, 2022).

Ders kitapları eğitim-öğretim sürecinde öğretmen ve öğrencilere rehberlik etme işlevine sahip olup eğitimin temel kaynaklarıdır (Kılıç ve Seven, 2002). Ayrıca ders kitaplarının eğitim programlarının tamamlayıcısı olduğu düşünülmektedir. Sınıfta öğretimde, konu içeriğinin aktarılmasında ve öğrencilere bilgi ve beceri kazandırılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Dijitalleşmenin yaygınlaştığı günümüzde ders kitapları hâlâ önemini korumakta ve en ulaşılabilir materyal olma özelliğini kaybetmemektedir (Payza, 2015).

Geçmişte yazılan ders kitapları monoton ve sıkıcıyken, artık içerikleri güncellenerek daha etkinlik odaklı ve uygulama dostu hale gelmektedir (Baştürk, 2005). Ders kitapları öğrenci gelişimi dikkate alınarak tasarlanmalı, estetik değere sahip olmalı ve kitap içeriği çağa

ayak uydurmalıdır (Gülersoy, 2013). Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda müfredata uygun müfredat kaynaklarının hazırlanması ve satın alınması Talim ve Terbiye Kurulunun sorumluluğundadır.

2.2.1. Ders Kitaplarının Tarihçesi

Dünya var olduğundan beri üretilen yeni bilgilerin saklamanın en yaygın ve güvenilir yolu kitaplardır (Keser, 2004). Milattan önceki dönemden bu yana yazılı materyaller insanların bilgi ve düşüncelerini birbirleriyle paylaşmaları için çok önemli bir kaynak olmuştur. Özellikle okulların kurulmasıyla birlikte yazılı materyaller, özellikle ders kitapları, öğretmen ve öğrenciler için temel bilgi kaynağı haline gelmiştir (Sefa, 2009).

Gutenberg'in 1440 senesinde matbaayı bulması sonrasında basılı gereç oluşturma konusunda tarihi bilinen ilk kitap olan Mainz Mezamiri 1457 yılında Almanya-Mainz'da basılmış, bu kitabı da 1461 senesinde Almanya-Bamberg'de Boner Masalları adlı kitabın basımı takip etmiştir. Matbaanın icadı ve teknolojideki gelişmelerle beraber kitaplarda devamlı bir değişim ve gelişim olmuş, sayısı sürekli olarak artmıştır. Kitap yayınındaki önemli gelişmelerden biri Comenius tarafından çocuklar için ilk resimli ders kitaplarından biri olan 'The World in Pictures (Resimlerdeki Dünya)'ın 1657 senesinde hazırlanması ve diğeri ise baskı sayısını arttıran ofset baskı tekniğinin gerçek anlamda 1904 yılında Amerika'da I. W. Rubel tarafından kullanılmaya başlanmasıdır (Kaya, 2006).

Türkiye'de eğitim tarihine baktığımızda ilk resimli Türk alfabesi ve okuma kitabı, 1874 yılında Hafız Refi adlı bir öğretmen tarafından İstanbul'da basılan Elifbâ-yı Osmanî'dir. Kitapta 31 adet hayvan resmi bulunmaktadır. Bu kitap, ilkokullarda alfabeyi öğretmek için en eski ve en yaygın olarak kullanılan kitaptır; dört veya beş yaşındaki çocuklar, on veya on bir yaşına gelene kadar bu kitabı okumuştur (Akyüz, 2000).

2.2.2. Ders Kitaplarının Önemi

Kullanılan ders kitabı, yazılan dersin amacına ulaşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Hatta bazı az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin eğitim sistemlerinde herhangi bir öğretim veya müfredat bulunmadığından ders kitapları bu işlevleri yerine getirmektedir (Kalender ve Baysal, 2021). Ders kitapları eğitim sisteminde birçok görev üstlenen ve öğrencilerle köprü kuran temel yapıdır. Dolayısıyla ders kitapları iyi hazırlanırsa eğitimin ana programı hakkında bilgi verebilecek ve programın diğer yönleri hakkında fikir verebilecek bir yapı haline gelecek ve birincil kaynak olarak daha işlevsel olacaktır (Kılıç ve

Can, 2018).

1900'lü yıllardan bu yana eğitim denilince akla ilk gelen ders kitaplarıdır. Ders kitapları eğitim programlarının temel öğelerinden biridir. Eğitim programları ile öğrenciler arasındaki köprünün en önemli bölümüdür. Öğretmenin öğretimde kendi gücünü daha fazla kullanmasına, vermek istediğini daha sistemli bir şekilde vermesine, öğrencinin de öğretmenin söylediklerini istediği zaman, istediği yerde ve istediği hızda tekrarlayabilmesine olanak sağlayan temel materyallerdir (Şahin, 2004).

Ders kitapları, müfredata göre belirli düzeydeki öğrenciler için yazılan, öğretim amaçlı kullanılan, öğrenmeye ve hafızaya yardımcı olan, kolaydan zora doğru sistematik ilerleme ve gelişme sağlayan teknik kitaplardır (Güneş, 2022). Ders kitapları öğrencilerin kendilerini daha iyi donatabilmeleri ve ders öncesi konu ile ilgili gerekli araştırmaları yapabilmeleri için çok önemli bir araçtır. Derse hazırlıklı gelen öğrencilerin disiplin sorunları da büyük ölçüde azaltılabilmektedir. Bu bakımdan ders kitapları öğrenme süreci boyunca etkili bir ortam oluşturabilmektedir (Bağcı, 2007).

Öğrenciler bilgilerinin çoğunu okul kitaplarından öğrenirler. Bu nedenle ders kitaplarındaki metin ve görseller beceri kazanımı açısından önemlidir (Spiegel ve Barufaldi, 1994). Ders kitaplarının eğitim sistemi içerisinde belirlenen hedeflere ulaşabilmesi için bazı özellikleri içermesi gerekmektedir. Uyulması gereken bu özellikler zamanla değişebilir veya sosyal, bilimsel ve eğitimsel gelişimin ihtiyaçlarına göre desteklenebilir. Ancak bazı temel özellikler vardır. Bunlar kitapların içerikleri ve bu içeriklerin iyi tasarlanmasıdır (Altay, 2021). Türkçe kitapların gelişim sürecinde en önemli nokta içerik kısmıdır. Çünkü içerik bir ders kitabının en önemli kısımlarından biridir. Bu açıdan bakıldığında kitapların sadece bilgilerin ortak sunulduğu bir yer değil, aynı zamanda öğrencilerin dikkatini çekebilecek, derse olan ilgilerini artıracabilecek, dersi sevmelerini sağlayabilecek etkileşimli bir araç olarak öğretmen ve öğrencilere sunulması gerekmektedir (Yalın, 1996).

2.2.3. Ders Kitabının Faydaları

Ders kitapları öğretme ve öğrenme sürecinde kullanılan standart resmi araştırma kaynaklarıdır (Graves ve Xu, 2000). Planlanan eğitim sürecinde ders kitapları öğrenciler için bilgi kaynağı, öğretmenler için ise rehber görevi görmektedir. Bu nedenle öğretme-öğrenme süreciyle ilgili önemli bir araçtır (Küçükahmet, 2011).

Ders kitabı, öğrencilerin derse olan ilgisini artıran, işlenen konularla ilgili örnek ve uygulamalara yer veren, onların bilgi ve becerilerini geliştirmeyi amaçlayan, anlama ve

öğrenmeyi öğreten, öğretilen derslere yönelik önemli bir rehberlik bilgisi deposudur. Karşılaşılan sorunları çözmekte ve kendi değerlendirmeniz için seçenekler sunmaktadır. Öğretmenlerin etkili ders oluşturabilmeleri için yol gösterici kaynaklardan biridir (Güney-Türkeç, 2022). İyi hazırlanmış kitaplar, öğrencilerin okuma alışkanlığını ve kitap sevgisini geliştirmede de oldukça önemlidir (Erdal, 2008). Aşağıda ders kitaplarının faydalarından bazıları listelenmiştir (Graves and Xu, 2000):

- Derslerin hazırlıklı olarak yürütülmesini sağlamaktadır.
- Öğrencilere eğitim yolculuklarında bir nevi yol haritası görevi görmektedir.
- Öğrenciler kendilerinden ne beklediğini bilmektedirler.
- İçerik, görseller, grafikler ve okuma gibi çeşitli etkinlikler aracılığıyla öğretmenlere bu tür materyalleri bulma veya geliştirme konusunda zaman kazandırmaktadır.
- Öğretmenler, dahil edilen test ve değerlendirme araçlarının yardımıyla öğrencilerin öğrenimini ölçebilir.
- Öğretmen kılavuzları, CD'ler, çalışma sayfaları ve videolar gibi destekleyici materyalleri içerebilir.
- Ders kapsamında hazırlanan ders kitapları ders içinde belirli bir tutarlılık sağlamalıdır.

Ayrıca müfredat yerine modern eğitim planları ve müfredatların kullanıldığı da görülmektedir. Okul müfredatlarının üstlendiği sosyal, politik, ekonomik ve kişisel gelişim işlevlerinin yerine getirilmesinde ders kitaplarının büyük önem taşıdığı söylenebilir (Küçükahmet, 2011).

2.2.4. Ders Kitabının Nitelikleri

Ders kitapları, öğrencilerin gelişim özelliklerine ve düzeylerine göre yazılmış metinlerdir, müfredat ilkelerine uygun olarak yazılmış, içerdiği bilgileri öğrencilere sunan öğrenme ve öğretme materyalleridir. Öğretim materyalleri, öğretim sürecinin vazgeçilmez bir parçasıdır ve ders sonuçlarına ulaşılmasını sağlamak için öğretmenler ve öğrenciler tarafından en sık kullanılan önemli bir araçtır. Bu bakımdan ders kitapları, önceden tasarlanmış bilgileri planlı ve düzenli bir şekilde açıklayan, öğrencileri dersin hedeflerine göre yönlendiren ve yetiştiren temel bilgi kaynağıdır. Eğitimde kitaplar yazılı ve basılı öğretim araçlarıdır. Ayrıca kitap bir öğrenme aracı görevi görmekte ve öğrenme deneyimleri için kaynak sağlamaktadır (Keser, 2004).

Yukarıdaki konulara ek olarak ders kitabı araştırmacıları incelemeleri yaparken

genellikle üç kritere odaklanırlar. Bunlar (Küçükahmet, 2011):

- Görsel ve teknik düzen,
- İçerik,
- Dil ve anlatım gibi sınıflamalarla açıklamaktadırlar

Ders kitapları dünyada en yaygın kullanılan basılı materyaldir. Ayrıca ders kitapları en temel bilgi kaynaklarından biridir ve eğitim sürecinde kullanımı oldukça kolaydır. Her sınıfta olduğu gibi Türkçe derslerinde de ders kitaplarından sıklıkla yararlanılmaktadır. Bu nedenle ders kitaplarının niteliği oldukça önemlidir (Demirhan-Bal, 2019)

Ayrıca öğrencilerin düşünmesini teşvik eden, önceki deneyimleriyle tutarlı, öğrencilerin yaratıcılığına ortam hazırlayan görsellere ve etkinliklere yer verilmesi gerekmektedir (Kabapınar, 2007).

2.2.5. Ders Kitabının Eğitimdeki Yeri

İnsanlarda var olan merak, insanların çeşitli alanlarda bilgi sahibi olmalarını sağlar. İnsanlar aldıkları bilgileri farklı şekillerde sağlayabilirler. Tarih boyunca insanlar bilgiyi korumak ve gelecek nesillere aktarmak için çeşitli kayıt yöntemleri kullanmışlardır. Bu kayıt yöntemlerinden biri de kitaplardır. Kitaplar insanların bilgi edinmesinde en temel kaynaklardan biridir. Ders kitapları eğitim sürecinin her aşamasında önemli materyallerdir. Ders kitapları, ilkokuldan yükseköğretime kadar her sınıfta kullanılan, belirli bir sırayla hazırlanan içerikler aracılığıyla öğrencilere konuyu tanıtmayı amaçlayan materyallerdir (Erkılıç ve Can, 2018).

Ders kitapları, müfredat esas alınarak uzmanlar tarafından yazılan ve otoriteler tarafından ders kitabı olarak kabul edilen kaynaklardır. Türkiye'de ders kitaplarının hazırlanması ve denetimi Milli Eğitim Bakanlığı adına Talim Terbiye Kurulu tarafından yürütülmektedir. Bilim ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte eğitimde kullanılan materyaller büyük ölçüde değişmiş ve çeşitlenmiştir (Kurtoglu-Erden ve Uslupehlivan, 2020).

Ders kitapları hemen hemen her ülkede en yaygın kullanılan materyallerden biridir. Ekonomik açıdan az gelişmiş toplumlarda eğitim teknolojisi olanaklarının oldukça sınırlı olduğu dikkate alındığında ders kitaplarının bu toplumlar için önemi daha büyüktür. Ders kitapları dünya çapında eğitimde önemli bir materyaldir. Kitap bazen konunun anlaşılması için temel bir bilgi kaynağı olurken, bazen de öğrenciyi araştırmaya teşvik eden bir rehber ve içerdiği sorularla öğrencilerin kendilerini değerlendirebilecekleri bir araçtır (Candan, 2023).

Ders kitapları öğrencilerin kitaplara ve bilgilere hızlı ve kolay bir şekilde ulaşabilecekleri kaynaklardır. Ders kitabının içeriği müfredata uygun olarak hazırlandığı için

öğretmen ve öğrencilere neyi öğretecekleri, neyi öğrenecekleri ve hangi sırayla öğretecekleri konusunda yol gösterebilmektedir. Derslerde kullanılan kitaplar, öğrencilerin öğretmenin öğrettiği konuları takip etmesini kolaylaştırması ve kitaplara bakarak bilgilerin tekrarlanabilmesine olanak sağlaması açısından da önemlidir. Ayrıca kitaplar öğrencilerin derslere hazırlanmaları için önemli bir kaynaktır (Keser, 2004).

Ders kitapları aynı zamanda öğretmenlere de birçok kolaylık sağlamaktadır. Bunlardan biri, kitap içi araştırma rehberliği yoluyla öğretmenlerin ev ödevi yükümlülüklerini hafifletmektir. Ders kitapları, öğrencilerin aradığı bilgileri içermesi ve öğretmenlere yol göstermesi nedeniyle öğrenciler ve öğretmenler için vazgeçilmez kaynaklardır. Eğitim-öğretim sürecindeki sürekli teknolojik gelişmelere rağmen ders kitapları, ders içeriklerini sistematik bir şekilde barındırarak önemli materyaller olarak yerini korumuştur (Utkugün, 2022).

Öğrencilerin bilgiyi öğrenmesi ve kaynak ile birlikte çalışması önemlidir. Öğrenciler için ders kitapları, yer ve zaman sorunu olmaksızın her zaman, her yerde kullanabilecekleri ulaşılabilir, ekonomik kaynaklardır. Bu kitaplarla her öğrenci kendi hızında çalışabilir. Kitapların konusuna ve amacına göre hazırlanması öğrenciler için çok yönlü bir öğrenme ortamı oluşturmaktadır (Yavuz vd., 2020).

2.2.6. Ders Kitaplarının Sahip Olması Gereken Özellikler

Ders kitapları eğitim sürecinde en çok kullanılan görsel basılı materyallerdir ve istenilen eğitimsel hedeflere ulaşabilmek için bazı işlevlere sahip olmaları gerekmektedir (Altay, 2021). Daha iyi notlar almak amacıyla yazılan kitapların genel olarak aşağıdaki özelliklere sahip olması gerekmektedir (Dündar, 1995):

1. Ders kitabı içeriği öğrenme hedeflerine uygun, ders içeriğini ve haftalık ders programını bireylere en iyi şekilde aktaracak kadar zengin yazılmalıdır.
2. Öğretim materyallerinin içeriği doğru, bilimsel, objektif olmalı, gerçekleri yansıtmalı ve öğrencileri yanıltmamalıdır.
3. Farklı öğrenme stillerine yer verilerek yaşa uygun ve her öğrenciye hitap edecek nitelikte olmalıdır.
4. Kitaptaki metnin yazım kuralları ve metinde kullanılan kelimelerin öğrencilerin sınıf düzeyine uygun olması gerekmektedir.
5. Ders kitabının içeriği iyi düzenlenmeli, öğrencileri düşünmeye teşvik eden alıştırma içerermeli, grafik, çizelge, harita, tablo gibi çeşitli görsel unsurlara yer verilmelidir.
6. Öğretim materyallerinin görsel tasarımı alanı etkili kullanılmalı, dayanıklı ve güzel

olmalı, kitaptaki metin ve görseller okunabilir olmalıdır.

2.2.6.1. Ders Kitabının Öğretim Programına Uygunluğu

Müfredat, öğrencilerin plan kapsamında kazanacağı tüm öğrenme deneyimlerini içeren bir plan olarak tanımlanır. Ders kitapları eğitim-öğretim sürecine yön veren en önemli ve kolay ulaşılabilir kaynaklardan biridir. Bunlar en erişilebilir kaynaklardır ve bazı faydaları vardır. Her sınıf düzeyine yönelik konularla ilgili bazı bilgiler sağlamaktadır. Ders kitabı modeller, örnekler ve örnek etkinlikler sağlayan; eğitim programının amaçları, içeriği, öğrenme ve öğretme süreci ile ölçme ve değerlendirme boyutlarına uygun olarak yazılmış ve öğrenme amaçlı kullanılan basılı bir öğretim materyali olmalıdır (Eskimen, 2018).

2.2.6.2. Ders Kitabında Dil ve Anlatım

Ders kitaplarına dil ve sunum tarzı sorunları açısından bakıldığında bu konuda ortaya çıkan temel sorun, yazarların ders kitaplarında çok fazla tekrar eden bilginin yanı sıra gereksiz ve alakasız birçok kelime, deyim ve cümleyi sunma eğiliminde olmalarıdır (Erol Kızıoğlu, 2013). Bu durumda ders kitapları öğrencilerin eğitime ve öğrenmeye yabancılaşmasına yol açabilmektedir. Bunu önlemek için yazarların iyi planlama yapması ve bilgiyi açık, anlaşılır, basit, akıcı ve doğal bir dille sunması gerekmektedir (Güneş, 2002). Genel olarak dil ve anlatım açısından aşağıdaki faktörler dikkate alınmalıdır (Kılıç ve Seven, 2002):

- Yazım kurallarına uyulmalı ve cümle bileşenlerinin sırasına dikkat edilmelidir.
- Konu alanına ait kavramlar doğru kullanılmalıdır.
- Kelimeler öğrencilerin gelişim özelliklerine göre seçilmelidir.
- Öğrencinin kelime bilgisi ve sınıf düzeyi dikkate alınarak gereksiz kelimelerden kaçınılmalıdır.
- Ders kitapları konu alanına ve öğrencinin öğrenme stiline bağlı olarak farklı sunum formatları kullanılmalıdır.

2.2.6.3. Ders Kitaplarındaki Bilimsel İçerik

Bilim ve eğitim arasındaki yakın ilişki, bilginin kitaplarda bir araya getirilerek öğrenme ortamında sunulmasında yatmaktadır. Bu nedenle kitaplar, eski çağlardan beri ders kitabı ve eğitime yardımcı kaynak olarak kullanılmıştır. Özellikle ders kitaplarının bilgiyi düzenli bir şekilde aktarma işlevi fen öğretiminin temel itici güçlerinden biri haline gelmiştir. Bu nedenle ders kitapları bilimsel bilginin yayılmasında ve geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Ders kitaplarının içeriği bilimsel bir yapıya sahip olmalıdır (Keleş, 2006). Bilim içeriği, konu alanına göre bir ders kitabının aktardığı bilimsel bilgi bütünü olarak tanımlanabilir. Ders kitabındaki bilimsel içerik; kitapta yer alan bilgilerin sunulmuş şekli, bilgilerin bilimsel geçerliliği, bilgilerin konu alanına uygun olup olmamasından etkilenebilir. Ders kitabı içeriği hazırlanırken (Kılıç ve Seven, 2002):

- Basitten karmaşığa veya bütünden parçaya,
- Kronolojik sırayla görüntüleyin,
- Kolaydan zora, somuttan soyuta,
- Öğrencilere bilgilerin yakın çevreden uzak çevreye doğru sırayla aktarılmasına özen gösterilmelidir.

2.2.6.4. Ders Kitaplarındaki Görsel Düzen

Kitapta konuların açıklanmasına yönelik resimler, çizelgeler, grafikler, fotoğraflar, şema, haritalar vb. yer almaktadır. Öğretime yardımcı olan unsurlar vardır. Metnin kolay anlaşılmasını ve gerekli açıklamaların yapılmasını sağlamak için uygun yerlere yerleştirilirler. Resimleri yerleştirirken sadece görünüme değil eğitime ve yönlendirmeye de dikkat edilmelidir. Basılı materyalin açık, net ve anlaşılması kolay olduğundan emin olunması gerekmektedir (Uzuner vd., 2010).

2.2.7. Ders Kitaplarında Fiziksel Yapı Özellikleri

Kitabın fiziksel yapısı dikkat çekici olmalıdır. Çekici olmayan bir görünüme sahip bir kitabın, ne kadar yararlı bilgi içerirse içersin, öğrencilerin dikkatini çekmesi pek olası değildir ve bu nedenle öğretimde etkili bir şekilde kullanılması zor olacaktır. Kitapların belirli bir şekli ve yayılma sayısı vardır. Çocuk eğitiminde ders kitaplarının fiziksel özelliklerine dikkat edilmelidir. Türk Standartları Enstitüsü tarafından Nisan 1992'de yayınlanan TS 10220 numaralı standart, kitap üretimiyle ilgili fiziksel özellikleri kapsamaktadır (Küçükahmet, 2011).

2.2.7.1. Görünüş

Bunlar ders kitaplarının görünümüne ilişkin verilerdir. Sayfalar lekesiz, düzenli ve temiz olmalıdır. Kitabın hiçbir yerinde yırtık, leke, kırıksıklık veya katlanma olmamalıdır. Ders kitabının görünümünde herhangi bir kusur olmamalıdır. Baskı hatası, leke, kır, delik, kırıksık, yırtık olmamalıdır. Kenarlar düzgün bir şekilde kesilmelidir (Uyar, 2019).

2.2.7.2. Renk

Dikkat edilmesi gereken bir diğer özellik ise renktir. Ders kitaplarında parlak renkler kullanılmalıdır. Kitap boyunca kullanılan renkler aynı olmamalıdır. Bu durum öğrencilerin kısa sürede ilgilerinin kaybolmasına neden olabilir (Uyar, 2019). Ders kitaplarında kullanılan renkler görsel bütünlüğe ve grafik iletişime büyük katkı sağlamaktadır. Rengin aşırı ve bilinçsiz kullanımı karmaşık görsel yapılar oluşturabilir. Kitap tasarımında rengin öğrenci psikolojisine etkisi ve içerdiği anlam genellikle dikkate alınmamaktadır. Soğuk renkler mesafe ve derinlik etkisi yaratır. Sıcak renkler okuyucuyu mutlu eder ve kitabı daha dikkat çekici hale getirmektedir (Kaptan ve Kaptan, 2004).

Görsel bütünlük açısından ders kitaplarında renk önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca kitaplarda kullanılan renklerin öğrenciler üzerindeki psikolojik etkisi çoğu zaman unutulmaktadır (Kaptan ve Kaptan, 2005). Soğuk renkler sakinleştirici ve rahatlatıcıdır. Sıcak renkler göz alıcı ve hoştur. Sıcak renkler aşırı kullanıldığında okuyucuda şiddete neden olabilir. Aynı şekilde soğuk renkler de depresif, kasvetli bir atmosfer yaratabilir. Soğuk renkler sayfaya mesafe hissi verir, sayfanın ön kısmında sıcak renkler kullanılarak samimiyet hissi verilebilir (Becer, 2009).

2.2.7.3. Boyut

MEB'in Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'nde belirlediği esaslar ve bu anlamda ISO 6716 A serisi dikkate alınarak ders kitaplarının boyutları belirlenmelidir. Bu bağlamda ders kitapları A4, A5 ve B5 ebatlarında olmalıdır (Resmi Gazete, 2021). Kitap boyutunda öğrencinin gelişim düzeyi, bilgi çeşitliliği ve sayfa düzeni dikkate alınmalıdır. Alt düzey sayfa tasarımında kullanılan büyük yazı tipleri, resimler ve şekiller kitabın boyutunu doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle küçük sınıflardaki öğretim için büyük hacimlerde kitaplar hazırlanmaktadır. Üst sınıflarda biraz daha küçük boyutlu kitaplar kullanmaya başlanmaktadır (Küçükahmet, 2011).

2.3. Ders Kitaplarında Tasarım

Öğrenmede kullanılan görsel yöntemler öğrenciler açısından oldukça etkili olmaktadır. Ders kitaplarımızda yer alan çeşitli görsel öğelerin tasarımdaki yeri, içeriğin uygunluğu ve kalıcı öğrenmeyi destekleme özelliği açısından incelendiğinde, etkili bir şekilde tasarlanmış görsel öğelerin öğrenmeye yardımcı olduğu, aksi halde öğrencinin kitaptan uzaklaşarak

öğrenmeyi zorlaştırdığı sonucuna varılmıştır (Demir, 2008).

Alpan (2004), ders kitaplarına yönelik görsel tasarım ilkelerini beş ana başlık altında toplamaktadır:

1. Metin tasarımı,
2. Sayfa tasarımı,
3. Kapak tasarımı,
4. Üretime yönelik dış yapı tasarımı.
5. Görsel öğelerin tasarımı,

2.3.1. Metin Tasarımı

Ders kitabı, yazılı ve basılı materyallerde yer alan ve öğrencinin öğrenme deneyiminin kaynağı olan bir öğrenme materyalidir. Özellikle metinlerden öğrenmede ders kitapları önemli bir rol oynamaktadır. Metnin öğretimdeki rolü konusunda farklı görüşler vardır. Bir görüşe göre metin, okuyucu veya öğrencideki gelişim ve değişimin arkasındaki itici güçtür (Alphan, 2008).

Öğretim materyallerinin metin tasarımı hedef kitlenin yaşına, ilgi alanına ve öğrenme stiline göre özenle tasarlanmalıdır. Tipografik öğeler ve metin düzenleyiciler metin tasarımının alt boyutlarıdır ve sayfa tasarımında uyumlu, güzel ve okunabilir nitelikte olmalıdır (Uçar, 2016).

2.3.1.1. Tipografik Unsurlar

Tipografi, harflerin sayfa üzerindeki konumunu veya basılı metindeki harflerin, kelimelerin, satırların, boşlukların dizilişini ifade eden görsel ve işlevsel düzenleme olarak tanımlanır. Bu düzenlemeler dikkate alınarak yazılan ders kitaplarının öğrencilerin kitaplarla iletişimine faydalı olacağı söylenebilir (Köş-Aydın, 2018). Temel olarak harf kullanımı, yazı tipi boyutu ve satır uzunluğu, hizalama, harfler arasındaki boşluklar, kelimeler arasındaki boşluklar ve diğer birçok birim, baskı sırasında kontrol edilmektedir (Düz, 2001).

2.3.1.2. Metin Örgütleyiciler

İçeriği iyi düzenlenmiş bir ders kitabı öğrencileri derse çekebilir. Ders kitaplarında içeriğin iyi organize edilebilmesi için başlık, içerik, özet, sözlük, kaynakça gibi metin düzenleyicilere ihtiyaç vardır (Uluişik, 2008). Ders kitaplarındaki metin düzenleyiciler, kitabın herhangi bir bölümüne yönelik hazırlığı sistematik bir sırayla belirtilmektedir. Başlık,

içindekiler, bölüm başlıkları, sözlük ve kaynakça gibi bölümler sırasıyla hazırlanmalıdır. Düzenli metin içermeyen ders kitaplarının öğrenciler tarafından anlaşılması ve hatta okunması zor olabilmektedir (Alpan, 2004).

2.3.2. Sayfa Tasarımı

Öğrenciler bir ders kitabının sayfalarını taradıklarında dikkatlerini çeken ilk şey sayfadaki görseller ve bunların nasıl yerleştirildiğidir. Bu nedenle görsel öğelerin yerleştirilmesinde monotonluktan kaçınılmalı ve görsel öğelere yeterince yer verilmelidir; ancak tasarımcılar, öğrencilerin görsellerden sıkılmaması ve monotonluğun önlenmesi için sayfa tasarımında sürekli hareket oluşturmamalıdır (Demirbaş, 2008). Öğretim materyallerinin sayfa tasarımı güzel, ilgi çekici ve hedef kitlenin özelliklerine uygun olmalıdır. Sayfa tasarımında öğrencilerin kafasını karıştıracak düzenlemelerden kaçınılmalıdır (Erkmen, 1996). Örneğin bir ünite hazırlık sorularıyla başlıyorsa kitaptaki tüm ünitelerin başında bu tasarım tekrarlanmalıdır (Bağcı, 2007).

Kitaplarda çıplak gözle görülebilen karşılıklı iki sayfa birbirinden bağımsız olarak tasarlanmalıdır. Bu farklılık öğrencilerin sayfayı görüntülerken dikkatini etkilemekte ve sayfadaki görsellerin ve temaların algılanmasını zorlaştırmaktadır. Bu bakımdan sayfa kenarlarında boşluk kullanımı ve satır aralığının tutarlı olması gerekmektedir (Yalın, 2002).

2.3.3. Kapak Tasarımı

Kapak tasarımı söz konusu olduğunda sadece kitap kapağı tasarımıyla sınırlı kalmamak gerekir. Çünkü tasarımcı sadece kitabın kapağının değil, kitabın iç sayfalarının da tasarımından sorumlu olup, dış kapak ve iç sayfaların hazırlanmasında bunların bütünlüğünün dikkate alınması gerekmektedir (Düz, 2001). Bir ders kitabında öğrencilere ilk olarak kapak sunulmaktadır. Dolayısıyla kapağın öğrenciler üzerinde psikolojik etkisi olabilmektedir. Bu da kapak tasarımının önemini göstermektedir (Kılıç ve Seven, 2002).

2.3.4. Üretime Yönelik Dış Yapı Tasarımı

Öğrenme ve öğretme sürecinde ders kitaplarının içeriği kadar fiziksel özellikleri de önemlidir. Öğrencilerin seviyelerine göre hazırlanan ders kitaplarının boyutları, kitapların kağıt kalitesi, dayanıklılık, düzgün ve temiz basım gibi dış yapısal özelliklerini oluşturmaktadır (Altay, 2021). Bir ders kitabının dış yapısal özellikleri de onun uzun süreli, rahat kullanımını etkilemektedir. Ders kitaplarının kullanılabilirliği öğrencilerin kitaplara, derslere, kısacası

öğrenmeye yönelik tutumlarını doğrudan etkileyebilmektedir (Bağcı, 2007).

2.4. Ders Kitaplarında Görsel Tasarım

Ders kitaplarının görsel tasarımı ve içeriği, öğrenmeyi destekleyecek ve öğrencilerin gelişim özelliklerini dikkate alacak şekilde yazılmaktadır (Resmi Gazete, 2021). Ders kitabının veya ders kitabının yerine geçen kitabın kapağında, öğretim ilkelerine aykırı olmayacak şekilde kitabın başlığı, okul türü, sınıfı, ilgili hizmet birimi veya (varsa) yayıncının logosu yer almalıdır. Kitabın iç kapağının ön yüzünde kitabın adı, okul türü, sınıfı, yazarın adı, (varsa) mesleki unvanı ve başvuranın adı veya adresi, pedagojik ilkelere aykırı olmayan amblemi yer alır. İç kapağın arkasında ise yazar dışında katkıda bulunanların isimleri, sınıf düzeyini dikkate alınarak pedagojik esaslara uygun yazılı ve görsel tasarımlara yer verilir (MEB, 2021).

2.4.1. Ders Kitaplarında Görsellerin Önemi ve İşlevi

Kitaplar çocukların bilişsel, duygusal ve psikomotor gelişimini destekleyen, dil, sosyal ve ahlaki gelişimlerini doğrudan etkileyen önemli araçlardır. Çocuklar kitaplar aracılığıyla düşünme, problem çözme, yaratıcılık ve yeteneklerini geliştirme fırsatı bulurken aynı zamanda doğaya, insanlara, diğer canlılara ve doğada gördükleri olaylara karşı duyarlılık geliştirirler. Ayrıca bu kitap çocukların kişilik gelişimine katkı sağlamakta, onların duygusal ve ruhsal ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli bir etkiye sahiptir (Tanju, 2010). Eğitim-öğretim aşamasında kullanılan ders kitapları; açıklayıcı, öğretici, yardımcı resim, grafik ve çizelgelere yer vererek öğrenme-öğretme sürecine yönelik motivasyonu ve ilgiyi artırabilir, böylece öğrencileri daha aktif ve canlı hale getirebilir (Küçükahmet, 2001). Etkili ders kitabı tasarımı için boyut, doku, çizgi, renk, şekil ve mekânsal unsurlar önemlidir (Kılıç ve Seven, 2002). Etkili bir ders kitabı derslerde en çok kullanılan görsel unsurlardan biridir (Uzuner vd., 2010).

Görsellik, insanoğlunun doğuşundan bu yana insanın varoluşu, doğayı, Yaratıcıyı, hayatın anlamını ve daha birçok şeyi düşünmesine yardımcı olmuş, insanların dikkatini çekmiş ve insanların duygularını ortaya çıkarmıştır. İnsanoğlu hayatta her zaman görselliği önemli bir yere yerleştirmiştir. Kişi, görseli gözlemleyerek nesneler, olaylar ve durumlar hakkında çıkarımlarda bulunmaktadır. Anlaşılması ve zihninde bir araya getirilmesi zor olan olayları, durumları ve unsurları anlamadaki karışıklığı ve zorluğu ortadan kaldırmak için görselliği kullanmaktadır. Görsellik aynı zamanda insanlara soyutlamaları somutlaştırma olanağı da sağlamaktadır. Küçük çocuklar ve zihinleri tam olarak gelişmemiş olanlar soyut kavramları algılamakta zorluk çekmektedirler. Bu durumlarda anlama sorunlarını gidermek ve anlayışı

kalıcı kılmak için görseller kullanılmıştır (Kanca, 2020).

Görsel öğeler, metinde yer alan, metin anlatımını destekleyen, içeriğinin anlaşılmasını kolaylaştıran ve okuyucunun sezgisel düşünmesini sağlayan resimler, çizelgeler, grafikler, tablolar, haritalar, ağ şemaları vb. öğelerden oluşur. Görsel materyallerin etkililiği, onları kullanan kişinin kişilik özelliklerinden etkilenmektedir. Aslında görsel materyalleri kullanan kişilerin ön bilgileri, görsel materyallerden ne ölçüde yararlanacaklarını etkilemektedir (Şahin, 2014).

Kitaplardaki resimler her zaman kelimelerden daha fazla dikkat çekmektedir. Kitabı ilk açan kişi ilk görseli görecektir. Bu nedenlerden dolayı görsellerin uzman kişiler tarafından hazırlanması gerekmektedir. Okuyucunun dikkatini çeken, metinle uyumlu görseller oluşturmak için alanında uzman kişilerin metin yazarlarıyla birlikte çalışması gereklidir. Görsel; ait olduğu metinden çok uzak olmamalı, metnin anlaşılabilirliğini sağlamalı, öğrencilerin okuma isteğini artırmalıdır (Kanca, 2020).

2.4.2. Görsel Tasarım İlkeleri

2.4.2.1. Denge

Bir tasarımdaki öğelerin rengi, şekli, alanı, dokusu ve boyutu sürekli olarak birbiriyle karşılaştırılır. Uygun bir tasarımda bu elemanlar arasındaki bağlantılar süreklilik ve kararlılık etkisi yaratmaktadır (Kılıç ve Seven, 2002). Tasarımda simetrik ve asimetrik olmak üzere iki farklı denge sistemi kullanılmaktadır (Özodaşık, 2007). Denge, her bir bileşenin bütündeki oranını ifade etmektedir. Söz konusu denge, metin, görsel, fotoğraf ve diyagramların birbirleriyle olan ilişkisi olarak da ifade edilebilir. Bu ilişki simetrik ve asimetrik denge kullanılarak oluşturulur. Simetrik denge, sayfa düzeninin iyi orantılı ve dengeli olduğu anlamına gelmektedir. Asimetrik denge, birbirine eşit olmayan mesafelerdeki düzenlemeler olarak tanımlanabilir (Köş-Aydın, 2018).

Simetrik, Bakışık Denge: Doğru orantılara ve dengeli sayfa düzenine sahip bir ders kitabı tasarımıdır. Simetrik denge, öğelerin bir eksene göre aynı durumda tekrarlanmasıyla oluşmaktadır. Simetri kesin ve istikrarlı bir kompozisyon oluşturmaktadır. Yaratılan denge aynadaki yansıma kadar sıkıcı, sık ve durağandır. Denge unsurlarının her zaman mutlak simetriyle birlikte olması gerekmez. Orijinal eserlerde tasarım, simetrik denge yerine asimetrik dengeyi tercih etmektedir (Uçar, 2004).

Asimetrik, Bakışsız Denge: Asimetrik denge, eşit veya eşit olmayan görsel öğeler arasındaki düzendir (Bıyık, 2007). Asimetri durumunda, büyük metin küçük metni bastırır ve

büyük görsel öğeler küçük görsel öğeleri bastırır, ancak yine de sayfaya hakim olmaktadır. Siyah beyaz kompozisyonlarda kullanılan canlı renkler optik dengeyi kendi yönüne kaydırır. Bu nedenle optik olarak dengeli birçok tasarım ilk bakışta dengesiz görünebilir (Becer, 2002).

2.4.2.2. Uygunluk, Görsel Hiyerarşi, Oran, Ölçü

Genel anlamda uyumluluk, tasarımda ele alınan nesnelerin benzer, ilgili ve çağrıştırmalı özellikleridir. Temel olarak benzer ve çağrıştırmalı değerlere sahip nesnelerin bir düzlem üzerinde birleşimidir (Atalayer, 1994). Uyumluluk mutlak benzerlikle değil, kişinin kendini rahat hissedebileceği düzeyde yakınlık ile sağlanır ve üç gruba ayrılmaktadır (Yolcu, 2004);

Fiziksel uygunluk: Nesnelerin fiziksel özellikleri (doku, renk, şekil vb.) arasındaki benzerliklere denmektedir.

Hizmet uygunluğu: Birbirine benzemeyen nesnelerin aynı bileşime, amaca veya kökene sahip bir bağlantısı varsa, bu tür uygunluğa hizmete uygunluk adı verilmektedir.

Üslup uygunluğu: Kompozisyonadaki unsurlar arasında uyum ve birlik olmalıdır. Bu birlik çalışmanın tamamına yayılmalıdır. Yani belli bir üsluba göre düzenlenen eserler, üslup uygunluğuna göre düzenlenen eserlerdir.

Oran ve orantı, bütünün bir parçası olarak tanımlanabilecek konum ve büyüklükteki parçalar arasındaki karşılaştırmalı ilişki, insan gözünün kendisi ile doğa arasındaki orantısal ilişkiden geldiği, birbiriyle bir arada olması gerekeni aradığı şeklinde ifade edilmektedir. (Uçar, 2004). Orantı; boyutlar arasındaki ilişki olarak tanımlanır ve aynı zamanda görsel hiyerarşi oluşturmaya yardımcı olan bir prensiptir (Becer, 2005).

Öte yandan görsel hiyerarşi, görsel tasarımda bunlara dikkat çekmek veya onları vurgulamak için önemli bir araçtır. Yani görsel tasarımın önemli unsurlarına dikkat çekmek için büyük ölçekte yapılır. Bu sayede vurgulamak istediğiniz unsurlar ön plana çıkmaktadır. Görsel hiyerarşi, boyuttan daha fazlasına bağlı olabilir. Açık-koyu renkler, uzaklık ve konum görsel hiyerarşide kullanılabilecek durumlara örnektir. Bu sayede tasarımcı, dikkatini vurgulamak istediği nesneye odaklayarak tasarımın işlevselliğini artırabilmektedir (Becer, 2002).

Ölçü ve orantı görsel sanatlarda yaygın olarak kullanılan kavramlardır. Tasarımda önemli olan formun amaca göre uyum, denge ve estetik düzen sunmasıdır. Küçük boyut, görsel algıda mesafe etkileri yaratır. Daha büyük boyutlar daha yakın mesafeleri göstermektedir (MEGEP, 2007).

2.4.2.3. Ritim ve Hareket

Bir grafik tasarım yüzeyindeki öğeleri algımlarken göz, ritim ilkesi olarak bilinen bir durum olan mevcut veya varsayılan çizgiler boyunca hareket eder. Tekrarlama, ilerleme ve ikame olmak üzere üç tür ritim vardır (Arıkan, 2009). Ritim, aynı veya benzer öğelerin belli bir şema içerisinde tekrarlandığı, eşit ve mantıklı bir şekilde düzenlendiği monotonluk ve sıkıcılığın aksine, izleyicinin seçilen karakteri izlemesini sağlayarak tasarımı ilgi çekici şekilde düzenlemenin bir yoludur (Turgut, 2013).

Görsel sanatlarda ve tasarımda hareket, bir esere ritim katar, ona hayat verir ve böylece onu monotonluktan kurtarmaktadır. Bu nedenle ritim ve hareket birbiriyle yakından bağlantılı unsurlardır. Hareket olmadan belli bir ritimden bahsetmenin hiçbir yolu yoktur (Çamurcu, 2019).

2.4.2.4. Bütünlük

Bütünlük en önemli tasarım ilkelerinden biridir. Bir tasarımdaki görsel öğelerin bir bütünlük (bütünlük) yaratması amaçlandığında kompozisyon karmaşasının önüne geçilebilmektedir. Tasarımcı, kompozisyonda kullanılan elemanları seçip gruplandırmalı ve birbirleriyle uyum sağlayacak şekilde düzenlemelidir (Becer, 2002). Bütünlük belirli bir aralıkta görsel öğelerin bir arada bulunması ve grup olarak ele alınan yapıyı oluşturan parçaların Gestalt ilkeleri bağlamında uyumluluğu olarak ifade edilmektedir (Arıkan, 2009).

2.4.2.5. Vurgu

Vurgu, tasarım düzenlemesinin öne çıkarılması gereken veya etkili bir faktör oluşturması gereken bir yönü olarak ifade edilmektedir (Arıkan, 2009). Vurgu ile herhangi bir nesneyi diğer nesnelerden kontrast efektler, görsel izolasyon, yerleştirme ve orantı yoluyla ayırmak tasarımda önemlidir. Net bir odağı olan bir tasarım, izleyicinin dikkatini net bir odağı olmayan bir tasarımdan daha iyi çekmektedir. Bunun nedeni ise vurgu ilkesini oluşturan tasarım öğelerinin belirli kurallara göre düzenlenmesidir (Demirel, 2019). Görsel olarak vurgulanacak öğeler, diğer öğelerden daha hafif veya daha büyük hale getirilerek, şekiller ve zemin arasında kontrast oluşturularak, yön araçları, farklı şekiller, geometrik şekiller kullanılarak daha ilgi çekici hale getirilerek dikkat çekmeyi amaçlamaktadır (Yurtalan, 2019).

Amaç, öğretim araçlarındaki önemli fikirlere dikkat çekmektir. Vurgulanacak öğenin dikkat çekici olması ve ilgi odağı olabilmesi için bazı özelliklerin dikkate alınması

gerekmektedir (Kılıç ve Seven, 2002).

- Öğeler ok simgeleri, çizgiler veya benzeri araçlar kullanılarak vurgulanmalıdır.
- Zemin ile şekiller arasında kontrast (kontrast) bulunmalıdır.
- Vurgulanacak unsurun boyutu diğer unsurlara göre daha büyük olmalıdır.
- Vurgulanacak öğenin diğer öğelerden farklı oluşturulması gerekmektedir.
- Çok fazla vurgulanmamalı. Gereksiz yere vurgulanan unsurlara yeterince dikkat edilmediği gibi kafa karışıklığı da yaratabilir.

• Vurgulanan unsurlar arasında tutarlılık/birlik olmalıdır. Vurgu şekli açısından vurgulanan öğe italik olarak değerlendiriliyorsa diğer vurgu öğelerinin de bu şekilde oluşturulması gereklidir.

• Vurgu araçları sayfa içerisinde geçerli konumlarda olmalıdır. Aksi takdirde vurgulanan öğeler yeterince ilgi görmeyecektir.

Vurgu mantığı görsel tasarımda çok belirgindir. Çünkü tasarımda yer alan nesneler arasında öne çıkan nesneler izleyici tarafından kolaylıkla fark edilebilmektedir. Tasarımda birden fazla vurgulanan nesne varsa tekrarlamayı, sıralamayı veya hiyerarşiyi kullanmak uygundur. Dolayısıyla tasarımda birden fazla vurgu noktası varsa vurgu ilkesi geçersiz hale gelmektedir. Genel tasarımdaki en bariz hata budur. Bir tasarımdaki tüm nesnelerin önemli olduğunu düşünmek ve onları ön plana çıkarmaya çalışmak açık bir hatadır. Tüm nesneleri eşit şekilde vurgulamak, tüm nesnelerin görsel olarak nötrleştirilmesi anlamındadır (Lauer, 1990).

2.4.2.6. Zıtlık

Zıtlık, çalışma yüzeyinde farklı unsurlarla bir odak merkezi oluşturulması ve yapılar oluşturulması olarak ifade edilebilir (Arıkan, 2009). Kontrast, aralarında ortak veya benzer yönleri olmayan tasarım öğelerini ifade etmektedir. Tasarımdaki kontrast, insanları uyandırma, dikkatlerini çekme, onlara enerji verme ve harekete geçirme gücüne sahiptir. Farklı unsurların vurgulanması ve renklerin daha iyi anlaşılması amacıyla kullanılabilir (Kılıç ve Seven, 2002). Kontrast, tasarım öğeleri arasında boyut, şekil, renk, değer, doku, yön ve aralıkta kontrast oluşturarak canlılık yaratma ve dikkat çekme sürecidir (Divanlıoğlu, 1997).

2.4.2.7. Egemenlik

Bir eserde, çoğunlukta olan hareketlere egemen (dominant) hareketler denmektedir (Yolcu, 2004). Egemenlik; bir tasarımda istikrarlı bir dengenin bulunabilmesi için, tasarımın farklı bölümlerinin görsel algıda ürettiği güçlü ve zayıf enerji alanları arasındaki mücadelenin,

bu alanlardan bazılarının üstünlüğüne yol açması gereklidir. Aynı zamanda başka alanlara, başka biçimlere, başka gruplara egemenlik kurabilen biçimler ya da gruplar da egemen kabul edilmektedir (Kılıç ve Seven, 2002).

2.4.2.8. Tekrar (Devamlılık)

Sayfa düzeni, gözün sayfa boyunca genel hareketini takip eden bir tasarımda oluşturulmalıdır. Genellikle gözlerin sayfada sol üst köşeden sağa ve yukarıdan aşağıya doğru sürekli hareket ettiğine inanılmaktadır. Bu nedenle kitap hazırlamada bu algılama biçimi dikkate alınmalı, öğelerin yerleştirildiği sıra öğrencilerin dikkatini dağıtmamalıdır. Bu nedenle ders kitaplarında öğrencilerin dikkatini kitaptaki konulara çekmek ve görsel sürekliliği sağlamak için tekrar ilkesi oldukça önemlidir. Öğretim materyallerinin devamlılığını sağlamak için aşağıdaki hususlara dikkat edilmelidir (Kaptan, 2005);

- Görsel öğeler, gözün sayfa üzerindeki hareketleri düşünülerek yerleştirilmiş mi?
- Ders kitabı hazırlanırken öğrencilerin algı düzeyleri ve kitaba olan mesafeleri dikkate alınmış mı?
- Renklerde, ünite ve konu başlıklarında, madde imi ve işaretlerde tekrar (devamlılık) var mı?
- Gereksiz yapılan tekrarlar monotonluk ve durağanlık oluşturuyor mu?

2.4.2.9. Hizalama

Esasen insan, çevresinde algıladığı her şeyin belli bir düzen içinde olmasını ister. Kaos ve düzensizlik rahatsız edicidir. Aynı durum ders kitaplarının görsel içeriği için de geçerlidir. Sayfadaki düzensiz resimler, karışık metinler ve gevşek sayfa düzeni öğrenmeyi etkileyebilir, öğrencilerin gözlerini yorabilir ve kitaba olan ilgiyi zayıflatabilir. Bu nedenlerden dolayı hizalama ilkesinin tasarımdaki diğer ilkeler kadar ciddiye alınması gerekir. Hizalama, görsel öğelerin bir satır veya çizgiler içinde hizalanmasıdır. Hizalanmış elemanların, hizalanmamış elemanlara göre daha düzenli olduğu kabul edilmektedir. Hizalama yatay veya dikey olarak yapılabilir. Hizalamada oluşturulan düzen algılamayı ve öğrenmeyi kolaylaştırır. Yanlış hizalanmış öğeler sayfada dağınıklık hissi yaratır ve bilgi algısı açısından etkinliğini kaybetmektedir (Kılıç ve Seven, 2002). Ders kitaplarında belirli bir sayfa düzeni içerisinde aktarılabilecek bilgilerin etkililiğini artırmak, bilgilerin doğru aktarımını sağlamak ve tasarım öğelerinin karışmasını önlemek için hizalama ilkelerine dikkat edilmelidir (Çamurcu, 2019).

2.4.2.10. Çeşitlilik

Ders kitaplarında aktarılmak istenen bilginin aktarılmasında amaç-sonuç ilişkisi açısından birçok yol ve araç bulunmaktadır. Bilginin en doğru ve akılda kalıcı şekilde aktarılabilmesi için farklı şekillerde düzenlenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla tasarımın bütünlüğünü bozmadan elemanların çeşitli özelliklerini (renk, doku, şekil vb.) değiştirerek sunmak, çeşitlilik ilkesinin kurulması anlamına gelmektedir. Çeşitlilik ilkesinin en büyük avantajı tasarımda verilmek istenen mesajın iletilmesinde tekdüzelik ve monotonluğun önüne geçilmesidir (Buyurgan, 2012). Ders kitaplarındaki görseller öğrencilerin bir konu hakkındaki fikirlerini netleştirmelerine ve konu hakkında daha fazla bilgi edinmelerine yardımcı olabilmektedir. Bu süreçte sadece bilgi değil, görsel bilgiler de bir arada verileceği için bilgilerin anlaşılabilirliği artar. İçerikteki açıklamalar görselleştirildiği için bilgi edinme süreci aktif hale gelir ve konunun sadeleşmesine katkı sağlamaktadır. Bu sayede öğrenme ortamı görselleştirme yoluyla zenginleştirilir ve öğrencilerin merak ve ilgileri harekete geçirilir. Öğrencilerin dikkatini içeriğe çekerek öğrenme ortamına çeşitlilik katılabilmektedir (Kochhar, 2009).

2.4.2.11. Koram

Koram iki karşıt ucu dengeleyen düzendir. Farklı boyutlardaki ilk ve son öğeler arasındaki boyut farkını belirli bir sisteme göre azaltan veya artıran bir tasarım düzenlemesidir (MEGEP, 2007). Tasarımda üç çeşit koram bulunmaktadır. Bunlar, eksensel, merkezsiz ve çevresel koramdır. Formları bir eksen üzerinde düzenleyerek eksensel teori; şekillerin merkezden başlayıp kenarlara doğru en büyükten en küçüğe doğru genişlemesiyle merkezi uyum oluşur; şekillerin çevrede katmanlar oluşturmasıyla çevresel uyum oluşmaktadır (Gümüş, 2010).

2.4.3. Görsel Tasarımı Oluşturan Öğeler

2.4.3.1. Çizgi

Çizgi, tüm görsel sanatlar alanında ve hatta grafik tasarımda en önemli öğedir ve bu özellikleriyle tüm anlatım öğelerinin temeli olma özelliğine sahiptir (Arıkan, 2009). Tartışmalı olarak kavisli veya düz, ince veya kalın, sürekli veya aralıklı, keskin veya tanecikli olabilir (Becer, 2002). Çizgi, kendi içinde yüzeysel veya hacimsel bir etkiye sahip olmayan, konumuna bağlı olarak dar ve belirli bir yol izleyen görsel tasarım öğesidir. Başka bir deyişle, bir noktanın

belirli bir yöndeki uzantısıdır (MEGEP, 2007). Bir çizgi, noktaların belirli bir yönde hızlı hareketinden veya yan yana yoğun bir şekilde düzenlenmesinden oluşmaktadır (Akçadoğan, 2006).

2.4.3.2. Ton

Altı ana rengin birbiriyle karıştırılmasıyla elde edilen renklerdir. Ton, renklerin birbiriyle karıştırılmasıyla elde edilen yeni bir renktir. Ton, renkler arasındaki geçiştir. Ton, tasarımların ana ve ara renklerle sınırlı kalmasını önleyerek görsel çeşitliliği teşvik etmektedir (Özsoy ve Ayaydın, 2016).

2.4.3.3. Renk

Bir ışık kaynağının yaydığı ışığın, kendi ışık kaynağı dışındaki bir cisimle etkileşime girmesi sonucu gözde oluşan izlenime renk denir. Farklı ışık kaynakları yapıları gereği farklı renklere sahiptir (Gezer, 2019). Bu bakımdan renk, esasen bilgi aktarabilen, sosyolojik veya psikolojik etkilere neden olabilen, çeşitli etkilerle insan davranışlarına yön veren, kişisel karar, tutum ve tercihlere yön verme gibi birçok davranışı etkileyebilen bir olgudur (Arıkan, 2009).

2.4.3.4. Doku

Doku, bir nesnenin yüzeyinin yapısını oluşturan bir tasarım öğesidir. Doğada bulunan ağaç kabuğu, taş yüzeyi vb. tasarımcılar veya sanatçılar tarafından oluşturulabileceği söylenebilir (Arıkan, 2009). Doku, kompozisyonun tamamının, öğelerin kendilerini tekrar ettiği hissini veren, bir miktar rastlantısallık ve organiklik içeren tekrarlardan oluşması anlamına gelebilir veya sabit tekrarlardan oluşabilir, bu durumda dokuya desen veya geçme denir (Gezer, 2019).

2.4.3.5. Biçim

Sanat ve tasarım alanında form kavramı oldukça önemlidir. Sanatın ve tasarımın temeli şekillendirme arzusudur. Biçimlendirici faaliyetler, insanların çevreyi yaratma ve değiştirme iradesinin tezahürleridir. Bu içgüdü sanat ve tasarım eğitimi ortamlarında değerlendirilmektedir (Gezer, 2019). Çoklu çizgilerin yan yana gelmesi, çizgi içindeki dönüşler ve farklı tonlardan oluşan düzlemler, tasarımın formunu oluşturan öğeler olarak ifade edilmektedir (Becer, 2002).

2.4.3.6. Ölçü

Ölçme görsel sanatlarda yaygın olarak kullanılan bir kavramdır. İnsanlar genellikle her şeyi kendilerine göre ölçerler. Kişinin kendi değerini ve orantı duygusunu aşan oranlar insanı tedirgin edebilir. Dolayısıyla ölçüm; iki büyüklük arasındaki tek bir ilişkidir. Tasarımda önemli olan formun amaca göre uyum, denge ve estetik düzen sunmasıdır. Küçük boyut, görsel algıda mesafe etkileri yaratmaktadır. Daha büyük boyutlar daha yakın mesafeleri gösterir (MEGEP, 2007).

2.4.3.7. Yön

Tasarım düzlemindeki noktalar ve çizgiler farklı açılara dönüşerek hareket oluşturur ve bu hareketi yönlendirmekten sorumlu olan kişi tasarımcıdır (Becer, 2002). Tasarımda yapı elemanlarının yönleri yukarı-aşağı, sol-sağ veya ön-arka ile ilişkili olup yönleri çoğunlukla çapraz, yatay ve dikeydir (Turgut, 2013).

2.4.3.8. Şekil

Şekil, bir yüzey üzerindeki iki boyutlu biçimlerdir. Nerede bir şekil varsa orada bir zemin vardır. Figür-zemin ilişkisi ve karşılıklı koordinasyonu çok önemlidir çünkü figür-zemin ilişkisi ilk bakışta etki eder ve dikkat çekmektedir. (Gezer, 2019). Resimlerin, sayfanın üzerine basılması durumunda, çocukların metni rahat okumasını sağlamak için zemin ile yazı arasında yeteri miktarda ton farkı olmalıdır. Birbirine yakın tonlarda resim üzerine yerleştirilen yazılar zeminle karışacağından okunamaz bir hale gelecektir (Kaya, 2006). Şekil ve zeminin düzenlenmesi konusunda dikkatli olunmazsa, öğrencinin görsele ve metne yönelik ilgisinin azalmasına sebep olacaktır (İnan Yıldız ve Baş, 2015). Kitapta yer alan görseller belirli bir düzen içinde olmalı, göz koordinasyonunu zorlamamalıdır (Yücel,2023). Şekillerin eğitimdeki yeri ve önemi dikkate alındığında öğrenciler ders kitabında renklerle birlikte kullanılan şekillere özellikle dikkat edilmelidir. Ders kitabındaki grafikleri anlamlı bir bütün halinde birleştirmek öğrencilerin dikkatini çekebilir ve grafikleri anlamalarını kolaylaştırabilmektedir (Uçar, 2016).

2.4.3.9. Boşluk (Espas)

Espas kelimesi kelime anlamı olarak boşluk, aralık anlamına gelmektedir. Boşluk nesneler arasındaki mesafedir. Tasarımda “boş bırakmak” gibi olumsuz çağrışımların aksine,

mekanı gerektiğinde kullanmak tasarımın en önemli parçası haline gelebilmektedir (Özsoy ve Ayaydın, 2016). Bu özellikle eğitim materyalleri için geçerlidir. Öğrencilerin ders kitabının tüm sayfalarındaki içeriği daha kolay anlayabilmeleri için kitapta boşluklar bulunmalıdır. Boşlukları yerleştirirken aşağıdaki faktörleri göz önünde bulundurulmalıdır (Kılıç ve Seven, 2002):

- Boşluklar, sayfada içerisinde gözün algılama noktalarına göre tasarlanmalıdır.
- Boşluklar, metinlerin okumasını kolaylaştırmak amacıyla tutarlı olmalıdır.
- Boşluklar, ders kitabında öğrenciye not alma imkanı tanınmalıdır.
- Boşluklar, öğrencilerin belli aralıklarla gözlerini dinlendirecek biçimde tasarlanmalıdır.

2.4.4. Ders Kitabında Görsel Materyaller

2.4.4.1. Resimler

Resimler, sözlü mesajların öğrenciler için anlamlı ve somut hale getirilmesinde en sık kullanılan öğretim materyallerinden biridir. Resimler, öğrencilerin olgu ve kavramları öğretirken sözlü ifadeleri zihinlerinde canlandırmalarına yardımcı olmaktadır (Akbaba, 2012). Ayrıca birçok ders kitabındaki görseller, ele alınan konularla ilgili ilk elden kaynaklardan alınan görselleri içermektedir. Öğretmenler öğrencilerini konuya uygunsu görsel kullanmaya teşvik etmelidir. Ancak kitapta hatalar ya da eksik resimler varsa, öğretmenler resimlerdeki hataları ya da yanlışları tartışmalı ve öğrencileri önyargıları gözlemlemeye yönlendirmelidir (Demircioğlu, 2015: 165).

Ders kitaplarının sadece metinlerle desteklenmesi değil, öğrencilerin konuyu daha iyi özümseyebilmeleri için yeterli görselliğe de sahip olmaları gerekmektedir. Ders kitaplarında kullanılan resimler, öğrencilerin soyut yapıları açıklamalarına yardımcı olmakta ve görsel öğeler, yorumlamayı ve akılda tutmayı teşvik ederek öğrenme sürecini ilgi çekici ve dikkat çekici hale getirmektedir (İhsanoğlu ve Çelen, 2022).

2.4.4.2. Fotoğraf ve İllüstrasyon (Resimleme)

Fotoğraf, bir görüntünün makine tarafından elde edilen ve kağıda basılan versiyonudur. Ders kitaplarında yer alan fotoğraflar; deneyler, tarihi yerler, yerleşim yerleri, çeşitli sosyal aktiviteler, kurum veya kuruluşların çalışmaları, bitkiler, hayvanlar vb. kullanılmaktadır (Kılıç ve Seven, 2002).

Ders kitaplarının niteliği içerdikleri bilgilere, metinlere vb. bağlıdır. Diğer unsurların yanı sıra görsel ifadenin (resim, grafik, tablo, format vb.) kalitesi ve özgünlüğü önemlidir. Ders kitaplarının eğitsel işlevinin yanı sıra görsel açıdan da çekici olması gerekir. İyi tasarlanmış bir estetik ders kitabı öğrencilerin ilgisini çekmenin yanı sıra eğitici işlevini de yerine getirebilmektedir (Çamurcu, 2019).

Ders kitaplarında görsel düzeni sağlayan illüstrasyonlar, “anlaşılır kılmak” olarak tanımlanan Latince “lustrare” sözcüğünden gelmektedir. Illüstrasyonların temel amacı bir fikri daha etkili ve verimli bir şekilde anlatmaktır (Uzuner vd., 2010).

Kitaplarda görsel oluşturma teknolojisi mevcuttur. Bunlar stilize illüstrasyon ve fotografik illüstrasyon teknikleridir. Basit çizimler yapmak, bir kavramın veya olayın göze çarpan özelliklerini çizmenin bir yoludur. Stilizasyon yaklaşımı da basit çizime benzemektedir. Bu yaklaşımda kavramın belirli özelliklerinin alınması ve vurgulanması amaçlanmaktadır. Doğadan çizilen nesneler orijinalliklerini koruyarak daha basit formlarda çizilir, böylece nesnenin özellikleri daha sade ve anlamlı bir şekilde ortaya çıkarılmaktadır (Kayaoğlu, 1990).

İllüstrasyonlar kitaptaki metni açıklayan ve süsleyen görsel unsurlardır. Illüstrasyonların bu fonksiyonlarının yanı sıra estetik açıdan tamamlayıcı nitelikleri de bulunmaktadır. Illüstrasyonlar reklamcılık, yayıncılık, bilim vb. pek çok alanda kullanılmaktadır ancak bunların arasında ders kitabı yayıncılığı da azımsanmayacak kadar önemlidir (Fidan, 2019).

2.4.4.3. Şekil, Şema ve Tablolar

Ders kitaplarında grafik, çizelge ve tablolar kullanılırken bu unsurların açık, anlaşılır, net numaralandırılmış, doğru numaralandırılmış ve renk tercihleriyle uyumlu olmasına dikkat edilmelidir (Gevrekçi, 2001).

2.4.4.4. Karikatür

Karikatürler bir eğitim aracı olarak birçok amaca hizmet etmektedir. Bunlar arasında öğrencilerin okuma etkinliklerinin ve kelime dağarcığının geliştirilmesi, problem çözme ve bilişsel becerilerin geliştirilmesi, motivasyonun artırılması, sözlü veya yazılı olarak açıklanamayan bilimsel bilgilerin ortaya çıkarılması, bilimsel fikirlerin anlaşılması ve kullanılmasının kolaylaştırılması gibi durumlar yer almaktadır (Altun, 2016).

2.4.4.5. Kolaj

Kolaj, çeşitli doğal veya insan yapımı malzemelerin bir yüzey üzerine kompozisyon düşünülerek düzenlenmesiyle oluşturulan bir resim ve illüstrasyon tekniğidir. Temel unsuru illüstrasyon olan resimli çocuk kitapları da kolaj teknolojisinin görsel ve anlamsal olanaklarından yararlanan bir alandır (Ersan ve Bayraktar, 2021).

2.2.4.6. Eskiz

Resim, heykel, grafik, mimari, seramik, tekstil vb. ürün tasarımının, fikrin harekete geçmesiyle başlayan ve tasarlanan ürünün aktarımını başlatan ilk hazırlıklardır (İnceoğlu, 2020).

2.4.4.7. Harita

Haritalar genellikle bir yerin konumunu belirlemek, takip edilecek bir yolun güzergâhını göstermek, iki yer arasında güzergâh belirlemek, bir alandaki coğrafi bilgiyi veya arşivlenmiş bilgiyi göstermek, sorunları yorumlayarak çözmek gibi çeşitli amaçlarla kullanılmaktadır. Bu durumda haritaların kullanılması, yerler hakkında bilgi edinilmesine, konularla gerçek hayat arasında bağlantı kurulmasına ve öğrenme sürecinde görsel destek sağlanmasına yardımcı olmaktadır (Öztürk, 2016).

2.4.4.8. Grafikler

Diyagramlar, öğrencilerin öğrenmesini kolaylaştırması, konuyu daha iyi özümsemesine yardımcı olması, görseli ilgi çekici hale getirerek daha sürdürülebilir öğrenme sağlaması ve bilgileri en uygun şekilde özetleme olanağı sağlaması nedeniyle eğitim sürecinde faydalı bir materyaldir (Yazıcı, 2006).

2.4.4.9 Minyatür

Minyatürler öğretim amaçlı kullanılabilecek zengin görsel içerik sağlamaktadır. Minyatürlerde Osmanlı tarihine ilişkin temalar, saray hayatı, savaş ve kuşatma sahneleri, şehir ve kale görüntüleri gerçekçi bir şekilde işlenmektedir (Şimşek, 2003).

2.4.4.10. Zaman Şeridi

Zaman ve kronoloji, öğrencilere zaman kavramını öğretmek ve çeşitli olaylar

arasındaki zamansal ilişkileri göstermek için kullanılabilir. Zaman kavramı öğretimin en önemli kavramlarından biridir. Çocuklar gelişim yıllarında zaman algısı yeterince gelişmediğinden mekanı algılamak için duyularını kullanırlar. Bu nedenle eğitimde zaman kavramının öğretilmesinde zaman çubuklarının kullanılması öğrenciler açısından faydalı olmaktadır (Baymur, 1945: 53).

2.4.4.11. Gazete Haberi

Gazeteler güncel bilgiye ulaşmanın en kolay kaynaklarından biri olması nedeniyle öğrenme-öğretme sürecinde kullanılmaktadır. İçerik, farklı haberler ve birçok görsel unsur açısından gazeteler her eğitim kademesinde kullanıma uygun bir araçtır (Ünlü ve Koçoğlu, 2017).

2.5. İlgili Araştırmalar

Cımbız (2017) yaptığı araştırmada ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan resimlerin ait oldukları metinle uyumu incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular sonucunda, resimlerin, öğrencilerin metinleri tahmin edebilmesini yüksek düzeyde sağladığı; ait oldukları metinlerin ana fikrini/ana duygusunu yüksek düzeyde desteklediği; resimlerin ve metnin yerleştirilmesinde zemin fon ilişkisinin yüksek düzeyde gözetildiği; resimlerde kullanılan renklerin canlı, net ve dikkat çekici olduğu; resimlerin, öğrencilere estetik zevk kazandıracağı görülmüştür.

Karakoyun (2019) araştırmasında 2018 yılında yayımlanan 4 adet ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki görselleri öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre metin-görsel uyumu açısından incelemiştir. Araştırma sonucunda dört Türkçe ders kitabında bulunan temalardaki okuma metinlerinin görsel-metin yeterli düzeyde olmadığı, görsellerin çoğunluğunun metnin konusu hakkında ön bilgi oluşturma, ana fikrini/duygusunu iletme, öğrencilerde estetik duyarlılık ve metinlere karşı okuma isteği uyandırma konularında yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yeraltan (2019) araştırmasında Türkçe ders kitaplarını görsel tasarım ilkeleri çerçevesinde değerlendirmiştir. Araştırmada nicel araştırma yöntemi kullanılmış, araştırma verilerinin elde edilmesinde anket uygulaması yapılmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmen adayları, öğretmen ve uzman görüşlerine göre Türkçe ders kitabının metin ve görsel, sayfa, yazı tasarımı ve üretime yönelik özellikler bakımından genel olarak yeterli seviyede olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Karadağ (2019) ilkokul 4. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlere ait resimlerin

metinlerle uyumunu incelemiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular sonucunda resimlerin, öğrencilerin metinlerin içeriğini tahmin edebilmesini orta düzeyin altında sağladığı görülmüştür.

Türkben (2019) araştırmasında ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki görsellerin düzeye uygunluk ve resim metin uyumunu incelemiştir. Resimlerin çoğunluğu öğrencilerin gelişim ve sınıf düzeyi açısından uygun bulunmuştur.

Shahinpoor (2020) yapmış olduğu araştırmasında Türkiye ve İran'daki ders kitaplarını görsel tasarım açısından incelemiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden betimsel analiz modeli kullanılmıştır. İncelenen ders kitapları görsel öğeler, sayfa ve kapak tasarımı açısından incelenmiştir. Araştırma sonucunda resimlemelerde İran, fotoğraflarda Türkiye, Genel olarak görsel öğelerin tasarımı ilkelerine uyumunda İran, sayfa tasarımı ilkelerine uyumunda Türkiye daha başarılı iken kapak tasarımı ilkelerine uyumunda İran kitaplarının daha başarılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kaya Torun (2020) araştırmasında ortaokul 6. sınıf Türkçe ders kitabı içindeki metinler ile resimlerin uyum düzeyini incelemiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular sonucunda resimlerin öğrencilerin metinleri tahmin edebilmesini yüksek düzeyde sağladığı, ait oldukları metnin içerikleriyle yüksek düzeyde uyumlu olduğu tespit edilmiştir.

İlhan ve Yazar (2021), yaptıkları araştırmada 2020-2021 eğitim-öğretim döneminde kullanılmış olan MEB ve SDR İpekyolu Yayınları Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin, metin-görsel ilişkisi üzerinde durularak metinlerde kullanılmış olan görseller, görsel tasarım unsurlarına göre analiz etmişlerdir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda metinlerin görsellerinin çoğunlukla öğrencilerin estetik duyarlılığını ortaya çıkaracak ya da geliştirecek düzeyde olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Karatekin (2023) araştırmasında Türkiye'de geliştirilmiş Almanca ders kitaplarını görsel tasarım açısından incelemiştir. Araştırmada ders kitaplarının görsel tasarımı öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmiştir. Araştırmada 100 öğretmenin görüşü anket yöntemi ile elde edilmiş, diğer kitaplara oranla incelenen kitabın görsel tasarımının dahi iyi düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yücel (2023) araştırmasında 2021-2022 eğitim öğretim yılında okutulmak üzere hazırlanan 1. Sınıf Türkçe ders kitabını görsel tasarım açısından incelemiştir. Araştırmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. 43 adet görselin incelenmiş olduğu çalışmada çizgi ögesine 32 görselde uyulmuş olduğu, şekil/form ögesine 38 görselde uyulmuş olduğu,

boyut ögesine 39 görselde uyulmuş olduğu ve renk ögesine ise 42 görselde uyulmuş olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

III. BÖLÜM

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada, ilkokul 2. sınıf Türkçe ders kitabındaki görseller analiz edilmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda genellikle gözlem, görüşme, doküman ve söylev analizi gibi nitel veri toplama yöntemleri kullanılmaktadır. Nitel araştırma yöntemi, insana ilişkin algı ve olayların, sosyal gerçeklikte ve doğal ortamında derinlemesine incelenmesini esas almaktadır. (Merriam ve Grenier, 2019).

Nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizi, araştırılması istenen olgu ve olaylara ait bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Doküman analizi, araştırma verilerinin birincil kaynağı olarak çeşitli dokümanların toplanması, gözden geçirilmesi, sorgulanması ve analizi olarak tanımlanmaktadır (Sak vd., 2021). Farklı bir anlatımla araştırma konusu hakkında diğer kişi ya da kurumlar tarafından yazılmış, hazırlanmış ya da yaratılmış çeşitli yazı, belge, yapım veya kalıntının toplanması ve incelenmesi doküman analizi olarak kabul edilmektedir (Seyidoğlu, 2016).

3.2. Veri Kaynağı

Bu araştırmanın veri kaynağı, 2023-2024 eğitim ve öğretim yılında 2. sınıf Türkçe dersinde okutulan ders kitaplarıdır. 2023-2024 eğitim ve öğretim yılında 2. sınıfta iki ayrı ders kitabı kullanılmaktadır.

Buna göre araştırmanın veri kaynağı, 2023-2024 eğitim-öğretim yılında ilkokullarda okutulan MEB tarafından hazırlanmış İlkokul Türkçe ders kitabı ve BKY tarafından basılmış 2. sınıf Türkçe ders kitabından oluşmuştur. Kitaplarda bulunan serbest okuma metinleri ile dinleme/izleme metinlerine ait görseller inceleme dışında bırakılmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri, 2023-2024 eğitim-öğretim yılında 2. sınıfta okutulan MEB tarafından hazırlanmış İlkokul Türkçe ders kitabı ve BKY tarafından basılmış 2. sınıf Türkçe ders kitabından doküman incelemesi yöntemi ile araştırmacı tarafından oluşturulan 'Görsel Metin İlişkisi Kategori Listesi' ile elde edilmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman

incelemesi tekniği kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılmak istenilen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Verilerin toplanması sürecinde, konu ile ilgili alan yazın taramasının ardından, 2. sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda bulunan metinlerin resimlerle ilişkisini saptamaya yönelik, on beş maddelik kategori listesi oluşturulmuştur. Bu listenin oluşturulması için ilk önce alanyazın taraması yapılmıştır. Alanyazın taraması sonucu İnan Yıldız ve Baş (2015) İşcan ve Karadağ (2019), Kaya Torun (2020), Cımbız (2017), İlhan ve Yazar (2021) ve Demirel, Kökçü ve Akbaba (2018) yapmış olduğu araştırmalardan istifade edilmiştir. Aday liste, üç uzmana gönderilmiştir. Dönütler doğrultusunda bir madde çıkarılmış, iki madde kendi içinde ikiye bölünmüş, bir maddeye ayrılarak gerekli dilsel düzeltmeler yapılarak, on altı maddeden oluşan nihai —Görsel-Metin İlişkisi Kategori Listesi tamamlanmıştır (Tablo 1).

Araştırmacı tarafından hazırlanan kategori listesinin 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı (TDÖP) ile ilişkili olmasına dikkat edilmiştir. TDÖP kazanımları incelendiğinde görsellik ile ilgili kazanımların yer aldığı görülmüştür. TDÖP 2. Sınıf görsellik ile ilgili dört temel dil becerisinden okuma başlığı altında yer alan ‘Görsellerden hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder’ kazanımı yer almaktadır.

Bu kazanımda ifade edilmek istenen ders kitaplarında yer alan görsellerin öğrencilerin tahmin becerilerini geliştirmesine, metnin içeriği ile görselleri ilişkilendirmesine katkı sağlamaktadır. Böylece öğrencinin okuduğu metni anlamlandırması daha etkili olmaktadır. Bu nedenle kategori listemizde yer alan “Görseller öğretim programındaki kazanımlara uygundur.” maddesinde görsellerin öğrenciye metnin konusunu tahmin etmeye yardımcı olup olmadığı sorgulanmıştır. “Görseller metnin içeriğine uygundur” yine metinde yer alan görsellerin metnin içeriğiyle uyumunu incelemek için kategori listemize alınmıştır. Kategori listemizde yer alan “Görseller öğrencinin bilişsel düzeyine uygundur” ve “Görseller öğrencinin duyuşsal düzeyine uygundur” maddelerinde ise metinlerde yer alan görsellerin somut işlemler döneminde olan 2.Sınıf öğrencilerinin metni anlamlandırması için açık, anlaşılır, sade ve soyutluktan uzak bir şekilde düzenlenip düzenlenmediği incelenmiştir.

TDÖP yer alan ders kitapların alınacak metinlerin özellikleri incelendiğinde karşımıza metinlerde eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler (argo ve küfür, olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar, cinsellik, şiddet vb içeren unsurlar) çıkarılmalıdır yer almaktadır. Bu özellik aynı zamanda metin ile ilişkili olan görselleri de kapsamaktadır. Bu nedenle kategori listemize “Görseller şiddet içermemektedir” ve “Görseller toplumsal değerler açısından

olumsuz öge içermemektedir” maddeleri eklenmiştir Metinlerde yer alan fotoğraf, grafik veya karikatür yer alması ile metne olan ilgi artmakta öğrenme zevkli hale gelmektedir. Bu nedenle kategori listemize. “Metinlerle ilgili görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf ve grafik vb. öğelerden herhangi birine yer verilmiştir.” maddesi eklenmiştir.

Ayrıca kategori listesinde yer alan “Resimlerin ve metnin yerleştirilmesinde şekil zemin ilişkisi gözetilmiştir.”, “Görsellerde kullanılan renkler canlı dikkat çekici ve nettir.” ve “Görsellerdeki renkler gerçeğe uygundur.” maddeleri de belirlenirken de görsellikle ilgili kazanım dikkate alınmıştır. Çünkü belirtilen bu maddeler, öğrencilerin metni anlamlandırabilmesinin ilk basamağı olan okuma becerisi ile ilgili olduğu düşünülmüştür. Çünkü zemin fon ilişkisi okunabilirliği sağlarken; resimlerin renkli, canlı ve dikkat çekici olması da okuma isteğini artırmaktadır. Resimlerde kullanılan renkler canlı, net ve dikkat çekici olduğunda öğrencide metne karşı bir güdülenme oluşmaktadır.

Yine kategori listemizde yer alan “Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır” maddesi ile somut işlemler döneminde olan 2. Sınıf öğrencisinin görsellerin metin ile aynı sayfada yer almasının metni anlamlandırmasına katkı sağlayacağı düşünülmüştür. “Görsellerdeki boyutlar gerçeğe uygun düzenlenmiştir.”, “Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde yerleştirilmiştir.”, “Görseller tasarımda denge ilkelerine uygundur.”, “Görseller tasarımda oran orantı ilkelerine uygundur.” Maddeleri ile de metinlerde kullanılan görsellerin tasarım ilkelerine uygunluğu araştırılarak, iyi bir görselin nasıl olması gerektiği konusunda bize yardımcı olacak maddelerdir.

TDÖP, seçilecek olan metinlerin, öğrencilerin duygu, düşünce ve hayallerinin zenginleşmesini sağlayacak; bilgi, beceri, dil düzeylerini geliştirerek, estetik zevk kazandırabilecek nitelikte olması gerektiğini belirtmiştir. Bu nedenle sadece metinlerin değil metinler ile ilişkili görsellerin de duygu, düşünce ve hayal güçlerini geliştirerek öğrencilerde estetik zevk ve duyarlılık kazandırması beklenmektedir. Bu nedenle kategori listemize “Görseller öğrencilere estetik zevk duyarlılık kazandırmaktadır.” maddesi eklenmiştir.

Araştırma için kullanılan kodlamanın güvenilirliği ortaya koymak için iki kitap kırk sekiz metin içerisinden zorunlu olan Erdemler, Milli Mücadele ve Atatürk ve Milli Kültürümüz temalarından birer metin seçilerek toplam altı metin üç sınıf öğretmeni tarafından çözümlenmiş, yanıtlar arasındaki tutarlığın güvenilir olduğu (0,8541) tespit edilmiştir.

Tablo 1. Görsel-Metin İlişkisi Kategori Listesi

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
1	Görseller metnin içeriğine uygundur	MEB			
		BKY			
2	Görseller öğrencinin bilişsel düzeyine uygundur	MEB			
		BKY			
3	Görseller öğrencinin duyuşsal düzeyine uygundur	MEB			
		BKY			
4	Görseller öğretim programındaki kazanımlara uygundur	MEB			
		BKY			
5	Görseller şiddet içermemektedir	MEB			
		BKY			
6	Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir	MEB			
		BKY			
7	Metinlerle ilgili görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf grafik vb. öğelerden herhangi birine yer verilmiştir	MEB			
		BKY			
8	Görsellerde kullanılan renkler canlı dikkat çekici ve nettir	MEB			
		BKY			
9	Görsellerdeki renkler gerçeğe uygundur	MEB			
		BKY			
10	Görsellerin ve metinlerin yerleştirilmesinde şekil-zemin(fon) ilişkisi gözetilmiştir	MEB			
		BKY			
11	Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır	MEB			
		BKY			
12	Görsellerdeki boyutlar gerçeğe uygun düzenlemiştir	MEB			
		BKY			
13	Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde yerleştirilmiştir	MEB			
		BKY			
14	Görseller tasarımda denge ilkelerine uygundur	MEB			
		BKY			

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
15	Görseller tasarımda oran orantı ilkelerine uygundur	MEB			
		BKY			
16	Görseller öğrencilere estetik zevk, duyarlılık kazandırmaktadır	MEB			
		BKY			

3.4. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Bu yaklaşımda elde edilen veriler, araştırmacı tarafından önceden belirlenmiş olan temalara göre özetlenmekte ve yorumlanmaktadır. Betimsel analiz dört aşamadan oluşmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013),

1. Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma.
2. Oluşturulan çerçeveye göre verilerin işlenmesi.
3. Bulguların tanımlanması.
4. Bulguların yorumlanması.

Çalışmada 2023-2024 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan 2. Sınıf MEB ve BKY Türkçe ders kitaplarında bulunan toplam kırk sekiz metin incelenmiştir. Bu metinlerin on dördü şiir, on dokuzu hikaye edici metin, on beşi bilgi vermeye yönelik hazırlanmış metinlerdir. Dinleme /izleme metinleri ile serbest okuma metinleri çalışmanın içeriğine dahil edilmemiştir. Türkçe ders kitaplarında yer alan ortak temalar birbirleriyle karşılıklı, diğer temalarda ise her temadan karşılıklı birer metin alınarak metinlerin görselleri kategori listesi açısından incelenmiştir ve bu metinlere ait Görsel Metin İlişkisi Kategori Listesi oluşturulmuştur. İncelemesi yapılan temalardaki metinler ve metin türleri Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. MEB ve BKY İncelemesi Yapılan Metinler ve Türleri

Tema Adı	Kitap Adı	Metin Adı	Türü
Erdemler	MEB	Gururlu Gül	Hikaye Edici
	BKY	Yalancının Mumu	Hikaye Edici
Erdemler	MEB	Örnek Çocuk	Hikaye Edici
	BKY	Komşu Kunduzlar	Hikaye Edici
Erdemler	MEB	Barışın Ülkesi	Şiir
	BKY	Bahçeye Dikilen Domatesler	Hikaye Edici

Tema Adı	Kitap Adı	Metin Adı	Türü
Milli Mücadele ve Atatürk	MEB	Ben Nasıl Yenerim	Bilgilendirici
	BKY	Küçük Gezgin Çanakkalede	Bilgilendirici
Milli Mücadele ve Atatürk	MEB	Ata'nın Yaşamı	Bilgilendirici
	BKY	Atatürk'ün Hayatı	Bilgilendirici
Milli Mücadele ve Atatürk	MEB	Güzel Vatanım	Şiir
	BKY	Bayrağım	Şiir
Milli Kültürümüz	MEB	Mektup	Hikaye Edici
	BKY	Karagöz Davulculuk Yapıyor	Hikaye Edici
Milli Kültürümüz	MEB	Truva atı	Hikaye Edici
	BKY	Fatih Sultan Mehmet	Hikaye Edici
Doğa ve Evren	MEB	Uzay Kaşığı Gökay	Bilgilendirici
	BKY	Dört mevsim	Hikaye Edici
Doğa ve Evren	MEB	Şen Şakrak Doğayı Anlatıyor	Bilgilendirici
	BKY	Çam Ağacı	Hikaye Edici
Doğa ve Evren	MEB	Köpeği Olan Bilir	Şiir
	BKY	Güneş Uykuda	Hikaye Edici
Sağlık ve Spor	MEB	Ve Basket	Bilgilendirici
	BKY	Okçuluk	Bilgilendirici
Sağlık ve Spor	MEB	Neden Kahvaltı Etmeliyiz?	Bilgilendirici
	BKY	İlk Yardım	Bilgilendirici
Sağlık ve Spor	MEB	Vücudumu Tanıyorum	Şiir
	BKY	Aşı	Bilgilendirici
Bilim ve Teknoloji	MEB	A.Graham Bell	Bilgilendirici
	BKY	Bir Telefon Yaptık	Hikaye Edici
Bilim ve Teknoloji	MEB	İletişim Dünyası	Şiir
	BKY	Uçak	Şiir

Tema Adı	Kitap Adı	Metin Adı	Türü
Bilim ve Teknoloji	MEB	Roket	Şiir
	BKY	Kanatlı'nın Pusulası	Hikaye Edici
Çocuk Dünyası	MEB	Uçurtma Mevsimi	Hikaye Edici
Vatandaşlık	BKY	Tutumlu Ol	Şiir
Çocuk Dünyası	MEB	Tombik	Bilgilendirici
Vatandaşlık	BKY	İtfaiyeciler Göreve Gidiyor	Hikaye Edici
Çocuk Dünyası	MEB	Kuklalar ve Biz	Şiir
Vatandaşlık	BKY	Ekmek	Şiir
Okuma Kültürü	MEB	Kütüphane	Bilgilendirici
Kişisel Gelişim	BKY	Tavus Kuşuna Özenen Alakarga	Hikaye Edici
Okuma Kültürü	MEB	Pastaların Dilinden Kim Anlar	Hikaye Edici
Kişisel Gelişim	BKY	Ezgi'nin Ödevi	Hikaye Edici
Okuma Kültürü	MEB	Kitaplarım	Şiir
Kişisel Gelişim	BKY	Boya Kalemleri	Hikaye Edici

Araştırmacı tarafından incelenen metinlere ait görsel metin ilişkisi kategori listeleri oluşturulmuş ve ardından her metin özeti ve görseller hakkında bilgi verilmiştir ve görsel metin ilişkisi kategori listesi yorumlanmıştır. Son olarak 2. Sınıf Türkçe dersi MEB ve BKY yayınlarına ait kitapların incelemesi yapılan tüm metinler tek bir tablo halinde frekans ve yüzde dağılımları verilmiştir. Genel bulguların yüzdelik oranlarının yorumlanmasında ise Tablo- 3'de verilen aralıklar dikkate alınmıştır ve aralıkların eşit olduğu varsayılmıştır. Aralık değer %33,33 olarak bulunmuştur. Aralık değer hesaplaması şu şekilde yapılmıştır. (En yüksek yüzdelik değer- en düşük yüzdelik değer/ 3=(100-0)/3=(100/3=33,33)

Tablo 3. Genel Bulguların Yüzdelik Oranlarını Değerlendirme Aralığı

Aralık (%)	İfade
0-33,33	Düşük
33,34-66,66	Orta
66,67-100	Yüksek

IV. BÖLÜM

4. BULGULAR

Araştırmada ilkokul 2. Sınıf MEB ve BKY Türkçe ders kitaplarında bulunan sekiz temaya ait metinlerin görselleri hazırlanan görsel metin kategori listesine göre incelenmiştir. İnceleme sonucunda elde edilen aşağıdaki bulgulara ulaşılmış ve elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

4.1. Erdemler Teması

Araştırmamızın ilk teması “Erdemler” zorunlu temasıdır. Bu temada ilk olarak MEB yayınları kitabında “Gururlu Gül”, BKY kitabında “Yalancının Mumu” metinleri incelenmiştir (Tablo 4).

Tablo 4. Gururlu Gül ve Yalancının Mumu İsimli Metinlere Ait Bulgular

Sn.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
1	Görseller metnin içeriğine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
2	Görseller öğrencinin bilişsel düzeyine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
3	Görseller öğrencinin duyuşsal düzeyine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
4	Görseller öğretim programındaki kazanımlara uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
5	Görseller şiddet içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
6	Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
7	Metinlerle ilgili görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf, grafik vb. öğelerden herhangi birine yer verilmiştir	MEB			X
		BKY			X
8	Görsellerde kullanılan renkler canlı dikkat çekici ve nettir	MEB	X		
		BKY	X		

Sn.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
9	Görsellerdeki renkler gerçeğe uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
10	Görsellerin ve metinlerin yerleştirilmesinde şekil-zemin(fon) ilişkisi gözetilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
11	Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır	MEB		X	
		BKY	X		
12	Görsellerdeki boyutlar gerçeğe uygun düzenlemiştir	MEB		X	
		BKY		X	
13	Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde yerleştirilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
14	Görseller tasarımda denge ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
15	Görseller tasarımda oran orantı ilkelerine uygundur	MEB		X	
		BKY		X	
16	Görseller öğrencilere estetik zevk, duyarlılık kazandırmaktadır	MEB	X		
		BKY	X		

2. sınıf MEB Türkçe kitabında “Erdemler” temasında bulunan hikâye edici bir metin olan “Gururlu Gül” metni incelenmiştir (Tablo 4). Metinde etrafındaki canlıları küçümseyen kendini beğenmiş bir gülün hikâye sonunda yaptığı yanlış fark edip her bitkinin kendine ait bir güzelliği olduğu anlaması ile sonlandırılmıştır.

İlkbahar mevsiminde etrafına bakıp en güzel bitki benim deyip gururlanan ve kaktüsü çirkin bulan gülü meşe ağacı her bitkinin kendine göre güzelliği var diyerek uyarmıştır. İlkbahar mevsimi bitip yaz mevsimi geldiğinde gül çok susadığı için solmaya başlamıştır. Bir gün gül kuşların kaktüsü deldiğini görmüş ve anlamaya çalışmıştır. Meşe ağacı kaktüsten su içtiklerini söylemiş ve istersen kaktüse söyle sana da su göndersin demiştir. Serçeler güle su taşımışlardır ve gül solmaktan kurtulmuştur. Gül kaktüs için söylediklerinden pişman olmuş, demek ki her bitkinin kendine göre güzelliği var demiştir.

Görsel 1. Gururlu Gül Metninde Yer Alan Görseller

Metin dört sayfaya bölünmüş ilk sayfada görsel kullanılmamış diğer sayfalarda birer görsel kullanılmıştır (Görsel 1). Görseller metnin altında yer almıştır.

Birinci görselde meşe ağacı gül ve kaktüs yer almaktadır. Bu üç bitkide mutlu bir ifade içindedirler. İkinci görselde gül üzgün görünüyor, çimenler solmuş ve iki serçenin kaktüsten su damlası çıkardığı resmedilmiştir. Son sayfada yer alan üçüncü görselde ise serçelerin ağızlarıyla güle su verdikleri ve bu durumdan dolayı mutlu olan gül görseli resmedilmiştir.

Metinde yer alan görseller metnin içeriğine kısmen uygundur. Görseller incelendiğinde susuz kalan güle serçelerin kaktüsten su alarak gülü suladıkları açık bir şekilde görülmektedir ancak metnin ilk bölümünde bahsedilen gülün kendini beğenmiş tavrı görsellerden anlaşılmamaktadır. Görseller anlaşılır ve net olmakla beraber bütün görseller metin ile aynı sayfada yer almadığı için somut işlemler döneminde olan öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine kısmen uyumludur.

Öğretim Programında yer alan görsellerden okuduğu metnin konusunu tahmin eder kazanımı açısından ele alındığında metnin görselleri öğrencinin metnin konusunu tahmin etmede kısmen yeterli olduğu görülmektedir. Görseller olumsuz öge ve şiddet içermemektedir. Metnin görsellerinde karikatür, fotoğraf ve grafiğe yer verilmemiştir. Görsellerde kullanılan kırmızı, mavi ve sarı renkleri canlı, dikkat çekici ve nettir. Kullanılan renkler gerçeğe uygundur. Metinde ilk sayfada görsel yer almamakla beraber diğer sayfalarda görseller yer aldığı için görseller metinle kısmen aynı sayfada yer almaktadır sonucuna ulaşılmıştır. Görsellerde şekil zemin ilişkisi gözetilmiştir. Görsellerin boyutları kısmen gerçeğe uygun düzenlenmiştir. Gül, meşe ağacı ve kaktüsün boyutları gerçek boyutlarından uzaktır. Görseller oran orantı ilkelerine kısmen uygundur. Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde

yerleştirilmiştir denge ilkelerine uygundur. Sıcak renklerin tonlama ve doku unsurlarının kullanılması öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır.

2. sınıf BKY kitabında “Erdemler” temasında yer alan metin “Yalancının Mumu” isimli hikâye edici metindir. Metin balık tutmayı çok seven ama bir türlü beceremeyen Orhan’ın ailesine yalan söylemesi ve bu yalan yüzünden yaşanan olumsuzluklardan ötürü pişman olması ile noktalanmıştır. Bir Pazar günü yine balık tutmaya giden Orhan’ı ablası boşuna gitme beceremiyorsun diye uyarmaktadır. Bunun üzerine bu defa kesin bir kova balıkla geleceğim diye evden çıkan Orhan yine balık tutmayı beceremez. İleride kıyıda duran balıklara gözü takılır balıkları tek tek toplayarak evin yolunu tutar. Annesi ve ablası balıkları temizleyerek akşam yemeğine hazırlar bu arada evin kedisi içinde yemek çıkmıştır. Akşama doğru balıklar kızartılmaya başlanmıştı ki ablası Orhan’ı çağırarak kedisi pamuğun kustuğunu haber verir. Kediyi aldığı gibi veterinere götüren Orhan, kedisinin zehirlendiğini öğrenir. Koşarak eve gelen Orhan ailesine her şeyi anlatır, özür diler ve yalan söylememeye söz verir.

Görsel 2. Yalancının Mumu Metninde Yer Alan Görseller

Metin üç sayfaya bölünmüş ilk iki sayfada birer görsel son sayfada iki görsel yer almıştır (Görsel 2). Birinci sayfada metnin altında yer alırken ikinci sayfada metnin ortasında son sayfada ise görselin biri sağ üst köşede diğeri yine metnin ortasında yer almaktadır. Birinci görselde elinde bir olta olan evden çıkmaya hazırlanan bir çocuk ve ona bir şeyler söyleyen bir kız resmedilmiştir. İkinci görselde ise nehir kıyısına çıkmış balıklar ve buna mutlu olan çocuk yer almaktadır. Üçüncü görselde kahramanımız üzgün ve kedisini veterinerine muayene ettirmektedir. Son görselde ise yemek masasında oturan aile bireyleri masada balık yer alırken kahramanımızın telaşla aile bireylerinin yanına geldiği görülmektedir.

“Yalancının Mumu” metninde yer alan görseller incelendiğinde görsellerin metnin içeriğiyle uyumlu olduğu tespit edilmiştir. Somut işlemler döneminde olan 2. Sınıf öğrencileri için görseller bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygundur. Metnin görselleri öğrencilerin metnin konusunu tahmin etmede yeterli bulunmuştur. Görseller şiddet içermemektedir. Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir. Metinlerle ilgili görsellerin içerisinde karikatür grafik veya resim yer almamaktadır. Görsellerde kullanılan renkler canlı dikkat çekici ve nettir, renkler gerçeğe uygundur. Görsellerin ve metnin yerleştirilmesinde şekil zemin ilişkisi gözetilmiştir. Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır. Görsellerdeki boyutlar kısmen gerçeğe uygun olduğu tespit edilmiştir. Görsel bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde denge ilkelerine uygun yerleştirilirken oran orantı ilkelerine kısmen uygun olduğu görülmektedir. Ve son olarak görsellerin öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırdığı görülmektedir.

“Erdemler” temasının ikinci metinleri olan MEB Kitabı “Örnek Çocuk”, BKY kitabı “Komşu Kunduzlar” incelenmiştir (Tablo 5).

Tablo 5. Örnek Çocuk ve Komşu Kunduzlar İsimli Metinlere Ait Bulgular

Sn.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
1	Görseller metnin içeriğine uygundur	MEB		X	
		BKY		X	
2	Görseller öğrencinin bilişsel düzeyine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
3	Görseller öğrencinin duyuşsal düzeyine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
4	Görseller öğretim programındaki kazanımlara uygundur	MEB		X	
		BKY			X

Sn.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
5	Görseller şiddet içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
6	Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
7	Metinlerle ilgili görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf, grafik vb. öğelerden herhangi birine yer verilmiştir	MEB			X
		BKY			X
8	Görsellerde kullanılan renkler canlı dikkat çekici ve nettir	MEB	X		
		BKY	X		
9	Görsellerdeki renkler gerçeğe uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
10	Görsellerin ve metinlerin yerleştirilmesinde şekil-zemin(fon) ilişkisi gözetilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
11	Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır.	MEB		X	
		BKY	X		
12	Görsellerdeki boyutlar gerçeğe uygun düzenlemiştir.	MEB	X		
		BKY		X	
13	Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde yerleştirilmiştir.	MEB	X		
		BKY	X		
14	Görseller tasarımda denge ilkelerine uygundur.	MEB	X		
		BKY	X		
15	Görseller tasarımda oran orantı ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
16	Görseller öğrencilere estetik zevk, duyarlılık kazandırmaktadır	MEB	X		
		BKY	X		

MEB Yayınları Türkçe kitabında yer alan “Örnek Çocuk” hikâye edici metnini ele aldığımızda Ovacık Köyünde her yıl düzenlenen Örnek Çocuk yarışmasının kazananının hikâyesi anlatılmaktadır. Metin okulun ilk günü okul bahçesinde toplanan kalabalığın örnek çocuk yarışma sonucunu beklemektedir. Osman ve Ali adında iki arkadaşın örnek çocuk kim seçilecek konusunda konuşuyorlardır. Bu sırada muhtar kürsüye çıkarak konuşmaya başlar ve

bu yıl seçilen örnek çocuğun hikâyesini anlatır. Hikayeyi bu olaya şahit olan Adem onbaşı anlatır. “Kayısıların olgunlaştığı bir gün Musa emminin bağında uzanıyordum bir çocuk kayısı toplamaya geldi hırsızlığa geldiğini düşündüğüm çocuğu izledim. Toplama işi bitince gitmeye hazırlanırken dur kaçma dedim. Sen misin yaramaz ben seni hırsız sanmıştım. Yok Adem amca burası dedemin bağı biliyorsun o hasta beni gönderdi dedi. Peki dedim bu büyük kayısıları neden toplamadın diye sorduğumda onlar bizim değil ki onlar Musa amcaların dallar birbirine karışmış, kendimizin olmayan kayısıları nasıl toplarım diye cevap verdi. Hayret etmiştim torbasında bir tane bile büyük kayısı yoktu. Bu altı yaşında ki çocuk Şükrü dayının torunu Cemil’di.” Ardından örnek çocuk kürsüye davet edilir, oysa Cemil okul bahçesinden çıkarak sevinç içinde hasta dedesine koşmaktadır.

Görsel 3. Örnek Çocuk Metninde Yer Alan Görseller

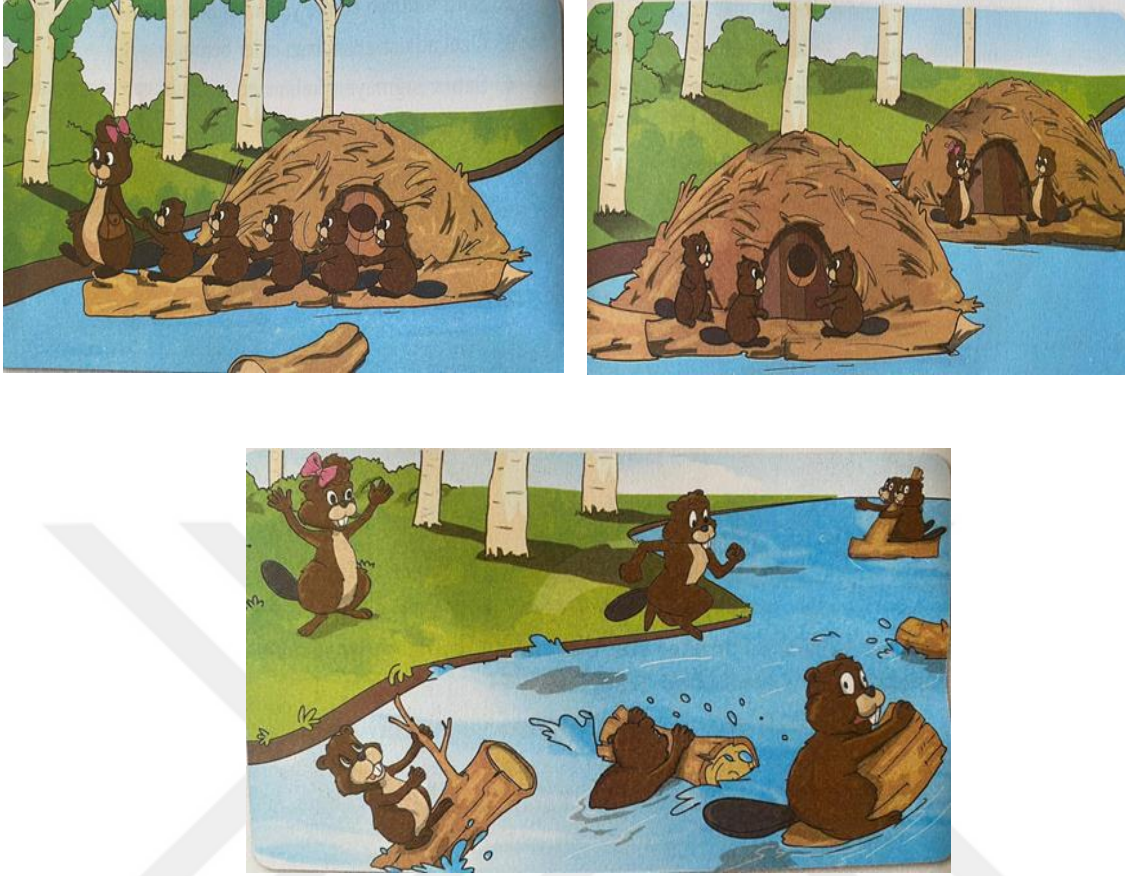
Metin beş sayfaya bölünmüş, üçüncü sayfada görsel bulunmamaktadır fakat diğer sayfalarda metnin altında birer adet görsel yer almaktadır (Görsel 3). Birinci görselde sohbet eden üç çocuk resmedilmiştir. İkinci görselde okul bahçesi olduğu düşünülen bir ortamda kalabalık bir topluluk ve konuşmacı yer almaktadır. Üçüncü görselde ise meyve toplayan bir çocuk resmedilmiştir. Son görselde ise bir önceki resimde meyve toplayan çocuğun okul bahçesinden ayrılp koşarak uzaklaştığı görülmektedir.

Birinci görselde üç çocuk sohbet ederken metnin içeriğinde iki çocuğun konuştuğu anlaşılmıştır. Üçüncü görselde meyve toplayan çocuğun hırsız sanılması okuyucuya

yansıtılmadığı ve son görselde de yine metnin içeriğini karşılayacak bir görsele yer verilmediği için görsellerin metnin içeriğiyle kısmen uyumlu olduğu tespit edilmiştir. Görseller açık ve anlaşılır tasarlanmış ancak metin ile aynı sayfada yer almadığı için öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine kısmen uygundur. Görseller metnin içeriğiyle uyumlu olmadığı için metnin konusunu tahmin etmekte de yeterli değildir. Görsel olumsuz öge ve şiddet içermemektedir. Görsellerde karikatür, fotoğraf ve grafik yer almamaktadır. Görsellerde kullanılan renkler canlı dikkat çekici ve nettir. Kullanılan renkler gerçeğe uygundur. Görsellerin ve metnin yerleştirilmesinde şekil-zemin ilişkisi gözetilmiştir. Metnin üçüncü sayfasında hiç görsele yer verilmediği için görseller kısmen metinle aynı sayfada olduğu görülmüştür. Görsellerde ki boyutlar gerçeğe uygun, bütünlüğü sağlayıcı, denge ilkeleri ve oran-orantı ilkelerine uygun düzenlenmiştir. Tonlama ve doku unsurlarının kullanılması öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır.

BKY Türkçe kitabı “Erdemler” temasında yer alan ikinci metin ise yine hikâye edici bir metin olan “Komşu Kunduzlar” metnidir. Metnimiz anne ve yavru kunduzların başından geçen kötülük yapmanın doğurduğu sonuçları gösteren bir olayı anlatmaktadır. Bir dereye yaşayan kunduz ailesi varmış. Bir gün anne kunduz yavrularını da alıp karşı dereye yaşayan annesini ziyarete gitmiş bir hafta sonra geldiklerinde yabancı bir kunduz yanlarına yuva yapmış. Bu duruma kızan anne kunduz komsu kunduzla giderek neden buraya yuva yapıyorsun diye kızmış veya bugün başka yere taşınırsın ya da ben yapacağımı bilirim demiş. Gece yarısı olduğunda komşu hala taşınmadığı için anne kunduz sessizce komşu kunduzun yuvasının bağını çözmüş. Ama işler ters gitmiş koca koca odun parçaları üzerine gelmiş yuvasına su dolmuş, yavruları sele kapılmış. Komşu kunduz yardıma koşarak anne kunduzla birlikte yavruları kurtarmış. Bu olayı duyan Kral Kuskunduz bütün kunduzları toplayıp haksızlığa uğradığınız zaman daha büyük bir haksızlık yapmayın diye öğüt vermiş. O günden sonra kunduzlar çok iyi geçinmişler.

Görsel 4. Komşu Kunduzlar Metninde Yer Alan Görseller

Metin üç sayfaya bölünmüştür. Her sayfada bir görsel yer almaktadır (Görsel 4). Görseller birinci ve üçüncü sayfada metnin ortasında yer alırken, ikinci sayfada metin üstünde yer almaktadır. Metinde yer alan birinci görselde anne ve yavru kunduzların yuvalarından çıkıp başka bir yere gittikleri görünüyor. İkinci görselde iki kunduz yuvası var, anne kunduz diğer yuvada başka bir kunduz ile konuşuyor yavru kunduzlar ise kendi yuvalarında oynuyor. Üçüncü görselde ise yuvaların yıkıldığı ve yavru kunduzların sele kapıldığı görünüyor.

Metinde yer alan görsellerde anne kunduzun komşuyu istemediği ve ona zarar vermek isterken kendi yuvasına zarar verdiği bu nedenle yavrularının sular altında kaldığı anlaşılamadığından görseller metnin içeriğiyle kısmen uyumludur. Ayrıca görseller metnin konusunu tahmin etmekte de öğrencilere yardımcı olmamaktadır. Ancak öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal düzeylerine uygundur. Görseller şiddet ve toplumsal açıdan olumsuz öge içermemektedir. Metinde karikatür fotoğraf, grafik yer almamaktadır. Kullanılan renkler canlı dikkat çekici ve nettir, renkler gerçeğe uygundur. Görseller metnin bulunduğu sayfalarda yer almaktadır, şekil- zemin ilişkisi gözetilmiştir. Son görselde kunduzlar diğer öğelere göre daha büyük resmedildiği için boyutların gerçeğe kısmen uyumlu olduğu görülmektedir. Görseller bütünlüğü sağlayıcı şekilde hazırlanmıştır. Görseller tasarımda denge ve oran-orantı ilkelerine

uygun düzenlenmiştir. Sıcak renklerin tonlama ve doku unsurlarının kullanılması öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır. Ayrıca öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandıran görseller onların yaratıcılığını da artırmaktadır.

“Erdemler” teması üçüncü metinleri olan MEB yayınları kitabında “Barışın Ülkesi” BKY kitabında ise “Bahçeye Dikilen Domatesler” incelenmiştir (Tablo 6).

Tablo 6. Barışın Ülkesi ve Bahçeye Dikilen Domatesler İsimli Metinlere Ait Bulgular

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
1	Görseller metnin içeriğine uygundur	MEB			X
		BKY		X	
2	Görseller öğrencinin bilişsel düzeyine uygundur	MEB			X
		BKY	X		
3	Görseller öğrencinin duyuşsal düzeyine uygundur	MEB			X
		BKY	X		
4	Görseller öğretim programındaki kazanımlara uygundur	MEB		X	
		BKY		X	
5	Görseller şiddet içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
6	Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
7	Metinlerle ilgili görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf, grafik vb. öğelerden herhangi birine yer verilmiştir	MEB			X
		BKY			X
8	Görsellerde kullanılan renkler canlı dikkat çekici ve nettir	MEB		X	
		BKY	X		
9	Görsellerdeki renkler gerçeğe uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
10	Görsellerin ve metinlerin yerleştirilmesinde şekil-zemin(fon) ilişkisi gözetilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
11	Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır	MEB	X		
		BKY	X		
12	Görsellerdeki boyutlar gerçeğe uygun düzenlemiştir	MEB		X	
		BKY		X	

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
13	Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde yerleştirilmiştir	MEB		X	
		BKY	X		
14	Görseller tasarımda denge ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
15	Görseller tasarımda oran orantı ilkelerine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
16	Görseller öğrencilere estetik zevk, duyarlılık kazandırmaktadır	MEB	X		
		BKY	X		

“Barışın Ülkesi”, “Erdemler” temasında yer alan şiir türünde yazılmış bir metindir. Şiirde şair çocuklara sesleniyor. Onlara suya yazı yazalım, buluttan uçurtmalar, kırlangıçlar; kâğıttan tavşanlar, sevgiden çocuklar yapalım diyor. O zaman dünyanın güzel döneceğini ifade ediyor.

Görsel 5. Barışın Ülkesi Metninde Yer Alan Görsel

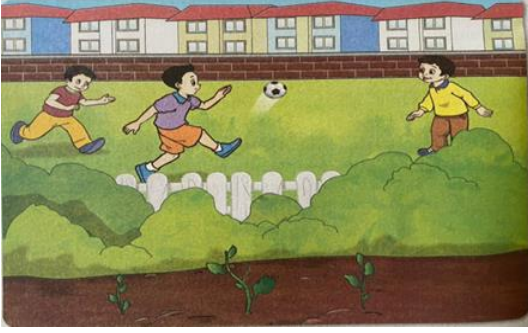
Şiirde bir adet görsel şiir ile aynı sayfada şiirin sağ tarafında konumlandırılmıştır (Görsel 5). Görselde gökyüzünde uçan bir güvercin ile dünyayı avuçlarına almış bir kız çocuğu yer almaktadır. Görsel metnin içeriğine uygun değildir. Şiirde buluttan uçurtmalar kâğıttan tavşanlardan bahsederken görselde bunu ifade edici bir durum söz konusu değildir. Görsel somut işlemler dönemimde olan 2. Sınıf öğrencileri görselde yer alan güvercin resminin barışı ifade ettiğini algılayabilecek düzeyde olmayabilirler bu nedenle görseller bilişsel ve duyuşsal açıdan uygun değildir. Görseller metnin içeriğine uygun olmadığından metnin konusunu tahmin etmede yeterli değildir. Görseller şiddet içermemektedir, görseller toplumsal açıdan olumsuz öge içermemektedir. Metinlerle ilgili görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf ve

grafiğe yer verilmemiştir. Görsellerde kullanılan renkler kısmen canlı dikkat çekici ve nettir. Görsellerdeki renkler gerçeğe uygundur. Şiir ve görsellerin yerleştirilmesinde şekil zemin ilişkisi gözetilmiştir. Görseller şiirle aynı sayfada konumlandırılmıştır. Görsellerin boyutları gerçeğe kısmen uygun düzenlenmiştir. Dünyanın çocuğun kucağında, güvercinin boyutlarının çocuğun boyutlarına oranla büyük resmedilmesi görüldüğünden görsellerin kısmen gerçeğe uygun düzenlendiği tespit edilmiştir. Görseller anlamayı, kavramayı kolaylaştıracak şekilde bütünlük içinde, unsurlar birbiriyle ilişkili olacak şekilde tasarlanmalıdır. Bu görselde yer alan güvercin ve dünyayı kucağında taşıyan kız çocuğu ve şiirin içeriği dikkate alındığında bütünlük ilkesine kısmen uygun resmedildiği görülmektedir. Görsel tasarımda denge ilkelerine uygun iken oran-orantı ilkelerine kısmen uygun olduğu görülmektedir. Işık, gölge doku ve ton gibi unsurlar kullanıldığı için görseller öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır.

“Erdemler” temasının BKY Türkçe kitabı son metni olan “Bahçeye Dikilen Domatesler” metni hikâye edici bir metindir. Metin sabırlı olup görev ve sorumluluklarını yerine getirmeyen Erol’un pişmanlığını anlatmaktadır. Olayın kahramanı Erol bahçeye domates tohumu dikip yetiştirmeyi hayal ediyordu ilkbahar geldiğinde heyecanla tohumları alıp nereye eksem diye düşündü. Bu sırada annesi Erol’u bu domateslere bakabilecek misin diye uyardı. Erol tabi ki anneciğim diyerek yanıt verdi. Erol ve annesi tohumları dikip suladılar. Annesi bir süre beklememiz gerekiyor sabırlı olmalısın dedi. Ama Erol bir süre sonra sıkıldı ve domateslerle ilgilenmeyi bıraktı. Onun yerine arkadaşlarıyla top oynadı. Erol’un hevesinin kaçtığını anlayan annesi domatesleri kızı ile suladı ve bir süre sonra kızaran domatesleri topladılar. Bir gün Erol’un aklına diktiği tohumlar geldi, gidip baktığında domateslerin olgunlaştığını hatta toplandığını fark etti. Sabırlı olsaydı diktiği domatesleri kendisi toplayacaktı. Çok üzüldü ve hayallerini bir sonraki yıla bıraktı.

Görsel 6. Bahçeye Dikilen Domatesler Metninde Yer Alan Görseller

Metin dört sayfaya bölünmüştür ve her sayfada bir adet görsel yer almaktadır (Görsel 6). Görseller birinci ve üçüncü sayfada metnin altında, ikinci sayfada metnin üstünde son sayfada ise metnin ortasında konumlandırılmıştır. Birinci görselde bir erkek çocuğu ve anne, erkek çocuğunun avucunda daha sonraki görselden yola çıkarak anlaşılacak tohum olduğu düşünülen bir şeyler var. İkinci görselde aynı anne çocuğun toprağa elindeki tohumları ektiği gözlenmektedir. Üçüncü görselde ektikleri tohumların filizlendiği ve çitin arkasındaki alanda çocukların top oynadığı görülmektedir. Son görselde ise anne ve yanında bir kız çocuğu olgunlaşan domatesleri topluyorlar.

Görsellerde çocuğun ektiği domateslerin bakımını bıraktığına dair bir görsel bulunmadığı için görseller metnin içeriğine kısmen uyumludur. Görseller öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygundur. Görseller metnin içeriğini kısmen karşıladığı gibi öğrencilerin metnin konusunu tahmin etme noktasında da kısmen yeterlidir. Görseller şiddet ve toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir. Metinlerle ilgili görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf ve grafik yer almamaktadır. Görsellerde sarı, kırmızı mavi renkleri kullanıldığı için renkler canlı dikkat çekici ve nettir, renkler gerçeğe uygundur. Görsellerin ve metinlerin yerleştirilmesinde şekil-zemin ilişkisi gözetilmiştir. Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır. Görsellerde annenin boyu, domates fidelerinin kalınlığı ve boyutları kısmen gerçeğe uygun düzenlenmiştir. Görseller bütünlüğü sağlayıcı, tasarımda denge ve oran orantı ilkelerine uygun düzenlenmiştir. Işık, gölge doku ve ton gibi unsurlar kullanıldığı için görseller öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır.

4.2. Milli Mücadele ve Atatürk

Araştırmamızın ikinci teması “Milli Mücadele ve Atatürk” zorunlu temasıdır. Bu temada ilk olarak MEB yayınları kitabında “Ben Nasıl Yenerim”, BKY kitabında “Küçük Gezgın Çanakkale’de” metinleri incelenmiştir (Tablo 7).

Tablo 7. Ben Nasıl Yenerim ve Küçük Gezgin Çanakkale’de Metinlerine Ait Bulgular

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
1	Görseller metnin içeriğine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
2	Görseller öğrencinin bilişsel düzeyine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
3	Görseller öğrencinin duyuşsal düzeyine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
4	Görseller öğretim programındaki kazanımlara uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
5	Görseller şiddet içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
6	Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
7	Metinlerle ilgili görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf, grafik vb. öğelerden herhangi birine yer verilmiştir	MEB			X
		BKY			X
8	Görsellerde kullanılan renkler canlı dikkat çekici ve nettir	MEB	X		
		BKY	X		
9	Görsellerdeki renkler gerçeğe uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
10	Görsellerin ve metinlerin yerleştirilmesinde şekil-zemin(fon) ilişkisi gözetilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
11	Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır	MEB		X	
		BKY	X		
12	Görsellerdeki boyutlar gerçeğe uygun düzenlemiştir	MEB	X		
		BKY		X	
13	Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde yerleştirilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
14	Görseller tasarımda denge ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
15	Görseller tasarımda oran orantı ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY		X	
16	Görseller öğrencilere estetik zevk, duyarlılık kazandırmaktadır	MEB	X		
		BKY	X		

“Ben Nasıl Yenerim” bir güreş müsabakası ve bu müsabakayı kazanan güreşçiye ödülünü Atatürk’ün vermesini anlatan bilgilendirici türde yazılmış bir metindir. Metinde yazar Atatürk’ün sevdiği sporların güreş ve at yarışları olduğunu belirtmektedir. Bunları bizim ulusal sporlarımız olarak nitelendirir. Atatürk bir gün Ankara’da yapılan yağlı bir güreş karşılaşmasına gider. Uzun boylu sarışın kaslı bir pehlivan ikişer, üçer dakikalık aralıklarla üç pehlivani tuşa getirir. Birincinin ödülünü Atatürk vermek istediği için pehlivani getirirler. Gümüş kupa ve para kesesi ödülünü pehlivana veren Atatürk ‘Güreşini izledim çok beğendim kaçmak yok şimdi benimle güreşeceksin’ der. Pehlivan ise Sizi Çanakkale ve Kurtuluş Savaşında yedi devlet yenemedi ben nasıl yenerim Atam diyerek Atatürk’ün elinden öper.

Görsel 7. Ben Nasıl Yenerim Metninde Yer Alan Görseller

Metin üç sayfaya ayrılmıştır. Birinci sayfanın altında bir görsel ve üçüncü sayfada metnin üstünde bir görsel yer almaktadır (Görsel 7). İkinci sayfada herhangi bir görsele yer verilmemiştir. Birinci görselde güreşen iki güreşçi ve onları izleyen bir topluluk yer almaktadır. İkinci görselde ise ödül töreni resmedilmiş kazanan güreşçiye kupasını Atatürk’ün verdiği görülmektedir.

Görseller metnin içeriğine uygundur ve görsellerden yola çıkarak metnin konusu tahmin edilebilir. Görseller anlaşılır ve net olmakla beraber bütün görseller metin ile aynı sayfada yer almadığı için somut işlemler döneminde olan öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine kısmen uyumludur. Görseller şiddet içermemektedir, Toplumsal değerler

açısından olumsuz öge içermemektedir. Metinle ilgili fotoğraf grafik ve karikatür bulunmamaktadır. Kullanılan renkler canlı dikkat çekici ve nettir, renkler gerçeğe uygundur. Metnin ve görsellerin yerleştirilmesinde şekil zemin ilişkisi gözetilmiştir. Metnin ikinci sayfasında görsele yer verilmediğinden görseller metnin bulunduğu sayfada kısmen yer almaktadır. Boyutlar gerçeğe uygundur. Bütünlük sağlanmış, birinci görselde güreşçiler tam merkezde konumlandırılmış arka tarafta ise bir bölüme seyirciler diğer tarafa ağaçlar çizilmiştir. İkinci görselde de yine dengeli bir dağılım söz konusudur. Görseller tasarımı denge ve oran orantı ilkelerine uygundur. Çimlerin çizgiler halinde yeşilin tonları ile resmedilmesi, ışık, gölge ve tonlamalara yer verilmesi öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır.

BKY kitabında “Milli Mücadele ve Atatürk” temasında yer alan “Küçük Gezgın Çanakkale’de” metni bilgilendirici türde yazılmış Mehmet adında bir çocuğun ailesi ile Çanakkale gezisinde yaşadıklarını ve bunları günlüğüne not düşmesini anlatmaktadır. Çanakkale’ye gezmeye giden Mehmet ve ailesi önce Truva Atını gezdiler. Sonra Çanakkale şehitliğine gitmek için feribota binen aile kıyıda bir Mehmetçik figürü ve yanında yazan ‘Dur Yolcu! Bilmeden gelip bastığın bu toprak, bir devrin battığı yerdir.’ yazısını gördüler. Çanakkale Şehitliğine vardıklarında babası Mehmet’e bu anıtın Çanakkale şehitlerimiz anısına dikildiğini ifade etti. Mehmet o gece günlüğüne gezip gördüklerini yazdı. Truva Atı ve Çanakkale Şehitleri Anıtından bahsetti. Günlüğünü Atamızın bir özdeyişi ile bitirdi. ‘Yurtta barış, dünyada barış.’

Metin üç sayfaya bölünmüştür. Birinci sayfanın altında, diğer iki sayfanın üstünde konumlandırılan her sayfada birer görsele yer verilmiştir (Görsel 8). Birinci görselde anne baba ve çocuktan oluşan bir ailenin turistik bir gezi yaptığı görülmektedir. Görselde çocuk anne ve babasına karşılarında yer alan tahtadan yapılmış atı işaret etmektedir. İkinci görselde yine aynı aile bu defa denizde gemide, çocuk karşılarında dağda yer alan Mehmetçik resmi ve yanında yazan yazıyı ailesine işaret etmektedir. Üçüncü görselde ise çocuk evinde masada günlük olabileceği düşünülen bir deftere yazı yazarken resmedilmiştir.

Görsel 8. Küçük Gezgin Çanakkale’de Metninde Yer Alan Görseller

Görseller metnin içeriğine uygun düzenlenmiştir. Görsellerden Çanakkale gezisi yapan bir aile ve çocuğun gezinin ardından deftere yazı yazması metnin içeriğini tam olarak karşılamaktadır. Yine görsellerden yola çıkarak metnin konusunu da öğrenci rahatlıkla tahmin edebilmektedir. Ayrıca görseller öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygun şekilde düzenlenmiştir. Görsellerde toplumsal açıdan olumsuz öge ve şiddet içeren bir durum söz konusu değildir. Görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf ve grafik bulunmamaktadır. Görsellerde kullanılan yeşil kırmızı, mavi renkleri dikkat çekici canlı ve nettir. Görsellerin ve metnin yerleştirilmesinde şekil zemin ilişkisi gözetilmiştir. Metnin her sayfasında görsel bulunduğu için görseller metin ile aynı sayfada yer almaktadır. Birinci görselde yer alan Truva atının boyutuna bakıldığında diğer unsurlara göre boyutların kısmen gerçeğe uygun düzenlendiği düşünülmektedir. Görseller bütünlüğü sağlayıcı, tasarımda denge ilkelerine uygun olarak düzenlenmiştir. Görsellerde boyutlar kısmen gerçeğe uygun düzenlendiği için oran orantı ilkelerine de kısmen uygundur. Görsellerde ışık, doku ve gölge unsurlarına yer verildiği için öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandıracağı düşünülmektedir.

“Milli Mücadele ve Atatürk” teması MEB kitabında “Ata’nın Yaşamı” ve BKY kitabında “Atatürk’ün Hayatı” metinleri incelenmiştir (Tablo 8).

Tablo 8. Ata'nın Yaşamı ve Atatürk'ün Hayatı İsimli Metinlere Ait Bulgular

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
1	Görseller metnin içeriğine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
2	Görseller öğrencinin bilişsel düzeyine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
3	Görseller öğrencinin duyuşsal düzeyine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
4	Görseller öğretim programındaki kazanımlara uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
5	Görseller şiddet içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
6	Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
7	Metinlerle ilgili görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf, grafik vb. öğelerden herhangi birine yer verilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
8	Görsellerde kullanılan renkler canlı dikkat çekici ve nettir	MEB			X
		BKY	X		
9	Görsellerdeki renkler gerçeğe uygundur	MEB			X
		BKY	X		
10	Görsellerin ve metinlerin yerleştirilmesinde şekil-zemin(fon) ilişkisi gözetilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
11	Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır	MEB	X		
		BKY	X		
12	Görsellerdeki boyutlar gerçeğe uygun düzenlemiştir	MEB	X		
		BKY	X		
13	Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde yerleştirilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
14	Görseller tasarımda denge ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
15	Görseller tasarımda oran orantı ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
16	Görseller öğrencilere estetik zevk, duyarlılık kazandırmaktadır	MEB			X
		BKY	X		

MEB yayınları “Ata’nın Yaşamı” metni “Milli Mücadele ve Atatürk” zorunlu temasında yer alan bilgilendirici türde yazılmış bir metindir. Can adında bir çocuk ve ablasının Atatürk’ün hayatını öğrenmek için dedeleri ile yaptıkları konuşmaları anlatmaktadır. Can ve ablası okuldan eve gelirler, Can ablasına ödevim var, öğretmenim Ata’nın yaşamını öğrenin dedi bana yardımcı olur musun diye sorar. Buna çok sevinen ablası hadi gel dedemi bulalım diyerek bahçedeki dedelerinin yanına giderler. Yonca anlatmaya başlar Atatürk bin sekiz yüz seksen bir yılında Selanik şehrinde doğdu. Annesi Zübeyde Hanım, babası Ali Rıza Beydir. Atatürk’ün ilk adı Mustafa’dır. Okul çağı gelince Şemsi Efendi İlkokuluna gider. Can sorar ilkokuldan sonra hangi okula gitti? Bu soruya dede cevap verir Subay okuluna gitti. Dersleri nasıldı? Derslerine çok çalışırdı, matematik öğretmeni ona yeni bir ad verdi ikimizin de adı Mustafa sana bundan sonra Kemal adını verelim dedi. Böylece adı Mustafa Kemal oldu. Subay okulunu bitirince ne oldu? Subay oldu, üstün başarılar elde etti ve On Kasım bin dokuz yüz otuz sekizde Dolmabahçe Sarayı’nda öldü.

Görsel 9. Ata’nın Yaşamı Metninde Yer Alan Görseller

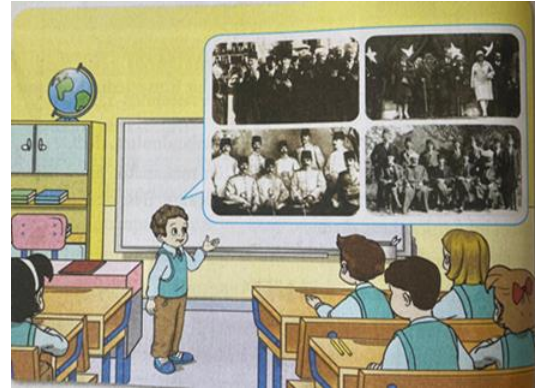
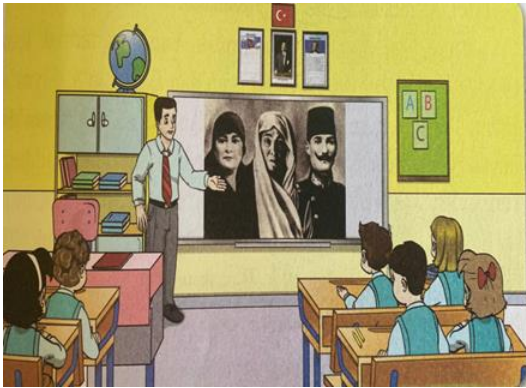
Metin iki sayfaya bölünmüştür. İlk sayfada sağ üst köşede Atatürk’ün annesi, babası ve kız kardeşinin olduğu bir fotoğraf yer almaktadır (Görsel 9). İkinci sayfada ise yine sayfanın sağ üst köşesinde siyah beyaz Atatürk’ün doğduğu ev olabileceği düşünülen bir ev fotoğrafı yer almaktadır. Sayfanın sağ alt köşesine ise askeri üniformalı Atatürk ve arkadaşlarına ait siyah beyaz bir fotoğraf yerleştirilmiştir.

Görsellerden yola çıkarak metnin Atatürk ve hayatını anlattığı anlaşılabilir. Ancak

metnin içeriğinde doğumu, gittiği okullar elde ettiği başarılar ve ne zaman öldüğünden bahsetmektedir. Bu nedenle görsellerin metnin içeriğine kısmen uyumlu olduğu görülmektedir. Görseller ikinci sınıf öğrencilerinin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine kısmen uygundur. Görsellerden yola çıkarak metnin konusu tahmin etmekte tam anlamıyla mümkün değildir. Görseller şiddet içermemektedir, toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir. Görsellerin içinde metin ile ilgili fotoğraflara yer verilmiştir. Kullanılan renkler canlı net ve dikkat çekici değildir, Siyah beyaz fotoğraflar kullanıldığı için renkler gerçeğe uygun da değildir. Görsellerin ve metnin yerleştirilmesinde şekil-zemin ilişkisi gözetilmiştir. Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır. Boyutlar gerçeğe uygundur. Görseller bütünlüğü sağlayıcı tasarımda denge, tasarımda oran orantı ilkelerine uygun düzenlenmiştir. Fotoğraflar siyah beyaz olduğu için öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık açısından bir katkı sağlamamaktadır.

BKY kitabında “Milli Mücadele ve Atatürk” temasında yer alan “Atatürk’ün Hayatı” metni de yine Atatürk’ün hayatını anlatan bilgilendirici türde yazılmış bir metindir. Metin bir sınıfta geçmektedir. Atatürk’ün hayatını izleyen öğrenciler Atatürk’ün hayatını canlandırma yaparlar. Atatürk’ü canlandıran öğrenci kendini tanıtmaya başlar gittiği okulları, Samsun’a çıkışını meclisin açılmasını anlatır. Cumhuriyetin ilanından bahseder. Öğretmen araya girerek Atatürk’ün ölümünde bahseder, ardından öğrencilere ‘Atatürk’ün önderliğinde neler kazandık?’ sorusunu sorar ve ödev verir. Ela araştırma yapar ve edindiği bilgileri ertesi gün sınıfta arkadaşlarına sunar. Cumhuriyetle birlikte gelen Türk harfleri, takvim, saat ve ölçü değişikliğinden bahseder. Öğretmen Atatürk’ün önderliğinde Türkiye yeniden kuruldu der.

Görsel 10. Atatürk’ün Hayatı Metninde Yer Alan Görseller

Metin dört sayfaya bölünmüştür. İlk sayfada ve üçüncü sayfada görsel metnin üstünde, ikinci sayfada metnin altında yer almaktadır (Görsel 10). Son sayfada ise görsel metnin ortasına yerleştirilmiştir. Birinci görselde bir sınıf ortamı öğrenciler ve öğretmen yer almaktadır. Tahtada Atatürk'ün ailesine ait bir görsel açılmış, öğretmen ders anlatmaktadır. İkinci görselde bir öğrenci tahtaya çıkmış konuşma bolunu içerisine Atatürk ile ilgili dört tane fotoğraf yerleştirilmiştir. Üçüncü görselde ise bu defa anlatan öğretmendir onun konuşma balonunda ise Atatürk'ün ölümü ile ilgili fotoğraflara yer verilmiştir. Son görselimizde de yine öğrenciler tahtaya çıkmışlar ve bir şeyler anlatıyorlar onların konuşma balonunda da Atatürk ile ilgili iki fotoğraf yer almaktadır.

Metinde Atatürk'ün hayatı, ülkemiz için yaptığı yenilikler ve ölümü anlatılmaktadır. Görseller tamamen metnin içeriğiyle uyumludur. Yine görsellere bakarak metnin konusu tahmin edilebilmektedir. Ayrıca öğrencilerin bilişsel duyuşsal özelliklerine uygun anlaşılır şekilde düzenlenmiştir. Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge ve şiddet içermemektedir. Görsellerin içerisinde sınıf ortamını yansıtan Türk Bayrağı, İstiklal Marşı ve Atatürk'ün fotoğrafı yer almaktadır ayrıca görsellerin içerisinde konuşma balonları şeklinde hazırlanmış bölümlerde yine gerçek fotoğraflara yer verilmiştir. Görsellerde kullanılan sarı, mavi, yeşil renkleri dikkat çekici ve nettir, görseller gerçeğe uygundur. Görsellerin ve metnin yerleştirilmesinde şekil-zemin ilişkisi gözetilmiştir. Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır. Boyutlar gerçeğe uygundur. Görsellerde ki sıralama bütünlüğü sağlayıcı şekilde sunulmuştur. Görsellerde kullanılan öğeler tasarımda denge ilkelerine uygun şekilde dağıtılmış, oran orantı ilkelerine uygun düzenlenmiştir. Görsellerde kullanılan ışık, gölge ve doku unsurları öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır.

“Milli Mücadele ve Atatürk” temasının incelenen son metinleri MEB yayınlarında “Güzel Vatanım” şiiri ve BKY kitabında ise “Bayrağım” şiiridir (Tablo 9).

Tablo 9. Güzel Vatanım ve Bayrağım İsimli Metinlere Ait Bulgular

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
1	Görseller metnin içeriğine uygundur	MEB			X
		BKY	X		
2	Görseller öğrencinin bilişsel düzeyine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
3	Görseller öğrencinin duyuşsal düzeyine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
4	Görseller öğretim programındaki kazanımlara uygundur	MEB			X
		BKY	X		
5	Görseller şiddet içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
6	Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
7	Metinlerle ilgili görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf, grafik vb. öğelerden herhangi birine yer verilmiştir	MEB			X
		BKY			X
8	Görsellerde kullanılan renkler canlı dikkat çekici ve nettir	MEB	X		
		BKY	X		
9	Görsellerdeki renkler gerçeğe uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
10	Görsellerin ve metinlerin yerleştirilmesinde şekil-zemin(fon) ilişkisi gözetilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
11	Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır	MEB	X		
		BKY	X		
12	Görsellerdeki boyutlar gerçeğe uygun düzenlemiştir	MEB	X		
		BKY	X		
13	Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde yerleştirilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
14	Görseller tasarımda denge ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
15	Görseller tasarımda oran orantı ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
16	Görseller öğrencilere estetik zevk, duyarlılık kazandırmaktadır	MEB	X		
		BKY	X		

“Güzel Vatanım” şiirinde vatanımızın bize güzel yemişler verdiğinden, kötüler karşısında bizi koruduğundan bizi uyutup büyüttüğünden bize hem anne hem baba olduğundan bahsetmektedir.

Görsel 11. Güzel Vatanım Metninde Yer Alan Görseller

Şiir iki sayfaya bölünmüştür. İlk sayfada iki tane dörtlük sayfanın altında bir görsel, ikinci sayfada üstte bir görsel altında iki dörtlük ve görseller yer almaktadır (Görsel 11). Birinci görselde güzel yeşil meyve ağaçlarının yer aldığı bir bahçe ve bu bahçede meyve toplayan, ip atlayan çocuklar resmedilmiştir. İkinci görselde rüyasında asker gören uyuyan bir çocuk resmedilmiştir.

Şiirde vatan sevgisinden bahsedilirken görsellerde bunu çıkarımını yapabileceğimiz bir durum söz konusu değildir. İkinci görselde asker resminin yer alması vatanı ve bizi koruduğunu ifade etse de ikinci sınıf öğrencisi için bu görsellerden vatan sevgisi çıkarımını yapması mümkün değildir. Bu açıdan ele aldığımızda görseller metnin içeriğine uygun değildir. Görseller metnin içeriğine uygun olmadığı için şiirin konusunu da tahmin etmekte noktasında yeterli değildir. Öğrencilerin bilişsel duyuşsal özelliklerine uygun anlaşılır şekilde düzenlenmiştir. Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge ve şiddet içermemektedir. Görsellerin içerisinde şiir ile ilgili karikatür, fotoğraf ve grafik yer verilmemiştir. Görsellerde kullanılan sarı, kırmızı, mavi, yeşil renkleri dikkat çekici ve nettir, görseller gerçeğe uygundur.

Görsellerin ve metnin yerleştirilmesinde şekil-zemin ilişkisi gözetilmiştir. Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır. Boyutlar gerçeğe uygundur. Görseller bütünlüğü sağlayıcı şekilde sunulmuştur. Görsellerde kullanılan öğeler tasarımda denge ilkelerine uygun şekilde dağıtılmış, oran orantı ilkelerine uygun düzenlenmiştir. Görsellerde kullanılan ışık, gölge ve özellikle çimler ve çocukların saçlarında beliren doku unsurları öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır.

“Bayrağım” şiirinde şair bayrağın renginin ve şeklinin nasıl oluştuğundan bahsederken, bayrağımıza nasıl davranmamız gerektiğini ve onu korumanın vazifemiz olduğunu ifade etmektedir. Şiir bir sayfada yer almaktadır. Dört kıtadan oluşan şiirin sol tarafında bayrak direğine çekilmiş dalgalanan bir Türk Bayrağı yer almaktadır.

Görsel 12. Bayrağım Metninde Yer Alan Görsel

Şiirin içeriğinde bayrak ve bayrak sevgisinden bahsedilmektedir. Görsel de yer alan Türk Bayrağı metnin içeriğini karşılamaktadır, metnin içeriğiyle uyumludur (Görsel 12). Yine görsele bakarak metnin konusu tahmin edilebilmektedir. Ayrıca görsel öğrencilerin bilişsel duyuşsal özelliklerine uygun anlaşılır sade şekilde düzenlenmiştir. Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öğe ve şiddet içermemektedir. Görselin içerisinde karikatür fotoğraf ve grafiğe yer verilmemiştir. Görsellerde kullanılan kırmızı, mavi ve beyaz renkleri canlı dikkat çekici ve nettir, görseller gerçeğe uygundur. Görsellerin ve metnin yerleştirilmesinde şekil-zemin ilişkisi gözetilmiştir. Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır. Bayrağın ve üzerinde yer alan ay yıldızın boyutları gerçeğe uygundur. Görsel bütünlüğü sağlayıcı şekilde sunulmuştur. Görsellerde kullanılan öğeler tasarımda denge ilkelerine uygun şekilde dağıtılmış, oran orantı ilkelerine uygun düzenlenmiştir. Görsellerde kullanılan ışık, gölge ve doku unsurları öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır.

4.3. Milli Kültürümüz Teması

Araştırmada incelenen üçüncü zorunlu tema “Milli Kültürümüz” temasıdır. Bu temanın ilk metinleri MEB yayınları kitabında “Mektup”, BKY kitabında ise “Karagöz Davulculuk Yapıyor” metinleridir (Tablo 10).

Tablo 10. Mektup ve Karagöz Davulculuk Yapıyor İsimli Metinlere Ait Bulgular

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
1	Görseller metnin içeriğine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
2	Görseller öğrencinin bilişsel düzeyine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
3	Görseller öğrencinin duyuşsal düzeyine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
4	Görseller öğretim programındaki kazanımlara uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
5	Görseller şiddet içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
6	Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
7	Metinlerle ilgili görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf, grafik vb. öğelerden herhangi birine yer verilmiştir	MEB			X
		BKY			X
8	Görsellerde kullanılan renkler canlı dikkat çekici ve nettir	MEB	X		
		BKY	X		
9	Görsellerdeki renkler gerçeğe uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
10	Görsellerin ve metinlerin yerleştirilmesinde şekil-zemin(fon) ilişkisi gözetilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
11	Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır	MEB		X	
		BKY	X		
12	Görsellerdeki boyutlar gerçeğe uygun düzenlemiştir	MEB			X
		BKY	X		

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
13	Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde yerleştirilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
14	Görseller tasarımda denge ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
15	Görseller tasarımda oran orantı ilkelerine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
16	Görseller öğrencilere estetik zevk, duyarlılık kazandırmaktadır	MEB	X		
		BKY	X		

“Mektup” metninde Karagöz ve Hacivat Oyunundan bir bölüm yer alır. Hacivat’a giden Karagöz onu evde bulamayınca geri döner yolda rastlaşırlar eve gidince haber ver de sana geleyim der. Hacivat şimdi söylesene diye çıkışır. Karagöz masada bir mektup buldum sana okutacaktım der ama bir türlü mektubu veremez sonunda mektubun karagözün elinde olduğunu anlarlar. Mektubu eline alan Hacivat mektupta posta pulu, tarihi olmadığını anlatmaya çalışır ama bir türlü anlaşılamazlar sonunda mektubu okumaya başlayan Hacivat hiçbir şey anlamaz. Karagöz bu mektubu sen mi yazdın der. Bunun üzerine karagöz ben söyledim oğlum yazdı amcasına gönderecekti bu mektup o mektup olmasın der ve metin biter.

Görsel 13. Mektup Metninde Yer Alan Görsel

Metin üç sayfaya bölünmüştür. İlk sayfada kukla gösterisi perdesinde yer alan Hacivat ve Karagöz görseli metnin üstünde yer almaktadır (Görsel 13). Diğer iki sayfada görsel bulunmamaktadır ve metin konuşma çizgileriyle Hacivat ve Karagözün diyalogu şeklinde yazılmıştır. Metnin içeriği ile görsel uyumludur. Görselde Hacivat ve Karagöz oyun perdesi yer aldığı için metnin Karagöz- Hacivat oyunundan bir kesit olduğu düşünülmektedir. Yalnız

tam olarak konusu tahmin edilememektedir. Bir adet görsel yer aldığı için öğrencilerin metni anlamlandırma noktasında yeterli olmadığından bilişsel ve duyuşsal özelliklerine kısmen uygundur diyebiliriz. Görseller şiddet ve toplumsal öğeler açısından olumsuz öge içermemektedir. Görselin içerisinde karikatür fotoğraf ve grafiğe yer verilmemiştir. Görsellerde kullanılan kırmızı, yeşil mor renkleri canlı dikkat çekici ve nettir. Şekil zemin ilişkisi gözetilmiştir. Metin üç sayfaya bölünmüş olmasına rağmen sadece ilk sayfada görsel yer aldığı için metin ile görseller kısmen aynı sayfada yer almaktadır. Görselde bir oyun perdesi olduğu için Hacivat ve Karagöz kuklaları kenardaki ev figürleri ile hemen hemen aynı boydadır bu nedenle görsellerin boyutları gerçeğe uygun değildir, oran-orantı ilkelerine kısmen uygundur. Görseller bütünlüğü sağlayıcı, tasarımda denge ilkelerine uygun bir şekilde düzenlenmiştir. Öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır.

BKY kitabında yer alan “Karagöz Davulculuk Yapıyor” metni de yine Hacivat ve Karagöz oyunundan bir kesit sunmuştur. Hacivat Karagöz’e bugün ramazanın ilk günü davul çalmayı bilir misin der ve davulunu ister. Karagöz eve giderek karısından davulu ister, karısı ben onu sattım der ve ne yapacağını sorar. Karagöz karısına para kazanıp sana elbiselik kumaş alacaktım deyince davul kömürlükte duruyor git de al der. Davulu alan karagöz meydana gider, Hacivat ile hem çalıp hem mani söyleyerek metni bitirirler.

Görsel 14. Karagöz Davulculuk Yapıyor Metninde Yer Alan Görseller

Metin üç sayfaya bölünmüştür ve her sayfaya bir görsel yerleştirilmiştir (Görsel 14). Birinci sayfada görsel metnin üzerinde yer almaktadır. İkinci sayfada görsel metnin sağ tarafında metnin yanında konumlandırılmıştır. Son görsel ise metnin üstünde yer almaktadır. Birinci görselde Hacivat ve Karagöz konuşuyorlar, ikinci görselde Karagöz eşi olabileceğini düşündüğümüz bir kadına bir şeylere anlatıyor, son görselde ise Karagöz davul çalıyor, Hacivat bir şeyler söylüyor. Metinde yer alan görseller metnin içeriğiyle uyumludur. Yine görseller metnin konusunu tahmin etme konusunda uygundur. Önce Hacivat ile Karagözün konuşması ardından Karagöz ile eşinin görseli ve son görselde de Karagöz ile Hacivat'ın davul çalması metnin içeriği ve konusunu sırasıyla bize aktarmaktadır. Ayrıca görsel öğrencilerin bilişsel duyuşsal özelliklerine uygun anlaşılır sade şekilde düzenlenmiştir. Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge ve şiddet içermemektedir. Görselin içerisinde karikatür fotoğraf ve grafiğe yer verilmemiştir. Görsellerde kullanılan kırmızı, mavi, sarı ve yeşil renkleri canlı dikkat çekici ve nettir, görseller gerçeğe uygundur. Görsellerin ve metnin yerleştirilmesinde şekil-zemin ilişkisi gözetilmiştir. Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır. Görselin boyutları gerçeğe uygundur. Görsel bütünlüğü sağlayıcı şekilde sunulmuştur. Görsellerde kullanılan öğeler tasarımda denge ilkelerine uygun şekilde dağıtılmış, oran orantı ilkelerine uygun düzenlenmiştir. Görsellerde kullanılan ışık, gölge ve doku unsurları öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır.

“Milli Kültürümüz” temasının diğer metinleri MEB kitabı “Truva Atı”, BKY kitabı “Fatih Sultan Mehmet” metinleridir (Tablo 11).

Tablo 11. Truva Atı ve Fatih Sultan Mehmet İsimli Metinlere Ait Bulgular

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
1	Görseller metnin içeriğine uygundur	MEB		X	
		BKY		X	
2	Görseller öğrencinin bilişsel düzeyine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
3	Görseller öğrencinin duyuşsal düzeyine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
4	Görseller öğretim programındaki kazanımlara uygundur	MEB		X	
		BKY		X	
5	Görseller şiddet içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
6	Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
7	Metinlerle ilgili görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf, grafik vb. öğelerden herhangi birine yer verilmiştir	MEB	X		
		BKY			X
8	Görsellerde kullanılan renkler canlı dikkat çekici ve nettir	MEB		X	
		BKY	X		
9	Görsellerdeki renkler gerçeğe uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
10	Görsellerin ve metinlerin yerleştirilmesinde şekil-zemin(fon) ilişkisi gözetilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
11	Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır	MEB		X	
		BKY	X		
12	Görsellerdeki boyutlar gerçeğe uygun düzenlemiştir	MEB	X		
		BKY	X		
13	Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde yerleştirilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
14	Görseller tasarımda denge ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
15	Görseller tasarımda oran orantı ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
16	Görseller öğrencilere estetik zevk, duyarlılık kazandırmaktadır	MEB			X
		BKY	X		

“Truva Atı” metni MEB yayınları kitabında yer alan bilgilendirici türde yazılmış bir metindir. Metinde yazarımız günlük yazmaktadır. Günlüğü yazan kahramanımız ailesi ve babaannesi ile birlikte Çanakkale gezisi yapmaktadır. Babaanne gezilen görülen yerleri hikayeleştirerek çocuklara anlatmaktadır. Çanakkale’de de gördükleri Truva atının hikâyesini babaanneden dinleyen kahramanımız bunu günlüğüne aktarmıştır. Parktaki Truva atının bu zamana kadar nasıl etkilenmeden durduğunu merak eden kahramanımız meğerse bu atın Spartalıların kaleyi almak için Truva kalesinin önüne koydukları at olmadığını, Truva kentinin

hatırasını yaşatmak için sonradan yapıldığını da günlüğüne aktarmıştır.

Metin üç sayfaya bölünmüştür, ilk sayfadan görsel yer almamaktadır (Görsel 15). İkinci sayfada metnin üzerinde, üçüncü sayfada metnin altında yer alan gerçek fotoğraf kullanılmıştır. Birinci fotoğrafta bir kız çocuğunun bir deftere yazı yazdığı görülmektedir ve deftere 30 Ağustos tarihi ve Sevgili günlük Başlığı atılmıştır. Bu fotoğraftan metinde bir günlük yazısı olabileceği fikrini vermektedir. İkinci fotoğraf ise Çanakkale de yer alan Truva Atı'nın fotoğrafıdır. Bu görselden de yola çıkarsak metinde bu kız çocuğunun Truva Atı ile ilgili bir anısını aktaracağı fikri oluşmaktadır.

Görsel 15. Truva Atı Metninde Yer Alan Görseller

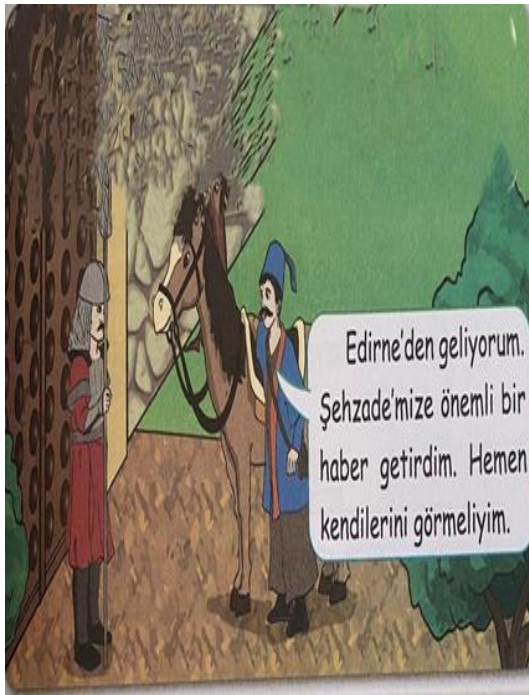

Metin içeriğine bakıldığında bir kız çocuğunu ailesi ve babaannesi ile yaptığı Çanakkale gezisinde öğrendiklerini günlüğüne aktardığı görülmektedir. Oysa fotoğraflarda ailesi ve babaannesi ile ilgili hiçbir unsur bulunmadığı için görseller metnin içeriğine kısmen uygundur, dolayısıyla metnin konusunu da tahmin etme aşamasında bize kısmen yardımcı olmaktadır. Fotoğraflar öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal düzeylerine uygundur. Fotoğraflarda toplumsal açıdan olumsuz öge veya şiddet içermemektedir. Metnin hazırlanmasında görsel olarak iki tane gerçek fotoğraf kullanılmıştır. Fotoğraflarda ışık unsuru yetersiz olduğu için karanlık görünmektedir dolayısıyla renkler kısmen canlı dikkat çekici ve nettir. Metin açık mor renkli bir zemin üzerine yerleştirilmiştir. Metnin ilk sayfasında görsele yer verilmemiş, ikinci ve üçüncü sayfada görseller yer aldığı için görseller kısmen metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır. Görseller fotoğraf olduğu için boyutlar gerçeğe uygundur. Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde düzenlenmiş, tasarımda denge ve oran orantı ilkelerine uygundur. Metinde kullanılan görsellerin türü fotoğraftır. Bu bağlamda, konunun özelliğine uygun farklı görsel türlerin bulunmadığı gözlenmiştir. Işık, gölge, doku, ton gibi unsurlar kullanılmadığı için görselin öğrencide estetik bir duyarlılık geliştirecek nitelikte olmadığı düşünülmektedir.

Fotoğraflar öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmamaktadır.

BKY kitabında yer alan ‘‘Fatih Sultan Mehmet’’ metni bilgilendirici türde yazılmış bir metindir. Metinde Fatih Sultan Mehmet’in tahta çıkışı anlatılmaktadır. Henüz on sekiz yaşında olan şehzade Manisa Sarayı’nda yaşamaktadır. Edirne’den gelen bir ulak şehzade ile görüşmek ister, bu durumu saray görevlisi şehzadeye iletir. Şehzade hemen ulak ile görüşmek ister, ulak şehzadenin babası padişah Murat Hanın öldüğünü söyler. Bunun üzerine şehzade atımı hazırlatın Edirne’ye gidiyorum diye emir verir. Sultan İkinci Mehmet tahta çıkmak için Edirne’ye gidiyordur.

Görsel 16. Fatih Sultan Mehmet Metninde Yer Alan Görseller

Metin üç sayfaya bölünmüştür. Toplam altı görsel yer almaktadır (Görsel 16). Bu görsellerde metnin içerisinde yer alan konuşmalar konuşma balonu şeklinde görsellerle bütünleştirilmiştir. Metin ve görseller birlikte sunulmuş metin içeriği görsellerin üzerindeki boşluklara yerleştirilmiştir. Birinci görselde saray kapısında bekleyen bir görevli ve at ile gelmiş bir kişi yer almaktadır. Aynı sayfada yer alan ikinci görselde saray kapı görevlisi başka bir görevliye bu durumu söylemektedir. İkinci sayfada yer alan diğer görsellerde ise görevli önünde harita olan bir kişiye geliyor ve durumu iletiyor. Padişah olabileceği düşünülen bu kişinin suratında şaşkın bir ifade beliriyor. Şaşkın bir ifade ile hemen içeri alınmasını istiyor. Bu sayfanın son görselinde gelen kişi diz çökmüş ve bir şeyler söylüyor. Üçüncü sayfada ise yine iki adet görsel yerleştirilmiş. Birinci görselde padişaha kızgın bir surat ifadesi resmedilmiştir. Son görselde ise Padişah atına binmiş yanında askerleri yer alıyor sanki onlara bir emir veriyor. Metni okuduğumuzda görsellerin metnin içeriği ile kısmen uygun olduğunu görmekteyiz. Görsellerde şehzadenin kızgın ifadesi yer alırken oysa metnin içeriğinde ulaktan aldığı haber ile üzüldüğünü anlamaktayız. Görseller 2. Sınıf öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygun düzenlenmiş anlaşılır ve nettir. Görseller metnin konusunu kısmen tahmin etmemizde yardımcı olmaktadır. Görsellerde karikatür, fotoğraf ve grafik yer verilmemiştir.

Olumsuz öge ve şiddet içermemektedir. Görsellerde kullanılan sarı, kırmızı, yeşil ve mavi renkleri dikkat çekici, canlı ve nettir. Yalnız birinci görselde ulağın kıyafetlerinde mavi şapka mavi ceket kahverengi pantolon kullanılırken, ikinci sayfada yer alan şehzadenin yanına girdiği anın resmedildiği görselde kıyafetler renk değiştirmiş, kırmızı şapka ve çanta yeşil ceket, mavi pantolon kullanılmıştır. Bu durum öğrencilerde içeriye giren kişinin kapıdaki ulak olduğunu anlamasına engel olmaktadır. Kullanılan renkler gerçeğe uygundur. Metin sayfayı tamamen kaplayan görsellerin üzerindeki boşluklara yerleştirilmiştir. Metnin yazıları açık renkli zemin üzerine konumlandırıldığı için okumayı engelleyecek bir durum söz konusu değildir. Ayrıca metnin içerisinde geçen konuşma diyalogları görsellerde kişilerin yanında konuşma balonu şeklinde düzenlenmiştir. Görseller metin ile birlikte aynı sayfada sunulmuştur. Boyutlar gerçeğe uygun düzenlenmiştir. Tasarımda denge ve oran orantı ilkelerine uygundur. Görsellerde kullanılan ışık, gölge ve doku unsurları öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır.

“Milli Kültürümüz” temasında incelen son metinler, MEB yayınları “Dünya ve Çocuk”, BKY kitabında ise “Yirmi Üç Nisan Günü” şiirleridir (Tablo 12).

Tablo 12. 23 Nisan Günü ve Dünya ve Çocuk İsimli Metinlere Ait Bulgular

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
1	Görseller metnin içeriğine uygundur	MEB	X		
		BKY		X	
2	Görseller öğrencinin bilişsel düzeyine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
3	Görseller öğrencinin duyuşsal düzeyine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
4	Görseller öğretim programındaki kazanımlara uygundur	MEB	X		
		BKY		X	
5	Görseller şiddet içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
6	Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
7	Metinlerle ilgili görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf, grafik vb. öğelerden herhangi birine yer verilmiştir	MEB			X
		BKY			X

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
8	Görsellerde kullanılan renkler canlı dikkat çekici ve nettir	MEB	X		
		BKY	X		
9	Görsellerdeki renkler gerçeğe uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
10	Görsellerin ve metinlerin yerleştirilmesinde şekil-zemin(fon) ilişkisi gözetilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
11	Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır	MEB	X		
		BKY	X		
12	Görsellerdeki boyutlar gerçeğe uygun düzenlenmiştir	MEB		X	
		BKY	X		
13	Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde yerleştirilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
14	Görseller tasarımda denge ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
15	Görseller tasarımda oran orantı ilkelerine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
16	Görseller öğrencilere estetik zevk, duyarlılık kazandırmaktadır	MEB	X		
		BKY	X		

MEB Türkçe kitabı yer alan “Yirmi Üç Nisan Günü” üç kıtadan oluşan şiir türünde yazılmış bir metindir. Şiirde ilk kıtada Yirmi Üç Nisan gününde bayram yapıldığı ifadesine yer verilmiştir. İkinci kıtada Büyük Millet Meclisinin bin dokuz yüz yirmi yılında açıldığına değinilmiştir. Son kıtada ise bugün yeni bir devlet ilan edildiği için milletin mutluluğu ifade edilmiştir.

Şiir bir sayfada düzenlenmiştir. Açık mavi bir zemin üzerine sol tarafa şiir yerleştirilirken sağ tarafa ellerinde Türk Bayrağı olan mutlu iki kız iki erkek çocuk görseli yerleştirilmiştir (Görsel 17). Görsel de yer alan Türk Bayrağı milli bir bayram havası verdiği için metnin içeriğini karşılamaktadır, metnin içeriğiyle uyumludur. Yine görseller metnin konusunu tahmin etme konusunda uygundur.

Görsel 17. 23 Nisan Günü Metninde Yer Alan Görseller

Ayrıca görsel öğrencilerin bilişsel duyuşsal özelliklerine uygun anlaşılır sade şekilde düzenlenmiştir. Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge ve şiddet içermemektedir. Görselin içerisinde karikatür fotoğraf ve grafiğe yer verilmemiştir. Görsellerde kullanılan kırmızı, mavi, yeşil, sarı ve beyaz renkleri canlı dikkat çekici ve nettir, görsellerin renkleri gerçeğe uygundur. Mavi bir zemine konumlandırılan şiir ve görsellerde şekil zemin ilişkisi gözetilmiştir. Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır. Çocuk görsellerinin boyutları kısmen gerçeğe uygundur. Önde çizilen çocuklar arkadakilere oranla daha büyük çizilmişlerdir ancak kafalar vücuda oranla büyük, kol ve bacaklar ise ince çizilmiştir. Bu nedenle tasarımda oran orantı ilkelerine de kısmen uygundur. Görsel bütünlüğü sağlayıcı şekilde çocukların hepsinin elinde Türk Bayrağı ve yüzlerinde mutlu bir ifade ile resmedilmiştir. Görsellerde kullanılan öğeler sayfaya tasarımda denge ilkelerine uygun şekilde dağıtılmıştır. Görsellerde kullanılan ışık, gölge ve doku unsurları öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır.

BKY Yayınları Türkçe kitabında yer alan “Dünya ve Çocuk” şiir türünde yazılmıştır ve üç kıtadan oluşmaktadır. Şiirde ilk kıtada çocuklara bayram veren tek ülkenin bizim ülkemiz olduğunu ve herkese kucak açtığımızı ifade ediyor. İkinci kıtada hangi ırktan olursa olsun dost olalım birlik olalım diyor. Son kıtada ise bugün hepimize bir şölen olduğu, diğer ülkelerden gelen bizi dost bilen herkese kollarımızın açık olduğunu ifade ediyor.

Görsel 18. Dünya ve Çocuk Metninde Yer Alan Görseller

Şiir bir sayfada konumlandırılmıştır. Gökyüzü görüntüsü veren mavi bir zemin üzerine sol tarafa beyaz zeminli çerçeve içinde şiir yerleştirilmiş, hemen şiirin sağ tarafın ise beş tane, farklı ırklardan olduğu görülen çocuk resmi yer almaktadır (Görsel 18). Görselde el sallayan mutlu çocuklar resmedilmiştir. Görseller metnin içeriğine kısmen uygundur. Görsellerde farklı ırklardan çocuk resimleri mevcut ama şiirde 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'na vurgu yapılmış, görsellerden yola çıkarak şiirin dünya çocukları ile ilgili olduğu tahmin edilebilmektedir. Dolayısıyla görsellerden yola çıkarak metnin konusu kısmen tahmin edilebilir. Somut işlemler döneminde olan öğrencilerimizin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygundur. Görseller şiddet içermemektedir, Toplumsal değerler açısından olumsuz öğe içermemektedir. Şiir ilgili fotoğraf grafik ve karikatür bulunmamaktadır. Görsellerde kullanılan yeşil, kırmızı, mor renkleri canlı dikkat çekici ve nettir, renkler gerçeğe uygundur. Zenci bir çocuk görseli, çekik gözlü kız çocuğu yine Hintli olduğu anlaşılan kız çocuğu görsellerin gerçeğe uygun düzenlendiğini göstermektedir. Metnin ve görsellerin yerleştirilmesinde şekil zemin ilişkisi gözetilmiştir. Görseller şiir ile aynı sayfada konumlandırılmıştır. Boyutlar gerçeğe uygundur. Bütünlük sağlanmış. Görseller tasarımda denge ve oran orantı ilkelerine uygun düzenlenmiştir. Işık, gölge ve tonlamalara yer verilmesi öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır.

4.4. Doğa ve Evren Teması

Araştırmamızda incelenen dördüncü tema “Doğa ve Evren” temasıdır. Bu temanın ilk metinleri MEB yayınları kitabında “Uzay Kaşifi Gökay” ve BKY kitabında “Dört Mevsim” metinleridir (Tablo 13).

Tablo 13. Uzak Kaşifi Gökay ve Dört Mevsim İsimli Metinlere Ait Bulgular

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
1	Görseller metnin içeriğine uygundur	MEB	X		
		BKY		X	
2	Görseller öğrencinin bilişsel düzeyine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
3	Görseller öğrencinin duyuşsal düzeyine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
4	Görseller öğretim programındaki kazanımlara uygundur	MEB		X	
		BKY		X	
5	Görseller şiddet içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
6	Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
7	Metinlerle ilgili görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf, grafik vb. öğelerden herhangi birine yer verilmiştir	MEB			X
		BKY			X
8	Görsellerde kullanılan renkler canlı dikkat çekici ve nettir	MEB	X		
		BKY	X		
9	Görsellerdeki renkler gerçeğe uygundur	MEB	X		
		BKY		X	
10	Görsellerin ve metinlerin yerleştirilmesinde şekil-zemin(fon) ilişkisi gözetilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
11	Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır	MEB	X		
		BKY	X		
12	Görsellerdeki boyutlar gerçeğe uygun düzenlemiştir	MEB		X	
		BKY	X		
13	Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde yerleştirilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
14	Görseller tasarımda denge ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
15	Görseller tasarımda oran orantı ilkelerine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
16	Görseller öğrencilere estetik zevk, duyarlılık kazandırmaktadır	MEB	X		
		BKY	X		

“Uzay Kâşifi Gökay” metni anne ve çocuğun uzay ve gezegenler hakkında yaptıkları konuşmaların yer aldığı hikâye edici türde yazılmış bir metindir. Metinde tatile gitmek için Gökay’ın hazırlanmasını bekledikleri oğluna seslenen anne Gökay’ı beline deniz simidi takmış bir şekilde bulur. Gökay Satürn olmak nasıl bir şey diye merak ediyordum anne der. Dünyanın da Satürn gibi halkası olsa ne güzel olurdu diye düşünüyorum ama bu dünyanın sonu olurdu bunu da biliyorum diye ifade der. Annesi Gökay’a bunu ne sakıncası var ki diye sorar? Gökay Satürn’ün halkalarının kaya ve buz parçalarından oluştuğunu Dünya da bu halkalara sahip olursa güneş ışınlarının gelişi engellenir ve Dünya daha karanlık ve soğuk olurdu, ışık azlığında güneş ışığına ihtiyaç duyan bitkiler de yaşayamazdı der. Annesi de artık bu yaz yüzmeyi öğrensen iyi olur seni gördükçe halkalı dünyayı hatırlamak istemiyorum der ve gülüşürler.

Görsel 19. Uzay Kâşifi Gökay Metninde Yer Alan Görseller

Metin iki sayfaya bölünmüştür. Her iki sayfada da sayfayı kaplayan görseller yer almaktadır (Görsel 19). Metin bu görsellerin üzerine yerleştirilmiştir. Ve kahramanlarımız olan anne ve çocuğun karşılıklı konuşmaları konuşma balonları şeklinde düzenlenerek metin sunulmuştur. Birinci sayfada yedi tane, ikinci sayfada altı tane görsel birbiri ardına sıralanarak sunulmuştur. Metindeki konuşmanın görsellerde yer alan yerdeki oyuncaklar ve kitaplıktan

yola çıkarak çocuk odasında geçtiği anlaşılmaktadır. Birinci görselde beline deniz simit takmış bir çocuk, ikinci görselde kapıda annenin belirmesi ve çocuğun suratındaki şaşkın ifade dikkatimizi çekmektedir. Üçüncü görselde çocuğun hayalinde halkalı bir gezegen beliriyor. Dördüncü, beşinci ve altıncı görselde çocuğun anneye bir şeyler anlattığı görünüyor. Sayfanın son görselinde ise annenin de zihninde halkalı bir dünya görseli canlanıyor. İkinci sayfanın ilk görselinde yine çocuk bir şeyler anlatıyor ve yanında üzerinde küçük dinazorların ve taş parçalarının olduğu halkalar var. Diğer görselde güneş ay ve halkalı bir dünya resmedilmiş güneşten gelen ışıklar halkalara çarparak dünyaya ulaşıyor. Konuşmaya devam eden anne ve çocuğun yanında bu defa solmuş bitkiler görseli mevcut. Sayfanın sonunda ise mutlu anne, çocuk ve kedi görseli yer almaktadır.

Görseller incelendiğinde metnin içeriğiyle uyumlu olduğu beline deniz simidi takması, Satürn gezegenin halkalarından bahsetmesi, dünyanın halkalı bir şekilde resmedilmesi, halkaların güneş ışınlarının gelişini etkilemesi metnin içeriğini karşılamaktadır. Ancak annenin tatile gidilmek için olayın kahramanı çocuğun hazırlanmasının beklendiği bir görsele yer verilmemiştir. Öğretim programında yer alan kazanımlar açısından değerlendirdiğimizde metnin görselleri metnin konusunu tahmin etmede bize kısmen yardımcı olmaktadır. Öğrencilerin somut işlemler döneminde olması dolayısıyla halkalardaki yer alan küçük dinazorların ve çiçeklerin solgun olduğu görseller onların bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygun değildir. Görseller olumsuz öge ve şiddet içermemektedir. Görsellerde fotoğraf, grafik ve karikatüre yer verilmemiştir. Görsellerde kullanılan renkler canlı dikkat çekici ve nettir. Görsellerde kullanılan renkler gerçeğe uygundur. Metin görseller üzerinde beyaz zeminli konuşma balonları şeklinde sunulmuştur. Dolayısıyla şekil-zemin ilişkisi gözetilmiştir. İkinci sayfada ki görsellerde yer alan bilgi şeklinde verilen yazılar koyu renk zeminde beyaz, açık renk zeminde siyah renk ile yazılmıştır. Görseller ile metin aynı sayfada sunulmuştur. Görsellerde boyutlar kısmen gerçeğe uygun çizilmiştir. Üçüncü görselde gezegen ve çocuğun boyutları aynı çizilmiştir. Bu nedenle oran orantı ilkelerine de kısmen uygundur. Görseller metin ile ve diğer görseller ile bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde sıralanarak düzenlenmiştir. Görseller tasarımda denge ilkelerine uygun resmedilmiştir. Görsellerde kullanılan ışık, doku ve tonlamalar öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır.

BKY kitabında yer alan ‘‘Dört Mevsim’’ metni hikâye edici türde yazılmış mevsimleri anlatan bir metindir. Metinde canı sıkılan toprak ana Gök kralına misafir olarak gider. Kapıda duyduğu gürültüyü sorar. Nöbetçi bu mevsim kardeşlerin gürültüsü, iki kız, iki oğlan dört yaramaz çocuk kavga edip duruyorlar der. Toprak ana ben yalnızım onları bana gönderin der.

Bu isteği nöbetçi krala iletir o da bunu kabul eder. Önce küçük kardeş gelir, pembe beyaz saçlı. Benim adım ilkbahar der ve size bir armağan getirdim deyip çantasından tomurcuklanmış dallar, çiçekler ve kuşlar çıkarır. Ardından tombul kırmızı yanaklı adı yaz olan ikinci kız çocuğu gelir. Çantasından çıkardığı kiraz, şeftali çilek meyveleri toprak anaya sunar. Derken sapsarı olan üçüncü çocuk gelmiş ve ben sonbaharım yalnızlığı çok severim demiş ve kuşları kovmuş her yeri sarıya boyamış. Derken dördüncü çocuk gelmiş her yeri beyaza boyamış ve benim adım kış diye bağırmaya başlamış. Yine dört kardeş kavga etmeye başlamışlar. Toprak ana sinirlenmiş ve sırayla gelin üçer ay misafir olun hepinizi birlikte istemiyorum demiş. O günden beri mevsimler toprak anaya sırayla gelip üçer ay kalıyorlarmış.

Görsel 20. Dört Mevsim Metninde Yer Alan Görseller

Metin üç sayfaya bölünmüş ve her bir sayfada birer görsel yer almaktadır (Görsel 20). Birinci sayfada görsel metnin üstüne, ikincide altına ve son sayfada ise metnin ortasına yerleştirilmiştir. Birinci görselde kahverengi elbiseli bir kadının buzlar kralının evine gittiği düşünülüyor. İkinci görselde ise aynı kadının yanında iki tane kız çocuğu var, bu çocuklardan birinin sepeti çiçeklerle dolu diğerinin ise sepetinde ve elinde meyveler var. Üçüncü görselde iki erkek çocuğu birinin etrafında yapraklar, diğer çocuğun etrafında kar taneleri uçuşuyor.

Metnin içeriğine baktığımızda kralın gök kralı olduğu bu çocuklarında kralın yaramaz çocukları olduğu anlaşılıyor, ayrıca bu çocuklar metinde toprak ana olarak resmedilen kadının evine misafirlğe gidiyor, görsellerden bu durumu anlayamıyoruz. Ayrıca ikinci görselde metinde kız çocukları olan ilkbahar ve yazı tasvir şekli ile görseller birbirini tutmamaktadır. İlkbahar için pembe beyaz saçlı diye tasvir edilirken görselde kız çocuğu kahverengi saçlı resmedilmiştir. Yine yaz için tombul kırmızı yanaklı tasviri yapılırken görselde bu ifadeye uygun bir görsel mevcut değildir. Bu nedenle görseller metnin içeriğine kısmen uyumludur. Görsellerden metnin konusu hakkında mevsimleri anlattığına dair bir çıkarımda bulunabiliriz. Ancak görseller metnin konusunu tahmin etmekte kısmen yeterlidir. Görseller öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygundur. Görseller şiddet içermemektedir, toplumsal açıdan olumsuz öge içermemektedir. Metin ile ilgili görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf ve grafiğe yer verilmemiştir. Görsellerde kullanılan mavi, kırmızı, sarı ve yeşil renkleri dikkat çekici ve nettir. Kullanılan renkler kısmen gerçeğe uygundur, ikinci görselde ilkbaharın etrafında uçuşan kuşlar ve kelebek mavi, turuncu ve yeşil resmedilmiştir. Metin ve görseller şekil- zemin ilişkisi gözetilerek yerleştirilmiştir. Her sayfada bir adet görsel konumlandırıldığı için görseller ve metin aynı sayfada yer almaktadır. Görsellerdeki boyutlar gerçeğe uygun düzenlenmiştir. Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde düzenlenmiştir. Görseller tasarımda denge ve oran orantı ilkelerine uygun hazırlanmıştır. Görsellerde kullanılan ışık, gölge ve doku unsurları öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır ve öğrencilerin yaratıcılığını geliştirmektedir.

“Doğa ve Evren” temasının ikinci metinleri MEB kitabı “Şen Şakrak Doğayı Anlatıyor”, BKY kitabı “Çam Ağacı” metinleridir (Tablo 14).

Tablo 14. Şen Şakrak Doğayı Anlatıyor ve Çam Ağacı İsimli Metinlere Ait Bulgular

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
1	Görseller metnin içeriğine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
2	Görseller öğrencinin bilişsel düzeyine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
3	Görseller öğrencinin duyuşsal düzeyine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
4	Görseller öğretim programındaki kazanımlara uygundur	MEB		X	
		BKY	X		

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
5	Görseller şiddet içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
6	Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
7	Metinlerle ilgili görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf, grafik vb. öğelerden herhangi birine yer verilmiştir	MEB			X
		BKY			X
8	Görsellerde kullanılan renkler canlı dikkat çekici ve nettir	MEB	X		
		BKY	X		
9	Görsellerdeki renkler gerçeğe uygundur	MEB		X	
		BKY		X	
10	Görsellerin ve metinlerin yerleştirilmesinde şekil-zemin(fon) ilişkisi gözetilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
11	Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır	MEB	X		
		BKY	X		
12	Görsellerdeki boyutlar gerçeğe uygun düzenlemiştir	MEB		X	
		BKY	X		
13	Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde yerleştirilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
14	Görseller tasarımda denge ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
15	Görseller tasarımda oran orantı ilkelerine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
16	Görseller öğrencilere estetik zevk, duyarlılık kazandırmaktadır	MEB	X		
		BKY	X		

“Şen Şakrak Doğayı Anlatıyor” metni MEB yayınları 2. sınıf Türkçe kitabında yer alan bilgilendirici türde yazılmış bir metindir. Metinde bir kuşun ağzından doğa hakkında okuyucuya bilgilendirme yapılıyor. Bir dere kirlendiği zaman o dereden su içen hayvanların hastalandığı, o hayvanların etinden sütünde yararlanan insanların da hastalanabileceğini ifade ediyor. Doğanın bir bütün olduğunu bir tek hareketin bile doğadaki bütün canlıları etkilediğini söylüyor.

Görsel 21. Şen Şakrak Doğayı Metninde Yer Alan Görseller

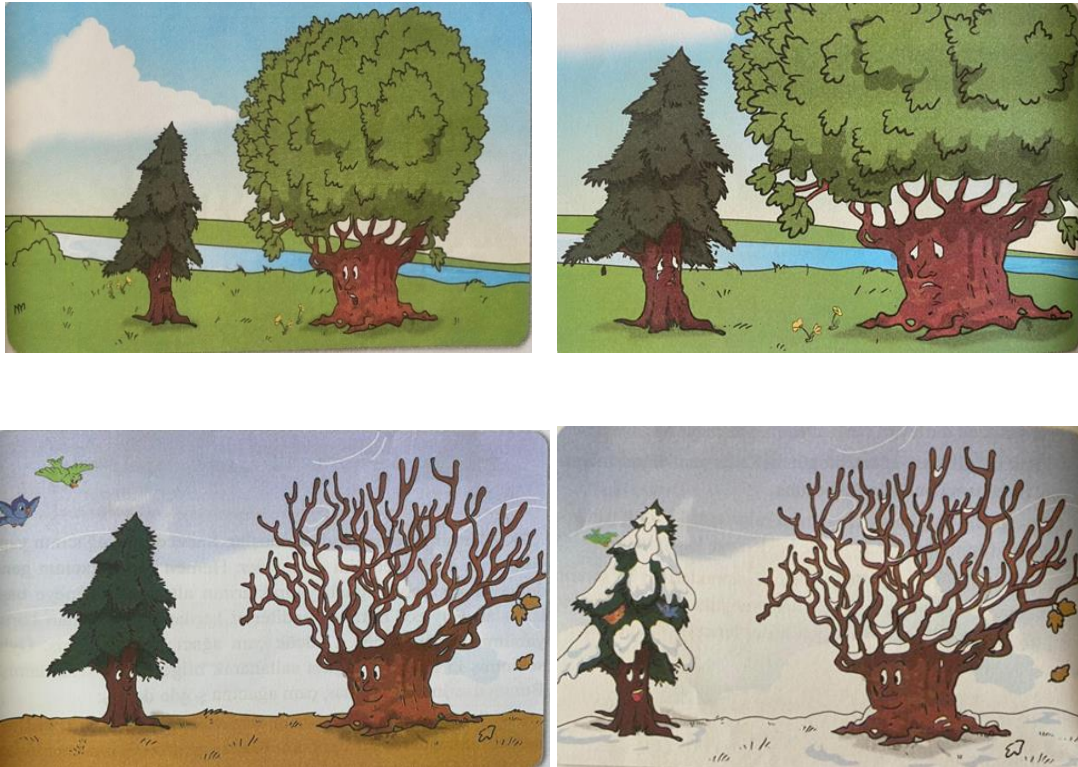
Metin iki sayfaya bölünmüştür ve her sayfada birer görsel yer almaktadır (Görsel 21). Birinci sayfada görsel sayfanın sonunda sağ tarafta konumlandırılırken, ikinci sayfada görsel metnin üstüne yerleştirilmiştir. Birinci görselde bir ağacın dalına konmuş rengârenk bir kuş yer almaktadır. İkinci görselde ise sebebi tam olarak ne olduğu belli olmayan bir felaket yaşanmış doğa zarar görmüş, ağaçlar devrilmiş ve ormanı sel basmış bir görüntü görmekteyiz. Görsellere baktığımızda ilk görselde doğanın güzel görüldüğü, ikinci görselde ise doğanın zarar gördüğü resmedilmiş ancak doğanın canlıların birbirleriyle olan ilişkilerine dair ayrıntıyı görsellerden anlayamadığımız için görsellerin metnin içeriğine kısmen uygun olduğunu görmekteyiz. Yine görsellere bakarak metnin konusunun doğanın önemi ve zarar görmemesi gerektiği çıkarımında bulunabiliriz ama metnin konusunu tam olarak tahmin edemeyiz. Bu nedenle görseller öğretim programındaki kazanımlara uygundur sorusuna kısmen yanıtını vermekteyiz. Görseller açık anlaşılır olduğu için öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine de uygundur. Metinde kullanılan görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge ve şiddet içermemektedir. Görsellerde metin ile ilgili grafik, fotoğraf ve karikatüre yer verilmemiştir. İkinci görselde doğanın gördüğü zararı anlatmak için solgun ve mat renkler kullanılırken, birinci görselin renkleri ise canlı ve dikkat çekicidir bu nedenle renkler dikkat çekici canlı ve nettir. Birinci görselde kuş rengârenk resmedilmiş bu nedenle metinde renkler kısmen gerçeğe uygundur. Görsellerde şekil zemin ilişkisi gözetilmiştir. Görseller metin ile aynı sayfada yer almaktadır. Kuşun boyutları gerçekte olduğundan büyük ve kanat, kuyruk, kafa birbiriyle orantısız resmedildiği için boyutlar gerçeğe kısmen uygundur. Bu nedenle tasarımda oran orantı ilkelerine de kısmen uygun resmedilmiştir. Görseller metnin içeriğiyle uyumlu olduğu için bütünlüğü de sağlayarak sunulmuştur. Ayrıca tasarımda denge ilkelerine uygun resmedilmiş kullanılan ışık, doku ve tonlamalar ile öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır.

“Çam Ağacı” metni BKY 2.sınıf Türkçe kitabında “Doğa ve Evren” temasında yer alan hikâye edici türde yazılmış bir metindir. Metinde yaşlı bir çınar ağacı ve yanında yer alan

genç çam ağacı arasında geçen bir hikâyeyi anlatmaktadır. Çam ağacının üzgün olduğu bir gün çınar ağacı sorar neyin var diye. Çam ağacı da ormandaki kuşların onu sevmediğini dile getirir gözyaşlarını tutamayarak. Kuşlar senin dallarına konup sana güzel şarkılar söylüyor, benim yapraklarım iğne gibi sivri olduğu için bana konmuyorlar demiş. Çınar ağacı bu üzüntün boşuna yanıldığını göreceksin demiş. Sonbahar gelip çatmış çınar ağacının yaprakları sararıp dökülmeye başlamış, çam ağacının ise yaprakları dökülmüyormuş. Kış mevsimi gelmiş her yeri kar kaplamış yaprakları dökülen çınar ağacı artık kuşları kardan ve soğuktan koruyamıyormuş. Kuşlar çam ağacının iğneli yapraklarının arasına yerleşmeye başlamışlar. Bunu gören küçük çam ağacı çok sevinmiş. Bilge çınar ağacı çam ağacına bak gördün mü kuşlara yuva oldun boşuna üzüldün demiş.

Metin dört sayfaya bölünmüştür ve her sayfada bir görsel yer almaktadır (Görsel 22). Birinci ve sonuncu sayfada görseller metnin üstünde yer alırken ikinci ve üçüncü sayfada metnin ortasında yer almaktadır. Birinci görselde dere kenarında üzgün bir çam ağacı ve şaşkın bir çınar ağacı resmedilmiştir. İkinci görselde yine aynı çam ağacı ve çınar ağacı yer almaktadır. Çam ağacı bu defa ağlıyor, çınar ağacı da ona üzülmüş görünüyor. Üçüncü görselde yine aynı yerde ama bu defa çınar ağacının yaprakları dökülmüş, çam ağacı olduğu gibi duruyor bir değişiklik yok ve havada uçan kuşlar var mevsimin değiştiği göze çarpmaktadır.

Görsel 22. Çam Ağacı Metninde Yer Alan Görseller

Son görselde ise kış gelmiş her yeri kar kaplamış ve çam ağacına kuşlar konmuş, çam ağacı ve çınar ağacı da mutlu görünüyor. Görseller metnin içeriğine uygundur ve görsellerden yola çıkarak metnin konusu tahmin edilebilir. Somut işlemler döneminde olan öğrencilerimizin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygundur. Görseller şiddet içermemektedir, Toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir. Metinle ilgili fotoğraf grafik ve karikatür bulunmamaktadır. Kullanılan renkler canlı dikkat çekici ve nettir, sadece üçüncü ve dördüncü görselde kuşlar mavi yeşil ve turuncu resmedildiği için renkler kısmen gerçeğe uygundur. Metnin ve görsellerin yerleştirilmesinde şekil zemin ilişkisi gözetilmiştir. Her sayfada bir görsel yer aldığı için görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır. Boyutlar gerçeğe uygundur. Bütünlük sağlanmış, görseller tasarımda denge ve oran orantı ilkelerine uygun düzenlenmiştir. Ağaç yapraklarında kullanılan doku ve görsellerdeki gölge, ışık tonlamalar öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır aynı zamanda öğrencilerin yaratıcılığını artırmaktadır.

“Doğa ve Evren” temasının üçüncü metinleri MEB kitabında “Köpeği Olan Bilir” şiiri, BKY kitabında “Güneş Uykuda” metnidir (Tablo 15).

Tablo 15. Köpeği Olan Bilir ve Güneş Uykuda İsimli Metinlere Ait Bulgular

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
1	Görseller metnin içeriğine uygundur	MEB	X		
		BKY		X	
2	Görseller öğrencinin bilişsel düzeyine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
3	Görseller öğrencinin duyuşsal düzeyine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
4	Görseller öğretim programındaki kazanımlara uygundur	MEB	X		
		BKY		X	
5	Görseller şiddet içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
6	Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
7	Metinlerle ilgili görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf, grafik vb. öğelerden herhangi birine yer verilmiştir	MEB	X		
		BKY			X

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
8	Görsellerde kullanılan renkler canlı dikkat çekici ve nettir	MEB	X		
		BKY	X		
9	Görsellerdeki renkler gerçeğe uygundur	MEB	X		
		BKY		X	
10	Görsellerin ve metinlerin yerleştirilmesinde şekil-zemin(fon) ilişkisi gözetilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
11	Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır	MEB	X		
		BKY	X		
12	Görsellerdeki boyutlar gerçeğe uygun düzenlemiştir	MEB	X		
		BKY	X		
13	Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde yerleştirilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
14	Görseller tasarımda denge ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
15	Görseller tasarımda oran orantı ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
16	Görseller öğrencilere estetik zevk, duyarlılık kazandırmaktadır	MEB			X
		BKY	X		

“Köpeği Olan Bilir” şiiri MEB kitabı “Doğa ve Evren” temasında yer alan beş kıtadan oluşan köpek sevgisini anlatan bir şiirdir. Şiirde ilk kıtada gerçek karşılıksız sevmeyi insana köpeklerin öğrettiğini vurgulamaktadır. İkinci kıtada en iyi arkadaşın köpekler olduğu, üçüncü kıtada ise köpeklerin korkusuz olduğundan bahsetmektedir. Dördüncü kıtada köpeklerin dürüstlüğünden bahsederken son kıtada ise hayvanları seven insanın on kat fazla sevileceği dile getirilmektedir.

Görsel 23. Köpeği Olan Bilir Metninde Yer Alan Görseller

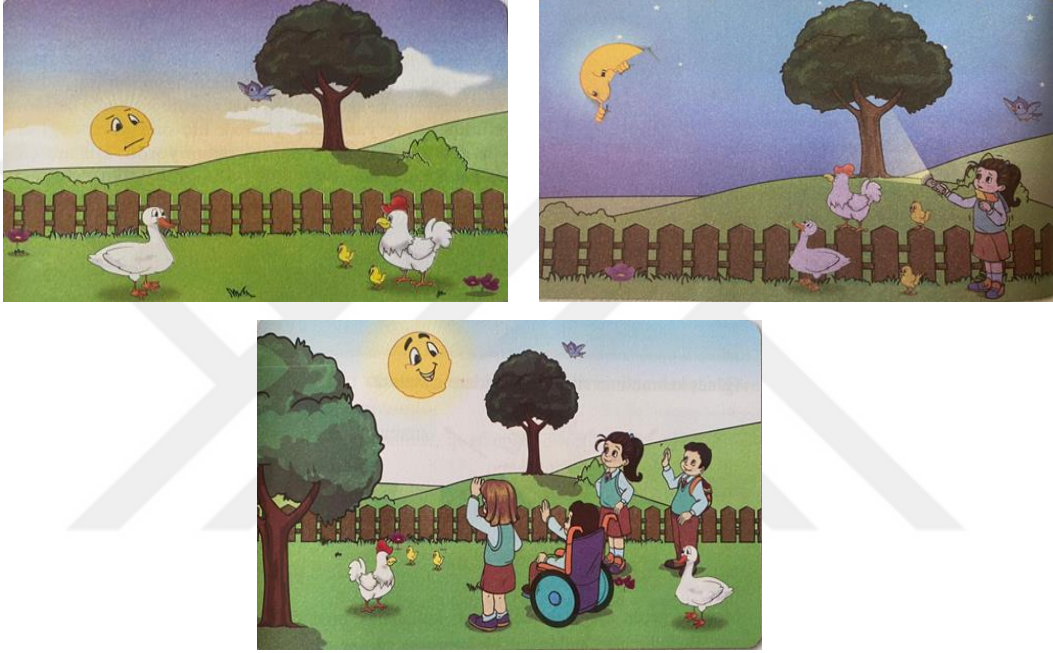

Şiir bir sayfada düzenlenmiştir. Açık sarı zemin üzerine sol tarafa üç kıta yerleştirilirken sağ tarafa bir kız, bir erkek ve aralarında köpek olan bir fotoğraf karesi yerleştirilmiş ve şiirin son iki kıtası da görselin altında sunulmuştur (Görsel 23). Şiirin içeriğinde köpek sevgisinden bahsedilmektedir. Görsel de yer alan iki çocuk ve aralarında yer alan köpek fotoğrafı metnin içeriğini karşılamaktadır, metnin içeriğiyle uyumludur. Yine görsel metnin konusunu tahmin etme konusunda uygundur. Ayrıca görsel öğrencilerin bilişsel duyuşsal özelliklerine uygun anlaşılır sade şekilde düzenlenmiştir. Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge ve şiddet içermemektedir. Görselde gerçek bir fotoğraf karesi yer almaktadır. Fotoğrafta yer alan renkler canlı dikkat çekici ve nettir, gerçeğe uygundur. Görsellerin ve metnin yerleştirilmesinde şekil-zemin ilişkisi gözetilmiş, şiir açık sarı renk bir zemin üzerine siyah yazılar kullanılarak yazılmıştır. Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır. Görsel bir fotoğraftan ibaret olduğu için boyutları gerçeğe uygundur. Görsel bütünlüğü sağlayıcı şekilde sunulmuştur. Görsellerde kullanılan öğeler tasarımda denge ilkelerine uygun şekilde dağıtılmış, oran orantı ilkelerine uygun düzenlenmiştir. Metinde kullanılan görselin türü fotoğraf olduğundan ışık, gölge, doku, ton gibi unsurlar kullanılmadığı için görselin öğrencide estetik bir duyarlılık geliştirecek nitelikte olmadığı düşünülmektedir. Fotoğraflar öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmamaktadır.

“Güneş Uykuda” metni BKY 2.sınıf Türkçe kitabı “Doğa ve Evren” temasında yer alan hikâye edici türde yazılmış bir metindir. Metinde her gün Dünyayı aydınlatmaktan sıkılan Güneşin saklanması insanların Güneşi araması ve sevildiğini anlayan Güneşin tekrar ortaya çıkmasını anlatmaktadır. Güneş o gün esneyerek uyandı Güneşi gören horozlar ötmeye, insanlar uyanmaya başladı. Ama Güneşin canı sıkılıyordu her gün insanlardan önce uyanıp Dünyayı aydınlatmaktan bıkmıştı. İnsanlar zaten beni sevmiyorlar, beni biraz fazla gördüler mi ya şemsiye alıyorlar ya da evlerine saklanıyorlar diye düşündü ve ışığını geri alıp çantasının içine koydu. Saat ilerlediği halde her yer kapkaranlıktı, çocuklar okullarına zamanında

gidemediler bazıları ellerine lambalar alıp güneşe doğru sallamaya başladı. Çocuklar Güneşe seslenmeye başladı, sonra çok cılız bir ses geldi kulağına ‘Lütfen uyan çok üşüyorum.’ Güneş bu cılız sesin sahibini görmek için gözlerini açtı ve Dünya’ya bir ışık demeti yolladı. Bu ses okula giderken üşüyen bir çocuktan geliyordu. Güneş kendinden çok utandı. İnsanlar Güneş’in uyandığına çok sevindiler. Bunu gören güneş insanların onu çok sevdiğini anladı ve parıl parıl ışığını yeryüzüne göndermeye devam etti, bir daha da görevini hiç aksatmadı.

Görsel 24. Güneş Uykuda Metninde Yer Alan Görseller

Metin üç sayfaya bölünmüştür ve her bir sayfada bir görsel yer almaktadır (Görsel 24). Birinci ve üçüncü sayfada görsel üstte ikinci sayfada metnin altında, son sayfada ise metnin üzerinde yer almaktadır. Birinci görselde yeni doğmuş üzgün bir Güneş ve ördek, horoz ve kuşun yer aldığı bir resim mevcut. İkinci görselde sanki akşam olmuş Güneş saklanmış, yıldızlar görünüyor, hayvanalar şaşkın iken bir kız çocuğu elinde el feneri ile sanki Güneşi arıyor. Üçüncü ve son görselde ise Güneş doğmuş ve mutlu ısıltı ısıltı etrafı aydınlatırken okula giden çocuklar mutlu güneşe sanki el sallıyorlar. Ayrıca son görselde çocuklardan bir tanesi tekerlekli sandalyede oturuyor. Burada da öğrencilere bireysel farklılıklara saygı kazanımı ile ilgili bir mesaj verilmek istenmiştir. Metnin içeriğine bakıldığında görsellerin kısmen metnin içeriğini karşıladığı görülmektedir. İlk görselde Güneşin üzgün olmasının sebebini bize iletecek bir görsel mevcut değil ikinci görselde ise sanki akşam olmuş o yüzden Güneş saklanıyor gibi bir ifade anlaşılabilir. Bu nedenle görsellerde eksik olduğundan içeriğe kısmen uygun olmakla metnin konusunu da tahmin etmemize kısmen yardımcı olmaktadır. Görseller

açık ve anlaşılır olduğu için öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygundur. Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öğe ve şiddet içermemektedir. Görsellerde fotoğraf, grafik ve karikatüre yer verilmemiştir. Görsellerde kullanılan yeşil, mavi ve sarı renkleri dikkat çekici canlı ve nettir. Görsellerde kullanılan renkler kısmen gerçeğe uygundur, görsellerde yer alan kuş mor resmedilmiştir. Görsellerin ve metinlerin yerleştirilmesinde şekil-zemin ilişkisi gözetilmiştir. Her sayfada bir görsel yer aldığı için görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır. Görsellerin boyutları gerçeğe uygundur. Görseller bütünlüğü sağlayıcı, tasarımda denge ve oran orantı ilkelerine uygun düzenlenmiştir. Görsellerde yer alan doku, ışık ve tonlamalar öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır.

4.5. Sağlık ve Spor Teması

Araştırmamızda incelenen beşinci tema “Sağlık ve Spor” temasıdır. Bu temanın ilk metinleri MEB yayınları kitabında “Ve Basket” ve BKY kitabında “Okçuluk” metinleridir (Tablo 16).

Tablo 16. Ve Basket ve Okçuluk İsimli Metinlere Ait Bulgular

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
1	Görseller metnin içeriğine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
2	Görseller öğrencinin bilişsel düzeyine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
3	Görseller öğrencinin duyuşsal düzeyine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
4	Görseller öğretim programındaki kazanımlara uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
5	Görseller şiddet içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
6	Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öğe içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
7	Metinlerle ilgili görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf, grafik vb. öğelerden herhangi birine yer verilmiştir	MEB			X
		BKY			X

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
8	Görsellerde kullanılan renkler canlı dikkat çekici ve nettir	MEB	X		
		BKY	X		
9	Görsellerdeki renkler gerçeğe uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
10	Görsellerin ve metinlerin yerleştirilmesinde şekil-zemin(fon) ilişkisi gözetilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
11	Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır	MEB	X		
		BKY	X		
12	Görsellerdeki boyutlar gerçeğe uygun düzenlemiştir	MEB			X
		BKY	X		
13	Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde yerleştirilmiştir	MEB	X		
		BKY		X	
14	Görseller tasarımda denge ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
15	Görseller tasarımda oran orantı ilkelerine uygundur	MEB			X
		BKY	X		
16	Görseller öğrencilere estetik zevk, duyarlılık kazandırmaktadır	MEB		X	
		BKY	X		

MEB Yayınları 2. sınıf Türkçe kitabı “Sağlık ve Spor” temasında yer alan “Ve Basket” metni bilgilendirici türde yazılmış bir metindir. Metinde ilk paragrafta basketbol sporunun beş kişilik iki takımla, her takımın amacının topu karşı takımın potasına atmak olduğu açıklaması yapılmıştır. İkinci bölümde ‘12 Dev Adam’ ve ‘Potanın Perileri’ ile ilgili bilgilendirme yapılmıştır. Üçüncü bölümde genelde basketbol oyuncularının uzun boylu olduğuna değinerek yine de kısa boylu olup da çok iyi basketbol oyuncularının da varlığını ifade etmektedir. Son bölümde ise Türkiye Basketbol Federasyonunun çocuklar için ‘12 Dev Adam Basketbol’ okulları açtığını ve 7-12 yaş arası çocukların faydalanabildiğini açıklamıştır.

Görsel 25. Ve Basket Metninde Yer Alan Görseller

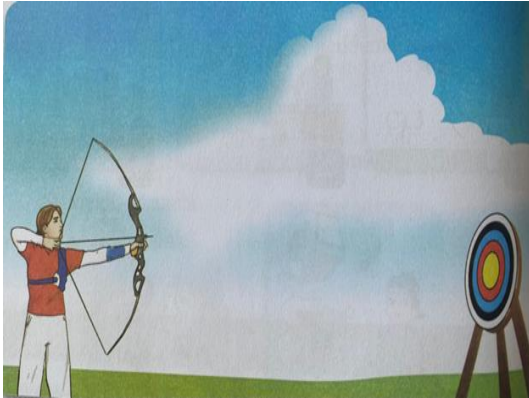

Metin iki sayfaya bölünmüştür ve ilk sayfada sayfanın sol alt köşesinde bir görsel ikinci sayfada ise sol üste köşede bir görsel, sağ alt köşede bir görsel konumlandırılarak metinler görsellerin yanlarına farklı renk zeminli kutular içine siyah yazılar ile yerleştirilmiştir (Görsel 25). Birinci görselde çocuklar tarafından izlenen ve sevilen Rafadan Tayfa çizgi filminin kahramanı olan uzun boyu ile tanınan Kamil karakterini bir basket potasından basketbol topu ile basket atarken görmekteyiz. İkinci görselde ise yine aynı çizgi film karakterlerinden olan kısa ve kilolu olan Hayri ve kısa boylu olan Akın karakterini basketbol oynarken görmekteyiz. Son görselde ise elinde basketbol topu olan bir erkek çocuğu görseli yer almaktadır. Metnin içeriğine baktığımızda görsellerin içerik ile kısmen uyumlu olduğunu görmekteyiz. Görseller bize metnin basketbol sporu ile ilgili olduğu mesajını verirken içerikte basketbolun tanımı ve milli sporcularımızdan bahsetmektedir. ‘12 Dev Adam’ ve ‘Potanın Perileri’ ile ilgili bir görsele de yer verilebilirdi. Karakterlerin fiziksel özelliklerine baktığımızda uzun ve kısa boylu karakterlerinde basketbol oynadığını görmekteyiz. Bu da metnin üçüncü bölümünü karşılamaktadır. Yine görsellerde baktığımızda metnin konusunu kısmen tahmin edebilmekteyiz. Görsellerde öğrencilerin tanıdığı ve sevdiği karakterlerin yer alması öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygundur. Görseller şiddet içermemektedir, Toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir. Metinle ilgili görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf ve grafiğe yer verilmemiştir. Görsellerde kullanılan yeşil, kırmızı, turuncu renkleri canlı dikkat çekici ve nettir. Metin ve görseller şekil-zemin ilişkisi gözetilerek yerleştirilmiştir. Metinde ilk paragraf hariç diğer paragraflar farklı renk not kâğıtları şeklinde

hazırlanan bölümler üzerine yazılmıştır. Metnin ikinci paragrafı açık yeşil zemin üzerine, üçüncü paragraf açık pembe zemin üzerine ve son paragraf açık sarı zemin üzerine siyah yazı ile düzenlenmiştir. Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır. Görsellerde boyutlar gerçeğe uygun değildir. Çizgi film karakterlerinden Kamil'in çok uzun ve zayıf, kol ve bacaklar uzun ve ince, kafa olduğundan büyük resmedilirken Hayri karakteri de şişman ve bacaklar kısa resmedilmiştir. Akın ise yine vücuduna göre bacaklar uzun ve ince resmedilmiştir. Son görselde de yine çocuğun kafası olduğundan büyük görünmektedir. Görseller ile metin bütünlük içinde, tasarımda denge ilkeleri göz önünde tutularak sayfalara yerleştirilmiştir. Görsellerde boyutlar gerçeğe uygun olmadığı için tasarımda oran orantı ilkelerine de uygun değildir. Görseller öğrencilere kısmen estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır.

BKY Türkçe 2. sınıf ders kitabı “Sağlık ve Spor” teması ilk metni bilgilendirici türde yazılmış olan “Okçuluk” metnidir. Metinde okçuluk sporunun geçmişten günümüze gelişini anlatmaktadır. İlk paragrafta okçuluğun yayın gerdirilmesiyle okun hedefe fırlatma olduğunu ifade eder. İkinci paragrafta ise okçulukta kullanılan ekipmanlar ve özelliklerine değinilmiştir. Ardından hedef tahtasının özellikleri ve nasıl puanlandırıldığı anlatılmaktadır. Okçuluk sporuna başlama yaşının 9-10 yaşları olduğu belirtilmiştir. Türklerin tarih boyunca okçuluğa büyük önem verdiği ve ata sporumuz olduğu ifade edilmiştir.

Görsel 26. Okçuluk Metninde Yer Alan Görseller

Metin iki sayfaya bölünmüştür. İlk sayfada metnin altında bir görsel, ikinci sayfada metnin üstünde bir görsel yer almaktadır (Görsel 26). Birinci görselde hedef tahtasına yay ile ok atan okçuluk sporu yapan genç bir sporcu resmedilmiştir. İkinci görselde ise kıyafetlerden ve çadırlardan eski zamanların tasvir edildiği at üstünde ok atan bir adam görseli mevcuttur. Görsellere baktığımızda ilk görselden günümüzde ikinci görselde ise geçmiş zamanlarda yapılan okçuluğu ifade ettiğini düşünmekteyiz. Metnin içeriğinde de okçuluk sporunun geçmişte ve günümüzdeki durumu ve okçuluğun tanıtımının yapıldığını görmekteyiz. Bu

nedenle görseller metnin içeriğine uygundur diyebiliriz. Aynı zamanda görseller ile metnin konusu da tahmin edilebilmektedir. Yine öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygundur. Görseller şiddet içermemektedir, toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir. Görsellerde kullanılan mavi, yeşil, kırmızı renkleri canlı dikkat çekici ve nettir. Renkler gerçeğe uygundur. Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır ve boyutlar gerçeğe uygun düzenlenmiştir. Metin ve görsellerin yerleştirilmesinde şekil- zemin ilişkisi gözetilmiştir. Görseller kısmen bütünlüğü sağlayıcı şekilde sunulmuştur. Metnin içeriğinde okçuluğun çok eski zamanlardan günümüze geldiği ifadesi ilk bölümde yer alırken ilk görselde günümüzdeki ikinci görselde eski zamanlardaki okçuluk resmedilmiştir. Birinci ve ikinci görsel yer değiştirilip sunulmuş olsaydı bütünlüğü daha çok sağlamış olurdu. Görselle tasarımda denge ve oran orantı ilkelerine uygun düzenlenmiştir. Görsellerde kullanılan ışık, gölge ve çizgiler öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır.

“Sağlık ve Spor” teması ikinci metinleri MEB Yayınları kitabında “Neden Kahvaltı Etmeliyiz”, BKY kitabında “İlk Yardım” metinleridir (Tablo 17).

Tablo 17. Neden Kahvaltı Etmeliyiz ve İlk Yardım İsimli Metinlere Ait Bulgular

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
1	Görseller metnin içeriğine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
2	Görseller öğrencinin bilişsel düzeyine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
3	Görseller öğrencinin duyuşsal düzeyine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
4	Görseller öğretim programındaki kazanımlara uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
5	Görseller şiddet içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
6	Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
7	Metinlerle ilgili görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf, grafik vb. öğelerden herhangi birine yer verilmiştir	MEB	X		
		BKY		X	

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
8	Görsellerde kullanılan renkler canlı dikkat çekici ve nettir	MEB	X		
		BKY		X	
9	Görsellerdeki renkler gerçeğe uygundur	MEB	X		
		BKY		X	
10	Görsellerin ve metinlerin yerleştirilmesinde şekil-zemin(fon) ilişkisi gözetilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
11	Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır	MEB	X		
		BKY	X		
12	Görsellerdeki boyutlar gerçeğe uygun düzenlemiştir	MEB	X		
		BKY	X		
13	Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde yerleştirilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
14	Görseller tasarımda denge ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
15	Görseller tasarımda oran orantı ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
16	Görseller öğrencilere estetik zevk, duyarlılık kazandırmaktadır	MEB			X
		BKY	X		

“Neden Kahvaltı Etmeliyiz” metni bilgilendirici türde yazılmış bir metindir. Metinde Kahvaltı etmenin vücudumuz ve sağlığımız açısından öneminden bahsetmektedir. Metnin ilk bölümünde gece enerji harcayan vücudumuz için sabah kahvaltı yaparak enerji almamız gerektiğini vurgulamaktadır. Kahvaltı yapılmazsa çocuklarda okul başarısın düşeceğinden, vücudumuzda yorgunluk ve bitkinlik olacağından bahseder. Daha sonraki bölümde çocukların kahvaltılarında süt ve süt ürünlerinin, sebze ve meyveden mutlaka yer almasına dikkat çekmektedir. Ve metnin son bölümünde çocuklar ve yetişkinler için üç adet kahvaltı örneği sunulmuştur. Bu kahvaltılarda süt, peynir, zeytin, domates, salatalık, yumurta, mandalina fındık, ekmek ve portakala yer verilmiştir.

Görsel 27. Neden Kahvaltı Etmeliyiz Metninde Yer Alan Görseller

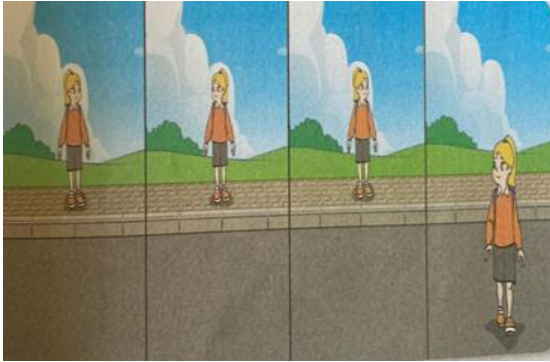
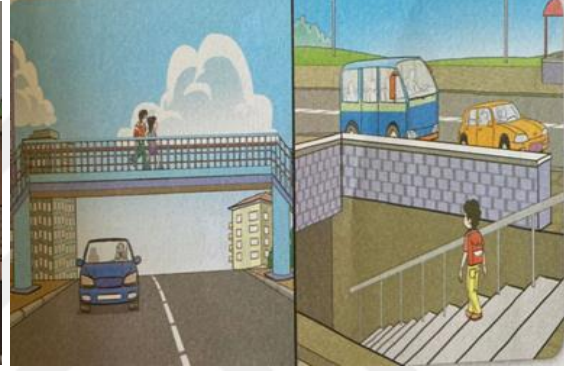
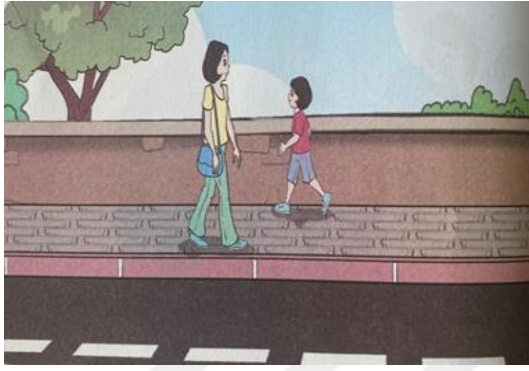
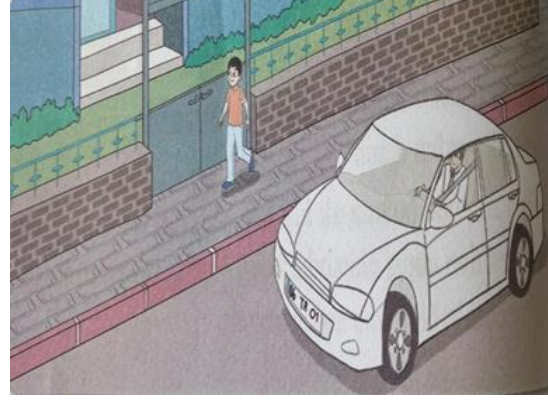
Metin iki sayfaya bölünmüştür. Birinci sayfada metnin altında dört adet daireler şeklinde fotoğraf yer almaktadır (Görsel 27). Birinci fotoğrafta haşlanmış yumurta, ikinci fotoğrafta domates, salatalık zeytin, peynir; üçüncü fotoğrafta çay; son fotoğrafta ise meyve ve meyve suyu görseli yer almaktadır. İkinci sayfada ise sayfanın altında üç tane dikdörtgen çerçeve içine birer tane daire içerisinde fotoğraf ve altına kahvaltı menüleri yerleştirilmiştir. Birinci bölümdeki fotoğrafta zeytin, peynir; ikinci bölümdeki fotoğrafta ekmeği üzeri reçel, yumurta; üçüncü bölümdeki fotoğrafta ise çikolatalı ekmeği ve süt bardağı bulunmaktadır. Görsellerden yola çıktığımızda metnin kahvaltı ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Ancak metnin içeriğinde kahvaltı ve öneminden de bahsedildiği için görseller metnin içeriğiyle kısmen uyumludur diyebiliriz. Dolayısıyla metnin konusu da kısmen tahmin edilmektedir. Fotoğraflar anlaşılır olduğu için öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal düzeyin uygundur. Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öğe ve şiddet içermemektedir. Metin ile ilgili görsellerde fotoğraf kullanılmıştır. Fotoğraf olduğu için renkler canlı dikkat çekici ve nettir, gerçeğe uygundur. Görsellerin ve metnin yerleştirilmesinde şekil zemin ilişkisi gözetilmiştir. İlk sayfada ‘Kahvaltı yapmadan güne başlamak verimi düşürür’ cümlesi ve ikinci sayfada ‘Sabah kahvaltısında yenilen sebze ve meyvelerin çok önemli olduğu unutulmamalıdır.’ Cümlesi turuncu zemin üzerine siyah yazılarak dikkat çekilmiştir. İkinci sayfadaki kahvaltı örnekleri çerçeve içine alınıp sunulmuştur. Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır. Fotoğraf olduğu için görsellerdeki boyutlar gerçeğe uygundur. Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde, tasarımda denge ve oran orantı ilkelerine uygun düzenlenmiştir. Metinde kullanılan görselin türü fotoğraf olduğundan ışık, gölge, doku, ton gibi unsurlar kullanılmadığı için görselin öğrencide estetik bir duyarlılık geliştirecek nitelikte olmadığı düşünülmektedir. Fotoğraflar

öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmamaktadır.

“Sağlık ve Spor” teması BKY kitabında yer alan ikinci metin bilgilendirici türde yazılmış “İlk Yardım” metnidir. Metinde ilkyardım ve trafik kurallarının öneminde bahsetmektedir. İlk bölümde ilkyardımın tanımı yapılarak sadece ilkyardım eğitimi almış kişilerin yapması gerektiğini vurgulanmıştır. Trafik kazalarına kurallara uymamanın neden olduğunu belirterek belirli trafik kurallarını açıklamıştır. Sokakta yaya kaldırımında sağından yürümemiz, yaya kaldırımı olmayan sokaklarda yolun solundan yürümemiz, karşıdan karşıya geçerken alt ve üst geçitleri yaya geçidi ve trafik ışıklarının olduğu yerleri kullanmamız gerektiğini ifade etmiştir. Karşıdan karşıya geçerken önce sola sonra sağa sonra tekrar sola bakıp geçilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Oyunların boş arsa, okul bahçesi veya oyun bahçesinde oynanması gerektiğini ifade etmiştir. Taşıtların ön koltuğuna on bir yaşını bitirmeden oturulmayacağını vurgulamıştır. Son paragrafta ise ülkemizde mayıs ayının ilk haftasının Trafik ve İlk Yardım Haftası olarak kabul edildiğini ifade etmiştir. Hafta boyunca öğrencilerin bilinçli olmaları için çalışmalar yapıldığını vurgulamıştır.

Metin beş sayfaya bölünmüş olup ilk sayfada metnin altında bir görsel ikinci, üçüncü ve dördüncü sayfalarda metnin ortasında ve altında olmak üzere ikişer görsel, son sayfada ise metnin üstünde yer alan bir görsel bulunmaktadır (Görsel 28). Birinci görselde dört sağlık personeli ve insan maketi yer almakta bu sağlık personellerinden bir tanesi insan maketine kalp masajı yaptığı görülmektedir. İkinci görselde kaldırımında yürüyen bir çocuk ve yolda giden bir taşıt görülmektedir. Üçüncü görselde yaya kaldırımında biri kaldırımın solundan biri kaldırımın sağından farklı yönlerle yürüyen kadın ve çocuk görülmektedir. Dördüncü görsel ikiye bölünmüş bir tarafında üst geçit, diğer tarafında alt geçit yer almaktadır. Beşinci görsel 4 parçaya bölünmüş ve her bölümde aynı kız çocuğunun önce sola sonra sağa sonra tekrar sola bakarak karşıdan karşıya geçişi resmedilmiştir. Altıncı görselde trafik ve taşıtların olmadığı bir alanda top oynayan dört çocuk ve kask takılı bisiklet süren bir çocuk yer almaktadır. Yedinci görselde bir araç içerisinde bir baba ve çocuk yer almaktadır. Görselde baba emniyet kemeri takılı araç kullanıyor, çocuk ise emniyet kemeri takılı ve arka koltukta oturuyor şeklinde resmedilmiştir.

Görsel 28. İlk Yardım Metninde Yer Alan Görseller

Son görselimiz ise bir sınıf ortamında bir polis memuru öğrencilere bir şeyler anlatıyor

şeklinde resmedilmiştir. Görseller metnin içeriğine uygundur, görsellerden yola çıkarak metnin konusu tahmin edilebilmektedir. Görseller sade açık ve anlaşılır olduğu için öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygundur. Görseller şiddet, toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir. Sınıf resmi olan son görselde Atatürk portresi, İstiklal Marşı ve öğretmen masasının arkasında Türkiye haritasına yer verildiği için metin görsellerinde kısmen fotoğraflara yer verilmiştir diyebiliriz. İkinci görselde taşıt ve sürücüsünde hiç renklendirme yapılmamış olması renklerin kısmen dikkat çekici ve net olduğunu göstermektedir. Yine bu sebepten renkler kısmen gerçeğe uygundur diyebiliriz. Görsellerin ve metnin yerleştirilmesinde şekil zemin ilişkisi gözetilmiştir. Boyutlar gerçeğe uygun düzenlenmiştir. Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde metnin içeriğiyle paralel ve sıralanarak sunulmuştur. Tasarımda denge ve oran orantı ilkelerine uygun düzenlenmiştir. Kullanılan ışık, gölge ve tonlamalar öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır.

“Sağlık ve Spor” teması üçüncü metinleri MEB Yayınları kitabında “Vücudumu Tanıyorum” şiiri ve BKY kitabında ise “Aşı” metnidir (Tablo 18).

Tablo 18. Vücudumu Tanıyorum ve Aşı İsimli Metinlere Ait Bulgular

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
1	Görseller metnin içeriğine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
2	Görseller öğrencinin bilişsel düzeyine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
3	Görseller öğrencinin duyuşsal düzeyine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
4	Görseller öğretim programındaki kazanımlara uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
5	Görseller şiddet içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
6	Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
7	Metinlerle ilgili görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf, grafik vb. öğelerden herhangi birine yer verilmiştir	MEB			X
		BKY		X	

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
8	Görsellerde kullanılan renkler canlı dikkat çekici ve nettir	MEB	X		
		BKY	X		
9	Görsellerdeki renkler gerçeğe uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
10	Görsellerin ve metinlerin yerleştirilmesinde şekil-zemin(fon) ilişkisi gözetilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
11	Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır	MEB	X		
		BKY	X		
12	Görsellerdeki boyutlar gerçeğe uygun düzenlemiştir	MEB		X	
		BKY	X		
13	Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde yerleştirilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
14	Görseller tasarımda denge ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
15	Görseller tasarımda oran orantı ilkelerine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
16	Görseller öğrencilere estetik zevk, duyarlılık kazandırmaktadır	MEB	X		
		BKY	X		

“Vücudumu Tanıyorum” şiiri “Sağlık ve Spor” temasında MEB yayınları Türkçe kitabında yer alan şiir türünde yazılmış bir metindir. Şiirde vücudumuzun bölümleri ve sağlıklı olmak için yapmamız gerekenler anlatılmaktadır. İlk iki kıtada vücudun bölümlerinden baş, gövde, kol, bacak ve ağız, burun göz, kulak ve beyinden bahsediyor. Üçüncü kıtada vücudumuzun suya duyduğu ihtiyaçtan bahsedilmiştir. Dördüncü kıtada ise sağlıklı ve dengeli beslenmek için sebze ve meyve tüketmenin önemi vurgulanmıştır. Son kıtada sağlığınıza değer vermemiz ve koşup spor yapmamız gerektiğinden bahsedilmiştir.

Görsel 29. Vücudumu Tanıyorum Metninde Yer Alan Görseller

Şiir iki sayfaya bölünmüştür. Birinci sayfada şiirin 3 kıtası sol tarafta konumlandırılırken sağ tarafına bir görsel yerleştirilmiştir (Görsel 29). İkinci sayfada dört görsel sayfaya dağıtılmış şiirin iki kıtası da biri sol tarafa diğeri sağ alt taraf yerleştirilmiştir. İlk sayfada yer alan birinci görselde bir kız çocuğu resmedilmiştir. İkinci görselde kask eldiven ve dizlik takmış bisiklet süren bir erke çocuğu, üçüncü görselde voleybol oynayan bir kız çocuğu yer alırken dördüncü görselde badminton oynayan bir kız çocuğu ve son görselde kask dizlik takmış paten süren bir çocuk görseli yer almaktadır. Görsellere baktığımızda şiirin içeriğinin spor yapmak ile ilgili olduğu zihnimizde canlanmaktadır. Oysa şiiri okuduğumuzda vücudun bölümlerinden su içmekten sağlıklı olmak için sebze meyve tüketmekten ve spor yapmaktan bahsetmektedir. Şiirde bahsedilen her bir bölüm ile ilgili birer görsele yer verilmiş olsaydı metnin içeriğiyle daha uyumlu olurdu. Bu nedenle görseller metnin içeriğine kısmen uygundur. Dolayısıyla şiirin konusunu da tahmin etmekte bize kısmen yardımcı olmaktadır. Görseller açık net ve anlaşılır olduğu için öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal düzeyine uygundur. Görseller şiddet içermemektedir. Toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir. Görsellerde kullanılan mavi, yeşil, kırmızı ve sarı renkleri canlı dikkat çekici ve nettir. Renkler

gerçeğe uygundur. Görseller şiir ile aynı sayfada yer almaktadır. Şiirin ve görsellerin yerleştirilmesinde şekil- zemin ilişkisi gözlemlenmiştir. Görsellerin boyutları kısmen gerçeğe uygun düzenlenmiştir. Görsellerdeki çocuk resimlerinde kafalar vücuda oranla büyük kollar ve bacaklar daha ince resmedilmiştir. Dolayısıyla tasarımda oran orantı ilkelerine de kısmen uygundur. Görseller bütünlüğü sağlayıcı şekilde sunulmuştur. Görsel tasarımda denge ve ilkelerine uygun düzenlenmiştir. Görsellerde kullanılan ışık, gölge ve tonlamalar öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır.

“Aşı” metni BKY Türkçe kitabı “Sağlık ve Spor” temasında yer alan bilgilendirici türde yazılmış olan son metindir. Metinde aşı olmanın öneminden bahsetmektedir. Selin ve arkadaşları okulun bahçesinde körebe oynamaktadır. Zil çalınca koşarak sınıfa girerler. Öğretmenleri sınıfta çocuklara okulumuza sağlık görevlileri geldi hastalıklardan korunmanız için size aşı yapacaklar der. Öğrencilerden bazıları bu duruma sevinirken bazıları korkup sıraların altına girerler. Zeynep ve Selin de aşı olmaktan korkmuşlardır ve bir plan yaparlar arkadaşları gibi sıraya girip, aşı olmuş da acı çekiyormuş gibi sıradan çıkacaklardır. Biraz sonra sağlık görevlileri sınıfa girer. Görevliler aşı çeşitlerinden ve birazdan olacakları hepatit aşısının öneminden bahsederler. Sınıftakiler ne için aşı olacaklarını öğrenince memnun olurlar, Zeynep ve Selin de korkularından kurtulmuşlardır. Hemen kolları açıp aşı sırasının önünde beklemeye başlarlar.

Görsel 30. Aşı Metninde Yer Alan Görseller

Metin üç sayfaya bölünmüştür. Her sayfada metnin üstünde bir görsel yer verilmiştir (Görsel 30). Birinci görselde çocukların üniformalarından okul bahçesi olduğu anlaşılan bir alanda dört çocuk körebe oynamaktadır. İkinci görselde öğrenciler sınıfta, öğretmenlerini dinlemektedir. Son görselde ise beyaz önlük giymiş ellerinde şırınga olan iki görevli sınıfa gelmiştir ve Öğrenciler kolları açık sırada beklemektedir. Görseller metnin içeriğine uygundur.

Görsellere bakarak metnin konusu rahatlıkla tahmin edilebilmektedir. Yine görseller açık ve anlaşılır olduğu için öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygundur. Görseller şiddet içermemektedir. Metinde yer alan görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir. Sınıf ortamını resimleyen ikinci görselde Atatürk fotoğrafı, Türk Bayrağı ve İstiklal Marşı yer aldığı için metnin görsellerinde gerçek fotoğraflara yer verildiğinden dolayı kısmen çeşitliliğe yer verilmiştir diyebiliriz. Görsellerde kullanılan mavi, yeşil, sarı renkleri canlı dikkat çekici ve nettir. Görsellerde kullanılan renkler gerçeğe uygundur. Görsellerin ve metnin yerleştirilmesinde şekil zemin ilişkisi gözetilmiştir. Her sayfada bir görsele yer verilerek görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır. Görsellerin boyutları gerçeğe uygun düzenlenmiştir. Görseller metnin içeriğiyle de birbiriyle de bütünlük içinde sunulmuştur. Görseller tasarımda denge oran orantı ilkelerine uygun düzenlenmiştir. Görsellerde yer alan ışık ve gölgeler öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır.

4.6. Bilim ve Teknoloji Teması

Araştırmamızın altıncı teması “Bilim ve Teknoloji”dir. Bu temanın ilk metinleri MEB yayınları Türkçe ders kitabında yer alan “Aleksander Graham Bell” ve BKY kitabında yer alan “Bir Telefon Yaptık” metinleridir (Tablo 19).

Tablo 19. Aleksander Graham Bell ve Bir Telefon Yaptık İsimli Metinlere Ait Bulgular

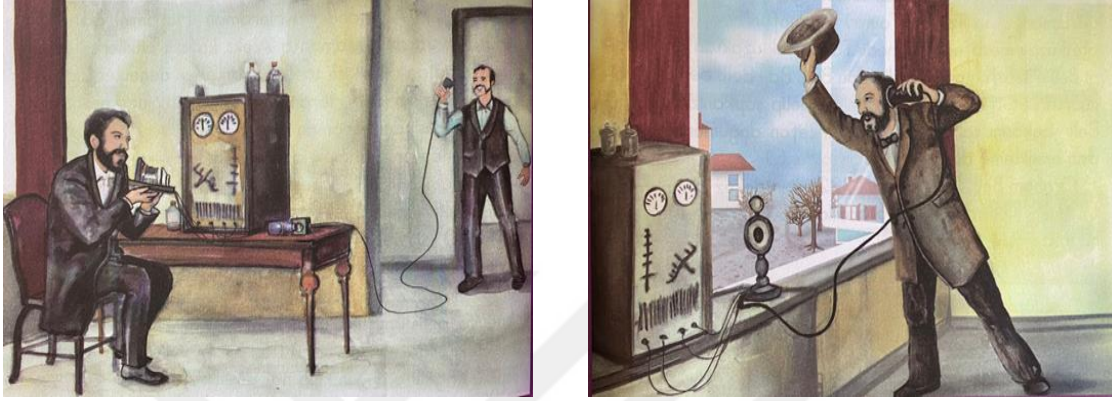
SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
1	Görseller metnin içeriğine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
2	Görseller öğrencinin bilişsel düzeyine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
3	Görseller öğrencinin duyuşsal düzeyine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
4	Görseller öğretim programındaki kazanımlara uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
5	Görseller şiddet içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
6	Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
7	Metinlerle ilgili görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf, grafik vb. öğelerden herhangi birine yer verilmiştir	MEB			X
		BKY			X
8	Görsellerde kullanılan renkler canlı dikkat çekici ve nettir	MEB		X	
		BKY	X		
9	Görsellerdeki renkler gerçeğe uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
10	Görsellerin ve metinlerin yerleştirilmesinde şekil-zemin(fon) ilişkisi gözetilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
11	Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır	MEB		X	
		BKY	X		
12	Görsellerdeki boyutlar gerçeğe uygun düzenlemiştir	MEB	X		
		BKY	X		
13	Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde yerleştirilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
14	Görseller tasarımda denge ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
15	Görseller tasarımda oran orantı ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
16	Görseller öğrencilere estetik zevk, duyarlılık kazandırmaktadır	MEB	X		
		BKY	X		

“Aleksander Garaham Bell” metni MEB yayınları kitabında yer alan bilgilendirici türde yazılmış bir metindir. Metinde Aleksander Garham Bell hayatı ve telefonu buluşu anlatılmaktadır. Aleksander icatlara küçük yaşta başlamıştır. Arkadaşının ailesinin un öğretmek için uğraşlarını gördüğü için ilk icadı unu öğretmeye yarayan pratik bir el aleti olmuştur. İşitme engelli annesi iyi bir müzisyendi ve Aleksander’a bu konuda iyi bir eğitim vermişti. Annesinin işitme engelli oluşu Graham’ın ilham kaynağıdır çünkü hayatını işitme engellilere yardımcı olacak aletler icat etmeye adayacaktır. Telefonda bu aletlerden biridir. 1876 yılında sesin telefon aracılığıyla bir başka yere ulaşabildiğini kanıtladı ama konuşmalar çok net anlaşılmıyordu. Yine bir gün çalışma yaparken pantolonuna asit dökülür ve yardımcısına seslenirken farkında olmadan bunu kablo aracılığıyla yapar. Böylece ilk telefon görüşmesi

gerçekleşmiştir. 1880 yılında radyofon adını verdikleri aleti uzak mesafeden denerler. Yardımcısı Tainer Bell'e telefonla seslenir. 'Bay Bell beni duyabiliyorsanız lütfen pencerenin önüne gelip şapkanızı sallayın.' Böylece telefon doğumunun ardından emeklemeye başlamıştır. Graham Bell 1922 tarihinde hayata gözlerini yumar.

Görsel 31. Aleksander Graham Bell Metninde Yer Alan Görseller

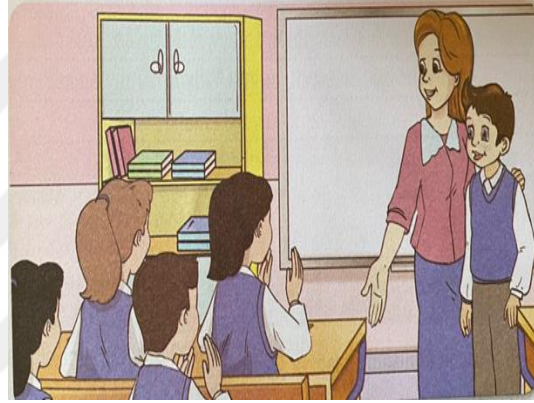
Metin dört sayfaya bölünmüştür. İlk sayfada ve son sayfada görsel bulunmaz iken ikinci ve üçüncü sayfada metnin altında konumlandırılan birer adet görsele yer verilmiştir (Görsel 31). Birinci görselde eski zamanlara ait olduğu düşünülen bir ortamda iki tane adam bir cihaz deniyorlar. İkinci görselde ise yine kablolu bir aleti kulağına dayamış pencereden birilerine şapka sallayan bir adam yer almaktadır. Görsellere baktığımızda icat yapmaya çalışan birilerinin olduğu düşünülmektedir. Metinde ise Aleksander Graham Bell' in hayatı ve telefonu buluşu anlatmaktadır. Görseller metnin içeriğiyle ilgili olmakla beraber eksik görsellerin olmasından dolayı kısmen metnin içeriğine uygundur denilebilir. Çünkü metinde annesinin işitme engelli oluşundan, ilk telefon konuşmasının pantolonuna asit döküldüğü anda tesadüfen olduğundan bahsederken bu durumlara ait görsellere yer verilmemiştir. Görsellere bakarak metnin konusu kısmen tahmin edilebilmektedir. Görseller anlaşılır ve net olmakla beraber bütün görseller metin ile aynı sayfada yer almadığı için somut işlemler döneminde olan öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine kısmen uyumludur. Görseller şiddet ve toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir. Görsellerde karikatür, fotoğraf ve grafiğe yer verilmemiştir. Görsellerde kullanılan renkler soluk ve mat olduğu için kısmen canlı ve dikkat çekicidir. Görsellerde kullanılan renkler gerçeğe uygundur. Görsellerin ve metnin yerleştirilmesinde şekil zemin ilişkisi gözetilmiştir. Her sayfada bir görsele yer verilmediğinden görseller kısmen metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır. Görsellerin boyutları gerçeğe uygun düzenlenmiştir. Görseller bütünlük içinde sunulmuştur. Görseller tasarımda denge oran orantı ilkelerine uygun düzenlenmiştir. Görsellerde yer alan ışık, gölge

doku ve çizgiler öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır.

BKY Türkçe kitabı “İletişim ve Teknoloji” teması ilk metni olan “Bir Telefon Yaptık” hikâye edici türde yazılmış bir metindir. Metinde bir öğrencinin iletişim araçları ile ilgili ödevini babasının yardımıyla yapması ve sınıfında sunumunu anlatmaktadır. Metnin kahramanı Yağız ders çalışırken babası eve gelir ve öğretmeninin iletişim araçları ile ilgili verdiği ödevden bahsederek babasından yardım ister. Babası bir telefon yapmaya ne dersin diye cevap verir. Yağız buna çok şaşırmıştır. Babası iki kibrit kutusu ve bir iple gelir. Kibritleri boşaltan yağızın babası kutuların birer yüzüne delik açar ve ipi kutuların deliklerinden geçirerek bağlar. Artık konuşabiliriz der. Yağız kutunun birini alıp salonun ucuna gider ve kutuyu kulağına tutar. Böyle telefon mu olur diye düşünürken kutuda bir ses duyar. ‘Nasılın Oğlum, Benimle konuşmak istersen telefonu ağzına tut ve konuş.’ Yağız kutuyu ağzına tutar ve sesim geliyor mu der. Babası evet seni duyuyorum cevabını verir. Yağız o an dünyanın en mutlu çocuğudur. Ertesi gün okula giden yağız babası ile birlikte yaptıkları telefonu sıra on agelince tahtaya çıkarak arkadaşlarına anlatır. Ve arkadaşlarına iletişim araçlarının geçmişten günümüze gelişimi ile ilgili bilgiler verir. Yağız’ın arkadaşları ve öğretmeni çalışmasını çok beğenmişlerdir ve babası ile yaptıkları telefonu sınıf dolabına koyarlar.

Metin dört sayfaya bölünmüş ve her sayfada bir görsele yer verilmiştir (Görsel 32). İlk sayfada görsel metnin üstünde, ikinci ve üçüncü sayfada görsel metnin altında son sayfada ise metnin ortasında yer almaktadır. Birinci görselde masasında ders çalışan bir çocuk ve yanında ayakta duran babası olabileceğini tahmin ettiğimiz bir adam resmedilmiştir. İkinci görselde baba ve çocuğun biri odanın içinde diğeri kapının dışında ip ile birbirine bağlı birer kutuyu kulaklarına tuttuğu görülmektedir. Üçüncü görselde çocuk ip ile birbirine bağlı iki kutuyu sınıfa getirmiş öğretmenine ve arkadaşlarına bir şeyler anlatmaktadır. Son görselde ise çocuğun sınıf arkadaşlarının onu alkışladığı görülmektedir. Görsellere bakarak metni yorumladığımızda çocuğun babası ile bir ödev yaptığı ve bu ödevi daha sonra sınıfında arkadaşlarına sunduğunu düşünmekteyiz. Görselleri metnin içeriğiyle karşılaştırdığımızda görsellerin metnin içeriğiyle uyumlu olduğunu görmekteyiz. Yine görseller açık net ve anlaşılır olduğu için öğrencilerin bilişsel duyuşsal düzeylerine uygundur.

Görsel 32. Bir Telefon Yaptık Metninde Yer Alan Görseller

Görsellere bakarak metnin konusu tahmin edilebilmektedir. Görseller şiddet ve toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir. Metinle ilgili görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf ve grafiğe yer verilmemiştir. Görsellerde kullanılan mavi, yeşil, sarı turuncu pembe renkleri canlı dikkat çekici ve nettir. Görsellerde kullanılan renkler gerçeğe uygundur. Görsellerin ve metnin yerleştirilmesinde şekil zemin ilişkisi gözetilmiştir. Her sayfada bir görsele yer verilerek görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır. Görsellerin boyutları gerçeğe uygun düzenlenmiştir. Görseller metnin içeriğiyle de birbiriyle de bütünlük içinde sunulmuştur. Görseller tasarımda denge oran orantı ilkelerine uygun düzenlenmiştir. Görsellerde yer alan ışık, gölge, doku ve çizgiler öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır.

“İletişim ve Teknoloji” teması incelenen ikinci metinler MEB kitabında “İletişim Dünyası”, BKY kitabında “Uçak” şiirleridir (Tablo 20).

Tablo 20. İletişim Dünyası ve Uçak İsimli Metinlere Ait Bulgular

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
1	Görseller metnin içeriğine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
2	Görseller öğrencinin bilişsel düzeyine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
3	Görseller öğrencinin duyuşsal düzeyine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
4	Görseller öğretim programındaki kazanımlara uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
5	Görseller şiddet içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
6	Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
7	Metinlerle ilgili görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf, grafik vb. öğelerden herhangi birine yer verilmiştir	MEB			X
		BKY	X		
8	Görsellerde kullanılan renkler canlı dikkat çekici ve nettir	MEB		X	
		BKY		X	
9	Görsellerdeki renkler gerçeğe uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
10	Görsellerin ve metinlerin yerleştirilmesinde şekil-zemin(fon) ilişkisi gözetilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
11	Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır	MEB	X		
		BKY	X		
12	Görsellerdeki boyutlar gerçeğe uygun düzenlemiştir	MEB	X		
		BKY	X		
13	Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde yerleştirilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
14	Görseller tasarımda denge ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
15	Görseller tasarımda oran orantı ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
16	Görseller öğrencilere estetik zevk, duyarlılık kazandırmaktadır	MEB	X		
		BKY			X

MEB yayınları “İletişim ve Teknoloji” temasından yer alan “İletişim Dünyası” şiir türünde yazılmıştır ve dört kıtadan oluşmaktadır. Şiirde iletişim araçlarının geçmişten günümüze gelişimi ve değişimi anlatılmaktadır. İlk kıtada önce davul ateş ve daha sonra güvercinin haberleşmede kullanıldığı ifade edilmiştir. İkinci kıtada posta trenlerinden ve gazetelerden bahseder. Üçüncü kıtada telgraf, telefon ve televizyonun hayatımızdaki yerinden bahseder. Son kıtada ise artık postanın önemini yitirdiğini ve haberleşmenin sanal âlemde yapıldığını vurgulamaktadır.

Görsel 33. İletişim Dünyası ve Metninde Yer Alan Görseller

Şiir iki sayfaya bölünmüştür. İlk sayfada şiirin ilk iki kıtası açık sarı zemin üzerine sol

tafta konumlandırılmış sağ alt köşede ise mektup taşıyan bir güvercin ve bir gazete görseli yer almaktadır (Görsel 33). İkinci sayfada ise yine açık sarı zemin üzerinde şiirin üçüncü ve dördüncü kıtası sol tarafta yer alırken, sağ taraf telefon, televizyon ve bir taşınır bilgisayar görseli yerleştirilmiştir. Görseller incelendiğinde şiirin haberleşme araçlarının geçmişten günümüze gelişimi ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Görseller metnin içeriğiyle uyumludur. Görsellere bakarak metnin konusu tahmin edilebilmektedir. Ayrıca görsel öğrencilerin bilişsel duyuşsal özelliklerine uygun anlaşılır sade şekilde düzenlenmiştir. Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge ve şiddet içermemektedir. Görsellerde yer alan renkler kısmen canlı dikkat çekici ve nettir, gerçeğe uygundur. Görsellerin ve metnin yerleştirilmesinde şekil-zemin ilişkisi gözetilmiş, şiir açık sarı renk bir zemin üzerine siyah yazılar kullanılarak yazılmıştır. Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır. Görsellerin boyutları gerçeğe uygundur. Görsel bütünlüğü sağlayıcı şekilde sunulmuştur. Görsellerde kullanılan öğeler tasarımda denge ilkelerine uygun şekilde dağıtılmış, oran orantı ilkelerine uygun düzenlenmiştir. Görsellerde kullanılan ışık ve gölge unsurları öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır.

BKY Türkçe ders kitabı “İletişim ve Teknoloji” temasında yer alan “Uçak” şiir türünde yazılmış bir metindir. Üç kıtadan oluşan şiirde uçaklarla ilgili bilgi aktarımı yapılmıştır. Birinci kıtada uçağın heybetinde göklerde süzülerek uçtuğundan bahsetmiştir. İkinci kıtada uçağı bir arıya benzeterek sesinden bahsederken duman savurarak bulutları aştığını ifade etmiştir. Son kıtada ise yurdumuzu havalarda uçakların beklediğini vurgulamıştır.

Görsel 34. Uçak Metninde Yer Alan Görsel

Şiir bir sayfada düzenlenmiştir. Şiir zemini boş bir alanda arkasında bulutların görüldüğü bir uçak fotoğrafının üzerinde sol tarafta konumlandırılmıştır (Görsel 34). Görselde

eski bir uçak fotoğrafı yer almaktadır. Şiirde ise heybetli süzülerek uçan bir uçaktan bahsettiği için metnin içeriğine kısmen uygundur diyebiliriz. Görselle baktığımızda metnin konusunun uçak ile ilgili olduğunu düşünebiliriz dolayısıyla görsel bakarak metnin konusunu tahmin edebilmekteyiz. Fotoğraf öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal düzeylerine uygundur. Fotoğraflarda toplumsal açıdan olumsuz öge veya şiddet içermemektedir. Şiirde gerçek bir fotoğraf hem şiirin zemini hem de görseli olarak kullanılmıştır. Fotoğrafta uçağın eski oluşu, sararan çimenlerden mevsimin sonbahar oluşu anlaşılmakta dolayısıyla renkler kısmen canlı dikkat çekici ve net görülmektedir. Gerçek bir fotoğraf olduğu için renkler gerçeğe uygundur. Şiir fotoğrafın üzerine konumlandırılırken şekil zemin ilişkisi gözetilmiş ve şiirin bulunduğu bölüm çerçeve içine alınarak sunulmuştur. Şiir ve görsel aynı sayfada konumlandırılmıştır. Görseller fotoğraf olduğu için boyutlar gerçeğe uygundur. Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde düzenlenmiş, tasarımda denge ve oran orantı ilkelerine uygundur. Metinde kullanılan görsellerin türü fotoğraftır. Bu bağlamda, konunun özelliğine uygun farklı görsel türlerin bulunmadığı gözlenmiştir. Işık, gölge, doku, ton gibi unsurlar kullanılmadığı için görselin öğrencide estetik bir duyarlılık geliştirecek nitelikte olmadığı düşünülmektedir. Fotoğraflar öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmamaktadır.

“İletişim ve Teknoloji” teması son metinleri MEB yayınları “Roket” şiiri ve BKY “Kanatlı'nın Pusulası” metnidir (Tablo 21).

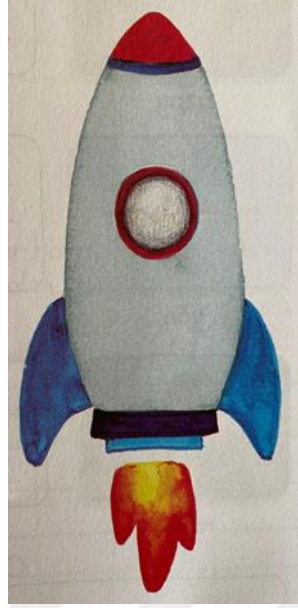
Tablo 21. Roket ve Kanatlı'nın Pusulası İsimli Metinlere Ait Bulgular

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
1	Görseller metnin içeriğine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
2	Görseller öğrencinin bilişsel düzeyine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
3	Görseller öğrencinin duyuşsal düzeyine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
4	Görseller öğretim programındaki kazanımlara uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
5	Görseller şiddet içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
6	Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
7	Metinlerle ilgili görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf, grafik vb. öğelerden herhangi birine yer verilmiştir	MEB			X
		BKY			X
8	Görsellerde kullanılan renkler canlı dikkat çekici ve nettir	MEB	X		
		BKY	X		
9	Görsellerdeki renkler gerçeğe uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
10	Görsellerin ve metinlerin yerleştirilmesinde şekil-zemin(fon) ilişkisi gözetilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
11	Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır	MEB	X		
		BKY	X		
12	Görsellerdeki boyutlar gerçeğe uygun düzenlemiştir	MEB	X		
		BKY	X		
13	Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde yerleştirilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
14	Görseller tasarımda denge ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
15	Görseller tasarımda oran orantı ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
16	Görseller öğrencilere estetik zevk, duyarlılık kazandırmaktadır	MEB	X		
		BKY	X		

“İletişim ve Teknoloji” temasında yer alan “Roket” şiir türünde yazılmış bir metindir. Şiirde roket ve uzay hakkında bilgi verilmektedir. Roketin ateş saçarak uzaya uçtuğunu uzayda yön olmadığını, yıldızların parladığını, hava olmadığı için hava tüplerinin kullanıldığını ifade etmiştir.

Görsel 35. Roket Metninde Yer Alan Görsel

Şiir bir sayfada düzenlenmiştir. Sayfanın sol tarafında şiir konumlandırılırken sağ tarafında bir roket resmi bulunmaktadır (Görsel 35). Görsele baktığımızda şiirin roketi anlattığı düşünürken şiiri okuduğumuzda görselin metnin içeriğiyle kısmen uyumlu olduğunu görmekteyiz. Şiirde yıldızlardan, uzaydan, astronot ve hava tüplerinden bahsederken bunlarla ilgili hiçbir görsele yer verilmemiştir. Görseller eksik düzenlenmiştir. Somut işlemler döneminde olan 2. Sınıf öğrencileri için görsel açık ve anlaşılır olduğu için öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygundur. Görsele bakarak metnin konusu tahmin edilebilmektedir. Görsel şiddet içermemektedir, toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir. Görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf ve grafik yer verilmemiştir. Görsele kullanılan sarı kırmızı mavi ve beyaz renkleri canlı dikkat çekici ve nettir. Ancak kullanılan renkler kısmen gerçeğe uygundur. Görselin ve şiirin yerleştirilmesinde şekil-zemin ilişkisi gözetilmiştir. Beyaz zemin üzerine sol tarafa siyah yazılmış şiir, sağ tarafa görsel konumlandırılmıştır. Görsel ile şiir aynı sayfada yer almaktadır. Boyutlar gerçeğe uygundur. Görsel bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde düzenlenmiş, tasarımda denge ve oran orantı ilkelerine uygundur. Görsele kullanılan doku ve gölge öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır.

“İletişim ve Teknoloji” teması BKY Türkçe kitabında yer alan son metin hikâye edici türde yazılmış olan “Kanatlının Pusulası” metnidir. Metinde bir kurbağanın arkadaşı ördeğe bir kuş ile hediye gönderdiği, kuşun yolu pusula ile bulduğu anlatılmıştır. Ağaçta Deniz kuşu Kanatlıyı gören Kurbağa Kanatlı ’ya seslenir. Merhaba kurbağacık der Kanatlı. Kurbağa bu çilek reçelini arkadaşım Dafi’ ye götürebilir misin, kendisi tatil için güneye gitti der. Kanatlı bu isteği kabul eder ve paketi alıp havalanır. Bir denizciden aldığı pusulayı hatırlar ve

kullanmanın tam zamanı diye düşünür. Pusulada ibrenin kırmızı ucu N diğer ucu S harfini göstermektedir. Pusulada N kuzey, S Güney demektir. Kanatlı güneye doğru uçmam gerekiyor diyerek yönünü çevirir. Kanatlı uzun bir yolculuğun ardından Dafi'ye ulaşır. Çok şaşırır Dafi sana ve kurbağacığa çok teşekkür ederim der ve peki beni nasıl buldun diye sorar. Kanatlı elindeki pusulayı göstererek işte bununla der. Sonra birlikte Dafi'nin yuvasına giderek çilek reçelini afiyetle yerler.

Görsel 36. Kanatlı'nın Pusulası Metninde Yer Alan Görseller

Metin üç sayfaya bölünmüştür. Her sayfada bir görsel yer almaktadır (Görsel 36). Birinci sayfada görsel metnin üstünde, ikinci sayfada metnin altında ve üçüncü sayfada metnin üstünde konumlandırılmıştır. Birinci görselde bir gölde kurbağa ve bir ağaçta kuş yer almaktadır. Kurbağa kuşa hediye paketi uzatıyordu. İkinci görselde kurbağanın elindeki paketi kuş sırtına sarmış gökyüzünde uçarak bir yere gidiyordu ve elinde bir pusula yer almaktadır. Üçüncü görselde içinde bir kavanoz çıkan paketi kuş bir ördeğe veriyor. Görsellere baktığımızda bir kurbağanın ördeğe bir hediye paketi yolladığı ve bu paketi bir kuşun pusula yardımıyla yön bularak ördeğe götürdüğü anlaşılmaktadır. Görseller metnin içeriğiyle tamamen uyumludur. Görsellere bakarak metnin konusu tahmin edilebilmektedir. Görseller açık ve anlaşılır olduğu için öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygundur. Görsellerde toplumsal değerler açısından olumsuz öğe ve şiddet içermemektedir. Metinle ilgili

görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf ve grafiğe yer verilmemiştir. Görsellerde kullanılan mavi, yeşil, sarı ve pembe renkleri canlı dikkat çekici ve nettir. Görsellerde kullanılan renkler gerçeğe uygun düzenlenmiştir. Görsellerin ve metnin yerleştirilmesinde şekil zemin ilişkisi gözetenmiştir. Her sayfada bir görsele yer verildiği için görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır. Görsellerin boyutları gerçeğe uygun düzenlenmiştir. Görseller metnin içeriği ile ve birbiri ile bütünlük içinde sunulmuştur. Görseller tasarımda denge ilkelerine uygun hazırlanmıştır. Ayrıca görseller oran orantı ilkelerine uygun düzenlenmiştir. Görsellerde yer alan ışık, gölge, doku ve çizgiler öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır ayrıca öğrencilerin yaratıcılığını geliştirmektedir.

4.7. Çocuk Dünyası ve Vatandaşlık Teması

Araştırmamızın bu bölümünde seçmeli temalardan MEB Türkçe kitabında “Çocuk Dünyası” teması ve BKY Türkçe kitabında yer alan “Vatandaşlık” teması metinleri karşılaştırılmıştır (Tablo 22).

Tablo 22. Uçurtma Mevsimi ve Tutumlu Ol İsimli Metinlere Ait Bulgular

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
1	Görseller metnin içeriğine uygundur	MEB		X	
		BKY		X	
2	Görseller öğrencinin bilişsel düzeyine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
3	Görseller öğrencinin duyuşsal düzeyine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
4	Görseller öğretim programındaki kazanımlara uygundur	MEB		X	
		BKY		X	
5	Görseller şiddet içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
6	Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
7	Metinlerle ilgili görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf, grafik vb. öğelerden herhangi birine yer verilmiştir	MEB			X
		BKY			X

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
8	Görsellerde kullanılan renkler canlı dikkat çekici ve nettir	MEB	X		
		BKY	X		
9	Görsellerdeki renkler gerçeğe uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
10	Görsellerin ve metinlerin yerleştirilmesinde şekil-zemin(fon) ilişkisi gözetilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
11	Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır	MEB		X	
		BKY	X		
12	Görsellerdeki boyutlar gerçeğe uygun düzenlemiştir	MEB	X		
		BKY	X		
13	Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde yerleştirilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
14	Görseller tasarımda denge ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
15	Görseller tasarımda oran orantı ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
16	Görseller öğrencilere estetik zevk, duyarlılık kazandırmaktadır	MEB	X		
		BKY	X		

“Çocuk Dünyası” temasında yer alan “Uçurtma Mevsimi” metni hikâye edici türde yazılmış bir metindir. Metinde Kaf Dağ’ındaki bir ülkede uçurtma mevsiminde yaşanan uçurtma şenliğini anlatmaktadır. Hikâyede Kaf Dağ’ındaki ülkede uçurtma mevsimi başlamıştır. Bu ülkede tam beş mevsim yaşanmaktadır; ilkbahar, yaz, sonbahar, kış birde çocukların en çok sevdiği uçurtma mevsimi. Uçurtma mevsimi yaz mevsiminin devamı idi. Bu mevsimde Kaf Dağ’ının yamacında bir şenlik yapıldı. Uçurtma şenliği başlamıştı. En güzel ben uçacağım dedi sarı uçurtma, mavi uçurtma bu kadar uzun kuyrukla mı uçacaksın dikkat et dedi. Mavi uçurtmanın kuyruğu ise çok kısa idi. Beş tane rengârenk kuyruğu olan çılgın uçurtma ise ben birinciyim dedi. Ben uçmayı bilmiyorum ki nasıl uçacağım diyen minik beyaz uçurtmaya bütün uçurtmalar güldüler. Sadece kendini rüzgâra bırak dedi nazlı kırmızı uçurtma. Tüm uçurtmalar rüzgârda dans ederlerken bir sesle irkildiler. İmdat kurtarın beni diye bağırdı mavi uçurtma, bir ağacın dalına takılmıştı. Uçurtmaların hepsi mavi uçurtmayı kurtarmaya geldiler, mavi uçurtma kurtuldu herkes çok sevindi. Sonra hepsi neşe içinde uçup rüzgârın

tadını çıkardılar.

Görsel 37. Uçurtma Mevsimi Metninde Yer Alan Görseller

Metin üç sayfaya bölünmüştür. İlk sayfada görsele yer verilmezken, ikinci sayfada metnin altında bir görsel, üçüncü sayfada metnin sağ üst köşesinde bir görsele yer verilmiştir (Görsel 37). Birinci görselede yeşil bir alanda insanlar ve çocuklar toplanmış uçurtma uçurmaktalar. İkinci görselede ağaca takılmış mavi bir uçurtma resmedilmiştir. Görseller metnin içeriğine kısmen uygundur. Metinde geçen sarı, kırmızı, mavi ve rengârenk uçurtma birinci görselede yer almamaktadır. Görsellere bakarak metnin konusu kısmen tahmin edilebilmektedir. Görsellere baktığımızda bir uçurtma şenliği ve ağaca takılmış mavi bir uçurtma görünürken metinde beş mevsim yaşanan bir Kaf Dağı ülkesi ve bu ülkeden yaşana bir uçurtma şenliği anlatılmaktadır. Görseller anlaşılır ve net olmakla beraber bütün görseller metin ile aynı sayfada yer almadığı için somut işlemler döneminde olan öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine kısmen uyumludur. Görseller olumsuz öge ve şiddet içermemektedir. Metnin görsellerinde karikatür, fotoğraf ve grafiğe yer verilmemiştir. Görsellerde kullanılan kırmızı, yeşil, mavi ve sarı renkleri canlı, dikkat çekici ve nettir. Kullanılan renkler gerçeğe uygundur. Metinde ilk sayfada görsel yer almamakla beraber diğer sayfalarda görseller yer aldığı için görseller metinle kısmen aynı sayfada yer almaktadır sonucuna ulaşılmıştır. Görsellerde şekil zemin ilişkisi gözetilmiştir. Görsellerin boyutları geçeğe uygun düzenlenmiştir. Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde yerleştirilmiştir, denge ilkelerine uygundur. Sıcak renklerin tonlama ve doku unsurlarının kullanılması öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır.

BKY Türkçe kitabı “Vatandaşlık” temasında yer alan ilk metin şiir türünde yazılan “Tutumlu Ol” şiiridir. Şiirde tutumlu olmaktan bahseder. İlk kıtada zamanda, malda, parada, tutumlu olmak gerektiğini ifade ederken ikinci kıtada karıncadan örnek alıp, arıdan ders çıkartıp gereksiz malları satın almamak gerektiği vurgulanmıştır.

Görsel 38. Tutumlu Ol Metninde Yer Alan Görsel

Şiir bir sayfada düzenlenmiştir. Şiir sayfanın tamamında yer alan görsel üzerinde sol tarafta konumlandırılmıştır (Görsel 38). Görselde elinde kumbara olan bir kız çocuğu ve kumbaraya para atan dedesi yer almaktadır. Görsele baktığımızda şiirin para biriktirmek ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Metnin içeriği ile karşılaştığımızda şiirde sadece para değil zaman da ve malda da tutumlu olmanın öneminden bahsetmektedir. Görsel sayesinde metnin konusu kısmen tahmin edilebilmekte ve şiirin içeriyle de kısmen uyumludur. Görsel somut işlemler döneminde olan 2. Sınıf öğrencisi için açık ve anlaşılır olmasından dolayı bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygundur. Görsel şiddet içermemektedir, toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir. Görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf ve grafik yer verilmemiştir. Görselde kullanılan sarı yeşil mor ve turuncu renkleri canlı dikkat çekici ve nettir. Kullanılan renkler gerçeğe uygundur. Görselin ve şiirin yerleştirilmesinde şekil-zemin ilişkisi gözetilmiştir. Beyaz zemin üzerine sol tarafa siyah yazılmış şiir, sayfayı kaplayan görsel üzerine konumlandırılmıştır. Görsel ile şiir aynı sayfada yer almaktadır. Boyutlar gerçeğe uygundur. Görsel bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde düzenlenmiş, tasarımda denge ve oran orantı ilkelerine uygundur. Görselde kullanılan doku, ışık ve gölge öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır.

“Çocuk Dünyası” teması ikinci metni “Tombik” iken, “Verimlilik” teması ikinci metni “İtfaiyeciler Göreve Gidiyor” metnidir (Tablo 23).

Tablo 23. Tombik ve İtfaiyeciler Göreve Gidiyor İsimli Metinlere Ait Bulgular

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
1	Görseller metnin içeriğine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
2	Görseller öğrencinin bilişsel düzeyine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
3	Görseller öğrencinin duyuşsal düzeyine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
4	Görseller öğretim programındaki kazanımlara uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
5	Görseller şiddet içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
6	Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
7	Metinlerle ilgili görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf, grafik vb. öğelerden herhangi birine yer verilmiştir	MEB			X
		BKY			X
8	Görsellerde kullanılan renkler canlı dikkat çekici ve nettir	MEB	X		
		BKY	X		
9	Görsellerdeki renkler gerçeğe uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
10	Görsellerin ve metnin yerleştirilmesinde şekil-zemin(fon) ilişkisi gözetilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
11	Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır	MEB	X		
		BKY	X		
12	Görsellerdeki boyutlar gerçeğe uygun düzenlemiştir	MEB	X		
		BKY	X		
13	Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde yerleştirilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
14	Görseller tasarımda denge ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
15	Görseller tasarımda oran orantı ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
16	Görseller öğrencilere estetik zevk, duyarlılık kazandırmaktadır	MEB	X		
		BKY	X		

MEB Yayınları 2. Sınıf Türkçe kitabı “Çocuk Dünyası” temasında yer alan “Tombik” metni bilgilendirici türde yazılmıştır. Metinde Tombik oyununu ve nasıl oynandığını anlatmaktadır. Tombik oyunu çocukların severek oynadığı bir oyundur. Akdeniz ve Ege Bölgesinde yedi kule, tombik, dalya, diğer bölgelerde dokuztaş oyunu olarak adlandırılır. Bazı yerlerde kiremitle, bazı yerlerde oval ve düz taşlarla oynanmaktadır. Bir ebe ve belirlenen sayı kadar kişi vardır, diğer takım da aynı sayıda oyuncu vardır. Taşların dizildiği bir yer ve çevreleyen daire bulunur. Sayışma ile ebe ve atış takımı belirlenir. Amaç üst üste konulmuş taşları top ile devirmektir. Devrilen taşlar aynı takım tarafından üst üste dizilmelidir. Devrilen taşların dizilmemesi için atış yapan takım oyuncularını topla vurması şeklinde devam eder.

Görsel 39. Tombik Metninde Yer Alan Görseller

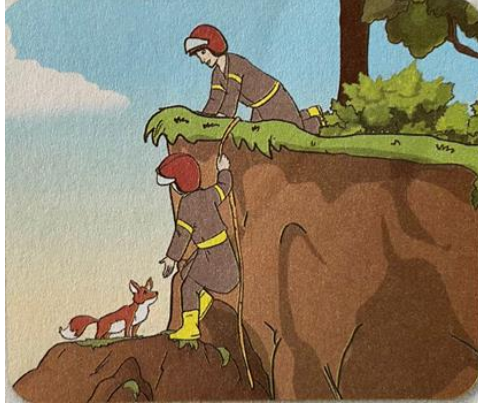
Metin iki sayfaya bölünmüştür ve her sayfada metnin altında birer görsel yer almaktadır (Görsel 39). Birinci görselde üst üste dizilmiş yedi adet taş bulunmaktadır. İkinci görselde oyun oynayan beş çocuk, bunlardan üç tanesi taşla oynarken diğer ikisi top ile oynamaktadır. Görsellere bakıldığında metnin çocuk oyunlarını anlattığı düşünülmektedir. Metinde ise tombik oyunu ve nasıl oynandığı anlatılmaktadır. İkinci görselde çocuklar aynı oyunu değil de iki farklı oyunu oynuyormuş gibi görünmektedir. Dolayısıyla görseller metnin içeriği ile kısmen uyumludur. Görsellere baktığımızda metnin konusunu da kısmen tahmin edebilmekteyiz. Görseller açık ve anlaşılır olduğu için öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal

özelliklerine uygundur. Görsellerde toplumsal değerler açısından olumsuz öge ve şiddet içermemektedir. Metinle ilgili görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf ve grafiğe yer verilmemiştir. Görsellerde kullanılan mavi, yeşil, turuncu ve pembe renkleri canlı dikkat çekici ve nettir. İkinci görselde çocukların saçlarına baktığımızda kullanılan renklerin kısmen gerçeğe uygun olduğu gözlenmektedir. Görsellerin ve metnin yerleştirilmesinde şekil zemin ilişkisi gözetilmiştir. Her sayfada bir görsele yer verilerek görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır. Görsellerin boyutları gerçeğe uygun düzenlenmiştir. Görseller metnin içeriğiyle de birbiriyle de bütünlük içinde sunulmuştur. Görseller tasarımda denge oran orantı ilkelerine uygun düzenlenmiştir. Görsellerde yer alan ışık, gölge, doku ve çizgiler öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır.

BKY Yayınları 2. Sınıf Türkçe kitabı “‘‘Vatandaşlık’’ temasında yer alan “‘İtfaiyeciler Göreve Gidiyor’’ metni hikâye edici türde yazılmıştır. Metninde itfaiyecilerin görevi ve bir günlük zaman diliminde yaşadıkları anlatılmaktadır. İstasyonda telefon çalar. Birilerinin itfaiyecilerin yardımına ihtiyacı vardır. İtfaiyeciler hemen hazırlanıp, araçlarına binerek yola çıkarlar. Yoldaki diğer araçlar itfaiye aracına yol verirler. Bu bir trafik kuralıdır itfaiye aracı olay yerine varır. Bir tilki yavrusunun uçurumda düştüğünü görürler. İtfaiyeciler halat sarkıtarak içlerinden biri aşağıya iner ve yavru tilkiyi dikkatli bir şekilde yukarıya çıkartır. Bir sonraki görevlerini beklemek için itfaiye istasyonuna geri dönerler.

Görsel 40. İtfaiyeciler Göreve Gidiyor Metninde Yer Alan Görseller

Metin iki sayfaya bölünmüştür. Birinci sayfada resmin altında bir görsel, ikinci sayfada metnin üzerinde bir ve sağ tarafında bir görsele yer verilmiştir (Görsel 40). Birinci görselde iki itfaiye aracı vardır. Telefonda konuşan yüzünde şaşkın bir ifade olan bir itfaiyeci ile itfaiye aracına binmeye çalışan bir itfaiyeci resmedilmiştir. İkinci görselde yolda giden bir itfaiye aracı ve ona yol veren üç araç vardır. Üçüncü görselde itfaiyeciler uçuruma düşmüş bir tilkiyi kurtarmaya çalışıyorlar. İtfaiyecilerden birisi yukarıda diğeri aşağıda ve uçurumdan bir ip sarkıtılmış olarak görünmektedir. Görsellere baktığımızda ihbar almış bir itfaiye istasyonu, itfaiye aracının olay yerine gitmesi ve uçurumun kenarındaki tilkinin kurtarılması şeklinde yorumlanabilir. Metnin içeriği ile karşılaştırıldığında görsellerin metnin içeriğine uygun olduğu tespit edilmiştir. Görsellerden metnin konusu kolaylıkla tahmin edilebilmektedir. Yine görseller açık ve anlaşılır olduğu için öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygundur. Görseller şiddet, toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir. Görsellerde metin ile ilgili karikatür, fotoğraf ve grafiğe yer verilmemiştir. Görsellerde kullanılan renkler canlı dikkat çekici ve nettir. İtfaiye aracının rengi, itfaiyecilerin kıyafetleri incelendiğinde kullanılan renklerin gerçeğe uygun olduğu görülmektedir. Görsellerin ve metnin yerleştirilmesinde şekil zemin ilişkisi gözetilmiştir. Boyutlar gerçeğe uygun düzenlenmiştir. Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde metnin içeriğiyle paralel ve sıralanarak sunulmuştur. Tasarımda denge ve oran orantı ilkelerine uygun düzenlenmiştir. Kullanılan ışık, gölge ve tonlamalar öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır.

“Çocuk Dünyası” teması üçüncü metni “Kuklalar ve Biz” ve “Verimlilik” teması üçüncü metni “Ekmek” şiirleridir (Tablo 24).

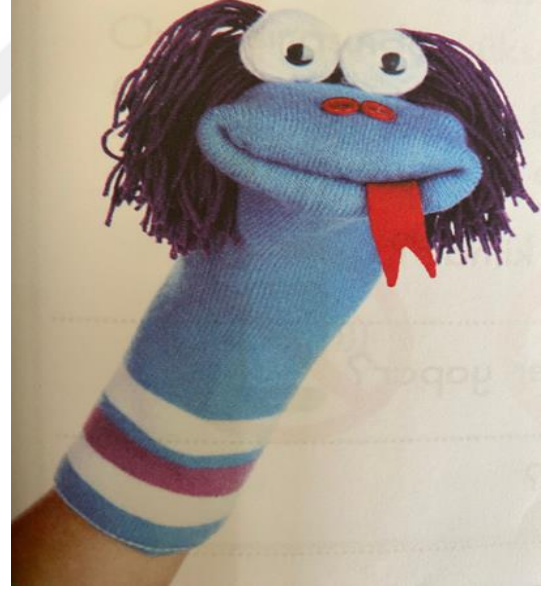
Tablo 24. Kuklalar ve Biz ve Ekmek İsimli Metinlere Ait Bulgular

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
1	Görseller metnin içeriğine uygundur	MEB	X		
		BKY		X	
2	Görseller öğrencinin bilişsel düzeyine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
3	Görseller öğrencinin duyuşsal düzeyine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
4	Görseller öğretim programındaki kazanımlara uygundur	MEB	X		
		BKY		X	
5	Görseller şiddet içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
6	Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
7	Metinlerle ilgili görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf, grafik vb. öğelerden herhangi birine yer verilmiştir	MEB	X		
		BKY			X
8	Görsellerde kullanılan renkler canlı dikkat çekici ve nettir	MEB	X		
		BKY	X		
9	Görsellerdeki renkler gerçeğe uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
10	Görsellerin ve metinlerin yerleştirilmesinde şekil-zemin(fon) ilişkisi gözetilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
11	Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır	MEB	X		
		BKY	X		
12	Görsellerdeki boyutlar gerçeğe uygun düzenlemiştir	MEB	X		
		BKY	X		
13	Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde yerleştirilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
14	Görseller tasarımda denge ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
15	Görseller tasarımda oran orantı ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
16	Görseller öğrencilere estetik zevk, duyarlılık kazandırmaktadır	MEB			X
		BKY	X		

“Çocuk Dünyası” temasında yer alan “Kuklalar ve Biz” şiir türünde yazılmış bir metindir. Şiirde kuklalardan bahsetmektedir şiir dört kıtadan oluşmuştur. Birinci kıtada çocukların oyunları çok sevdiğinden gönüllere en iyi dostun kuklalar olduğundan bahsetmektedir. İkinci kıtada kuklaların kanı olmasa da sevgi dolu kalplerinin olduğunu ve sahnede yaşadıklarını dile getirmiştir. Üçüncü kıtada perdenin arkasında farklı bir dünya olduğunu ifade etmektedir. Son kıtada ise kuklaların küçük büyük demeden herkesi etkilediği ifade etmiştir.

Görsel 41. Kuklalar Metninde Yer Alan Görseller

Şiir bir sayfada düzenlenmiştir. Şiirin iki kıtası sayfanın sol tarafında ve sağında bir kukla görseli, son iki kıtası sayfanın sağ alt tarafında ve solunda bir el kuklası fotoğrafı yer almaktadır (Görsel 41). Şiirde kullanılan görseller fotoğraftır. Birinci fotoğrafta ayakları ve ellerinde ipler takılı bir palyaço kuklası yer alırken ikinci fotoğrafta çoraptan yapılmış bir el kuklası vardır. Fotoğraflara baktığımızda şiirin kuklaları anlattığı düşünülmektedir. Bu nedenle fotoğraflar metnin içeriği ile uyumludur. Metnin içeriğine uygun olan fotoğraflar ile şiirin konusu da tahmin edilebilmektedir. Fotoğraflar anlaşılır olduğu için öğrencilerin bilişsel ve

duyuşsal düzeyine uygundur. Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge ve şiddet içermemektedir. Şiirde kullanılan görseller fotoğraf olduğu için renkler canlı dikkat çekici ve nettir, gerçeğe uygundur. Görsellerin ve metnin yerleştirilmesinde şekil zemin ilişkisi gözetenmiştir. Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır. Fotoğraf olduğu için görsellerdeki boyutlar gerçeğe uygundur. Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde, tasarımda denge ve oran orantı ilkelerine uygun düzenlenmiştir. Metinde kullanılan görselin türü fotoğraf olduğundan ışık, gölge, doku, ton gibi unsurlar kullanılmadığı için görselin öğrencide estetik bir duyarlılık geliştirecek nitelikte olmadığı düşünülmektedir. Fotoğraflar öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmamaktadır.

“Vatandaşlık” teması son metni “Ekmek” şiir türünde yazılmıştır. Şiirde buğdayın ekiminden soframıza ekmek olup gelene kadarki öyküsü anlatılmaktadır. Şiirin birinci bölümünde çiftçinin tarlayı sürüp buğdayı ekmesi, zamanla azar azar uzayıp boy vermesi ve başakların olgunlaşması anlatılmıştır. İkinci bölümde yazın sıcakların artmasıyla başakların sarardığı ekinlerin biçildiği ve buğdayın oluştu ifade edilmiştir. Son bölümde ise ekmeğin kokusundan ve yemeklerin başı olduğunda bahsedilmiştir.

Görsel 42. Ekmek Metninde Yer Alan Görsel

Şiir ve görsel aynı sayfada, şiir sayfayı kaplayan görselin sol tarafında yer almaktadır (Görsel 42). Görselde buğday hasat eden bir çiftçi yer almaktadır. Görselde çiftçi yorulmuş ve susamış testiden su içiyor, çiftçinin arkasında biçerdöver çalışıyor. Görselde sadece buğdayın hasat zamanı resmedilmiştir. Şiirimizde ise ekmeğin buğdayın ekiminden soframıza gelene kadar ki süreci anlatılmaktadır. Bu aşamalar görselde bölümler halinde sunulabilirdi. Bu

nedenle şiirin içeriğine kısmen uygun olup eksik görseller mevcuttur. Görsel şiirin konusunu kısmen tahmin ettirebilmektedir. Görsel açık ve anlaşılır olduğu için öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygundur. Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge ve şiddet içermemektedir. Görsellerin içerisinde şiir ile ilgili karikatür, fotoğraf ve grafik yer verilmemiştir. Görsellerde kullanılan sarı, kırmızı, mavi, yeşil renkleri dikkat çekici ve nettir, görseller gerçeğe uygundur. Görsellerin ve metnin yerleştirilmesinde şekil-zemin ilişkisi gözlemlenmiştir, Şiir sayfayı kaplayan görsel üzerinde sol tarafta çerçeve içinde yazıyla yazılmıştır. Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır. Boyutlar gerçeğe uygundur. Görseller bütünlüğü sağlayıcı şekilde sunulmuştur. Görsellerde kullanılan öğeler tasarımda denge ilkelerine uygun şekilde dağıtılmış, oran orantı ilkelerine uygun düzenlenmiştir. Görsellerde kullanılan ışık, gölge ve özellikle buğday başaklarında beliren doku unsurları öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır. Ayrıca öğrencilerin yaratıcılığını da geliştirmektedir.

4.8. Okuma Kültürü ve Kişisel Gelişim Temaları

MEB yayınları Türkçe ders kitabında yer alan son tema “Okuma Kültürü”, BKY yayınları Türkçe ders kitabında yer alan son tema “Kişisel Gelişim”dir. Bu temalarda yer alan ilk metinler “Kütüphane” ve “Tavus Kuşuna Özenen Alakarga”dır (Tablo 25).

Tablo 25. Kütüphane ve Tavus Kuşuna Özenen Alakarga İsimli Metinlere Ait Bulgular

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
1	Görseller metnin içeriğine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
2	Görseller öğrencinin bilişsel düzeyine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
3	Görseller öğrencinin duyuşsal düzeyine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
4	Görseller öğretim programındaki kazanımlara uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
5	Görseller şiddet içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
6	Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
7	Metinlerle ilgili görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf, grafik vb. öğelerden herhangi birine yer verilmiştir	MEB			X
		BKY			X
8	Görsellerde kullanılan renkler canlı dikkat çekici ve nettir	MEB	X		
		BKY	X		
9	Görsellerdeki renkler gerçeğe uygundur	MEB		X	
		BKY		X	
10	Görsellerin ve metinlerin yerleştirilmesinde şekil-zemin(fon) ilişkisi gözetilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
11	Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır	MEB		X	
		BKY	X		
12	Görsellerdeki boyutlar gerçeğe uygun düzenlemiştir	MEB		X	
		BKY		X	
13	Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde yerleştirilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
14	Görseller tasarımda denge ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
15	Görseller tasarımda oran orantı ilkelerine uygundur	MEB		X	
		BKY		X	
16	Görseller öğrencilere estetik zevk, duyarlılık kazandırmaktadır	MEB	X		
		BKY	X		

“Kütüphane” metni bilgilendirici türde yazılmış bir metindir. Metinde bir kütüphanenin dilinden kütüphaneler ve kitaplar hakkında bilgi verilmektedir. Kütüphane kendini tanıtarak söze başlar, kitapların evi olduğunu kitapların onun çocukları olduğunu ifade eder. Kitapların oluşumunu anlatır önce. Kitapların içlerindeki yazılar önce tohum gibi ayrı idiler sonra bir araya gelerek kelimeleri dizeleri cümleleri oluşturdular. Sonra matbaada kâğıtlara basıldılar, iki kapak arasına girerek kitaplaştılar. Çoğaldıkça ülkenin dört bir yanına dağıldılar. Bende bütün kitaplara kucağımı açtım onlara barınak oldum der. Kendini şanslı bir kütüphane olarak görmektedir. Bütün kitaplarım çocuklar tarafından onlarca kez okundu, çünkü ben bir çocuk kütüphanesiyim der. Büyükler için de kütüphanelerin varlığından söz eder. Bilgisayarın kitapların yerini aldığı söylense de ben buna inanmıyorum diyerek anlatımı bitirir.

Görsel 43. Kütüphane Metninde Yer Alan Görsel

Metin iki sayfaya bölünmüş birinci sayfada görsel bulunmamaktadır. İkinci sayfada metnin üstünde bir görsel yer almaktadır (Görsel 43). Görselde kitaplarla dolu raflar ve kitapları inceleyen üç kişi bulunmaktadır. Raflardaki kitaplar rengârenk düzenlenmiştir. Görsele baktığımızda metnin bir kütüphaneyi anlattığı düşünülmektedir. Metnin içeriği ile karşılaştırdığımız da ise bir çocuk kütüphanesini dilinden kendini tanıttığını görmekteyiz. Oysa görselde çocuk kütüphanesi olduğuna dair hiçbir ayrıntı yoktur hatta görseldeki kitapları inceleyen kişiler yetişkinlerdir. Bu nedenle görsel metnin içeriğiyle kısmen uyumludur. Görseller anlaşılır ve net olmakla beraber bütün görseller metin ile aynı sayfada yer almadığı için somut işlemler döneminde olan öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine kısmen uyumludur. Görsele baktığımızda metnin konusunun kütüphane ile ilgili olduğu çıkarımında bulunabilmekteyiz. Bu nedenle öğretim programındaki kazanımlara uygundur diyebiliriz. Görseller şiddet içermemektedir. Toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir. Metin ile ilgili karikatür, fotoğraf ve grafiğe yer verilmemiştir. Görselde kullanılan renkler canlı dikkat çekici ve nettir. Kullanılan renkler kısmen gerçeğe uygundur. Kitaplar çok renkli ve kalın resmedilmiştir. Bu nedenle boyutlarda kısmen gerçeğe uygundur. Gerçekte çocuk kitaplarının bu kadar kalın olmadığı düşünülmektedir. Birinci sayfada görsele yer verilmediği için görseller kısmen metin ile aynı sayfada yer almaktadır. Görselin ve metnin yerleştirilmesinde şekil zemin ilişkisi gözetilmiştir. Görsel bütünlük içinde, tasarımda denge ilkelerine uygun düzenlenmiştir. Boyutlar kısmen gerçeğe uygun düzenlendiği için tasarımda oran orantı ilkelerine de kısmen uygundur. Görselde kullanılan ışık, doku ve çizgiler öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır.

BKY yayınları 2. Sınıf Türkçe ders kitabı “Kişisel Gelişim” temasında yer alan “Tavus Kuşuna Özenen Alakarga” metni hikâye edici türde yazılmıştır. Metinde Tavus

kuşuna özenen bir alakarganın hikâyesi anlatılmaktadır. Tüylerini değiştiren bir tavus kuşunu gören alakarga tavus kuşunun bıraktığı tüyleri alarak kuyruğuna ve kanatlarına yapıştırır. Ormanda dolaşmaya başlar. Alakargayı o şekilde görenler şaşırarak “Ooo Tavus kuşu beyefendi nasılsınız” diye seslenir. Alakarganın bu durum hoşuna gider, iki tüy taktım herkes beni sever sayar oldu der. Bu düşünce ile tavus kuşlarını da kandırabileceğini düşünür ve onların arasına karışır. Tavus kuşları onun kendilerinden olmadığını hemen fark ederler. Tavus kuşları alakargayı didik didik edip, tüylerini yolup kovarlar. Alakarga ağlaya ağlaya arkadaşlarının yanına döner. Arkadaşları bizim böyle arkadaşımız yok kendini beğenmeyip başkası gibi olmaya çalışanın aramızda hiç yeri yok derler. Hem dostlarını hem tüylerini kaybeden, hatasını anlayan alakarga, çevresinden saygı görmesi için önce kendisi olmalı kişi der.

Görsel 44. Tavus Kuşuna Özenen Alakarga Metninde Yer Alan Görseller

Metin üç sayfaya bölünmüştür. Birinci sayfada metnin altında bir görsel, ikinci ve üçüncü sayfada metnin üstünde bir görsel yer almaktadır (Görsel 44). Birinci görselde bir kuş

tavus kuşlarından düşen tüyleri kuyruğuna ve başına takmış görünüyor. İkinci görselde bu kuşu gören sincap ona bir şeyler söylüyor tavşan ise bu duruma gülüyor. Üçüncü görselde ise tavus kuşunun tüylerini kendine takan kuşu üç tane tavus kuşu arasına almış ve ona kızıyorlar. Görseller incelendiğinde kendini tavus kuşuna benzetmeye çalışan bir kuş ve bunu fark eden tavus kuşlarının ona kızdığı gözlenmektedir. Metni okuduğumuzda görsellerin metnin içeriğiyle uygun olduğunu görmekteyiz. Görsellerden metnin konusu tahmin edilebilmektedir. Yine görseller açık ve anlaşılır olduğu için öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygundur. Görseller şiddet, toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir. Görsellerde metin ile ilgili karikatür, fotoğraf ve grafiğe yer verilmemiştir. Bu nedenle metnin görsellerinde çeşitlilik yoktur. Görsellerde kullanılan yeşil, mavi ve mor renkler canlı dikkat çekici ve nettir. İkinci görselde tavşanın pembe olması kullanılan renklerin kısmen gerçeğe uygun olduğu göstermektedir. Görsellerde tavşanın boyutlarının ve alakarganın boyutlarının kısmen gerçeğe uygun olduğu belirlenmiştir. Görsellerin ve metnin yerleştirilmesinde şekil zemin ilişkisi gözetilmiştir. Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde metnin içeriğiyle paralel ve sıralanarak sunulmuştur. Metinde yer alan görseller tasarımda denge ilkelerine uygun düzenlenirken oran orantı ilkelerine kısmen uygun düzenlenmiştir. Kullanılan ışık, gölge ve tonlamalar öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır aynı zamanda öğrencilerin yaratıcılığını da geliştirmektedir.

MEB yayınları “Okuma Kültürü” teması ikinci metni “Pastaların Dilinde Kim Anlar”, BKY “Kişisel Gelişim” teması ikinci metni “Ezgi’nin Ödevi” metnidir (Tablo 26).

Tablo 26. Pastaların Dilinden Kim Anlar ve Ezgi’nin Ödevi İsimli Metinlere Ait Bulgular

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
1	Görseller metnin içeriğine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
2	Görseller öğrencinin bilişsel düzeyine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
3	Görseller öğrencinin duyuşsal düzeyine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
4	Görseller öğretim programındaki kazanımlara uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
5	Görseller şiddet içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
6	Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
7	Metinlerle ilgili görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf, grafik vb. Ögelerden herhangi birine yer verilmiştir	MEB			X
		BKY		X	
8	Görsellerde kullanılan renkler canlı dikkat çekici ve nettir	MEB	X		
		BKY	X		
9	Görsellerdeki renkler gerçeğe uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
10	Görsellerin ve metinlerin yerleştirilmesinde şekil-zemin(fon) ilişkisi gözetilmiştir	MEB		X	
		BKY	X		
11	Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır	MEB		X	
		BKY	X		
12	Görsellerdeki boyutlar gerçeğe uygun düzenlemiştir	MEB		X	
		BKY	X		
13	Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde yerleştirilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
14	Görseller tasarımda denge ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
15	Görseller tasarımda oran orantı ilkelerine uygundur	MEB		X	
		BKY	X		
16	Görseller öğrencilere estetik zevk, duyarlılık kazandırmaktadır	MEB	X		
		BKY	X		

“Okuma Kültürü” temasında yer alan “Pastaların Dilinden Kim Anlar” metni hikâye edici türde yazılmış bir metindir. Metinde ilk defa alışveriş merkezine alışveriş için giden çocuğun yaşadıkları anlatılıyor. Metnin kahramanı Kerem annesi ile alışveriş merkezine ilk defa gitmiştir. Annesi Kerem’e arabayı vererek al bir dolaş top istiyordun ya bir bak bakalım diyor. Ama bütçemiz sınırsız değil sadece gerekli olanları almalıyız diye ekliyor. Kerem önce deniz paleti bakıyor, ayağına deniyor ve atıyor sepete. Ardından oyuncak bölümüne giden Kerem’e sanki bütün oyuncaklar sesleniyor ‘Beni al’ diye. Pasta çöreklerin olduğu bölümden

ise harika kokular geliyor. Önünde bir an dursa pastaların özellikle nefis ekler pastaların ona sesleneceklerini çok iyi biliyor. Kitaplar ise seslenmiyorlar ama her birine baktığında değişik esrarlı sessiz bir müzik başlıyor sanki. Annesi aferin oğluma güzel şeyler almışsın ama fazla almışsın bazılarından vazgeçebilirsin bence diyor. Kremalı bisküviden ve oyuncak tabancadan vazgeçiyor Kerem. İstersen kitaplardan da birini bırak diyor annesi. Kerem olmaz kitaplardan vazgeçemem ne okurum yaz boyunca diye cevap veriyor. En doğru seçimi yaptın diyor annesi ve sana küçük bir sürprizim var diye ekliyor. Küçük bir paket ve içinden iki tane kocaman ekler pastası çıkıyor. Hemen kendilerine bir ziyafet çekiyorlar. Ağzı dolu dolu olan Kerem annesine sen pastaların dilinden iyi anlıyorsun diyor.

Görsel 45. Pastaların Dilinden Kim Anlar Metninde Yer Alan Görseller

Metin üç sayfada düzenlenmiştir. İlk sayfada görsele yer verilmez iken, ikinci sayfada sayfanın ortasında metnin arasında sağ tarafta küçük bir görsel yer almaktadır (Görsel 45). Üçüncü sayfada da sayfanın sağ üst köşesinde bir görselle yer verilmiştir. Birinci görselde bir çocuk markette alışveriş arabası ile alışveriş yapmaktadır. Alışveriş arabasında deniz paleti ve top görmekteyiz. Önünde durduğu rafta kitaplar resmedilmiştir. İkinci görselde anne ve çocuk mutlu bir yere oturmuş ellerinde yiyecek bir şeyler bulunuyor. Yanlarında duran alışveriş arabasında top deniz paleti ve kitaplar mevcut. Görselleri incelediğimizde metnin marketten deniz paleti, top ve kitap alan bir çocuk ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Metni okuduğumuzda metnin kahramanı çocuğun alışverişte yaptığı tercihler pasta, tatlı yerine kitap tercih etmesi ve annesinin istediği tatlıyı alarak ona sürpriz yaptığı görülmektedir. Metin ile görseller karşılaştırıldığında görsellerin eksik olduğu dolayısıyla metnin içeriğiyle kısmen uyumlu olduğu görülmektedir. Eksik görsellerin olması nedeniyle metnin konusu da tam olarak tahmin edilememektedir. Görseller anlaşılır ve net olmakla beraber bütün görseller metin ile aynı sayfada yer almadığı için somut işlemler döneminde olan öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal

özelliklerine kısmen uyumludur. Görseller şiddet ve toplumsal değerler açısından olumsuz öğe içermemektedir. Görsellerde karikatür, fotoğraf ve grafiğe yer verilmemiştir. Görsellerde kullanılan mavi, kırmızı, sarı renkleri canlı dikkat çekici ve nettir. Görsellerde kullanılan renkler gerçeğe uygundur. Görseller metnin içinde sayfanın küçük bir bölümüne yerleştirildiğinden görsellerin ve metnin yerleştirilmesinde şekil zemin ilişkisi kısmen gözetilmiştir diyebiliriz. İlk sayfada görsel bulunmadığından görseller kısmen metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır. İlk görselde alışveriş rafları çocuğun boyuyla eşit çizilmiştir bu nedenle görsellerin boyutları kısmen gerçeğe uygun düzenlenmiştir. Görseller bütünlük içinde sunulmuştur. Görseller tasarımda denge ilkelerine uygun düzenlenirken, çocuğun ve alışveriş raflarının boyutları göz önüne alındığında oran orantı ilkelerine kısmen uygun düzenlenmiştir. Görsellerde yer alan ışık gölge ve çizgiler öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır.

BKY Türkçe ders kitabı “Kişisel Gelişim” teması ikinci metni hikâye edici türde yazılmış olan “Ezgi’nin Ödevi” metnidir. Metinde bir öğrencinin öğretmeninin verdiği ödevi hazırlayıp okulda arkadaşlarına sunumunu anlatmaktadır. Metnimizin kahramanı Ezgi’nin öğretmeni hayatlarında yer alan önemli bir konu ile ilgili seçim yapıp bu konuyu sınıfta arkadaşlarına sunum yapma ödevi vermişti. Ezgi hangi konuda sunum yapacağına bir türlü karar veremiyordu, ablası ise Ezgi’ye meslekleri tanıtabilirsin diye fikir verdi. Önce arkadaşlarına ilerde hangi mesleği seçeceklerini soracaktı. Meslekleri tanıtırken ismini söylemeden, yaptığı görevleri anlatacak ve arkadaşlarının tahmin etmesini sağlayacaktı. Bazı mesleklerin özel kıyafetlerinin resimlerini de arkadaşlarına göstermeye karar verdi. Sunum vakti gelmişti. Önce bitkileri eker ve gerekli bakımlarını yapar diyerek bahçıvanı tanıttı. Aylin buldum bahçıvan dedi. Ardından Ezgi hayvanlar hasta olduklarında onları iyileştiren kişi dedi. Arkadaşı Sarp Veterineri anlatıyorsun dedi. Ardından polis mesleğini tanıttı ve Selen bildi. Son olarak diş resimleri gösteren Ezgi, kontrolünü yapar çürüyenleri çeker dedi. Bir arkadaşısı diş doktorunu anlatıyorsun dedi. Öğretmeni Ezgi’ye hazırladığın ödev için teşekkür ederim dedi.

Görsel 46. Ezgi'nin Ödevi Metninde Yer Alan Görseller

Metin dört sayfada düzenlenmiştir ve her sayfada bir görsel yer almaktadır (Görsel 46). Birinci sayfada metnin altında bir görsel, diğer sayfalarda metnin ortasında birer görsele yer verilmiştir. Birinci görselede masada elinde kalem ve önünde defter olan bir kız çocuğu oturmuştur. Yanında ayakta duran ve masada oturan kız çocuğuna bir şeyler söyleyen başka bir kız çocuğu resmedilmiştir. İkinci görselede ilk görselede ayakta duran kız çocuğu bir çalışma veya ödev hazırlamaktadır. Hazırladığı ödevde polis kıyafetleri resmi yer almaktadır. Üçüncü görselede bu çocuk sınıfında sunum yapmaktadır. Ama bu defa elindeki çalışmada bahçivana ait kıyafet var ve konuşma balonunda bahçıvan çiçeklere bakım yaparken resmedilmiştir. Son görselede ise kız çocuğunun yanında öğretmeni yer almaktadır ve çocuğa bir şeyler söylüyor ikisi de mutlu görünüyor. Görseller incelendiğinde bir öğrencinin sınıfta sunum yapmak için ödev hazırladığı bu hazırladığı sunumun meslekler ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Görseller metin ile karşılaştırıldığında metnin içeriği ile uyumlu olduğu ve görsellerden yola çıkarak metnin konusunun tahmin edilebildiği görülmüştür. Dolayısıyla görseller öğretim programındaki kazanımlara uygundur. Açık net ve anlaşılır olduğu için öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine de uygundur. Görseller şiddet ve toplumsal değerler açısından olumsuz öğe içermemektedir. Üçüncü görselede sınıfta yer alan Atatürk ve Türk Bayrağı yer aldığı için görsellerde kısmen fotoğraflara yer verilmiştir diyebiliriz. Görsellerde kullanılan mavi, yeşil, sarı, turuncu pembe renkleri canlı dikkat çekici ve nettir. Görsellerde kullanılan renkler gerçeğe uygundur. Görsellerin ve metnin yerleştirilmesinde şekil zemin ilişkisi gözetilmiştir. Her

sayfada bir görsele yer verilerek görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır. Görsellerin boyutları gerçeğe uygun düzenlenmiştir. Görseller metnin içeriğiyle de birbiriyle de bütünlük içinde sunulmuştur. Görseller tasarımda denge ilkelerine uygun düzenlenmiştir. Aynı zamanda metnin görselleri tasarımda oran orantı ilkelerine uygun düzenlenmiştir. Görsellerde yer alan ışık, gölge, doku ve çizgiler öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır.

MEB Yayınları “Okuma Kültürü” temasında yer alan son metin “Kitaplarım” şiiri iken BKY “Kişisel Gelişim” temasında yer alan son metin “Boya Kalemleri” metnidir (Tablo 27).

Tablo 27. Kitaplarım ve Boya Kalemleri İsimli Metinlere Ait Bulgular

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
1	Görseller metnin içeriğine uygundur	MEB	X		
		BKY		X	
2	Görseller öğrencinin bilişsel düzeyine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
3	Görseller öğrencinin duyuşsal düzeyine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
4	Görseller öğretim programındaki kazanımlara uygundur	MEB	X		
		BKY		X	
5	Görseller şiddet içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
6	Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir	MEB	X		
		BKY	X		
7	Metinlerle ilgili görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf, grafik vb. öğelerden herhangi birine yer verilmiştir	MEB			X
		BKY			X
8	Görsellerde kullanılan renkler canlı dikkat çekici ve nettir	MEB	X		
		BKY	X		
9	Görsellerdeki renkler gerçeğe uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
10	Görsellerin ve metinlerin yerleştirilmesinde şekil-zemin(fon) ilişkisi gözetilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		

SN.	Ölçüt	Kitap Adı	Evet	Kısmen	Hayır
11	Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır	MEB	X		
		BKY	X		
12	Görsellerdeki boyutlar gerçeğe uygun düzenlemiştir	MEB	X		
		BKY	X		
13	Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde yerleştirilmiştir	MEB	X		
		BKY	X		
14	Görseller tasarımda denge ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
15	Görseller tasarımda oran orantı ilkelerine uygundur	MEB	X		
		BKY	X		
16	Görseller öğrencilere estetik zevk, duyarlılık kazandırmaktadır	MEB	X		
		BKY	X		

“Okuma Kültürü” temasında yer alan “Kitaplarım” şiir türünde yazılmış bir metindir. Şiirde kitapların özellikleri ve kitap sevgisinden bahsedilmiştir. Şiirin ilk bölümünde kitapların rengârenk olduğu, içinde hayvanlar, uçaklar, gemiler gibi farklı farklı konulara yer verildiğine değinilmiştir. İkinci bölümde şair, kitapların zarar görmemesi için sudan koruduğunu, çantasında taşıdığını, kapladığını, kaybolmasın diye üzerine adını yazdığını ifade etmiştir. Son bölümde ise rengârenk kitapların içindeki güzellikler ile aklında olduğunu dile getirmiştir.

Görsel 47. Kitaplarım Metninde Yer Alan Görsel

Şiir bir sayfada beyaz bir zemin üzerine siyah yazılarak düzenlenmiştir. Sayfanın sağ

orta tarafında beş adet küçük görsele yer verilmiştir (Görsel 47). Bu görsellerde kırmızı bir kitabın önünde beyaz bir güvercin, açık bir kitabın üstünde bir uçak, ters duran mavi bir kitabın arasında ayı, sarı bir kitabın arasında bir fil ve son olarak içinde kitaplar olan bir okul çantası resmedilmiştir. Görsellere baktığımızda kitapların farklı farklı hikâyeler anlattığı çıkarımında bulunabiliriz. Ancak şiiri okuduğumuzda metnin içeriğiyle kısmen uyumlu olduğunu görmekteyiz. Görseller şiirin ilk bölümünde ifade ettiği rengârenk ve içinde farklı bilgiler içermesiyle uyumlu iken, ikinci bölümde aktarılan kitapları korumak için yapılanlar ile kısmen uyumludur. Sadece kitapları çantasında taşıdığı görseli yer almaktadır. Dolayısıyla görseller metnin içeriğiyle kısmen uyumludur diyebiliriz. Görseller açık net ve anlaşılır olduğu için öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal düzeylerine uygundur. Görseller metnin konusunu tahmin etmede bize kısmen yardımcı olmaktadır. Bu yüzden görseller öğretim programındaki kazanımlara da kısmen uygundur. Görseller şiddet içermemektedir. Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir. Şiir ile ilgili görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf ve grafiğe yer verilmemiştir. Görsellerde yer alan renkler canlı dikkat çekici ve nettir, gerçeğe uygundur. Görsellerin ve metnin yerleştirilmesinde şekil-zemin ilişkisi gözetilmiş, şiir beyaz bir zemin üzerine siyah yazılar kullanılarak yazılmıştır. Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır. Görsellerin boyutları gerçeğe uygundur. Görsel bütünlüğü sağlayıcı şekilde sunulmuştur. Görsellerde kullanılan öğeler tasarımda denge ilkelerine uygun şekilde dağıtılmış, oran orantı ilkelerine uygun düzenlenmiştir. Görsellerde kullanılan ışık ve gölge unsurları öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır.

BKY 2.Sınıf Türkçe kitabı “Kişisel Gelişim” temasında yer alan son metin hikâye edici türde yazılan “Boya Kalemeleri” metnidir. Metinde iki kardeşin eşyaları özenli kullanmalarıyla ilgili bir hikâye anlatılmaktadır. Hikâyemizin kahramanları Oğuz ve Tuğçe iki kardeştir. Oğuz eşyalarını çok özenli kullanırken kardeşi Tuğçe eşyalarına özenli davranmayı henüz öğrenememişti. Oğuz ile Tuğçe boya kalemelerini ortak kullanıyorlardı. Tuğçe boya kalemelerini kırıyor ve kaybolmasına neden oluyordu. Oğuz bu durumdan rahatsız olduğunu annesine anlattı. Annesi bir hafta boyunca boya kalemelerini kim özenli kullanırsa boya kalemeleri onun olsun, diğeri ise harçlıklarından kendisine boya kalemi alsın diye bir öneride bulundu. Uygulamanın ilk haftasında Oğuz rahatlamıştı, Tuğçe de uygulamadan memnundu. (Metnin bu bölümünde öğrencilere tahmin etme çalışması yapılmıştır. Neler anlatılabileceğini yazmaları için iki satır bırakılmıştır). Artık Oğuz kalemelerini sağlam bulabiliyordu, Tuğçe harçlıklarıyla boya kalemeleri almıştı ve artık o da özenli kullanıyordu.

Görsel 48. Boya Kalemleri Metninde Yer Alan Görseller

Metin iki sayfada, her sayfada metnin ortasında birer görsel yer alacak şekilde düzenlenmiştir (Görsel 48). Birinci görselde masada boya kalemleri ile resim yapan biri kız biri erkek iki çocuk bulunmaktadır. Kız çocuğunun etrafındaki eşyalar dağınık, boya kalemleri kırık resmedilirken, erkek çocuğunun önündeki eşyalar çok düzenli resmedilmiştir. Erkek çocuğun suratında üzgün bir ifade vardır. İkinci görselde erkek çocuğunun elinde ve kız çocuğunun elinde birer kutu boya kalemi vardır, yanlarında anneleri resmedilmiş ve hepsi mutlu bir ifade ile görünmektedir. Görseller ile metin karşılaştırıldığında görsellerin metnin içeriğine kısmen uygun olduğu görülmektedir. Metnin bir bölümünde öğrencilerin yapmaları gereken tahmin çalışması yapıldığı için görseller eksik bırakılmıştır. Bu nedenle görseller metnin içeriğiyle kısmen uygundur. Dolayısıyla metnin konusu da kısmen tahmin edilebilmektedir. Yine görseller açık ve anlaşılır olduğu için öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygundur. Görseller şiddet, toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir. Görsellerde metin ile ilgili karikatür, fotoğraf ve grafiğe yer verilmemiştir. Görsellerde kullanılan kırmızı, mavi, sarı, yeşil renkleri canlı dikkat çekici ve nettir. Kullanılan renklerin gerçeğe uygun olduğu görülmektedir. Görsellerin ve metnin yerleştirilmesinde şekil zemin ilişkisi gözetilmiştir. Boyutlar gerçeğe uygun düzenlenmiştir. Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde metnin içeriğiyle paralel ve sıralanarak sunulmuştur. Tasarımda denge ve oran orantı ilkelerine uygun düzenlenmiştir. Kullanılan ışık, gölge ve tonlamalar öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırmaktadır.

İnceleme kapsamına alınan metinlerin görsellerinin tamamına ait bulgular aşağıda Tablo 28 de verilmiştir.

Tablo 28. 2. Sınıf MEB ve BKY Türkçe Ders Kitabındaki Görsellere Ait Frekans ve Yüzde Dağılımları

SN.	Ölçüt	Yayıncı	Evet		Kısmen		Hayır	
			f	%	f	%	f	%
1	Görseller metnin içeriğine uygundur	MEB	8	33,33	14	58,33	2	8,33
		BKY	16	66,66	8	33,33	0	0,00
2	Görseller öğrencinin bilişsel düzeyine uygundur	MEB	13	54,16	10	41,66	1	4,16
		BKY	23	95,83	1	4,16	0	0,00
3	Görseller öğrencinin duyuşsal düzeyine uygundur	MEB	13	54,16	10	41,66	1	4,16
		BKY	23	95,83	1	4,16	0	0,00
4	Görseller öğretim programındaki kazanımlara uygundur	MEB	8	33,33	15	62,50	1	4,16
		BKY	16	66,66	7	29,16	1	4,16
5	Görseller şiddet içermemektedir	MEB	24	100,0	0	0,00	0	0,00
		BKY	24	100,0	0	0,00	0	0,00
6	Görseller toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermemektedir	MEB	24	100,0	0	0,00	0	0,00
		BKY	24	100,0	0	0,00	0	0,00
7	Metinlerle ilgili görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf, grafik vb. öğelerden herhangi birine yer verilmiştir	MEB	5	20,83	0	0,00	19	79,16
		BKY	2	8,33	3	12,50	19	79,16
8	Görsellerde kullanılan renkler canlı dikkat çekici ve nettir	MEB	19	79,16	4	16,16	1	4,16
		BKY	22	91,66	2	8,33	0	0,00
9	Görsellerdeki renkler gerçeğe uygundur	MEB	19	79,16	4	16,66	1	4,16
		BKY	19	79,16	5	20,83	0	0,00
10	Görsellerin ve metninlerin yerleştirilmesinde şekil-zemin (fon) ilişkisi gözetilmiştir	MEB	23	95,83	1	4,16	0	0,00
		BKY	24	100,0	0	0,00	0	0,00
11	Görseller metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır	MEB	16	66,66	8	33,33	0	0,00
		BKY	24	100,0	0	0,00	0	0,00
12	Görsellerdeki boyutlar gerçeğe uygun düzenlemiştir	MEB	14	58,33	8	33,33	2	8,33
		BKY	19	79,16	5	20,83	0	0,00

SN.	Ölçüt	Yayıncı	Evet	Kısmen	Hayır
13	Görseller bütünlüğü sağlayıcı bir şekilde yerleştirilmiştir	MEB	23 95,83	1 5,16	0 0,00
		BKY	23 95,83	1 5,16	0 0,00
14	Görseller tasarımda denge ilkelerine uygundur	MEB	24 100,0	0 0,00	0 0,00
		BKY	24 100,0	0 0,00	0 0,00
15	Görseller tasarımda oran orantı ilkelerine uygundur	MEB	14 58,33	9 37,50	1 4,16
		BKY	21 87,50	3 12,50	0 0,00
16	Görseller öğrencilere estetik zevk, duyarlılık kazandırmaktadır	MEB	18 75,00	1 4,16	5 20,83
		BKY	23 95,83	0 0,00	1 4,16

Not. Yüzdeliğin oranı, 0-33,33 arasında ise ‘Düşük’; 33,34-66,66 arasında ise ‘Orta’; 66,67-100 arasında ise ‘Yüksek’.

Tablo 28 incelendiğinde her iki ders kitabındaki metinlerin tamamının toplumsal değerler açısından olumsuz öge ve şiddet içermediği (%100) ve tasarımda denge ilkelerine (%100) uygun hazırlandığı görülmüştür. BKY görsellerinin yüksek oranda (%95,83) öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine göre hazırlandığı görülürken MEB kitabında orta düzeyde (54,16) bir sonuçla karşılaşıldığı tespit edilmiştir. BKY kitabı görselleri metnin içeriğine ve öğretim programındaki kazanımlara orta düzeyde (%66,66) uygun bulunurken MEB kitabı görselleri düşük düzeyde uygun (%33,33) bulunmuştur. Her iki kitapta da MEB (%20,83), BKY (%8,33) metinlerle ilgili görsel çeşitliliğe yer verilmediği tespit edilmiştir. MEB ders kitabında (%95,83) ve BKY ders kitabında (%100) görsellerin ve metinlerin yerleştirilmesinde yüksek düzeyde şekil zemin ilişkisine dikkat edildiği görülmüştür. BKY ders kitabında (%100) görseller yüksek düzeyde metinlerle aynı sayfada yer alırken MEB ders kitabında (%66,66) bu oran orta düzeyinde görülmüştür. BKY ders kitabı görsellerinin yüksek düzeyde (%79,16) boyutlarının gerçeğe uygun düzenlendiği görülürken MEB yayınları ders kitabında bu oran orta düzeyde (%58,33) tespit edilmiştir. Her iki yayın evine ait ders kitabındaki görsellerin yüksek düzeyde (%95,83) bütünlüğü sağlayıcı şekilde yerleştirildiği sonucuna ulaşılmıştır. BKY ders kitabı yüksek düzeyde (%87,50), MEB ders kitabı orta düzeyinde (%58,33) tasarımda oran orantı ilkelerine uygun düzenlenmiştir. BKY ders kitabı yüksek düzeyde (%95,83), MEB ders kitabı yüksek düzeyde (%75,00) öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandıracak yeterlilikte olduğu görülmüştür.

V. BÖLÜM

5. TARTIŞMA

Bu çalışmada 2023-2024 eğitim öğretim yılında okullarda okutulan MEB tarafından belirlenmiş MEB ve BKY iki farklı yayınevi tarafından basılmış 2.Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin görselleri incelenmiştir. Bu bölümde çalışmadan elde edilen sonuçlar literatürdeki araştırmalar ile tartışılmıştır.

Yaptığımız çalışmada MEB yayınlarına ait görsellerin metnin içeriği ile kısmen uyumlu olduğu BKY yayınlarının ise metnin içerikleri ile uyumlu olduğu tespit edilmiştir. Literatürdeki çalışmalara bakıldığında farklı derslere ve farklı sınıf düzeylerine ait ders kitaplarının içeriklerinin ve görsellerinin incelendiği görülmüştür. Özellikle ilköğretim düzeyinde diğer tüm müfredatları destekleyen Türkçe ders kitaplarına metin ve görsel öğelerin uyumu yansıtılmalıdır. Karadağ (2019) yaptığı çalışmada 4. Sınıf Türkçe ders kitabının resim-metin uyumunu incelemiştir. Çalışmasında resimlerin ait oldukları metinlerle orta düzeyin üstünde kısmen uyumlu olduğu sonucuna ulaşmıştır. Dikeç (2004), Şeref ve Yılmaz (2013), Erdost (2012), Ercantürk (2015), Aygün (2014), Baş ve İnan Yıldız (2014), Cımbız'ın (2017) yapmış oldukları araştırmalarda ders kitaplarında yer alan görsellerin metin ile uyumlu olduğu, metni yansıtır öğrenci tarafından anlaşılmasını kolaylaştırdığı tespit edilmiştir. Araştırmanın sonucu daha önce elde edilen sonuçlarla benzerlik göstermektedir. Liman (2007) tarafından yapılan araştırmalarda ders kitabındaki resimlerin ait oldukları metinler ile arasında gerekli ilişkinin kurulamadığı tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarındaki farklılıkların seçilen örneklemelerden kaynaklandığı söylenilebilir.

Yaptığımız çalışmada MEB yayınlarına ait kitabın görsellerinin öğrencinin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine orta düzeyde uygun bulunurken BKY yayınlarının ise görsellerinin öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal özelliğine yüksek düzeyde uygun hazırlandığı araştırma sonucunda tespit edilmiştir. Öğrencilerin gelişimsel özellikleri öğrenme becerilerine de yansımaktadır. Bu nedenle kitaplarda kullanılan metinlerin görselleri öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygun olarak hazırlanmalıdır Ders kitabına metin seçiminde olduğu gibi metin resimlerinin de çocuğa görelilik ilkesine uygun olması gerekir. Türkben (2019) yaptığı çalışmada ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki görseller çocuğa görelilik, düzeye uygunluk, metin-resim ilişkisi bağlamında değerlendirilmiştir. Türkben 2019, Ders kitabında metinlerle birlikte genellikle bir resimleme türüne yer verildiğini, bu resimlerin çoğunluğu öğrencilerin gelişim ve sınıf düzeyi açısından uygun bulmuştur. Ayhan (2010) yaptığı araştırmada Türkçe

5. sınıf ders kitabını çocukların yaş grubuna uygun olup olmadığını incelemiştir. Edindiği bulgulara göre baskı kalitesinin çok düşük olduğu ve resimlemelerle fotoğrafların bir arada kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca figürlerdeki anatomik bozukluklar çocukların sanatsal gelişimlerinde olumsuzluklara neden olacak boyutta bulunmuştur. Kayabekir (2010) yaptığı araştırma sonucunda 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan resimlemelerin yapısal ilkeler bakımından değerlendirilme ortalaması, bilişsel ilkelere göre daha yüksek bulunmuştur.

Ders kitabında yer alan resimler, metni okumadan önce öğrencilere metin hakkında ipuçları verebilmelidir. Metinlere ait resimler, metinlerle ne kadar ilgili olursa, öğrencilerin metinleri tahmin etmesi ve metni okuduğunda anlamlandırması da bir o kadar rahat olacaktır. TDÖP (2019) kazanımlarında da “Görsellerden hareketle metnin konusunu tahmin eder.” kazanımı yer almaktadır. Yapmış olduğumuz araştırma sonucunda MEB yayını olan 2. Sınıf Türkçe Kitabındaki görsellerin metnin içeriğini tahmin etme konusunda kısmen yeterli bulunurken BKY yayınında ise görseller metnin içeriğini tahmin etmede yeterli olduğu tespit edilmiştir. Baş ve İnan Yıldız’ın (2014) yapmış olduğu araştırmada, sınıf öğretmenlerinin Türkçe ders kitabında yer alan resimlerin, öğrencilerin metni tahmin etme, kestirme ve yordama becerilerini geliştirmesi açısından yeterli bulduğu tespit edilmiştir. İnan Yıldız ve Baş’ın (2015) yapmış olduğu başka bir araştırmada ise ilkökul 2. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan resimler ile ait oldukları metinler arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Yapılan bu araştırmada resimler, metinlerin büyük bir kısmında öğrencilerin metni tahmin etmesine imkân sağladığı tespit edilmiştir. Cımbız’ın (2017) yapmış olduğu araştırmada ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan resimlerin, öğrencilerin metnin içeriğini tahmin etmesini sağlamasında kısmen yeterli olarak tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarındaki farklılıkların seçilen örneklemelerden kaynaklandığı söylenilebilir.

TDÖP yer aldığı gibi ders kitaplarına alınacak metinlerin özellikleri incelendiğinde karşımıza metinlerde eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler (argo ve küfür, olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar, cinsellik, şiddet vb. içeren unsurlar) çıkarılmalıdır yer almaktadır. Bu özellik aynı zamanda metin ile ilişkili olan görselleri de kapsamaktadır. Yaptığımız çalışmada MEB ve BKY yayınları 2. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan incelemeye dahil edilen 48 metnin görsellerinin hiçbirinin şiddet ve toplumsal değerler açısından olumsuz öge içermediği tespit edilmiştir. Ayrıca görsellerin çoğundan yer aldığı temaya uygun olarak verilmek istenen olumlu davranışlara ve kazanımlara ait mesajlara yer verilmiştir. Türkben (2019) yaptığı ortaokul 5,6,7 ve 8 sınıf Türkçe ders kitaplarını incelediği çalışmada resimlerin çoğunluğunu öğrencilerin gelişim ve sınıf düzeyi açısından uygun bulunmuştur. Şiddet ve

şiddet olaylarını çağrıştıracak, cinsel ayrımcılığına yol açacak resimlerin yok denecek kadar az olduğu, görsellerle birlikte bazı değerlerin öğrencilere aktarıldığı görülmüştür. Araştırmamızın sonucu Türkben (2019) yaptığı çalışmanın sonucu ile benzerlik göstermektedir.

Türkçe öğretiminde öğrencilere sunulacak metinlerin niteliği ne kadar önemliyse metinle birlikte verilecek resim de o kadar önemlidir. Ders kitaplarında yer alan, konuları açıklayıcı resimlemeler, haritalar, grafikler, fotoğraflar, şemalar, tablolar, şekiller, diyagramlar, planlar vb. görsel düzenlemeler öğrenmeyi kolaylaştırmaktadır (Kılıç, 2003). Metinlerde yer alan fotoğraf, grafik veya karikatür yer alması ile metne olan ilgi artmakta öğrenme zevkli hale gelmektedir. Yaptığımız çalışmada metinlerle ilgili görsellerin içerisinde karikatür fotoğraf grafik vb. öğelerden herhangi birine her iki yayında da çoğunlukla yer verilmemiştir. Baş ve İnan Yıldız (2014) yapmış oldukları araştırmada “Metin için resimlerin yanı sıra karikatür, fotoğraf, grafik vb. öğelere yer verilmiştir.” maddesine sınıf öğretmenlerinin çoğunlukla katılmadıkları tespit edilmiştir. Kılıç ve Seven’e (2008) göre ders kitaplarında resimler ve fotoğraf dışında karikatürlere, grafiklere, şemalara, tablolara ve haritalara anlatımı zenginleştirmesi açısından yer verilmelidir. Araştırmalarında resimler dışında sadece fotoğraflara yer verildiği diğer öğelere yer verilmediğini tespit etmişlerdir. Demirel, Kökçü ve Akbaba (2018) tarafından yapılan araştırmada incelenen metinlerde genellikle resimlere yer verildiği fotoğraflara çok az yer verildiği tespit edilmiştir. Araştırmanın bu sonucu yine yapılan çalışmalarla benzerlik göstermektedir.

Renkli resimler, öğrencilerin dikkatini çekmenin yanı sıra metni okumak için onları güdülemektedir. Metni istekli bir şekilde okuyan öğrenci, okuduğunu daha iyi bir şekilde anlayabileceği söylenebilir. Yaptığımız çalışmada görsellerde kullanılan renkler her iki kitap açısından da bakıldığında yüksek oranda canlı, dikkat çekici ve net olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda yaptığımız çalışmada kullanılan renklerin gerçeğe uygun tasarlandığı sonucuna ulaşılmıştır. İşcan ve Karadağ (2021) yaptıkları çalışmadan 4. sınıf Türkçe ders kitabının resimlerle metinlerin uyumunu incelemiş ve araştırmalarının sonucunda resimlerin, orta düzeyin üstünde canlı, net ve dikkat çekici olduğunu tespit edilmiştir. Yine benzer bir çalışma olan Cımbız (2017) tarafından yapılan araştırmada 5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki resimlerin metinlerle uyum düzeyi incelenmiş, resimlerin yüksek oranda, canlı, net ve dikkat çekici olduğu tespit edilmiştir. Baş ve İnan Yıldız (2014) tarafından yapılan araştırmada 2013-2014 eğitim öğretim yılında okullarda okutulan Türkçe ders kitapları sınıf öğretmenleri tarafından değerlendirilmiş, kitaplarda kullanılan resimlerin canlı renklerden oluştuğu tespit edilmiştir. Ertok Atmaca (2006) ders kitaplarında yer alan renklerin çok önemli olduğunu, resimlerde ana

ve canlı renklerden yararlanılması, bulanık renklerden kaçınılması gerektiğini belirtmiştir. Türkben (2019) tarafından yapılan çalışmada ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan resimlemelerin büyük çoğunluğunda sıcak ve canlı renklerin kullanılmadığı tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarındaki farklılıkların seçilen örneklemelerden kaynaklandığı söylenilebilir.

Yapılan çalışmada her iki yayınevinin Türkçe kitabında da görsellerin ve metinlerin yerleştirilmesinde şekil zemin ilişkisi gözetilerek tasarlandığı tespit edilmiştir. Bazı görsellerde metin görsellerin üzerine konumlandırılmış olsa da görsellerin metni okuyup anlamada olumsuz etki yaratmadığı gözlenmiştir. Görsellerde kullanılan renklerle zemin birbiriyle gayet uyumludur. Görseller ile metinler birbirinin önüne geçmemektedir. Hemen hemen tüm metinlerde zemin rengi açık, metin rengi siyah olarak uygulanmıştır. Ancak BKY ders kitabında görseller yüksek düzeyde metin ile aynı sayfada yer alırken, MEB yayınları ders kitabında bu oran orta düzeyde bulunmuştur. Baş ve İnan Yıldız (2014) ve Cımbız (2017), yaptıkları çalışmalarda resimlerin ve metinlerin yerleştirilmesinde zemin-fon ayarının yüksek oranda sağlanmış olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Araştırmanın bulguları, yapılan bu araştırmaların bulgularıyla paralellik göstermektedir. Kanca (2019), yaptığı araştırmasında kitapların görsellerinde zemin-fon yerleştirilmesine orta düzeyde dikkat edildiğini tespit edilmiştir. Yine Türkben (2019), görsellerin bazen çok geniş bir alana yerleştirilmiş olmasının yazının alanını daralttığını ve bunun da öğrencilerin okuma yaparken izleme yapmalarını zorlaştırdığını ifade etmiştir. Resimlerin metni destekleyici ve tamamlayıcı unsurlar olduklarını düşünürsek resimlerin sayfadaki konumu, boyutu ve şekil-zemin ilişkisinin metnin önüne geçmeyecek şekilde tasarlanması önemlidir. Araştırma sonuçlarındaki farklılık seçilen örneklemelerden kaynaklandığı düşünülebilir.

Ders kitaplarındaki görsel tasarımın genel amacı kitabı ilgi çekici hâle getirerek öğrencinin kitaba daha da yakınlaşmasını sağlamak, anlamayı daha da etkili kılmak şeklinde değerlendirilmektedir. Bu çerçevede, ders kitaplarındaki görseller, öğrencilerin yaş düzeyine ve sosyokültürel özelliklerine uygun, anlaşılır ve net olmalı, görsel tasarım unsurları dikkate alınarak hazırlanmalıdır (MEB, 2018). Yapılan çalışmada MEB yayınları ve BKY Yayınları Türkçe 2. Sınıf ders kitaplarında yer alan metinlerin görsellerinin yüksek düzeyde görsel tasarım unsurları dikkate alınarak hazırlandığı tespit edilmiştir. Her iki ders kitabı da yüksek düzeyde bütünlüğü sağlayıcı ve tasarımda denge ilkelerine uygun düzenlendiği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak tasarımda oran orantı ilkesi ve görsellerin boyutlarının gerçeğe uygunluğu açısından incelendiğinde MEB yayınları ders kitabının orta düzeyde uygunluk gösterdiği görülürken BKY yayınları ders kitabının yüksek düzeyde uygunluk gösterdiği tespit edilmiştir.

İlhan ve Yazar (2021), 2020-2021 eğitim-öğretim döneminde kullanılan MEB ve SDR İpekyolu Yayınları Türkçe ders kitaplarında incelenen metinlerin görsellerinin, görsel tasarım unsurlarına göre uygun ve kısmen uygun olduğunu tespit etmiştir. Bu çalışmanın sonucu yaptığımız çalışmanın sonucu ile benzerlik göstermektedir. Demir (2008) ilköğretim 1. 2. ve 3. sınıf Türkçe ders kitaplarını görsel tasarım ilkelerine uygunluk açısından incelemiştir. Çalışmanın sonucunda, kitapların genel olarak görsel tasarım ilkelerine uygun hazırlandığını belirtmiştir. Çalışmanın sonucunda incelenen kitaplar, belirlenmiş olan görsel tasarım ilkelerine kısmen uygun bulunmuştur.

Türkçe 2. sınıf MEB ve BKY yayınları ders kitaplarında yer alan metinlere ait görsellerin öğrencilere yüksek düzeyde estetik zevk ve duyarlılık kazandıracağı tespit edilmiştir. İşcan ve Karadağ (2021) yaptıkları çalışmada ders kitabındaki metin resimlemelerinin büyük bir bölümünün öğrencilerin estetik duyarlılığını artırıcı, estetik duyarlılığını geliştirecek veya ortaya çıkaracak düzeyde olmadığı tespit etmişlerdir. Özellikle de 8. sınıf Türkçe ders kitabında bu oranın oldukça düşük olduğu çalışmanın sonucunda ortaya çıkmıştır. İlhan ve Yazar (2021) metinlerin görsellerinin çoğunlukla öğrencilerin estetik duyarlılığını ortaya çıkaracak ya da geliştirecek düzeyde olmadığı belirlemişlerdir. Baş ve İnan Yıldız (2014) tarafından yapılan araştırmada 2013-2014 eğitim öğretim yılında ilkokullarda okutulan Türkçe ders kitapları, resim-metin ilişkisi, sınıf öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda incelenmiştir. Bulgulara göre Türkçe ders kitabındaki resimler yaratıcı düşünen, geniş bir hayal gücüne ve sanatsal beğeniye sahip bireyler yetiştirmeye yardımcı olma ile çocukların hayal gücünü geliştirme açısından yetersiz bulunmuştur. Yapılan bu çalışmaların aksine çalışmamıza paralel olarak; Cımbız (2017) ve Kanca (2019) görsellerin çocuklara estetik zevk kazandıracağı sonucuna ulaşmışlardır.

VI. BÖLÜM

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

Bu çalışmada 2023-2024 Eğitim Öğretim yılında okullarımızda okutulan Milli eğitim Bakanlığı tarafından belirlenmiş iki farklı yayın evi tarafından basılmış 2. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında yer alan görsellerin eğitimdeki etkililiği ve öğrencilerin öğrenimine olan katkısı detaylı bir şekilde incelenmiştir. Araştırmacı tarafından uzman görüşüyle hazırlanan on altı maddelik görsel-metin kategori listesinde yer alan sorular MEB ve BKY 2. Sınıf Ders Kitaplarında yer alan toplam sekiz tema ve kırk sekiz metin görselleri ile ayrı ayrı incelenerek çalışma tamamlanmıştır.

Kitaplarda yer alan ortak temalardaki metinler karşılıklı gruplandırılarak inceleme yapılmıştır. Yapılan incelemede MEB Yayınları ders kitabında yer alan yirmi dört metin görselinden sekiz tanesinin metnin içeriğine uygun, BKY ders kitabında ise on altı metin görselinin metnin içeriğine uygun bulunmuştur. Ayrıca MEB yayınları kitabındaki on dört metnin görseli, BKY kitabında ise sekiz metnin görseli metnin içeriğine kısmen uygun bulunmuştur. Bu bulguların oranları hesaplandığında MEB yayınları ders kitabının görselleri %33,33 metnin içeriğine uygun iken, BKY ders kitabı %66,66 metnin içeriğine uygun bulunmuştur. BKY 2.sınıf Ders kitabındaki görsellerin metnin içeriğine daha uygun hazırlandığı sonucuna varılmıştır.

MEB Yayınlarında yer alan yirmi dört metin görselleri incelendiğinde, on üç tanesinin öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal düzeyine uygun olduğu görülürken, on tane metnin görsellerinin öğrencilerin bilişsel düzeyine kısmen uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. BKY ders kitabında ise yirmi üç metnin görsellerinin öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal düzeyine uygun olduğu belirlenmiştir. MEB kitabında bu oran %54,16 uygun bulunurken, BKY kitabında %95,83 uygun bulunmuştur. BKY Ders Kitabının görsellerinin öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal düzeyine yüksek düzeyde uygun hazırlandığı görülmektedir.

Türkçe Dersi Öğretim Programında 2. Sınıf Kazanımlara bakıldığında Okuma Bölümü Anlama Kazanımı alt başlığında yer alan Görsellerden hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder kazanımı yer almaktadır (MEB,2019). Kitaplarda yer alan görseller incelenmiş ve ardından görsellerin ait olduğu metinler okunarak, görsellerin metnin konusunu tahmin etme konusunda yeterliliği tespit edilmiştir. MEB Yayınları Ders Kitabında yer alan ve incelenen yirmi dört metinden sekiz metnin görsellerine evet, on beş metnin görsellerine kısmen ve bir

metnin görselleri için hayır yanıtına ulaşılmıştır. BKY Ders Kitabında ise on altı metnin görselleri için metnin konusu tahmin edilebilirken, yedi metin görselleri metnin konusunu tahmin etmede kısmen yeterli olduğu ve bir metnin görsellerinin ise metnin konusunu tahmin etmede yetersiz olduğu görülmüştür. Bu bulguları oranlara çevirirsek MEB kitabında %33,33 düşük düzeyde uygun iken BKY kitabında bu oran orta düzeyde %66,66 bulunmuştur. BKY Ders Kitabının görsellerinin öğrencilerin metnin konusunu tahmin etmesine daha uygun hazırlandığı görülmektedir.

Yapılan araştırmada her iki yayın evinin kitabında da yer alan görsellerde şiddet içeriğine rastlanılmamaktadır. Ayrıca yine görsellerin hiçbirinde toplumsal değerler açısından olumsuz öğelere yer verilmemiştir. Hatta görsellerin çoğunda yer aldığı temaya uygun olarak verilmek istenen olumlu davranışlara ve kazanımlara ait mesajlar yer almaktadır.

Her iki ders kitabında da metinlerle ilgili görsellerin içerisinde karikatür, fotoğraf, grafik vb. öğelere yer verilmediği genellikle tek görsel türe yer verildiği gözlenmiştir. Konunun özelliğine uygun olacak şekilde farklı görsel türlerin kullanımı artırılabilir. MEB Yayınları ders kitabında beş tane metnin görseli gerçek fotoğraflardan oluşmaktadır. BKY Ders Kitabında ise iki tane metnin görseli fotoğraftan oluşurken, üç tane metinde ise görsellerin içerisinde fotoğraflara yer verilmiştir. Bu açıdan her iki yayınevinin kitabında da görsellerin içerisinde çeşitliliğe yer verilmediği için yetersiz bulunmuştur.

Görsellerde kullanılan renkler her iki kitap açısından da bakıldığında genel anlamda canlı dikkat çekici ve net bulunmuştur. MEB Yayınları kitabında on dokuz metin için evet, dört metin için kısmen ve bir metin için hayır yanıtı alınırken; BKY Ders Kitabında yirmi iki metin için evet, iki metin için hayır yanıtına ulaşılmıştır. MEB Yayınları kitabında bulunan oran %79,16 iken BKY kitabında bu oran %91,66 bulunmuştur. BKY Kitabında MEB'in ders kitabına göre görsellerin büyük bir bölümünde sıcak ve canlı renklerin daha çok tercih edildiği görülmüştür. Ayrıca her iki ders kitabında da görsellerin renkleri gerçeğe uygun tasarlanmıştır. İncelenen metinlerin görsellerinden MEB Yayınlarında ve BKY kitabında on dokuz metinden evet cevabı alınmıştır. Her iki yayının da ders kitabında yer alan görsellerin %79,16 oranında yüksek düzeyde renklerinin gerçeğe uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

MEB Yayınları ve BKY 2. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının ikisinde de görsellerin ve metinlerin yerleştirilmesinde şekil-zemin ilişkisi gözetilerek düzenleme yapılmıştır. Bazı görsellerde metin görsellerin üzerine konumlandırılmış olsa da görseller metni okumakta olumsuz etki yaratmamıştır. Ayrıca BKY Ders Kitabında görsellerin hepsi metnin bulunduğu sayfada yer almaktadır. Somut işlemler döneminde olan 2.sınıf öğrencileri için görsellerin

metin ile aynı sayfada sunulmasına dikkat edilerek düzenlendiği sonucuna ulaşılmıştır. MEB Yayınları Ders Kitabında ise incelenen yirmi dört metinden on altı metinde görseller metin ile aynı sayfada yer alırken, sekiz metinde metnin olduğu her sayfada görsele yer verilmemiştir. Bu madde açısından da bakıldığında BKY Ders kitabı MEB Yayınları Ders Kitabına göre daha dikkatli hazırlanmıştır. Her iki kitapta incelenen kırk sekiz metinde BKY kitabı görsellerinin yüksek düzeyde, MEB kitabı görsellerinin ise orta düzeyde boyutlarının gerçeğe uygun düzenlendiği görülmüştür. Ancak MEB Yayınları Ders Kitabında on dört metinden evet, sekiz metinden kısmen ve iki metinden hayır yanıtına ulaşılmıştır. BKY ders kitabında ise yirmi dört metinden on dokuz tanesinde boyutlar gerçeğe uygun cevabı alınırken, beş metinde boyutlar kısmen gerçeğe uygun düzenlenmiştir cevabına ulaşılmıştır. Oranlara baktığımızda MEB yayınları orta düzeyde (%58,33), BKY kitabında ise yüksek düzeyde (%79,16) boyutlar gerçeğe uygun düzenlenmiştir. Bu madde içinde BKY Ders Kitabının daha özenli hazırlandığı dikkat çekmektedir.

Her iki ders kitabında da görseller bütünlüğü sağlayıcı şekilde ve tasarımda denge ilkelerine uygun düzenlenmiştir. Görsellerde dikkat çekilecek öge ve unsurlara vurgu yapılarak ve öğrencinin ilgisini çekebilecek şekilde konumlandırılarak bütünlük ve denge sağlanmıştır. İncelenen iki kitapta da görseller oran orantı ilkesine uygun ve kısmen uygundur sonucu bulunmuştur. BKY Ders Kitabında incelenen yirmi dört metinden; yirmi bir tanesi oran orantı ilkelerine uygun bulunurken üç metnin görseli oran orantı ilkelerine kısmen uygun bulunmuştur. MEB Yayınları Ders Kitabında ise incelenen yirmi dört metinden on dört tanesi oran orantıya uygun, dokuz metnin görseli oran orantı ilkesine kısmen uygun bulunmuştur. İnceleme sonucu alınan veriler oranlandığında görseller MEB kitabında orta düzeyde %58,33, BKY kitabında yüksek düzeyde %87,5 oran orantı ilkelerine uygun düzenlenmiştir. BKY kitabı görselleri MEB kitabı görsellerine göre oran orantı ilkeleri açısından daha dikkat edilerek hazırlanmıştır.

Her iki ders kitabında incelenen görsellerin genelinde kullanılan doku, çizgi, renk, ışık unsurlarına yer verildiğinden öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak gerçek fotoğraf kullanılan metinlerin görselleri ışık gölge, doku, ton gibi unsurlar kullanılmadığı için estetik zevk ve duyarlılık geliştirecek nitelikte olmadığı düşünülmektedir. MEB Kitabında yer alan beş metinde ve BKY Kitabında yer alan bir metinde fotoğraf türü kullanıldığı için bu görseller haricinde her iki kitapta da yer alan diğer metinlerin görsellerin öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandıracağı sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç olarak, 2023-2024 Eğitim-Öğretim yılında kullanılan MEB ve BKY 2. Sınıf

Türkçe Ders Kitaplarında incelenen metinlerin görsellerinin metnin içeriğine uygun ve kısmen uygun, öğretim programı kazanımlarına da uygun ve kısmen uygun tasarlandığı görülmüştür. Ancak BKY Ders kitabında bu oranların daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Her iki kitapta da görsellerin öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygun hazırlanılmasına dikkat edilmiş ancak BKY kitabında bu oran daha yüksek çıkmıştır. Her iki yayınevinin kitaplarında yer alan görsellerin toplumsal değerler açısından olumsuz öge ve şiddet içermediği görülmüştür. Ayrıca her iki ders kitabında da metinlerde çeşitli görseller kullanılmadığı tek görsel türüne yer verildiği sonucuna varılmıştır. Görsellerin bütünlüğü sağlayıcı, şekil-zemin ilişkisini gözeterek, tasarımda denge ve oran orantı ilkelerine uygun düzenlendiği görülmüştür. BKY kitabında metnin her sayfasında görsel bulundurularak öğrencilerin metni zihninde daha kolay anlamlandırmasına olumlu katkıda bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Her iki yayınevinin kitabında yer alan görsellerde kullanılan renklerin canlı dikkat çekici ve net olduğu tespit edilmiştir. Kitaplarda yer alan görsellerin boyutları ve renkleri gerçeğe uygun ve kısmen gerçeğe uygun sonucu elde edilmiş ancak BKY ders kitabındaki görsellerin boyutların gerçeğe uygunluğu ve oran orantı ilkeleri uygun düzenlenmesi açısından daha özenli hazırlandığı görülmüştür. Her iki yayınevinin ders kitabında da görsellerin öğrencilere estetik zevk ve duyarlılık kazandırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

6.2. Öneriler

2023-2024 Eğitim-Öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ilkökul 2. Sınıf Türkçe Dersinde okutulmak üzere belirlenen MEB ve BKY ders kitaplarının metinlerinin görseller açısından incelendiği bu çalışmada elde edilen bulgulara göre aşağıdaki önerilere yer verilebilir.

1. Görsellerin metinlerle daha bütünsel bir ilişki içinde olması, öğrenme sürecini daha etkili kılacaktır. Bu nedenle metinle doğrudan ilişkili görseller kullanılabilir ve bu görseller metnin içeriğini destekleyici nitelikte hazırlanabilir.

2. Görseller, öğrencilerin metni daha da kolay bir şekilde tahmin edebilmesini sağlayacak düzeyde tasarlanabilir.

3. Görsel türlerin çeşitliliği artırılmalı, konunun özelliğine uygun olarak tablo, grafik, kroki, broşür, afiş vb. farklı görsel türlere yer verilebilir.

4. Öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine uygun, öğrencilerin ilgi ve gereksinimleri dikkate alınarak hazırlanabilir. Çocukların gelişim ve sınıf düzeylerine uygun düzenlenebilir.

5. Özellikle bilgilendirici metinler için çizimler yanı sıra gerçeği yansıtan fotoğraflar tercih edilebilir.

6. Önce görsele bakan, sonra metni okuyan çocuğun zihninde anlamlı şemalar oluşması açısından, her görsel metnin ilgili bölümüyle aynı sayfada yer almalıdır.

7. Ders kitaplarında kullanılan görseller estetik kaygı ile hazırlanabilir. Öğrencilerin hayal gücünü destekleyici ve yaratıcılık becerilerini geliştirici görsel tasarımlar oluşturulabilir.

8. Türkçe Dersi Öğretim Programındaki görsellik ile ilgili kazanımların sayısı artırılabilir.

9. Yapılacak başka araştırmalarla, ilkokullarda ve ortaokullarda okutulan MEB ya da özel yayınlara ait Türkçe ders kitaplarının da görsellerinin metin ilişkisi bakımından incelemesi yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akbaba, B. (2012). Sosyal bilgiler öğretiminde görsel materyallerin kullanımı., M. Safran. (Editör). *Sosyal Bilgiler Öğretimi İçinde*, 2. Baskı. (ss. 283-319), Pegem Akademi.
- Akbaharer-Arslan, İ. (2012). *Çocuk kitabı resimlemelerinde doku kullanımı ve sayısal cut-out yöntemiyle bir uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akçadoğan, I. İ. (2006). *Temel sanat eğitimi ve dijital ortam*. Epsilon Yayınevi.
- Akdeniz, S. (2003). Temel eğitim Türkçe ders kitaplarına dair bazı dikkatler. *Ege Eğitim Dergisi*, 3(1), 59-70.
- Akyüz, Y. (2000). Resimli ilk Türkçe alfabe ve okuma kitabımız ve Türk eğitim tarihindeki önemi. I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve TÖMER Dil Öğretim Merkezi Yay. No:1.
- Alpan, (Bangir) G. (2008). Ders kitaplarındaki metin tasarımı. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(1), 107-134.
- Alpan, (Bangir), G. (2004). *Ders kitaplarındaki grafik tasarımın öğrenci başarısına ve derse ilişkin tutumlarına etkisi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Altay, E. (2021). *Ortaokul fen bilimleri ders kitaplarının görsel tasarım ilkeleri açısından değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Altun, A. (2016). Tarih öğretiminde mizah ve karikatür., M. Safran. (Editör). *Tarih nasıl öğretilir? tarih öğretmenleri için özel öğretim yöntemleri İçinde*, (ss. 327-339), Yeni İnsan Yayınevi.
- Arıkan, A. (2009). *İmgeden baskıya grafik tasarım corel draw uygulamaları*. Eğitim Akademi Yayınları.
- Atalayer, F. (1994). *Temel sanat öğeleri*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ayçiçeği, A. (1999). Resmin tanımaya etkisi. *Psikoloji Çalışmaları*, 21, 93-110.
- Aygün, A. (2014). 2004-2013 yılları arasında yayımlanan resimli öykü kitaplarında metin-resim ilişkisinin incelenmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ayhan, Y. (2010). *İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabı resimlemelerinin biçim ve içerik açısından 11 yaş grubuna uygunluğu ve aynı yaş grubu öğrencilerin yaptığı*

- resimlemelerle karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Babayiğit, Ö. (2019). Sınıf öğretmenlerinin Türkçe derslerinde öğretim materyali kullanma amaçlarının ve durumlarının incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (51), 42-59.
- Bağcı, H. (2007). *Dokuzuncu sınıf bilgi ve iletişim teknolojileri ders kitabının görsel tasarım ilkelerine göre değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Bamberger, R. (1975). *Promoting the reading habit*. UNESCO.
- Baş, B. ve İnan Yıldız, F. (2014). İlkokul Türkçe ders kitaplarının resim-metin ilişkisi 138 açısından öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(28), 139-151.
- Baş, B., İnan Yıldız, F. (2015). Türkçe 1. sınıf ders kitabının resim-metin ilişkisi açısından değerlendirilmesi. *International Online Journal of Educational Sciences*, 7(1), 230-241.
- Baş, O. (2006). Yeni ilköğretim programında 2. sınıf Türkçe dersi üzerine bir değerlendirme. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 54(1), 33-44.
- Batur, Z. (2010). Ana dili öğretiminde gösterge biliminin yeri: ana dili ders kitaplarındaki sözel metinlerle görsel metinleri bütünselliğinin analizi. *Journal of Turkish Studies*, 5(4), 174-200.
- Baymur F. (1945). *Tarih öğretimi*. 2 Baskı. Maarif Matbaası.
- Bayraktar, İ., Erkoç, S. (2021). Türkçenin ana dili olarak öğretiminde yaşanan güncel sorunlar üzerine yapılan araştırmaların incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 25(3), 839-858.
- Becer, E. (2002). *İletişim ve grafik tasarım*, Dost.
- Bıyık, A. (2007). *Yazılı basında görsel unsurların haber dizaynındaki önemi*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Bulut, B. (2013). *Etkin dinleme eğitiminin dinlediğini anlama, okuduğunu anlama ve kelime hazinesi üzerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Calp, M. (2010). *Özel eğitim alanı olarak Türkçe öğretimi*. 4. Baskı. Nobel Yayın Dağıtım.
- Candan, A. S. (2023). Tarih Öğretmenlerinin lise tarih ders kitaplarına ilişkin görüşleri (Karabük örneği). *Bartın Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 1-20.

- Cımbız, A. T. (2017). Ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki resimlerin metinlerle uyumu. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Çamurcu, M. (2019). *İlköğretim 4. sınıf din kültürü ve ahlak bilgisi ders kitabındaki görsel öğelerin kazanım ve içerik bakımından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Çaylı, C., Göçer, A. (2021). Dinleme becerisinin önemi ve geliştirilmesi üzerine: kuramsal bir çalışma. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(2), 215-229.
- Demir, D. (2008). İlköğretim 1. 2. ve 3. sınıf Türkçe ders kitaplarının görsel tasarım ilkelerine uygunluğu açısından incelemesi (Yüksek lisans tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Demirbaş, M. (2008). İlköğretim 6. sınıf Fen ve Teknoloji ders kitaplarının belirli değişkenler bakımından incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (11), 53-68.
- Demircioğlu İ. H. (2015). *Tarih öğretiminde öğrenci merkezli yaklaşımlar*. 5. Baskı, Anı Yayıncılık.
- Demirel, M. R. (2019). Tasarım prensiplerinden vurgunun görsel sanatlarda incelenmesi. *İstanbul Aydın Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 5(9), 7-15.
- Demirel, Ö. (2005). Eğitimde program geliştirme: Kuramdan uygulamaya. (8. bs). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Demirel, Ş., Kökçü, Y. ve Akbaba, R. S. (2018). 5. sınıf Türkçe ders kitabının resim-metin ilişkisi açısından incelenmesi. *Adıyaman University Journal of Educational Sciences*, 8(2), 224-243
- Demirhan-Bal, F. D. (2018). 2018 Türkçe öğretim programı kazanımları ile 1. sınıf Türkçe ders kitabı etkinliklerinin incelenmesi. *Journal of Gifted Education and Creativity*, 6(2), 55-64.
- Dikeç, L. (2004). İlköğretim okullarındaki Türkçe ders kitaplarında kullanılan kitap resimleri (illüstrasyonlar), teknikleri ve öğrenmeye katkısı. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dilekçi, A. (2022). Türkçe ders kitaplarının nitelik yönünden değerlendirilmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(3), 1310-1328.
- Divanlıoğlu, H. D. (1997). *Tasar'ın öge ve ilkeleri (temel tasar)*. Birsan Yayınları.

- Doğan, Y. (2019). Dinleme/İzleme becerisi ile Türkçe dersi öğretim programı'nda bu becerinin geliştirilmesi için önerilen yöntemlere yönelik bir analiz. *Milli Eğitim Dergisi*, 48(1), 31-56.
- Duman, T., Karakaya, N., Çakmak, M., Eray, M. Özkan, M. (2001). *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu*. Nobel.
- Durukan, E. (2013). Öğretmen görüşleri açısından Türkçe dersi öğretim programı kazanımları. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), 1-13.
- Dündar, Ayşe (1995). *Ortaokul temel ders kitaplarının eğitsel ve grafiksel açıdan değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Düz, N. (2001). *Kitap kapağı'nda grafik tasarım öğelerine ve ilkelerine kuramsal bir yaklaşım*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Elif İlhan, İlyas YAZAR 2021 Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 2021, sayı 52, s. 744-763
- Ercantürk, O. K. (2015). Türkçe ders kitaplarındaki yazılı metinler ile metin görsellerinin uyumu. *Turkish Studies*, 10(3), 427-454.
- Erdal, K. (2008). Çocuk edebiyatı ve çocuk kitapları. *Millî Eğitim Dergisi*, 37(178), 156-165.
- Erden, M. K., Uslupehlivan, E. (2020). Eğitimde teknoloji kullanımının bugünü ve geleceğine ilişkin öğretmen adaylarının düşüncelerinin incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 109-126.
- Erdost, I. (2012). İlköğretim üçüncü sınıf Türkçe ders kitaplarının resim (illüstrasyon) ve içerik uyumuna ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşleri. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Erkılıç, T. A., Can, S. (2018). Eğitim yönetimi ders kitaplarının içerik ve fiziksel özellikleri açısından incelenmesi. *Anadolu University Journal of Education Faculty*, 2(4), 295-307.
- Erkmen, N. (1996). Çağdaş Bir Ders Kitabı Nasıl Olmalı? Ders Kitabını Mükemmel Yapan Nitelikler. (Ed.: H. Coşkun, İ. Kaya ve J. Kuglin.) *Türkiye ve Almanya'da ilköğretim ders kitapları*. Bizim Büro Basımevi.
- Erol, B. Kiroğlu, K. (2012). Hayat bilgisi ders kitaplarının dil ve anlatım yönünden değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (32), 155-176.
- Ersan, M. Bayraktar, C. (2021). Resimli çocuk kitaplarında sembolik temsil ve kolaj. *The Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 11(4), 1360-1375.

- Ertok Atmaca, A. (2006). İlköğretim ders kitaplarında görsel tasarım ve resimleme. *Milli Eğitim Dergisi*, (171), 318-328.
- Esemen, A., & Sadioğlu, Ö. (2021). İlkokul Türkçe ders kitaplarının eleştirel okuma becerisi açısından incelenmesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 35(3), 436-460.
- Eskimen, A. (2018). 9.-12. sınıf Türk dili ve edebiyatı, Türk edebiyatı ile dil ve anlatım ders kitaplarının öğretmen görüşleri açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 4(2), 111-129.
- Gardiner, H. W., & Gander, M. J. (2010). *Çocuk ve ergen gelişimi*. (Çev. Ed. Ali Dönmez, Bekir Onur, Nermin Çelen). İmge Kitabevi.
- Gevrekçi, M. (2001). Biçim ve tasarım. L. Küçükahmet (Ed.). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu: Yabancı Dil* içinde (s. 13-18). Nobel.
- Gezer, Ü. (2019). Çağdaş sanat ve tasarım eğitiminde görsel tasarım öğeleri ve ilkeleri. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(40), 595-614.
- Graves, K., Xu, S. (2000). *Designing language courses: A guide for teachers* (No. 428 G7.). Boston, MA: Heinle and Heinle.
- Gülersoy, A. E. (2013). İdeal ders kitabı arayışında sosyal bilgiler ders kitaplarının bazı özellikler açısından incelenmesi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education*, 2(1), 8-26.
- Gümüş, Ç. (2010). *Yükseköğretim kurumlarındaki grafik eğitimi için temel tasarım eğitimi konulu örnek interaktif cd tasarımı ve tasarıma ilişkin öğretim elemanı ve öğrenci görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ankara.
- Güneş, F. (2002). Ders kitaplarının incelenmesi. Ocak Yayınları.
- Güneş, F. (2007). *Türkçe öğretimi yaklaşımlar ve modeller*. Ankara: Pegem Akademi.
- Güneş, F. (2022). *Ders kitaplarının özellikleri ve incelenmesi*. Sınırsız Eğitim ve Araştırma Derneği Yayınları.
- Güney-Türkeç, A. (2022). *İlkokul ders kitaplarında görsel-metin ders içeriğinin incelenmesi*. Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Samsun.
- Gürkan, T. ve Gökçe, E. (2000). 1. ulusal çocuk kitapları sempozyumu sorunlar ve çözüm yolları. S. Sever (ed.) içerisinde "İlköğretim ilkokuma-yazma kitaplarının incelenmesi", (51-66). A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Tömer Dil Öğretim Merkezi Yayınları No:1, Ankara

- Güvendi Kaptan, S., Kaptan, A. Y. (2004, Temmuz). Ders kitaplarındaki tasarım sorunları ve öğrencilerin öğrenme düzeylerine etkisi. 13. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, Malatya.
- Güzel, D., Şimşek, A. (2012). The coursebooks in the national educational councils. *The Journal of SAU Education Faculty*, (23), 172-216.
- Hıdıroğlu, M. (2019). *Türkçe ders kitapları ile ana dilim Türkçe ders kitaplarının dilsel ve görsel metinlerin niteliği açısından incelenmesi (KKTC ve TED vakfı yayınları örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- İhsanoğlu, B., Çelen, Y. (2023). 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki görsel kullanımının yeterli düzeyi. *Maarif Mektepleri Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(1), 142-166.
- İlhan, E., Yazar, İ. (2021). Temel eğitim Türkçe ders kitaplarındaki metin-görsel ilişkisinin görsel tasarım unsurları bağlamında incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (52), 744-763.
- İnceoğlu, N. (2020). *Eskizler, çizerek düşünme düşünerek çizme*. Nemli Yayıncılık.
- İşcan, A ve Karadağ, K. (2021). *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi* 2021, 6(1), 196-215
- İşcan, A., Cımbız A. T. (2018). Ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki resimlerin metinlerle uyum düzeyinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (1), 250-272.
- İşler, A. Ş. (2003). Yazılı ders materyallerinde illüstrasyon kullanımının yeri ve önemi. *Milli Eğitim Dergisi*, 157, 55-63.
- Kabapınar, Y. (2007). *İlköğretimde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretimi*. Maya Akademi.
- Kabapınar, Y. (2020). 1998, 2005 ve 2018 öğretim programları temelinde yazılmış hayat bilgisi ve sosyal bilgiler kitaplarına bakmak. Özcan Demirel ve Kasım Kiroğlu (ed.), *Ders kitabı incelemesi* içinde, (ss. 192-211), Pegem Yayıncılık.
- Karadağ, K. (2019). *İlkokul 4. sınıf Türkçe ders kitabındaki resimlerin metinlerle uyumunun incelenmesi* (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Karatay, H. (2011). Okuma eğitimi kuram ve uygulama. Ankara: Berikan Yayıncılık
- Kalender, B., Baysal, Z. N. (2021). Öğretim programı ve ders kitaplarının program öğelerinin uyumu açısından incelenmesi: Hayat bilgisi örneği. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 38(2), 75-96.

- Kanat-Soysal, Ö. (2018). *Eğitim fakültelerindeki çocuk edebiyatı öğretiminin değerlendirilmesi (bir ders tasarımı örneği)*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kanca, E. (2019). Yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarında görsel-metin uyumu. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Kanca, E. (2020). *Yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarında görsel-metin uyumu*. Yüksek Lisans Tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Kaptan, S. G. (2005). Ders Kitaplarında Tasarım. Ö. Demirel ve K. Kiroğlu, *Konu alanı ders kitabı incelemesi* içinde (s. 150-158). Pegem A Yayıncılık.
- Kaptan, S. G. Kaptan, A.Y. (2004). Ders kitaplarındaki tasarım sorunları ve öğrencilerin öğrenme düzeyine etkisi. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 6-9 Temmuz, Malatya.
- Kara, C. (2012). Çocuk kitabı seçiminde resimlemelerle ilgili olarak ebeveynin dikkat etmesi gereken başlıca unsurlar. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1), 225-232.
- Karaca, O. D. (2021). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarında görsel okuryazarlık uygulamaları*. Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karadağ, Ö., Maden, S. (2014). Yazma eğitimi: kuram, uygulama ve ölçme değerlendirme. A. Güzel, & H. Karatay (Dü) içinde, *Türkçe öğretimi el kitabı*, 2. Baskı, Pegem Akademi.
- Karakoyun, A. (2019). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki görsellerin öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre metin -görsel uyumu açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Karatay, H. (2014). Okuma eğitimi: kuram, uygulama, ölçme ve değerlendirme. A. Güzel, & H. Karatay (Dü) içinde, *Türkçe öğretimi el kitabı*. Pegem Akademi.
- Karatekin, P. (2023). *Türkiye’de geliştirilmiş yabancı dil olarak yerel Almanca ders kitaplarının görsel tasarım açısından incelenmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kasap, D. (2019). *Yaratıcı okuma-yaratıcı yazma çalışmalarının yaratıcı okuma, okuduğunu anlama, yazma ve yaratıcı yazma erişisine etkisi*. Doktora Tezi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Kaya, İ. (1996, Haziran). İlköğretim ders kitaplarında tasarım sorunları. Türkiye ve Almanya’da İlköğretim Ders Kitapları Sempozyumu, Ankara.
- Kaya, Z. (2006). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. 2. Baskı, Pegem A.

- Kayabekir, T. (2010). *İlköğretim 8. sınıf Türkçe ders kitabı tasarımında yer alan illüstrasyonların metne uygunluk açısından değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kayabekir, T. Tepecik, A. (2018). Resimlemelerin metne uygunluklarının değerlendirilmesine yönelik bir ölçek önerisi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38(1), 405-426.
- Kayalan, M. (2007). *Etkili ve hızlı okuma sanatı*. Alfa Yayıncılık.
- Kayaoğlu, M. (1990). *Üç- altı yaş grubu çocuklara kavramlarla ilgili benzerlik ve farklılıkların öğretilmesinde stilize illüstrasyon yöntemi ile fotografik illüstrasyon yöntemi etkililiği*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Keleş, S. (2006). *Demokrat parti döneminde Emin Oktay'ın orta okul 1-2- 3. sınıflarda okutulan tarih ders kitaplarının değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Keser, H. (2004). İlköğretim 4. sınıf bilgisayar ders kitaplarının görsel tasarım ilkelerine göre değerlendirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(3), 261-280.
- Kılıç, A. (2003). İlköğretim Türkçe ders kitaplarında resimleme-içerik ilişkisi üzerine bir inceleme, İlköğretim İkinci Sınıf İçin Türkçe Ders Kitabı'nın tasarım ve resimlemesi. Sanatta Yeterlik Eseri Çalışması Raporu, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kılıç, A. (2006). İlköğretim ders kitaplarındaki resimlemelerin çocuğun görsel sanat eğitimine katkıları. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 24-29.
- Kılıç, A. Seven, S. (2002). *Konu alanı dersi kitabı inceleme*. 2 Baskı. Pegem A Yayıncılık.
- Kılıç, A. ve Seven, S. (2008). *Konu alanı ders kitabı inceleme*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Kocayiğit, A., Aykaç, N. (2019). İlkokul Türkçe öğretim programının eğitim programı öğeleri açısından değerlendirilmesi (1923-2017). *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(44), 251-279.
- Kochhar, S. K. (2009). *The teaching of social studies*. 20th ed. Sterling Publishers.
- Köş-Aydın, F. (2018). On ikinci sınıf trafik ve ilk yardım ders kitabının görsel tasarım ilkelerine göre değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Küçükahmet, L. (2011). *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Lauer, D. A. (1990). *Design basics*. Third Edition, Charlyce Jones Owen.

- Liman, S. (2007). İlköğretim I. kademe ders kitabı illüstrasyonlarının tasarım ilkelerine ve öğrencilerin algı düzeyine uygunluğu. Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, Türkiye.
- Mardi, H. Ö. (2006). *Çocuk kitapları resimlemede karakter yaratma*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Mataheru, W., Huwaa, N. C., Matitaputty, C. (2020, January). The Development of textbook based on constructivism in the basic mathematical concept course. *Journal of Physics: Conference Series*, 1429(1), 012006.
- Mazlum, Ö. Mazlum, F.S. (2016). İlköğretim 4. sınıf ders kitaplarının görsel tasarımına yönelik öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi. *sed*, 4(1), 1-18.
- MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi (6,7,8.Sınıflar) Öğretim Programı*. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB. (2017). *Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*, Milli Eğitim Bakanlığı.
- MEB. (2018). *Türkçe Dersi Öğretim Programı*. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB. (2019). *Türkçe Dersi Öğretim Programı*. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB. (2021). *Ders kitaplarını değerlendirme raporu (öğretmen görüşleri)*. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEGEP. (2007). *Temel tasarım ilkeleri*. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Melanlioğlu, D. (2012). Dinleme becerisinin geliştirilmesinde ailenin rolü. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 7(29), 65-77.
- Merriam, S. B., Grenier, R. S. (2019). *Qualitative research in practice: Examples for discussion and analysis*. Jossey-Bass Publishers.
- Oğuzkan, F. (2001). *Çocuk edebiyatı*. Anı Yayıncılık.
- Özbay, M. (2006). *Özel Öğretim Yöntemleri I*. Öncü Kitap Yayın.
- Özsoy V., Ayaydın A. (2016). *Görsel tasarım öge ve ilkeleri*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Öztürk, M. (2016). Tarih öğretiminde harita bilgisi ve kullanımı. M. Safran (Editör), *Tarih nasıl öğretilir? tarih öğretmenleri için özel eğitim yöntemleri* İçinde (ss. 231-241), Yeni İnsan Yayınevi.
- Payza, T. (2015). *Ortaokul 5. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın

- Resmi Gazete, Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, Tarih: 14 Ekim 1921, Sayı: 31628
- Richaudeau, F. (1979). *Conception et Production des Manuels Scolaires Guides Pratique*. UNESCO.
- Sadioğlu, Ö. Bilgin, A. (2008). İlköğretim öğrencilerinin eleştirel okuma becerileri ile cinsiyet ve anne-baba eğitim durumu arasındaki ilişki. *İlköğretim Online*, 7(3), 814-822.
- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç., Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250.
- Schwartz, N. H., Ellsworth, L. S., Graham, L., Knight, B. (1998). Accessing prior knowledge to remember text: Acomparision of advance organizers and maps. *Contemp. Educ. Psychol.* 23, 65-89.
- Seguin, R. (1989). *Theelaboration of schooltextbooksmethodologicalguide*. UNESCO.
- Senemoğlu, N. (2007). *Gelişim öğrenme ve öğretme: kuramdan uygulamaya*. 13. Baskı. Gönül.
- Sever, S. (2003). *Çocuk ve edebiyat*. Kök Yayıncılık.
- Seyidoğlu, H. (2016). *Bilimsel araştırma ve yazma el kitabı*. Güzem Can Yayınları.
- Shahinpoor, S. (2020). *Türkiye ve İran'daki ders kitaplarının görsel tasarım ilkeleri bakımından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Spiegel Jr, G. F. Barufaldi, J. P. (1994). The effects of a combination of text structure awareness and graphic postorganizers on recall and retention of science knowledge. *Journal of Research in Science Teaching*, 31(9), 913-932.
- Süğümlü, Ü. (2017). Yazma becerisinde öğrenci özerkliğinin yazmaya yönelik tutum ve motivasyonla ilişkisi: bir eylem araştırması. *International Journal of Language Academy*, 5(7), 383-422.
- Şahin, A. (2008). İlköğretim birinci sınıf Türkçe ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitabının öğretmen görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(3), 133-146.
- Şahin, H. (2004). Etkili bir sosyal bilgiler ders kitabının nitelikleri. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (9), 355-375.
- Şahin, M. (2014). Sosyal Bilgiler ders kitaplarının görsel tasarım ilkeleri açısından değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 31-46.
- Şahin, T. Y. Yıldırım, S. (1999). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Anı Yayıncılık.

- Şeref, İ. ve Yılmaz, İ. (2013). Gökkuşuğu Türkçe öğretim seti'ndeki okuma metinleri ile görsellerin bütünselliği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(27), 505- 519.
- Şimşek, A. (2003). Tarih eğitiminde görsel materyal kullanımı. *G.Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* 1(4), 143-157.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. (2019). *Türkçe dersi öğretim programı (İlkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. Millî Eğitim Bakanlığı.
- Tanju, E. H. (2010). Çocuklarda kitap okuma alışkanlığı'na genel bir bakış. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 21(21), 30-39.
- Turgut, E. (2013). *Grafik dil ve anlatım biçimleri*. Anı Yayıncılık.
- Türkben, T. (2019). Türkçe ders kitaplarındaki metin resimlerinin incelenmesi. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 20(2), 650-672. DOI: 10.17679/inuefd.547841
- Uçar, C. (2016). *Ortaokul 5. sınıftan bilimleri ders kitabının görsel tasarım ilkeleri açısından değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Uçar, T. F. (2004). *Görsel iletişim ve grafik tasarım*. İnkılâp Yayınları.
- Uçgun, D. (2007). Konuşma eğitimini etkileyen faktörler. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (22), 59-67.
- Utkugün, C. (2022). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ders kitapları hakkında görüşleri. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 63-80.
- Uyar, M. (2019). *2005-2017 Öğretim Programlarında Kullanılan 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Karşılaştırılması: MEB Yayınları Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Uzuner, S., Aktaş, E. Albayrak, L. (2010). Türkçe 6, 7 ve 8. sınıf ders kitaplarının görseller (illüstrasyonlar) açısından değerlendirilmesi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (27), 721-733.
- Ünlü, İ. Koçoğlu, E. (2017). Sosyal bilgiler öğretiminde medya ve iletişime dayalı materyal kullanımı. Sever, R. ve E. Koçoğlu. (Editör). *Sosyal bilgiler öğretiminde eğitim teknolojileri ve materyal tasarımı* İçinde, 1. Baskı, (ss. 201-223), Pegem Akademi.
- Ünveren-Kapanadze, D. (2018). 2018 Türkçe Öğretim programındaki kazanımların üst düzey düşünme becerileri bağlamında incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 48(223), 83-112.
- Wright, P. (1980). The comprehension of tabulated information: some similarities between reading prose and reading tables. *N.S. P. I. Journul*. 19(10), 25-29.
- Yalın, H. İ. (1996). Ders kitapları tasarımı. *Milli Eğitim Dergisi*. 132, 61-65.

- Yalın, H. İ. (2002). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Nobel Yayınları.
- Yalın, H.İ. (2000). *Öğretim teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. 2. Baskı, Nobel Yayınları.
- Yaşlık, Ç. (2019). *Seslendirilmiş dinleme metinlerinin ortaokul 7. sınıf öğrencilerinin dinleme becerisine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Yavuz, M., Hasançebi, M., Kurşun, E. (2020). Açık ve uzaktan öğrenme ders kitaplarında bulunması gereken özellikler: sistematik literatür taraması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (50), 533-560.
- Yazıcı, K. (2006). Sosyal bilgilerde kullanılan görsel araçlar: haritalar-küreler, resimler, tablolar ve grafikler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (15), 651-662.
- Yengin, H. (1996). *Medyanın dili*. İstanbul: Der Yayınları.
- Yeraltan, B. (2019). *Yenilenen öğretim programları için tasarlanan Türkçe 5 ders kitabının görsel tasarım ilkeleri açısından değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Yıldıran, N. B. (2007). *İlköğretim 8. sınıf bilgisayar ders kitaplarının görsel tasarım ilkelerine uygunluğunun değerlendirilmesi ve içerik analizinin yapılması*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, C. (2003). *Türkçe öğretiminde alternatif yöntemler*. Anı Yayınları.
- Yılmaz, V. E. (2019). “Dinleme” becerisinin geliştirilmesi çerçevesinde yeni arayışlar ve teknikler. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 2019(48), 278-290.
- Yolcu, E. (2004). *Sanat eğitimi kuramları ve yöntemleri*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Yorgun, B. N. (2021). *İlkokul matematik ders kitaplarındaki problemlere eşlik eden görsellerin incelenmesi ve öğretmenlerin görsel kullanımına yönelik görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Yurdakul, İ. H. (2018). *Yaratıcı okuma çalışmalarının ilkökul 4. sınıfta okuma ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmeye etkisi*. Doktora Tezi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Yurtalan, B. (2019). *Yenilenen öğretim programları için tasarlanan Türkçe 5 ders kitabının görsel tasarım ilkeleri açısından değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.

Yücel, Z. (2023). *İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabının görsel tasarım öğeleri açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Amasya.

ÖZ GEÇMİŞ**Aysel EREN****Öğrenim Bilgisi**

Yüksek Lisans	Amasya Üniversitesi
Başlangıç bitiş tarihi	Sosyal Bilimler Enstitüsü
2022-2024	Temel Eğitim Ana Bilim Dalı
	(Doç. Dr. Gülbin ZEREN NALİNCİ)
Lisans	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
2004-2008	Amasya Eğitim Fakültesi
	Temel Eğitim Ana Bilim Dalı